

1/2015

ελληνική επιθεώρηση ευρωπαϊκού δικαίου

τόμος 35

ελληνική επιθεώρηση ευρωπαϊκού δικαίου

revue hellénique de droit européen

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

1/2015

Τόμος 35
Ιανουάριος - Μάρτιος

Άρθρα

Κ. Μπόσκοβιτς

Κοινοτική μέθοδος και μέθοδος της Ένωσης: το παράδειγμα της συμφωνίας για το ταμείο εξυγίανσης στο πλαίσιο της τραπεζικής ένωσης

Α. Μπρεδήμας

Οι επιπτώσεις του ξένου χρέους των κρατών στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα του ανθρώπου

Ο. Γ. Σπηλιόπουλος

Η προοδευτική διαμόρφωση της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων

Επισκόπηση Νομολογίας

– ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2014 – Φεβρουάριος 2015)

– ΕΔΔΑ (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2014)

Σχολιασμένη Νομολογία

– Ευρωπαϊκή ιθαγένεια

– Κοινωνική πολιτική

– Η αρχή ne bis in idem

– Ο δικαστικός έλεγχος της κράτησης αλλοδαπών

– Η εξω-εδαφική εφαρμογή της ΕΣΔΑ υπό το φως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου

– Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ:

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ικάρων 1, 551 02 Καλαμαριά - Θεσσαλονίκη

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
26^{ης} Οκτωβρίου 3, 546 26 Θεσσαλονίκη

ΕΚΔΟΤΕΣ: Καθηγ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ, Διευθυντής ΚΔΕΟΔ (Ικάρων 1, 551 02 Καλαμαριά - Θεσσαλονίκη)
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΛΕΡΓΑΚΗΣ, Πρόεδρος ΔΣΘ (26^{ης} Οκτωβρίου 3, 546 26 Θεσσαλονίκη)

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Καθηγητής Β. ΣΚΟΥΡΗΣ (Ικάρων 1, 551 02 Καλαμαριά - Θεσσαλονίκη)

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ - ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ: Γ.Σ. ΗΛΙΑΔΗΣ (Μεσολογίου 21, 553 37 Τριανδρία - Θεσσαλονίκη)

REVUE JURIDIQUE TRIMESTRIELLE

PROPRIÉTAIRES:

CENTRE DE DROIT ÉCONOMIQUE INTERNATIONAL ET EUROPÉEN
Ikaron 1, 551 02 Kalamaria - Thessalonique

LE BARREAU DE THESSALONIKI
rue 26 Octobre 3, 546 26 Thessalonique

ÉDITEURS: Prof. VASSILIOS A. CHRISTIANOS, Directeur du CDEIE (Ikaron 1, 551 02 Kalamaria - Thessalonique)
NIKOLAOS VALERGAKIS, Président du Barreau de Thessalonique (rue 26 Octobre 3, 546 26 Thessalonique)

DIRECTEUR: Prof. V. SKOURIS (Ikaron 1, 551 02 Kalamaria - Thessalonique)

IMPRIMERIE: G.S. ILIADIS (Mesologiou 21, 553 37 Triandria - Thessalonique)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Ε. ΜΟΥΑΜΕΛΕΤΖΗ, Δ.Ν., Π. ΣΕΡΑΪΔΟΥ

Χειρόγραφα για δημοσίευση και βιβλία για παρουσίαση ή βιβλιοκρισίες αποστέλλονται στην υπεύθυνη σύνταξης κ. ΕΥΤΥΧΙΑ ΜΟΥΑΜΕΛΕΤΖΗ, Διευθύντρια Ερευνών ΚΔΕΟΔ (eny.mouameletzi@cieel.gr) – Ταχ. Θυρίδα 14, 551 02 Καλαμαριά - Θεσσαλονίκη, τηλ.: 2310 486 940

Εγγραφές συνδρομητών, παραγγελίες παλαιών τόμων, ανατύπων: Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης
κ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΑΡΟΥ
katmarou@gmail.com
Δικαστικό Μέγαρο
26^{ης} Οκτωβρίου 3
546 26, Θεσσαλονίκη
τηλ.: 2310 500 874
fax: 2310 500 875

Οι συνδρομές εξοφλούνται με ταχυδρομική επιταγή (εσωτερικό) και με τραπεζική επιταγή (εξωτερικό) επ' ονόματι του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ - ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
Φυσικά Πρόσωπα	€ 36
Νομικά Πρόσωπα	€ 42
Φοιτητές - ασκούμενοι δικηγόροι	€ 18
Τιμή παλαιών τόμων	
από 1981 έως 1990	€ 10
από 1991 έως 1993	€ 13
1994 και 1995	€ 15
1996	€ 18
1997 έως 2000	€ 30
2001 έως 2005	€ 36
Τιμή εκάστου τεύχους	€ 9

Εκτύπωση - Σελιδοποίηση: Γ.Σ. ΗΛΙΑΔΗΣ (Μεσολογγίου 21, 553 37 Τριανδρία - Θεσσαλονίκη, Τηλ. 2310 925768)

© 2015 Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN

SECRETARIAT: E. MOUAMELETZI, Docteur en Droit, P. SERAIDOU

Tous les manuscrits ainsi que les livres pour présentation ou compte-rendu doivent être envoyés à Mme E. MOUAMELETZI, Directrice de Recherches du CDEIE, responsable pour la rédaction (evy.mouameletzi@cieel.gr) – Boîte Postale 14, 551 02 Kalamaria - Thessaloniki, tel: 2310 486 940

Souscriptions, commandes des anciens volumes, extraits: Barreau de Thessalonique
Mme EKATERINI MAROU
katmarou@gmail.com
Palais de Justice
rue 26 Octobre 3, 546 26 Thessalonique
tél.: 2310 500 874
fax: 2310 500 875

Les souscriptions sont payées par chèque postal (pour l'intérieur) et par chèque bancaire (pour l'étranger) au nom du Barreau de Thessaloniki

ABONNEMENTS ANNUELS	GRÈCE - ÉTRANGER
Personnes physiques	€ 36
Personnes morales	€ 42
Étudiants - Avocats stagiaires	€ 18
Prix des anciens volumes	
de 1981 à 1990	€ 10
de 1991 à 1993	€ 13
1994 et 1995	€ 15
1996	€ 18
1997 à 2000	€ 30
2001 à 2005	€ 36
Prix de fascicule	€ 9

Achévé d'imprimer sur les presses de G.S. ILIADIS (Mesologiou 21, 553 37 Triandria - Thessalonique, Tél. 2310 925768)

© 2015, Centre de Droit Économique International et Européen

Η Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου πρωτοεκδόθηκε το 1981 από τον αείμνηστο Καθηγητή Δημήτριο Ευρυγενή, ο οποίος διετέλεσε και Διευθυντής της για την περίοδο 1981-1985. Διευθυντής της Επιθεώρησης διετέλεσε επίσης από το 1986 μέχρι το 1999 και ο αείμνηστος Καθηγητής Κρατερός Ιωάννου. Στην Γραμματεία της Επιθεώρησης συμμετείχαν από την αρχή της κυκλοφορίας της ο Αλκιβιάδης Παναγόπουλος, δικηγόρος και μέλος του Δ.Σ. του ΚΔΕΟΔ, η επιστημονική συνεργάτις του ΚΔΕΟΔ κ. Στέλλα Ιωαννίδου, δικηγόρος, και η κ. Σοφία Μεγγλίδου, Δ.Ν., δικηγόρος, που είχε και την ευθύνη της ύλης της Επιθεώρησης από το 1981 μέχρι το 2007.

Το Δ.Σ. του ΚΔΕΟΔ απαρτίζεται από τους:

Καθηγητή Β. ΣΚΟΥΡΗ, Πρόεδρο Δ.Σ.

Καθηγητή Β. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ, Διευθυντή του ΚΔΕΟΔ

Ν. ΒΑΛΕΡΓΑΚΗ, εκπρόσωπο του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης

Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗ, εκπρόσωπο του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης

Φ. ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ, εκπρόσωπο του ΥΠΑΑΝ

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν:

Αργαλιάς Παναγιώτης, ΜΔΕ, Δικηγόρος-Οικονομολόγος

Γκουπιδένη Λαμπρινή, Βιβλιοθηκονόμος ΚΔΕΟΔ

Θεοδωρίδης Π. Κωνσταντίνος, LL.M, Δικηγόρος

Καλαγιάκος Επαμεινώνδας, Δικηγόρος

Καλλίδου Αναστασία, Δικηγόρος

Λέντζης Δημοσθένης, Λέκτορας Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Λόραμ Κ. Έρρικα, Δικηγόρος

Μαργαρίτης Κωνσταντίνος, Δ.Ν., Δικηγόρος

Μπαξεβάνης Α. Χρήστος, Δ.Ν., Μ.Α., Δικηγόρος

Μπόσκοβιτς Κοσμάς, Αν. Νομικός Σύμβουλος στην Ειδική Νομική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών

Μπρεδήμας Αντώνης, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Νικολαΐδου Αικατερίνη, LL.M, Δικηγόρος

Νινιατσούδη Μαρία, ΜΔΕ, Δικηγόρος

Παναγιωτίδου Ελισάβετ, M2 Professionel, ΜΔΕ, Δικηγόρος

Παπακωνσταντής Μάρκος, Δ.Ν., Δικηγόρος, Διδάσκων στο τμήμα Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου

Πέρβου Ιωάννα, LL.M, ΠΜΣ, MBA, Δικηγόρος

Σπηλιόπουλος Γ. Οδυσσεάς, Δ.Ν., Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΙ Πελοποννήσου

Σώμη Σοφία, Βιβλιοθηκονόμος ΚΔΕΟΔ

Τζώρτζη Βιργινία, Δ.Ν., Δικηγόρος, Ειδική Επιστήμων Νομικής Σχολής ΔΠΘ

Τσολάκου Ευθυμία, Πάρεδρος Διοικητικών Δικαστηρίων

ΑΡΘΡΑ

Κ. Μπόσκοβιτς

Κοινοτική μέθοδος και μέθοδος της Ένωσης: το παράδειγμα της συμφωνίας για το ταμείο εξυγίανσης στο πλαίσιο της τραπεζικής ένωσης

1

Α. Μπρεδήμας

Οι επιπτώσεις του ξένου χρέους των κρατών στα δικαιώματα του ανθρώπου, ιδίως οικονομικά και κοινωνικά, μέσα από τις εργασίες των Ηνωμένων Εθνών

9

Ο. Γ. Σηλιόπουλος

Η προοδευτική διαμόρφωση της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων: Από τις διμερείς επενδυτικές συνθήκες των κρατών μελών στη διαδικασία εκπόνησης ενωσιακών επενδυτικών συμφωνιών

17

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

I. Επικαιρότητα ΕΕ

29

II. e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής

41

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

I. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

A. Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2014 – Φεβρουάριος 2015)

45

B. Σχολιασμένη Νομολογία ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ

ΔΕΕ C-202/13, McCarthy κ.λπ., 18.12.2014 (*Ευρωπαϊκή ιθαγένεια*) – Παρατηρήσεις Δ. Λέντζης

71

ΔΕΕ C-173/13, Leone, 17.06.2014 (*Κοινωνική πολιτική*) – Παρατηρήσεις Π.Ι. Αργαλιάς

75

ΔΕΕ C-129/14 PPU, Spasic, 27.05.2014 (*Η αρχή ne bis in idem*) – Παρατηρήσεις Κ. Μαργαρίτης

77

ΔΕΕ C-146/14 PPU, Mahdi, 05.06.2014 (*Ο δικαστικός έλεγχος της κράτησης αλλοδαπών*) – Παρατηρήσεις Χ.Α. Μπαξεβάνης

82

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

A. Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2014)

91

B. Σχολιασμένη Νομολογία ΕΔΔΑ

ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 29750/09, Υπόθεση Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 16.09.2014 (*Η εξω-εδαφική εφαρμογή της ΕΣΔΑ και η ερμηνεία της υπό το φως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου*) – Παρατηρήσεις Ι. Πέρβου

101

III. ΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Άρειος Πάγος, αποφάσεις αριθμ. 981/2014 και 982/2014, 07.05.2014 (*Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξα-σφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών*) – Παρατηρήσεις Ε. Καλαγιάκος

107

ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΡΕΥΝΑ

Ετήσια συνάντηση δικτύου ευρωπαϊκής πληροφόρησης στην Ελλάδα

113

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

I. Βιβλιοπαρουσιάσεις

115

II. Το Δίκαιο ΕΕ στα ελληνόγλωσσα νομικά περιοδικά: Δ' Τρίμηνο 2014 – Α' Τρίμηνο 2015

117

Table of contents 1/2015

ARTICLES

K. Boskovits

Community Method and Union Method: the Paradigm of the Agreement on the Single Resolution Fund in the framework of the Banking Union 1

A. Bredimas

The Impact of States' Foreign Debt on Economic and Social Rights through the UN works 9

O. A. Spiliopoulos

The framework of EU International Investment Policy Progressive Configuration: from the Member States Bilateral Investment Treaties to the EU Investment Agreements 17

DEVELOPMENTS IN THE EU

I. EU News 29

II. Information Technology e-news 41

CASE - LAW

I. COURT OF JUSTICE AND GENERAL COURT OF EU

A. Review of Jurisprudence (December 2014 – February 2015) 45

B. Annotations

ECJ C-202/13, McCarthy and others, 18.12.2014 (*European citizenship*) – Annotation D. Lentzis 71

ECJ C-173/13, Leone, 17.06.2014 (*Social policy*) – Annotation P.I. Argalias 75

ECJ C-129/14 PPU, Spasic, 27.05.2014 (*The ne bis in idem principle*) – Annotation K. Margaritis 77

ECJ C-146/14 PPU, Mahdi, 05.06.2014 (*The judicial control of non nationals detention*) – Annotation Ch.A. Baxevanis 82

II. EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

A. Review of Jurisprudence (September – November 2014) 91

B. Annotations

ECHR, Application No 29750/09, Case Hassan v. United Kingdom, Judgement of 16.09.2014 (*The extra-territorial application of ECHR interpreted in the light of international humanitarian law*) – Annotation I. Pervou 101

III. NATIONAL COURTS

Areios Pagos, Judgement No 981/2014 and 982/2014, 07.05.2014 (*Stock exchange members' guarantee fund*) – Annotation E. Kalagiakos 107

CONFERENCES – RESEARCH

Annual meeting of the EUROPE DIRECT Information Centres of Greece 113

BIBLIOGRAPHY

I. Book reviews 115

II. The EU Law in Hellenic Legal Periodicals: 4th Quarter 2014 – 1st Quarter 2015 117

Table des matières 1/2015

DOCTRINE

K. Boskovits

La méthode communautaire et la méthode de l'Union: le paradigme de l'accord sur le Fond de résolution unique dans le cadre de l'union bancaire 1

A. Bredimas

Les répercussions de la dette extérieure des États sur les droits de l'homme, en particulier économiques et sociaux, à travers les travaux des Nations Unies 9

O.A. Spiliopoulos

Le cadre progressif de la politique d'investissement international de l'UE: des traités bilatéraux d'investissements des États membres aux accords de l'UE sur l'investissement 17

DÉVELOPPEMENTS DANS L'UE

I. Nouvelles européennes 29

II. @-ctualités d'informatique juridique 41

JURISPRUDENCE

I. COUR DE JUSTICE ET TRIBUNAL DE L'UNION EUROPÉENNE

A. Revue de Jurisprudence (décembre 2014 – février 2015) 45

B. Notes

CJUE C-202/13, McCarthy e.a., 18.12.2014 (*Citoyenneté de l'Union*) – Notes D. Lentzis 71

CJUE C-173/13, Leone, 17.06.2014 (*Politique sociale*) – Notes P.I. Argalias 75

CJUE C-129/14 PPU, Spasic, 27.05.2014 (*Le principe ne bis in idem*) – Notes K. Margaritis 77

CJUE C-146/14 PPU, Mahdi, 05.06.2014 (*Le contrôle juridique sur la détention des étrangers*) – Notes Ch.A. Baxevanis 82

II. COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

A. Revue de Jurisprudence (septembre – novembre 2014) 91

B. Notes

CEDH, Requête No 29750/09, affaire Hassan c. Royaume-Uni, Arrêt du 16.09.2014 (*L'application extra-territoriale de la CEDH dans le cadre du droit international humanitaire*) – Notes I. Pervou 101

III. JURIDICTIONS NATIONALES

Areios Pagos, Arrêts Nos 981/2014 and 982/2014, 07.05.2014 (*Bourse des valeurs et fonds de garantie*) – Notes E. Kalagiakos 107

ÉDUCATION – RECHERCHE

Conférence annuelle du Centre d'information Europe Direct 113

DOCUMENTATION BIBLIOGRAPHIQUE

I. Revue bibliographique 115

II. Le droit de l'UE dans les revues juridiques helléniques: 4ème trimestre 2014 – 1er trimestre 2015 117

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚΕ	: Αφρική, Καραϊβική, Ειρηνικός
Αρμ	: Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	: Αρχείο Νομολογίας
ΓεΔΕΕ	: Γενικό Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετονομασία του ΠΕΚ μετά την 01.12.2009)
ΓΣΔΕ	: Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)
Δ	: Δίκη
ΔΕΕ	: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετονομασία του ΔΕΚ μετά την 01.12.2009)
ΔΕΕτ.	: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΚ	: Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΝ	: Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας
ΔηΣΚΕ & αγορά	: Δημόσιες Συμβάσεις - Κρατικές Ενισχύσεις & αγορά
ΔιοΜΕΕ	: Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας
ΔιοΔικ	: Διοικητική Δίκη
ΔτΑ	: Δικαιώματα του Ανθρώπου (RHDH)
ΔΦΝ	: Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας
ΕΔΔΔΔ	: Επιθεώρησις Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου
Ε.Δ.Κ.Α.	: Επιθεώρησις Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης
ΕΕ	: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕ	: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	: Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (RHellDE)
ΕΖΕΣ	: Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕΕμπΔ	: Επιθεώρηση του Εμπορικού Δικαίου
ΕΕΝ	: Εφημερίς Ελλήνων Νομικών
ΕΕργΔ	: Επιθεώρησις Εργατικού Δικαίου
ΕΕυρΚ	: Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΚ	: Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕλλΔνη	: Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΛΜ	: Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα
ΕΝΔ	: Επιθεώρηση Ναυτιλιακού Δικαίου
ΕΟΧ	: Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
Επι.Δ.Ε.	: Επιθεώρηση Δημοσίων Έργων
ΕπισκΕΔ	: Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΤρΑΞΧρΔ	: Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού και Χρημαστηριακού Δικαίου
ΕυΒ	: Ευρωπαϊκό Βήμα
ΕυρΔΔΑ ή ΕΔΔΑ	: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΕΔΑ ή ΕΕΔΑ	: Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΚ	: Ευρωπαϊκές Κοινότητες
ΕυρΚοινβ	: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕυρΠολ	: Ευρωπαϊών Πολιτεία
ΕυρΣΔΑ ή ΕΣΔΑ	: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕφΑΔ	: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
ΕφημΔΔ	: Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου
ΘΠΔΔ	: Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου
ΚΕΠΑΑ	: Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Άμυνα και την Ασφάλεια
ΚΕΠΠΑ	: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚριτΕπιθ	: Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης
ΝοΒ	: Νομικό Βήμα
ΠΕΚ	: Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΠερΔικ	: Περιβάλλον και Δίκαιο
ΠΛογ	: Ποινικός Λόγος
ΠΝ	: Πειραϊκή Νομολογία
ΠοινΔικ	: Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρ	: Ποινικά Χρονικά
ΠρΠροσχ	: Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως και προσαρμογής των συνθηκών

<i>ΣΛΕΕ</i>	: Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
<i>ΣΕΕ</i>	: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
<i>Συλλ.</i>	: Συλλογή Νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
<i>ΣυλλΥπ</i>	: Συλλογή Υπαλληλικών Υποθέσεων
<i>ΣυνθΕΕ</i>	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
<i>ΣυνθΕΚ</i>	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας
<i>ΣυνθΕΚΑΕ</i>	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας
<i>ΣυνθΕΚΑΧ</i>	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα
<i>ΣυνθΕΟΚ</i>	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
<i>ΤεΣ</i>	: Τεύχος εκτός σειράς
<i>ΤοΣ</i>	: Σύνταγμα (Το)
<i>Υπερ</i>	: Υπεράσπιση
<i>ΦΠΑ</i>	: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
<i>ΧρηΔικ</i>	: Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο
<i>ΧρΙΔ</i>	: Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
<i>ΑcP</i>	: Archiv für civilische Praxis
<i>AFDI</i>	: Annuaire Français de Droit International
<i>AJCL</i>	: American Journal of Comparative Law (The)
<i>AJDA</i>	: Actualité Juridique du Droit Administratif
<i>AJIL</i>	: American Journal of International Law
<i>AöR</i>	: Archiv des öffentlichen Rechts
<i>ASL</i>	: Air and Space Law
<i>BB</i>	: Der Betriebs - Berater
<i>CDE</i>	: Cahiers de Droit Européen
<i>Clunet</i>	: Journal du Droit International (J.D.I.)
<i>C.M.L.R.</i>	: Common Market Law Reports
<i>CML Rev.</i>	: Common Market Law Review
<i>CommLP</i>	: Commercial Law Practitioner
<i>CONSUM.L.J.</i>	: Consumer Law Journal
<i>DZWir</i>	: Deutsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
<i>EA</i>	: Europa-Archiv
<i>EBRL</i>	: European Business Law Review
<i>ECHR</i>	: European Convention on Human Rights
<i>ECJ</i>	: European Court of Justice
<i>E.C.L.R.</i>	: European Competition Law Review
<i>EELR</i>	: European Environmental Law Review
<i>EGC</i>	: European General Court
<i>E.H.R.L.R.</i>	: European Human Rights Law Review
<i>E.H.R.R.</i>	: European Human Rights Reports
<i>EIPR</i>	: European Intellectual Property Review
<i>EJIL</i>	: European Journal of International Law
<i>ELJ</i>	: European Law Journal
<i>E.L.Rev.</i>	: European Law Review
<i>Elrev./HR</i>	: European Law Review / Human Rights Survey
<i>EPL</i>	: European Public Law
<i>ERPL</i>	: European Review of Private Law- <i>Revue Européenne de Droit Privé - Europäische Zeitschrift für Privatrecht</i>
<i>EStAL</i>	: European State Aid Law Quarterly
<i>ETL</i>	: European Transport Law - <i>Droit Européen des Transports - Europäisches Transportrecht</i>
<i>EuGRZ</i>	: Europäische Grundrechte - Zeitschrift
<i>EuR</i>	: Europarecht
<i>EuZW</i>	: Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
<i>EWS</i>	: Europäische Wirtschafts - und Steuerrecht
<i>GATT</i>	: General Agreement on Tariffs and Trade (ΓΣΔΕ)
<i>GATS</i>	: General Agreement on Trade Services
<i>GRUR Int.</i>	: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Internationaler Teil
<i>HRLJ</i>	: Human Rights Law Journal

<i>HRQ</i>	: Human Rights Quarterly
<i>ICLQ</i>	: International and Comparative Law Quarterly (The)
<i>IIC</i>	: International Review of Industrial Property and Copyright Law
<i>I.L.M.</i>	: International Legal Materials
<i>IPRax</i>	: Praxis des Internationalen Privat - und Verfahrensrechts
<i>JCMS</i>	: Journal of Common Market Studies
<i>J.D.I.</i>	: Journal du Droit International (Clunet)
<i>JT</i>	: Journal des Tribunaux
<i>JT-DE</i>	: Journal des Tribunaux - Droit Européen
<i>JWT</i>	: Journal of World Trade
<i>JZ</i>	: Juristen Zeitung
<i>LIEI</i>	: Legal Issues of European Integration
<i>MJ</i>	: Maastricht Journal of European und Comparative Law
<i>MLR</i>	: Modern Law Review (The)
<i>NJW</i>	: Neue Juristische Wochenschrift
<i>NQHR</i>	: Netherlands Quarterly of Human Rights
<i>NVWZ</i>	: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht
<i>PPLR</i>	: Public Procurement Law Review
<i>RabelsZ</i>	: Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
<i>R.A.E.</i>	: Revue des Affaires Européennes
<i>RCADI</i>	: Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de La Haye
<i>RCC</i>	: Revue de la Concurrence et de la Consommation - Droit et Marchés
<i>R.D.P.</i>	: Revue du droit public
<i>RDUE</i>	: Revue du Droit de l'Union Européenne (ως το 1999 Revue du Marché Unique Européen - RMUE)
<i>RECIEL</i>	: Revue of European Community and International Environmental Law - Access to Environmental Information
<i>REDC</i>	: Revue Européenne de Droit de la Consommation
<i>Rev.inst.eur.</i>	: Revista de instituciones europeas
<i>Rev.trim.dr.h.</i>	: Revue trimestrielle des droits de l'homme
<i>RFDA</i>	: Revue Française de Droit Administratif
<i>RFDC</i>	: Revue Française de Droit Constitutionnel
<i>RGDIP</i>	: Revue Générale de Droit International Public
<i>RHDH</i>	: Revue Hellénique de Droits de l'Homme (ΔΤΑ)
<i>RHDI</i>	: Revue Hellénique de Droit International
<i>RHelIDE</i>	: Revue Hellénique de Droit Européen (ΕΕΕυρΔ)
<i>RIDPC</i>	: Rivista Italiana di Diritto Pubblico Comunitario
<i>Riv.dir.eur.</i>	: Rivista di diritto europeo
<i>RIW</i>	: Recht der Internationalen Wirtschaft
<i>RMC</i>	: Revue du Marché Commun (από το 1991 Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne - RMCUE)
<i>RMCUE</i>	: Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne από το 1991 (ως το 1990 Revue du Marché Commun - RMC)
<i>RMUE</i>	: Revue du Marché Unique Européen (από το 2000 Revue du Droit de l'Union Européenne- RDUE)
<i>RTDeur.</i>	: Revue Trimestrielle de Droit Européen
<i>RUDH</i>	: Revue Universelle des Droits de l'Homme
<i>TRIPS</i>	: Trade Related Intellectual Property Rights
<i>WRP</i>	: Wettbewerb in Recht und Praxis
<i>WuW</i>	: Wirtschaft und Wettbewerb
<i>YBEL</i>	: Yearbook of European Law
<i>ZEuP</i>	: Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
<i>ZEuS</i>	: Zeitschrift für Europarechtliche Studien
<i>ZfRV</i>	: Zeitschrift für Rechtsvergleichung - Internationales Privatrecht und Europarecht
<i>ZHR</i>	: Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht
<i>ZSE</i>	: Zeitschrift für Staats - und Europawissenschaften
<i>ZVglRWiss</i>	: Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft

Υπόδειγμα παραπομπής στην Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου: ΕΕΕυρΔ, 1981, σ. 259, RHelIDE, 1981, p. 259

Κοινοτική μέθοδος και μέθοδος της Ένωσης: το παράδειγμα της συμφωνίας για το ταμείο εξυγίανσης στο πλαίσιο της τραπεζικής ένωσης

Κοσμάς Μπόσκοβιτς*

Εν μέσω της οικονομικής κρίσης, η μέθοδος της Ένωσης προβλήθηκε ως το θεσμικό πρότυπο που ακολουθούν τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης για τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων. Σε αυτή την οπτική, η κοινοτική μέθοδος φαντάζει μάλλον παρωχημένη: οι εθνικές κυβερνήσεις δρουν διά του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και, όποτε απαιτείται, εκτός των Συνθηκών διά διεθνών συμβάσεων, ενώ η Επιτροπή λειτουργεί ως εντολοδόχος των κρατών μελών παρέχοντας τεχνική εμπειρογνωμοσύνη και στήριξη. Η τραπεζική ένωση προσφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στο κατεχοχόν πεδίο της κοινοτικής μεθόδου, αυτό της εσωτερικής αγοράς. Ορισμένοι βασικοί κανόνες για τη λειτουργία του ενιαίου ταμείου εξυγίανσης των τραπεζών αποσπασθήκαν από τη ρυθμιστική ύλη του Κανονισμού 806/2014 σχετικά με τον ενιαίο μηχανισμό εξυγίανσης και προβλέπονται σε διεθνή συμφωνία. Δι' αυτής της μεθόδου, τα εθνικά κοινοβούλια ανακτούν εν τοις πράγμασιν την εξουσία έγκρισης του όλου μηχανισμού εξυγίανσης. Συγχρόνως, περιορίζεται η εξουσία του ενωσιακού νομοθέτη να τροποποιήσει ορισμένες διατάξεις του Κανονισμού, και δη τις διατάξεις περί *bail-in*. Περαιτέρω, αναγνωρίζεται ρητά η δυνατότητα μονομερών μέτρων των συμβαλλομένων μερών κατά την εφαρμογή της διεθνούς συμφωνίας κατ' αντιδιαστολήν προς τις αρχές που διέπουν την εφαρμογή των νομοθετικών πράξεων της Ένωσης. Η δυνατότητα δικαστικού ελέγχου εκ μέρους του ΔΕΕ και των εθνικών δικαστηρίων δεν αναιρεί το γεγονός ότι οι ρήτρες εφαρμογής της συμφωνίας βάσει του διεθνούς δικαίου επηρεάζουν τη λειτουργία του κοινού μηχανισμού που έχει συσταθεί βάσει των Συνθηκών.

κοινοτική μέθοδος – νομοθετική λειτουργία – διακυβερνητικές συμφωνίες – τραπεζική ένωση – εσωτερική αγορά – κατανομή αρμοδιοτήτων – δικαιοδοσία ΔΕΕ

I. Εισαγωγή

Η γερμανίδα καγκελάρια κα Μέρκελ προέβαλε τη «μέθοδο της Ένωσης» ως το θεσμικό παράδειγμα που ακολουθούν τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόοδο του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Αυτή συνίσταται στη «συντονισμένη δράση με πνεύμα αλληλεγγύης ... (και) για τον ίδιο (κοινό) σκοπό» όλων των θεσμικών παικτών για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων¹. Σε αυτή την οπτική, ο διαχωρισμός μεταξύ της κοινοτικής μεθόδου και της διακυβερνητικής συνεργασίας φαίνεται μάλλον παρωχημένος, καθόσον δεν αποτυπώνει το μέτρο συμμετοχής του κάθε θεσμικού οργάνου, προεξάρχοντως δε του Ε. Συμβουλίου, και των εθνικών κυβερνήσεων στη λειτουργία της Ένωσης².

Η οικονομική κρίση επέτεινε τη συζήτηση σχετικά με το κατά πόσον η κοινοτική μέθοδος παραμένει επίκαιρη ως μέθοδος λήψης αποφάσεων στο ενωσιακό πλαίσιο³. Ως αντίδραση στον εξαιρετικό χαρακτήρα της συγκυρίας, η πρωτοβουλία περιήλθε άμεσα στις εθνικές κυβερνήσεις και οι λύσεις αναζητήθηκαν στο πλαίσιο του Ε. Συμβουλίου και του Eurogroup υπό μια ρευστή κατανομή εξουσίας, εντός της οποίας καθοριστικοί παράγοντες απέτελεσαν το οικονομικό βάρος κάθε κράτους μέλους σε συνδυασμό με την επίδειξη δημοσιονομικής «αρετής». Η Επιτροπή έδρασε κυρίως ως εντολοδόχος των κρατών μελών για την εφαρμογή των λύσεων που αποφασίστηκαν από τις εθνικές κυβερνήσεις, ενώ ακόμη και η τεχνική εμπειρογνωμοσύνη της υποσκελίστηκε από τον βαρύνοντα λόγο της ΕΚΤ. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο πρόεδρος του Ε. Συμβουλίου – και όχι της Ε. Επιτροπής – έλαβε την εντολή να συντάξει τα κείμενα προβληματισμού για την πρόοδο της ΟΝΕ, να προβεί σε διαβουλεύσεις και να

* Αν. Νομικός Σύμβουλος στην Ειδική Νομική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών. Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα συμβολή είναι αυστηρά προσωπικές.

1. Λόγος στην εναρκτήρια εκδήλωση του 61ου ακαδημαϊκού έτους του Κολλεγίου της Ευρώπης στη Bruges, 2 Νοεμβρίου 2010 (κείμενο σε <http://www.brussels.diplo.de/contentblob/2959854/Daten>).
2. Όπως είναι γνωστό, στο πλαίσιο της κοινοτικής μεθόδου, η Ε. Επιτροπή απολαμβάνει του δικαιώματος νομοθετικής πρωτοβουλίας ως υπερεθνικό όργανο που εκπροσωπεί το κοινό συμφέρον, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία ως όργανο που εκπροσωπεί τις εθνικές κυβερνήσεις και το Ε. Κοινοβούλιο συμμετέχει σε ισότιμη βάση με το Συμβούλιο στη νομοθετική λειτουργία ως κοινοβουλευτικό όργανο που εκπροσωπεί τους πολίτες της Ένωσης στο σύνολό τους. Η κοινοτική μέθοδος βασίζεται, δηλαδή, στη συλλειτουργία οργάνων που αντιπροσωπεύουν διαφορετικά συμφέροντα, με σκοπό την παραγωγή κανόνων

που ρυθμίζουν άμεσα τις σχέσεις των κρατών και των ιδιωτών εντός της ενοποιούμενης αγοράς. Με αυτόν τον τρόπο παράγονται κανονιστικά αποτελέσματα ομοσπονδιακού τύπου χωρίς να θεσπίζεται κεντρική υπερεθνική δομή κρατικού τύπου, βλ. αντί πολλών Ν. ΣΚΑΝΔΑΜΗ, Το παράδειγμα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2006, σ. 57 επ.

3. Βλ. από τη σχετική συζήτηση R. DEHOUSSE, The Community Method, the EU's "Default" Operating System, Synthesis, 11.02.2013, Notre Europe, 1, 2, M. MADOURO, Politicizing the Union to strengthen the Community method, Tribune, 5.10.2012, Notre Europe, 1.

προετοιμάσει τις αποφάσεις του Ε. Συμβουλίου σε όλα τα κρίσιμα ζητήματα⁴.

Η «μέθοδος της Ένωσης» φαίνεται να εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τις θεσμικές λύσεις που δόθηκαν για την προσαρμογή με μόνιμο και διαρκή τρόπο της ευρωζώνης σε καταστάσεις που δεν αντιμετώπιζαν επαρκώς οι Συνθήκες. Πέραν δηλαδή των μηχανισμών για την παροχή δανείων σε συγκεκριμένες χώρες, η θέσπιση του μόνιμου μηχανισμού χρηματοπιστωτικής συνδρομής (Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας/ΕΜΣ) ή ακόμη ο χρυσός κανόνας του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού επί τη βάση συνταγματικής διάταξης που ελέγχεται από το ΔΕΕ (δημοσιονομικό σύμφωνο) συμφωνήθηκαν πολιτικά εντός του Ε. Συμβουλίου και υιοθετήθηκαν με διεθνείς συνθήκες που συνήφθησαν μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης και των λοιπών κρατών μελών που αποφάσισαν να προσχωρήσουν σε αυτές.

Από την άλλη πλευρά, η κοινοτική μέθοδος λειτούργησε για τη λήψη νομοθετικών μέτρων τα οποία είτε αναπαράγουν εντός της Ένωσης τις ad hoc λύσεις που δόθηκαν με τα προγράμματα προσαρμογής των κρατών μελών που προσέφυγαν σε δανεισμό⁵ είτε επιφέρουν σημαντικές τομές στον έλεγχο των εθνικών προϋπολογισμών από την Επιτροπή⁶.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα μέτρα που ελήφθησαν με σκοπό την προώθηση της τραπεζικής ένωσης και προς διάρρηξη του φαύλου κύκλου μεταξύ των χρεών των κυβερνήσεων και των τραπεζών σηματοδοτούν την εισπήδηση «της μεθόδου της Ένωσης» στο κατεχοχόν προνομιακό πεδίο εφαρμογής της κοινοτικής μεθόδου, αυτό της εσωτερικής αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης, δρώντα στο πλαίσιο του Συμβουλίου, αποφάσισαν να διαχωρίσουν από την αρχική πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής σχετικά με τον ενιαίο μηχανισμό εξυγίανσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Single Resolution Mechanism) το τμήμα που αφορά στη μεταφορά των εισφορών των ιδρυμάτων προς το υπό σύσταση ενιαίο ταμείο εξυγίανσης (Single Resolution Fund)

και να συνάψουν, ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, συμφωνία με αυτό το αντικείμενο⁷. Με αυτόν τον τρόπο, ορισμένοι ουσιώδεις και απολύτως αναγκαίοι κανόνες για τη λειτουργία του όλου συστήματος, σε περίπτωση πτώχευσης τραπεζών, αποσπάστηκαν από τη ρυθμιστική ύλη του Κανονισμού και περιελήφθησαν σε διεθνή συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών μελών.

Πρόκειται για μια πολύ ενδιαφέρουσα περίπτωση κατά την οποία προκρίθηκε η συνύπαρξη στο ίδιο θεματικό πεδίο νομοθετικής πράξης της Ένωσης και διεθνούς συμφωνίας. Εκ πρώτης όψεως, η «μέθοδος της Ένωσης» φαίνεται να αποβλέπει απλώς στη συμπλήρωση και εκτέλεση της νομοθεσίας της Ένωσης. Φαίνεται, έτσι, να συμπληρώνει την κοινοτική μέθοδο και να εντάσσεται στην ενωσιακή κανονικότητα. Από την άλλη πλευρά όμως, η προσφυγή σε διεθνή συμφωνία για ένα θεματικό πεδίο που ήδη ρυθμίζεται ως ζήτημα εσωτερικής αγοράς συνιστά ίσως το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα απόκλισης από την κοινοτική μέθοδο. Η «συμπλήρωση» μιας νομοθετικής πράξης εκφεύγει των οργάνων της Ένωσης και ακολουθεί τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Είναι, επομένως, σκόπιμο να μελετηθεί υπ' αυτό το πρίσμα και να διερευνηθούν προοπτικά οι ευρύτερες επιπτώσεις του.

II. Ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης: ο διαχωρισμός της ύλης μεταξύ νομοθετικής πράξης και διεθνούς συμφωνίας

Βασικό στοιχείο της τραπεζικής ένωσης, όπως περιγράφεται στην έκθεση Van Rompuy και στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2012 (παρ. 9-10), αποτελεί η δημιουργία ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού για την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (Single Supervisory Mechanism/SSM) υπό την ευθύνη της ΕΚΤ, σε συνδυασμό με τη θέσπιση ενός ενιαίου μηχανισμού εξυγίανσης που θα διασφαλίζει την απορρόφηση με δημοσιονομικά ουδέτερο τρόπο της εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων εντός της ενιαίας αγοράς, συμπεριλαμβανομένων της πτώχευσης και εκκαθάρισής τους. Η αξιοπιστία του όλου συστήματος έγκειται στην άρρηκτη σύνδεση μεταξύ της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων και της δυνατότητας άμεσης χρηματοδότησης των προγραμμάτων εξυγίανσης τραπεζών που τυχόν απαιτηθούν επί τη βάση κοινών κανόνων και διαδικασιών, των οποίων η εφαρμογή δεν θα εξαρτάται από τις ενστάσεις μεμονωμένων κρατών μελών.

Σε αυτό το πλαίσιο, υιοθετήθηκε τον Οκτώβριο του 2013 ο Κανονισμός ΕΕ 1024/2013 για τον ενιαίο εποπτικό μη-

4. Βλ. ενδιάμεση έκθεση Van Rompuy σχετικά με τον οδικό χάρτη για την ΟΝΕ της 12ης Οκτωβρίου 2012, η οποία οδήγησε στον οδικό χάρτη για την ολοκλήρωση της ΟΝΕ, Συμπεράσματα Ε. Συμβουλίου, 13/14 Δεκεμβρίου 2012.

5. Κανονισμός ΕΕ 472/2013 για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα, ΕΕ 2013 L 140/1.

6. Κανονισμός ΕΕ 473/2013 σχετικά με κοινές διατάξεις για την παρακολούθηση και την εκτίμηση των σχεδίων δημοσιονομικών προγραμμάτων και τη διασφάλιση της διόρθωσης του υπερβολικού ελλείμματος των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ, ΕΕ 2013 L 140/11.

7. Βλ. ανακοινωθέν τύπου του Συμβουλίου Ecofin της 18ης Δεκεμβρίου 2013.

χανισμό⁸ και η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση Κανονισμού τον Ιούλιο του 2013 σχετικά με τη σύσταση ενός ενιαίου μηχανισμού εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένου ενός ενιαίου ταμείου εξυγίανσης το οποίο θα χρηματοδοτεί τα προγράμματα εξυγίανσης και θα τροφοδοτείται από τις εισφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η νομική βάση της πρότασης Κανονισμού ήταν το άρθρο 114 ΣΛΕΕ ως νομική βάση των μέτρων που έχουν ως αντικείμενο την εγκαθίδρυση και λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, εν προκειμένω της εσωτερικής αγοράς στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Η πρόταση της Επιτροπής προσέκρουσε εξαρχής σε σοβαρές αντιρρήσεις ορισμένων κρατών μελών, και δη της Γερμανίας, ως προς την ορθότητα της νομικής βάσης⁹. Η πρόταση της Επιτροπής δεν περιοριζόταν σε μέτρα αναρμόνισης, αλλά προέβλεπε τη σύσταση ενός ενιαίου μηχανισμού με ευρείες εκτελεστικές εξουσίες, ιδίως για την επιβολή εισφορών επί των πιστωτικών ιδρυμάτων και την απόφαση περί πτώχευσης ή μη ενός πιστωτικού ιδρύματος. Επιπλέον, η λειτουργία του προτεινόμενου μηχανισμού μπορούσε να επηρεάσει τους εθνικούς προϋπολογισμούς, σε περίπτωση κατά την οποία δεν θα επαρκούσαν οι πόροι του Ταμείου για τις διαδικασίες εξυγίανσης. Αντ' αυτού η γερμανική πλευρά προέκρινε τη δημιουργία, σε πρώτη φάση, ενός αποκεντρωμένου δικτύου εθνικών αρχών εξυγίανσης και, σε μεταγενέστερη φάση, την τροποποίηση των Συνθηκών¹⁰.

Προκειμένου να καμφθούν οι γερμανικές αντιρρήσεις¹¹, αποφασίστηκε ο διαχωρισμός της ύλης του προτεινόμενου μηχανισμού εξυγίανσης¹². Έτσι, η πρόβλεψη και οι κανόνες λειτουργίας του μηχανισμού εξυγίανσης παρέμειναν εντός του πεδίου του Κανονισμού με νομική βάση το άρθρο 114 ΣΛΕΕ, το οποίο επιτρέπει την υιοθέτηση της πράξης με ειδική πλειοψηφία εντός του Συμβουλίου. Συγχρόνως όμως συμφωνήθηκε ότι ορισμένοι βασικοί κανόνες για τη λειτουργία του Ταμείου που θα στηρίζει

τον μηχανισμό θα περιλαμβάνονταν εντός μιας διεθνούς συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης και όσων αποφασίσουν να υπαχθούν στον ενιαίο μηχανισμό εποπτείας. Απορρίφθηκε, δηλαδή, η προσφυγή σε μια συμπληρωματική νομική βάση που προβλέπει την ομοφωνία για την υιοθέτηση του υπό κρίση Κανονισμού από το Συμβούλιο, όπως η ρήτρα ευελιξίας του άρθρου 352 ΣΛΕΕ, την οποία είχε προτείνει επισήμως η γερμανική πλευρά ήδη από τον Ιούλιο με επιστολή του Υπουργού Οικονομικών κ. Schäuble προς τον Επίτροπο Barnier.

Αντ' αυτού εισήχθη μια καινοφανής λύση, αυτή της απόσπασης ορισμένων κανόνων που αφορούν στη χρηματοδότηση του Ταμείου από το σώμα του Κανονισμού και της υιοθέτησης δύο πράξεων που υπακούουν σε εντελώς διαφορετική θεσμική λογική και κανόνες λειτουργίας: έναν Κανονισμό ως βασική νομοθετική πράξη της Ένωσης¹³ και μια διεθνή συμφωνία βάσει των κανόνων του γενικού διεθνούς δικαίου¹⁴.

Ειδικότερα, η Συμφωνία έχει ως αντικείμενο, αφενός μεν, τη μεταφορά από τα κράτη μέλη προς το Ταμείο των εισφορών που εισπράττονται από τα πιστωτικά ιδρύματα σε εθνικό επίπεδο, αφετέρου δε, τη χρήση αυτών των εισφορών από το Ταμείο για μια μεταβατική περίοδο 8 ετών μέσω χωριστών εθνικών τμημάτων τα οποία προοδευτικά αμοιβαιοποιούνται, έτσι ώστε κατά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου να συγχωνευθούν, και οι πόροι του Ταμείου να χρησιμοποιούνται ανεξαρτήτως της προέλευσής τους σε κάθε διαδικασία εξυγίανσης¹⁵. Η Συμφωνία εφαρμόζεται στα κράτη μέλη της ζώνης ευρώ και σε όσα έχουν αποφασίσει τη συμμετοχή τους στον ενιαίο εποπτικό μηχανισμό και τον μηχανισμό εξυγίανσης (άρθρο 1 Συμφωνίας). Τίθεται δε σε ισχύ μόλις επικυρωθεί από κράτη μέλη που αντιπροσωπεύουν το 80% των συνεισφορών στο ταμείο εξυγίανσης (άρθρο 8 παρ. 2 Συμ-

8. Κανονισμός ΕΕ 1024/2013 για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων, ΕΕ 2013 L 287/63.

9. Βλ. αναλυτικά Β. SPEYER, EU Banking Union: Right idea, poor execution, Deutsche Bank Research, Σεπτέμβριος 2013, σ. 16 επ.

10. Βλ. για μια ανασκόπηση της νομικής συζήτησης, Ν. VERON, A Realistic Bridge Towards European Banking Union, Bruegel Policy Contribution, 2013/09, σ. 5 επ.

11. Αλλά και οι ενστάσεις άλλων κρατών μελών, όπως ιδίως της Φιλανδίας σχετικά με την αρχή της δημοσιονομικής κυριαρχίας των κρατών μελών και της Ολλανδίας σχετικά με την απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της διάσωσης με ίδια μέσα (bail-in) των τραπεζών.

12. Βλ. ανακοινωθέν τύπου του Συμβουλίου Ecofin της 18ης Δεκεμβρίου 2013.

13. Κανονισμός ΕΕ 806/2014 της 15ης Ιουλίου 2014 περί θεσπίσεως ενιαίων κανόνων και διαδικασίας για την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και ορισμένων επιχειρήσεων επενδύσεων στο πλαίσιο ενός ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης και ενός ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης και τροποποίησης του Κανονισμού ΕΕ 1093/2010, ΕΕ 2014 L 225/1.

14. Συμφωνία της 21ης Μαΐου 2014 για τη μεταφορά και την αμοιβαιοποίηση των εισφορών στο ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης, βλ. ανακοινωθέν τύπου του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 2014.

15. Κατά τα λοιπά, η εισαγωγή του μηχανισμού εξυγίανσης, και δη η θέσπιση του ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης και των κανόνων για τη λήψη αποφάσεων, οι κανόνες για τον προσδιορισμό των συνεισφορών των πιστωτικών ιδρυμάτων, οι κανόνες που διέπουν κάθε διαδικασία εξυγίανσης, συμπεριλαμβανομένων της αρχής της διάσωσης με ίδια μέσα (bail-in) και της σειράς προτεραιότητας των απαιτήσεων, προβλέπονται στον Κανονισμό 806/2014.

φωνίας), με στόχο ο ενιαίος μηχανισμός να είναι πλήρως λειτουργικός την 1η Ιανουαρίου 2016¹⁶.

III. Η διακυβερνητική συμφωνία ως παράδειγμα απόκλισης από την κοινοτική μέθοδο

Εξ ορισμού, μια διεθνής συμφωνία που συνάπτεται από τα κράτη μέλη εκτός του πλαισίου των Συνθηκών ακολουθεί διαφορετικούς κανόνες από αυτούς των ενωσιακών νομοθετικών πράξεων. Τούτο δε ισχύει τόσο για τη θέσπιση της πράξης όσο και για την εφαρμογή της εντός των κρατών μελών. Το ενδιαφέρον όμως στοιχείο της υπό εξέταση Συμφωνίας για το Ταμείο εξυγίανσης έγκειται στο ότι τόσο ο τρόπος υιοθέτησής της όσο και το περιεχόμενο της την καθιστούν παραδειγματική: η Συμφωνία συγκεντρώνει μια σειρά στοιχείων τα οποία τη διακρίνουν ως θεσμικό πρότυπο από την κοινοτική μέθοδο.

A. Κανόνες νομοθετικής παραγωγής

Σε ό,τι αφορά τη θέσπιση της πράξης και, υπό νομικούς όρους, την παραγωγή κανόνων, η Συμφωνία βασίζεται σε μια απολύτως περιοριστική ανάγνωση των κανόνων κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η υποχρέωση μεταφοράς των εισφορών που συγκεντρώνονται από τα πιστωτικά ιδρύματα «δεν απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης», αλλά αποτελεί εθνική αρμοδιότητα (προοίμιο Συμφωνίας, σκ. 7-8). Το περιεχόμενο της Συμφωνίας περιορίζεται στα συγκεκριμένα στοιχεία του Ταμείου που υπάγονται στην εθνική αρμοδιότητα και, κατά τη διατύπωση των συμβαλλομένων μερών, κατατείνει στη «συμπλήρωση της νομοθεσίας της Ένωσης για την τραπεζική εξυγίανση και στηρίζει και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την υλοποίηση των πολιτικών της Ένωσης, ιδίως την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών» (προοίμιο, σκ. 10).

Επ' αυτού όμως μπορεί να αντιπαραβληθεί ότι η ρύθμιση εκείνων των στοιχείων που συνδέονται άρρηκτα με την εσωτερική αγορά των τραπεζικών υπηρεσιών εμπίπτει καταρχήν στην αρμοδιότητα της Ένωσης. Εν προκειμένω, οι κανόνες λειτουργίας του Ταμείου περιλαμβάνουν ασφαλώς τη χρηματοδότησή του με εισφορές που εισπράττονται από τα πιστωτικά ιδρύματα. Υπενθυμίζεται ότι η αρμοδιότητα εναρμόνισης της Ένωσης με αντικείμενο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς είναι κατεξοχήν λειτουργική και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους θεματικούς τομείς. Επίσης, τα μέτρα εναρμόνισης κατά την έννοια του άρθρου 114 ΣΛΕΕ περιλαμβάνουν, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, θεσμικά μέτρα, όπως η σύσταση ενός κεντρικού μηχανισμού

με εκτελεστικές εξουσίες επί των επιχειρήσεων, εφόσον εξυπηρετείται ο σκοπός της ομοιόμορφης εφαρμογής των κανόνων εξυγίανσης εντός της εσωτερικής αγοράς ο οποίος δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλον τρόπο¹⁷.

Εν προκειμένω, οι εθνικές αρχές δρουν ως εκτελεστικά όργανα του μηχανισμού εξυγίανσης, δεδομένου ότι εισπράττουν και αποδίδουν τις εισφορές, η καταβολή των οποίων προβλέπεται στον Κανονισμό ΕΕ 806/2014. Πρόκειται, δηλαδή, για κανόνες που συνδέονται άρρηκτα με τις ρυθμίσεις του εν λόγω Κανονισμού για τη λειτουργία του μηχανισμού εξυγίανσης, οι οποίοι ως ουσιώδη στοιχεία της νομοθετικής πράξης περιλαμβάνονται σε αυτή. Δεδομένου δε ότι η πρόβλεψη αυτών των κανόνων είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του όλου μηχανισμού εξυγίανσης, δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί, εξ απόψεως του δικαίου της εσωτερικής αγοράς, η απόσπασή τους από το ρυθμιστικό πεδίο του Κανονισμού.

Περαιτέρω, είναι νομικά σημαντικό ότι τα κράτη μέλη, μέσω μιας διεθνούς συμφωνίας, ρυθμίζουν την εκτέλεση των διατάξεων του Κανονισμού ΕΕ 806/2014 και, ως εκ τούτου, επηρεάζουν το περιεχόμενο κοινών κανόνων, σύμφωνα με την ορολογία της νομολογίας ΑΕΤΡ¹⁸. Ως γνωστόν, η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών που επηρεάζουν το περιεχόμενο ή την εμβέλεια κοινών κανόνων. Ο αποκλεισμός της εθνικής συμβατικής αρμοδιότητας ισχύει τόσο για τις συμφωνίες με τρίτες χώρες όσο και για τις συμφωνίες μεταξύ των κρατών μελών, όπως ρητά επιβεβαιώθηκε από το ΔΕΕ στην υπόθεση *Pringle*¹⁹.

Λόγω των ανωτέρω ενστάσεων προβλήθηκε το επιχείρημα της δημοσιονομικής κυριαρχίας των κρατών μελών ως πλέον πειστική δικαιολόγηση της προσφυγής σε μια διακυβερνητική συμφωνία. Πιο συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση του Ταμείου μέσω εθνικών εισφορών αφορά στη μεταφορά δημοσιονομικών πόρων από τα κράτη μέλη προς την Ένωση και, ως εκ τούτου, πρέπει να επικυρωθεί από τα κράτη μέλη βάσει των εσωτερικών τους διαδικασιών. Πρόκειται, δηλαδή, για μεταφορά δημοσίων πόρων προς τον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Εντούτοις, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού ΕΕ 806/2014, το Ταμείο δεν χρηματοδοτείται με πόρους των εθνικών προϋπολογισμών, αλλά απευθείας με εισφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων που συμμετέχουν στον μηχανισμό

16. Βλ. ανακοινωθέντα τύπου του Συμβουλίου της 14ης Ιουλίου 2014 (11814/2014) και της 9ης Δεκεμβρίου 2014 (16645/2014).

17. Βλ. χαρακτηριστικά απόφαση *Ηνωμένο Βασίλειο/Συμβούλιο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, C-270/12, EU:C:2014:18, σκ. 104-108.

18. Απόφαση *Επιτροπή/Συμβούλιο*, 22/70, EU:C:1971:32, σκ. 22, όπως αποτυπώνεται πλέον στο άρθρο 3, παρ. 2 ΣΛΕΕ.

19. Απόφαση *Pringle*, C-370/12, EU:C:2012:756, σκ. 101-102. Βλ. συναφώς J.-V. LOUIS, *La difficile naissance du mécanisme européen de résolution des banques*, *Cahiers de droit européen*, 2014, σσ. 7, 15-16.

νισμό εξυγίανσης και καλύπτουν το κόστος λειτουργίας του²⁰. Δεν πρόκειται, δηλαδή, κατ' ακριβολογία για τη μεταφορά δημοσίων πόρων σε ενωσιακό επίπεδο. Επίσης, κατ' εύλογη ερμηνεία, δεν πρόκειται για νέους ιδίους πόρους της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 311 ΣΛΕΕ. Οι εισφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων μπορούν να εξομοιωθούν με ασφάλιστρα για την κάλυψη κινδύνων εκ των τραπεζικών εργασιών και δη της πτώχευσης των ιδρυμάτων, τα οποία ο νομοθέτης της Ένωσης καθιστά υποχρεωτικά για τις επιχειρήσεις με σκοπό τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο, οι δημόσιες αρχές σε εθνικό επίπεδο λειτουργούν, όπως προαναφέρθηκε, ως εκτελεστικοί βραχίονες του ενωσιακού μηχανισμού για την είσπραξη των εισφορών και την απόδοσή τους στον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Η απόσπαση της ύλης της Συμφωνίας από τον Κανονισμό ΕΕ 806/2014 είχε ως αποτέλεσμα μια σοβαρή μετατόπιση εξουσίας και ως προς την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Η Επιτροπή και το Ε. Κοινοβούλιο συμμετείχαν ως παρατηρητές στη διακυβερνητική διάσκεψη για τη σύναψη της Συμφωνίας, χωρίς όμως τις θεσμικές εξουσίες της κοινοτικής μεθόδου. Τα κράτη μέλη μπορούσαν να τροποποιήσουν κατά το δοκούν τις προτάσεις της Επιτροπής χωρίς η τελευταία να έχει τη δυνατότητα να εμμένει στις προτάσεις που συγκέντρωναν την ειδική πλειοψηφία των κρατών μελών (πρβλ. άρθρο 293 παρ. 1 ΣΛΕΕ). Έτσι, η Επιτροπή περιορίστηκε κατ' ουσίαν στον ρόλο του τεχνικού συμβούλου και εμπειρογνώμονα των κρατών μελών, τούτο δε συμπληρωματικώς προς την ΕΚΤ λόγω του θεματικού αντικειμένου.

Από την πλευρά του, το Ε. Κοινοβούλιο αντέδρασε στην επιλογή της διεθνούς συμφωνίας, προβάλλοντας τον περιορισμό των θεσμικών προνομίων του ως συν-νομοθέτη της Ένωσης. Στην πραγματικότητα, το Ε. Κοινοβούλιο κατάφερε να επηρεάσει το περιεχόμενο της Συμφωνίας προς την κατεύθυνση του περιορισμού της μεταβατικής περιόδου των εθνικών τμημάτων του Ταμείου, εξαρτώντας την υιοθέτηση του Κανονισμού ΕΕ 806/2014 από τη διαπραγμάτευση για τη Συμφωνία. Από θεσμική άποψη, το Ε. Κοινοβούλιο μετλήθηκε, δηλαδή, της απειλής της απόρριψης του Κανονισμού εν συνόλω, αλλά απώλεσε τη δυνατότητα εκτενών τροποποιήσεων ως συν-νομοθέτη στο θεματικό πεδίο της Συμφωνίας.

Εν πολλοίς, η λογική της συλλειτουργίας οργάνων με διαφορετική θεσμική νομιμοποίηση υποχώρησε προ αυτής της κλασικής διαπραγμάτευσης διεθνούς συμφωνίας

20. Βλ. B. SPEYER, ό.π., Deutsche Bank Research, ο οποίος παρατηρεί περαιτέρω ότι η λογική του όλου μηχανισμού βασίζεται στην επιβάρυνση των μετόχων και των πιστωτών, σε περίπτωση απωλειών, και όχι σε έμμεση επιβάρυνση των φορολογουμένων.

μεταξύ εθνικών κυβερνήσεων συγχρόνως με την απειλή της απόρριψης του συνολικού πακέτου της τραπεζικής ένωσης εκ μέρους του Ε. Κοινοβουλίου.

B. Κανόνες εφαρμογής

Σε ό,τι αφορά την εφαρμογή των κανόνων, η επιλογή της οδού της διεθνούς συμφωνίας είχε εξίσου σημαντικές συνέπειες που αφορούν στα αποτελέσματα της ρύθμισης στο εσωτερικό των κρατών μελών, καθώς και στη δυνατότητα μη εφαρμογής διατάξεων της Συμφωνίας εκ μέρους μεμονωμένων κρατών μελών.

Κατά πρώτο λόγο, σημειώνεται ότι ο Κανονισμός 806/14 ισχύει άμεσα εντός των κρατών μελών χωρίς η ισχύς του να εξαρτάται από τη λήψη εθνικών μέτρων, ενώ η διεθνής συμφωνία τίθεται σε ισχύ μόλις επικυρωθεί από την απαιτούμενη πλειοψηφία των κρατών μελών. Στην πραγματικότητα, η εφαρμογή του Κανονισμού ετέθη εμμέσως υπό την κρίση των εθνικών κοινοβουλίων, τα οποία απέκτησαν την εξουσία να μην κυρώσουν τη Συμφωνία και, κατ' αποτέλεσμα, να θέσουν εν αμφιβόλω τον μηχανισμό εξυγίανσης στο σύνολό του²¹.

Πέραν τούτου, παραμένει η θεμελιώδης διαφορά ότι ο Κανονισμός 806/14 παράγει άμεσα έννομα αποτελέσματα εντός των κρατών μελών και μεταβάλλει τις έννομες καταστάσεις των ιδιωτών²², ενώ, αντιθέτως, η Συμφωνία μπορεί μόνον εξαιρετικά να αποτελέσει αντικείμενο επικλήσεως από τους ενδιαφερόμενους, εν προκειμένω τα πιστωτικά ιδρύματα και όσες άλλες επιχειρήσεις ή φυσικά πρόσωπα επηρεάζονται από τους κανόνες μεταφοράς των εισφορών στο Ταμείο. Διαφορές σχετικά με τις υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων μπορούν, εμμέσως, να τεθούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και εν συνεχεία ενώπιον του ΔΕΕ μέσω της προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, εφόσον συνδέονται με την ερμηνεία διατάξεων του Κανονισμού ΕΕ 806/2014.

Κατά δεύτερο λόγο, είναι ιδιαίτερος σημαντικό ότι η Συμφωνία παραπέμπει ρητά σε βασικές αρχές του δικαίου των συνθηκών, όπως η αρχή *rebus sic stantibus* και η αρχή της αμοιβαιότητας, για τους όρους εφαρμογής της. Έτσι, η άμεση, απροϋπόθετη και ανεξάρτητη εφαρμογή μιας νομοθετικής πράξης της Ένωσης²³ μεταπίπτει στην

21. Τα προβλήματα νομικής ασφάλειας που μπορεί να ανακύψουν λόγω της απόκλισης ως προς την έναρξη ισχύος δύο άρρηκτα συνδεδεμένων πράξεων αντιμετωπίζονται με τις αναλυτικές διατάξεις του άρθρου 9 της Συμφωνίας και του άρθρου 99 του Κανονισμού.

22. Βλ. γενικά R. KOVAR, *La contribution de la Cour de justice à l'édification de l'ordre juridique communautaire*, *Collected Courses of the Academy of European Law* 1993, vol. I-1, σσ. 15, 67 επ., 79, S. PRECHAL, *Does Direct Effect still Matter?*, *CML Rev.*, 2000, σ. 1047 επ.

23. Βλ. αντί πολλών R. KOVAR, ό.π., *Collected Courses...*, σσ. 60 επ., 67 επ., 81 επ., Ν. ΣΚΑΝΔΑΜΗ, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο: Θεομοί και έν-*

εφαρμογή κανόνων υπό όρους και δυνατότητες εξαιρέσης που παραπέμπουν στο γενικό διεθνές δίκαιο.

Σε ό,τι αφορά την αρχή *rebus sic stantibus*, το άρθρο 6 παρ. 2 της Συμφωνίας, ερμηνευόμενο υπό το φως των αιτιολογικών σκέψεων 17-18, προσδιορίζει τις διατάξεις του Κανονισμού ΕΕ 806/2014, οι οποίες συνιστούν «ουσιώδες θεμέλιο για τη συναίνεση των συμβαλλομένων μερών» στην υπό κρίση Συμφωνία²⁴. Τυχόν τροποποίηση των εν λόγω διατάξεων του Κανονισμού «παρά τη θέληση» ενός συμβαλλόμενου μέρους δίνει στο τελευταίο το δικαίωμα, κατά το άρθρο 6 παρ. 2 της Συμφωνίας, να «ασκήσει τα δικαιώματά του βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου περί θεμελιώδους αλλαγής των συνθηκών». Εν άλλους, συνομολογείται ότι τυχόν τροποποίηση ορισμένων διατάξεων του Κανονισμού ΕΕ 806/2014, ιδίως των κανόνων περί της διάσωσης με ίδια μέσα (*bail-in*), δίνει το δικαίωμα στα κράτη μέλη που μειοψήφησαν κατά την τροποποίηση του Κανονισμού να υπαναχωρήσουν από τις δεσμεύσεις τους βάσει της Συμφωνίας και εν τέλει να αποσυρθούν από τον μηχανισμό εξυγίανσης.

Στο συγκεκριμένο σημείο η Συμφωνία δεν «συμπληρώνει» απλώς την ενωσιακή νομοθεσία, αλλά εξαρτά την εφαρμογή της και, εντέλει, την εφαρμογή του όλου μηχανισμού εξυγίανσης από τη μη τροποποίηση στο μέλλον ορισμένων διατάξεων του Κανονισμού ΕΕ 806/14. Η αρχή *rebus sic stantibus* του δημοσίου διεθνούς δικαίου εισάγεται στο πεδίο της ενωσιακής νομιμότητας με σκοπό να τεθεί ως θεμελιώδης όρος για την εφαρμογή ενός ενωσιακού μηχανισμού. Εξίσου σημαντικό στοιχείο, η εκτίμηση περί της τήρησης ή μη της αρχής *rebus sic stantibus* επαφίεται μονομερώς σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος υπό τον επιγενόμενο έλεγχο του ΔΕΕ. Το Δικαστήριο περιορίζεται να «επαληθεύσει» την ύπαρξη θεμελιώδους αλλαγής και τις συνέπειες που αυτή συνεπάγεται, σε περίπτωση προσφυγής άλλου συμβαλλόμενου μέρους βάσει της ρήτρας του άρθρου 273 ΣΛΕΕ. Το ΔΕΕ εξουσιοδοτείται, δηλαδή, να λειτουργήσει ως διεθνές δικαστήριο που επιλαμβάνεται διαφορών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και καλείται να τις επιλύσει βάσει των γενικών αρχών του δικαίου των συνθηκών.

Είναι αληθές ότι το ΔΕΕ έχει τη δυνατότητα να διατάξει ασφαλιστικά μέτρα που θα επιτάσσουν τη συνέχιση εφαρμογής της Συμφωνίας, ενόσω δεν έχει εκδικαστεί η διαφορά (άρθρο 6 παρ. 2 Συμφωνίας). Επίσης, κατά

την εκτίμηση της διαφοράς, το Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη «τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών δυνάμει των Συνθηκών της ΕΕ, περιλαμβανομένων όσων αφορούν τον Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης και την ακεραιότητά του» (αιτιολογική σκέψη 18 *in fine*)²⁵. Παρότι με αυτό τον τρόπο επιχειρείται να περιοριστούν οι συνέπειες της ρήτρας *rebus sic stantibus*, είναι σαφές ότι η νομική ασφάλεια και η αξιοπιστία του όλου μηχανισμού εξυγίανσης υπονομεύονται από τη ρητή αναγνώριση ενός μονομερούς δικαιώματος υπαναχώρησης εκ της Συμφωνίας.

Περαιτέρω, η συνομολόγηση της ρήτρας *rebus sic stantibus* οδηγεί σε σοβαρό περιορισμό της αυτονομίας της νομοθετικής λειτουργίας της Ένωσης. Παρότι ο νομοθέτης της Ένωσης είναι τυπικά ελεύθερος να τροποποιήσει με ειδική πλειοψηφία τις επίμαχες διατάξεις του Κανονισμού ΕΕ 806/2014, κατ' ουσίαν επιχειρείται να αποφευχθεί οιαδήποτε τροποποίησή τους που δεν θα συγκεντρώνει την ομοφωνία των κρατών μελών που συμμετέχουν στον ενιαίο μηχανισμό εξυγίανσης. Η νομοθετική λειτουργία της Ένωσης δεσμεύεται προς συγκεκριμένη κατεύθυνση μέσω συμβατικής ρύθμισης που συνομολογείται εκτός των Συνθηκών και ο κανόνας της ειδικής πλειοψηφίας παρακάμπτεται. Η δήλωση υπ' αριθ. 1 των συμβαλλομένων μερών και των παρατηρητών της διακυβερνητικής διάσκεψης διαλύει κάθε αμφιβολία περί της βούλησής τους: «εάν δεν υπάρξει ομόφωνη απόφαση περί του αντιθέτου, στόχος και πρόθεσή τους» είναι να μην καταργηθούν ή τροποποιηθούν οι επίμαχες διατάξεις²⁶.

Πέραν της ρήτρας *rebus sic stantibus*, η Συμφωνία παραπέμπει ρητώς στην αρχή της αμοιβαιότητας, για να ρυθμίσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών ως προς την υποχρέωση μεταφοράς των εισφορών προς το Ταμείο (αιτιολογική σκέψη 20 Συμφωνίας). Εν προκειμένω, πρόκειται για μια στενά οριοθετημένη εφαρμογή της αρχής, υπό την έννοια ότι η παραβίαση της υποχρέωσης μεταφοράς εκ μέρους ενός συμβαλλόμενου μέρους δεν θίγει την υποχρέωση μεταφοράς των λοιπών συμβαλλομένων μερών. Ως μόνη συνέπεια ορίζεται ο αποκλεισμός από τη χρηματοδότηση των πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα στο συμβαλλόμενο μέρος που δεν συμμορφώθηκε προς την υποχρέωση μεταφοράς. Επίσης, απαιτείται η έλλειψη συμμόρφωσης να

νομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ι, 3η έκδ., 1997, σσ. 129 επ., 389 επ.

24. Οι διατάξεις αυτές αφορούν τη σειρά προτεραιότητας των υπόχρεων προς κάλυψη των ζημιών (άρθρο 15), το εργαλείο διάσωσης με ίδια μέσα (άρθρο 27), καθώς και ορισμένους διαδικαστικούς κανόνες για τη λήψη αποφάσεων από το Συμβούλιο Εξυγίανσης και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης (άρθρα 18, 52 και 55 του Κανονισμού).

25. Περαιτέρω, διευκρινίζεται ότι, πέραν της νομοθετικής τροποποίησης του κανόνα *bail-in* που υπόκειται στην αρχή *rebus sic stantibus*, η εφαρμογή των υφιστάμενων διατάξεων περί *bail-in* από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και τα όργανα του ενιαίου μηχανισμού εξυγίανσης υπόκειται στα ένδικα βοηθήματα που προβλέπουν οι Συνθήκες (άρθρο 6 παρ. 3 υπό το φως της αιτιολογικής σκέψης 18 της Συμφωνίας).

26. Οι διατάξεις αυτές αφορούν στο άρθρο 2 παρ. 3 του Κανονισμού ΕΕ 806/2014 και τους κανόνες σχετικά με το εργαλείο διάσωσης με ίδια μέσα.

έχει διαπιστωθεί είτε από το Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 της Συμφωνίας, είτε από το ΔΕΕ σε συνέχεια προσφυγής άλλου συμβαλλόμενου μέρους, σύμφωνα με το άρθρο 11 της Συμφωνίας.

Ο αποκλεισμός από τη χρηματοδότηση του Ταμείου λειτουργεί, επομένως, ως κίνητρο για την ομαλή λειτουργία του μηχανισμού και συνοδεύεται από επαρκείς θεσμικές εγγυήσεις ως προς την εφαρμογή του: δεν επιτρέπονται μονομερείς ενέργειες των συμβαλλομένων μερών και οι συνέπειες της επίκλησης της αρχής της αμοιβαιότητας διαπιστώνονται από κοινά όργανα και το ΔΕΕ. Υπ' αυτή την έννοια, η γενική αναφορά στην αρχή της αμοιβαιότητας στο προοίμιο της Συμφωνίας δεν ήταν νομικά απαραίτητη και μάλλον τείνει να δημιουργήσει σύγχυση ως προς τους όρους εφαρμογής της. Η εν λόγω αναφορά, σε συνδυασμό με την πρόβλεψη της ρήτρας *rebus sic stantibus*, προδίδουν μια λογική γενικής παραπομπής στο διεθνοφανές πλαίσιο εφαρμογής της Συμφωνίας.

Εντούτοις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί εύλογα μια εντελώς διαφορετική ανάγνωση: οι διεθνείς συμφωνίες που συμφωνούνται μεταξύ των κρατών μελών προς εφαρμογή των Συνθηκών, κατά δε μείζονα λόγο προς συμπλήρωση της ενωσιακής νομοθεσίας, συνάπτονται μεν και ισχύουν σύμφωνα με τους κανόνες του γενικού διεθνούς δικαίου, αλλά ακολουθούν καταρχήν τους κανόνες ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού παραγώγου δικαίου ως προς τη δυνατότητα εξαίρεσης ή υπαναχώρησης από τις συμβατικές δεσμεύσεις. Μπορεί, δηλαδή, να απαιτείται επικύρωση της Συμφωνίας, αλλά η εφαρμογή της δεν υπόκειται στην αρχή της αμοιβαιότητας ή στη ρήτρα *rebus sic stantibus*. Τούτο διότι οι Συνθήκες ίδρυσαν ιδιαίτερη έννομη τάξη, εντός της οποίας προβλέπονται όλες οι διαδικασίες και τα ένδικα βοηθήματα για τη διαπίστωση και την κύρωση παραβιάσεων των συμβατικών δεσμεύσεων των κρατών μελών που συμπληρώνουν την ενωσιακή νομοθεσία και γενικότερα αφορούν στην εφαρμογή των Συνθηκών από τα κράτη μέλη²⁷. Υπ' αυτό το πρίσμα, η υπέρβαση των κανόνων εφαρμογής του διεθνούς δικαίου εκτείνεται και στο παραπληρωματικό δικαιο της Ένωσης, υπό την έννοια των διεθνών συμβάσεων που συνάπτουν τα κράτη μέλη προς εκπλήρωση των στόχων των Συνθηκών και για την εφαρμογή των πολιτικών που προβλέπονται σε αυτές.

Σε ό,τι αφορά τον δικαστικό έλεγχο, η δικαιοδοσία του ΔΕΕ περιορίζεται καταρχήν στην επίλυση των διαφορών

27. Βλ. κατ' αναλογία τις υποθέσεις *Επιτροπή της ΕΟΚ/Λουξεμβούργο και Βέλγιο*, 90/63 και 91/63, EU:C:1964:80, *Επιτροπή/Γαλλία*, 232/78, EU:C:1979:215, σκ. 9, σύμφωνα με τις οποίες ένα κράτος μέλος δεν επιτρέπεται να λάβει μονομερώς διορθωτικά ή προστατευτικά μέτρα που έχουν ως σκοπό να αντιμετωπίσουν ενδεχομένη μη τήρηση, από άλλο κράτος μέλος, κανόνων του κοινοτικού δικαίου.

που του υποβάλλονται από τα συμβαλλόμενα μέρη ως ειδική εφαρμογή του άρθρου 273 ΣΛΕΕ (άρθρο 6 παρ. 1 & 2 Συμφωνίας). Εντούτοις, λόγω του στενού συνδέσμου της υπό εξέταση Συμφωνίας με την εφαρμογή του Κανονισμού ΕΕ 806/2014, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να κάνουν χρήση της δυνατότητας προδικαστικής παραπομπής προς το ΔΕΕ σε εθνικές διαφορές που αφορούν την εφαρμογή των διατάξεων περί του Ταμείου και της μεταφοράς εισφορών από τις εθνικές αρχές²⁸. Δεν αποκλείεται, δηλαδή, στην πράξη η πρόσβαση των ιδιωτών στα ενωσιακά δικαστήρια ως εγγενές στοιχείο του συστήματος έννομης προστασίας των Συνθηκών²⁹.

Ανακεφαλαιώνοντας, είναι σαφές το ρήγμα που εισάγεται εντός του πεδίου της εσωτερικής αγοράς για την εφαρμογή των νομοθετικών κανόνων της Ένωσης. Θεμελιώδεις αρχές της κοινοτικής έννομης τάξης, όπως ο αποκλεισμός μονομερών μέτρων των κρατών μελών, οι οποίες διατυπώθηκαν ήδη τη δεκαετία του 1960 από τη νομολογία του Δικαστηρίου, τίθενται εκ ποδών κατά το μέτρο που η εφαρμογή ενός κοινού μηχανισμού που έχει τεθεί από τον ενωσιακό νομοθέτη εξαρτάται από την επικύρωση και την εφαρμογή διεθνούς συμφωνίας στο ίδιο θεματικό πεδίο. Βαθύτερα, το κοινό συμφέρον της Ένωσης, όπως διαμορφώνεται μέσω της νομοθετικής λειτουργίας και διασφαλίζεται σε τελευταίο βαθμό από το Δικαστήριο της Ένωσης, υποχωρεί προ της λογικής της εφαρμογής υπό τους όρους του διεθνούς δικαίου.

28. Επίσης, η Συμφωνία πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο (ρήτρα συμφωνίας ερμηνείας) και εφαρμόζεται στο μέτρο που είναι συμβατή με τις Συνθήκες και το παράγωγο δίκαιο, εν προκειμένω ιδίως τον Κανονισμό ΕΕ 806/2014 (βλ. άρθρο 2 Συμφωνίας).

29. Η δυνατότητα προδικαστικής παραπομπής επιτρέπει μάλιστα να ελεγχθεί το συμβατό προς τις Συνθήκες της υπό εξέταση Συμφωνίας. Δεν αποκλείεται, δηλαδή, το ενδεχόμενο να τεθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ζήτημα μη εφαρμογής της Συμφωνίας λόγω παραβίασης των κανόνων περί κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών της ή ακόμη ζήτημα προσβολής των εξουσιών των οργάνων που συμμετέχουν στη νομοθετική λειτουργία της Ένωσης. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση *Pringle*, (ό.π., υποσημ. 19) αφορούσε ευθέως στο δικαίωμα κράτους μέλους να συνάψει τη συνθήκη ΕΜΣ. Η προστασία της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης έναντι πράξεων των κρατών μελών εκτός των Συνθηκών εμπίπτει κατεξοχήν στην αποστολή του ΔΕΕ για την τήρηση του δικαίου κατά την εφαρμογή των Συνθηκών (άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ). Η κύρωση μιας τέτοιας παραβίασης θα μπορούσε να συνίσταται στον αποκλεισμό της εφαρμογής της Συμφωνίας από τα κράτη μέλη της Ένωσης. Τούτο δεν θα έθιγε απαραίτητως την ομαλή εφαρμογή του μηχανισμού εξυγίανσης, δεδομένου ότι, όπως και στην ακύρωση νομοθετικών πράξεων, το ΔΕΕ θα μπορούσε να περιορίσει στον χρόνο τα αποτελέσματα της απόφασής του έως ότου επανέλθει ο ενωσιακός νομοθέτης και συμπληρώσει τον Κανονισμό ΕΕ 806/2014.

IV. Επίλογος

Το παράδειγμα του Ταμείου εξυγίανσης δεν είναι μεμονωμένο, ούτε μπορεί να εξηγηθεί με προσφυγή στην οικονομική συγκυρία. Η δημοσιονομική κρίση εδραίωσε την πρωταρχική παρουσία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ως πλαισίου συνεργασίας όπου τα κράτη μέλη δρουν συντονισμένα με σκοπό την επίτευξη κοινών σκοπών σύμφωνα με τη «μέθοδο της Ένωσης». Η επέκταση της ενοποιητικής διαδικασίας σε πτυχές που αγγίζουν τις «ουσιώδεις κρατικές λειτουργίες» στο δημοσιονομικό πεδίο (πρβλ. άρθρο 4, παρ. 2 ΣΕΕ) συνδυάζεται με την επαναφορά ενός υποδείγματος συντονισμού των εθνικών πολιτικών διά των εθνικών κυβερνήσεων και εκτός δικαστικού ελέγχου. Πρόκειται, δηλαδή, για μια μορφή προϊούσας ενοποίησης διά των κρατών, κατ' αντιπαράβολή προς το αρχικό παράδειγμα της ενοποίησης διά της κοινοτικής μεθόδου και εντός Κοινότητας δικαίου.

Σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο, ακόμη και η εσωτερική

αγορά, κατεχοχόν πεδίο της κοινοτικής μεθόδου, δεν είναι απρόσβλητη από τη λογική της ενοποίησης διά των κρατών ως υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Είναι αληθές ότι η Συμφωνία για το Ταμείο εξυγίανσης εισάγει μεταβατική περίοδο 8 ετών για την αμοιβαιοποίηση των εισφορών των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη λειτουργία ενός πραγματικά κοινού Ταμείου. Επιπλέον, περιέχει ρήτρα ενσωμάτωσης στις Συνθήκες εντός δεκαετίας³⁰. Τούτο όμως δεν αναιρεί το γεγονός ότι οι ρήτρες εφαρμογής της συμφωνίας βάσει του διεθνούς δικαίου μπορεί να υπονομεύσουν την αποτελεσματική λειτουργία και εφαρμογή του συνολικού μηχανισμού εξυγίανσης. Η δι-ακυβερνητική συμφωνία δεν παύει, δηλαδή, να επηρεάζει δυνητικά τη λειτουργία των κοινών μηχανισμών που έχουν συσταθεί βάσει των Συνθηκών.

30. Όπως, άλλωστε, και το δημοσιονομικό σύμφωνο (fiscal compact) και η συνθήκη ΕΜΣ.

Οι επιπτώσεις του ξένου χρέους των κρατών στα δικαιώματα του ανθρώπου, ιδίως οικονομικά και κοινωνικά, μέσα από τις εργασίες των Ηνωμένων Εθνών

Αντώνης Μπρεδήμας*

Η επίδραση της κατακόρυφης αύξησης του δημοσίου χρέους στα δικαιώματα του ανθρώπου έχει γίνει αισθητή τα τελευταία χρόνια από τη διεθνή κοινότητα, ιδιαίτερα σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά όχι μόνον (Ελλάδα, Εσθονία). Τα Ηνωμένα Έθνη, με πρωτοβουλία και ώθηση των αναπτυσσόμενων χωρών, έχουν αναλάβει να επεξεργαστούν το πρόβλημα αυτό και να προβούν σε προτάσεις αντιμετώπισής του. Προς τούτο, έχουν αναθέσει σε ειδικό εμπειρογνώμονα να προετοιμάσει το έδαφος με διαβούλευση, μελέτες, προτάσεις κ.λπ. Οι αναλύσεις του ειδικού εμπειρογνώμονα έχουν γίνει δεκτές, κατά πλειοψηφία, τόσο από το Human Rights Council όσο και από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Συνίστανται, δε, στην αναγνώριση ότι η βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους δεν μπορεί να επιτευχθεί με τα μέχρι σήμερα «εργαλεία», δηλαδή την επιβολή από τους διεθνείς δανειστές αυστηρών οικονομικών υποχρεώσεων (conditionality), αλλά χρειάζεται, ανάλογα με την κατάσταση, ελάφρυνση του δημοσίου χρέους και προσδιορισμό της οικονομικής πολιτικής από τα ίδια τα κράτη. Αυτές οι προτάσεις δεν συναντούν τη συναίνεση των ανεπτυγμένων κρατών. Το ζήτημα παραμένει σε εκκρεμότητα και μένει να φανεί αν θα έχει ή όχι την τύχη της πάλαι ποτέ «Νέας Διεθνούς Οικονομικής Τάξης».

ανθρώπινα δικαιώματα – εξωτερικό χρέος – ειδικός εμπειρογνώμονας – Human Rights Council – αιρεσιμότητα (conditionality)

I. Εισαγωγή

Το ζήτημα του ξένου χρέους και των επιπτώσεών του στα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι νέο. Έχει αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων και πρωτοβουλιών εδώ και, τουλάχιστον, τρεις δεκαετίες, ιδιαίτερα σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι πρωτοβουλίες, όμως, αυτές, αν και επίσημου χαρακτήρα, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα. Αναφέρομαι στη Διακήρυξη της Χιλιετίας (Millennium Declaration) της Γεν. Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (2000)¹, στο Monterrey Consensus (2000) της Διεθνούς Διάσκεψης για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης² αλλά και στη Σύνοδο Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών (2005)³. Μερικοί αριθμοί είναι χαρακτηριστικοί της προοίουσας επιδείνωσης των μεγεθών του ξένου χρέους: έτσι, το συνολικό εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων (emerging) χωρών πέρασε από 2.678 δισ. \$ το 2003, σε πλέον από 6.440 δισ. \$ το 2012, οι δε πληρωμές εξυπηρέτησης των χρεών πέρασαν για τις παραπάνω χώρες, από 795 δισ. \$ το 2003, σε 1.743 δισ. \$ το 2010, και αναμενόνταν να φθάσουν τα 2.265 δισ. \$ το 2012⁴.

Για μια αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτής της ολοένα και περισσότερο επιδεινούμενης κατάστασης, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Council) αποφάσισε⁵ να επαναπροσδιορίσει την εντολή για τον ορισμό ενός «ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα για τις επιπτώσεις του ξένου χρέους και άλλων σχετικών διεθνών οικονομικών υποχρεώσεων των κρατών επί της πλήρους απόλαυσης όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων». Πρώτος ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας ορίστηκε ο Cephas Lumina, τον οποίο διαδέχτηκε μετά έξι έτη ο J.P. Bohoslavsky⁶. Η εντολή που έλαβε ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας από το Human Rights Council αφορά κυρίως τις αναπτυσσόμενες χώρες, χωρίς, όμως, να αποκλείονται ανεπτυγμένες χώρες, όπως λ.χ. η Ελλάδα⁷ ή η Λετονία⁸.

Ο πρώτος ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας προέβη εξ αρχής σε πολλαπλές διαβουλεύσεις με έναν ευρύ αριθμό ενδιαφερομένων παραγόντων, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και μία σειρά Μη-

* Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

1. U.N. Resolution 55/2.

2. Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico (18-22 March 2002).

3. Βλ. αναλυτικότερα Α. ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ, Χρηματοδότηση και ανάπτυξη στη Συνάντηση Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών του 2005, σε Χ. Δίπλα / Ε. Δούση (επιμ.), 60 χρόνια από την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών, εκδ. Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2007, σ. 165 επ.

4. Στοιχεία αναφερόμενα στο Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human

rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephas Lumina, UNGA/HRC/20/23 (10.04. 2011), σ. 3.

5. Res. 7/4 (27.03.2008).

6. Ορίστηκε με την απόφαση (Res.) 25/16 (2014) του Human Rights Council.

7. Βλ. UNGA, Human Rights Council, Report of the Independent Expert ..., Mission to Greece (22-19 April 2013), A/HRC/25/50/Add. 1 (27 March 2014).

8. UNGA, Human Rights Council, Report of the Independent Expert ..., Mission to Latvia (14-18 May 2012), A/HRC/23/37/Add. 1 (27.05.2013).

Κυβερνητικούς οργανισμούς, στην Ουάσιγκτον, αλλά και με συμμετοχή σε ευάριθμες εκδηλώσεις που άπτονταν του αντικείμενου της εντολής του⁹. Παράλληλα, προχώρησε στην πραγματοποίηση δύο αποστολών σε χώρες όπως η Νορβηγία και το Εκουαδόρ, μετά από πρόσκληση των κυβερνήσεών τους¹⁰, όπως εξάλλου και σε όλες τις άλλες αποστολές.

Τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε, στη διάρκεια της θητείας του, ο πρώτος ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας (Cephas Lumina) ήταν τα εξής: (α) οι Κατευθυντήριες Αρχές (Guiding principles) για το ξένο χρέος και τα δικαιώματα του ανθρώπου, (β) το ζήτημα του παράνομου χρέους (illegitimate debt), (γ) η μεταρρύθμιση της διεθνούς χρηματοδοτικής αρχιτεκτονικής, (δ) τα «κεφάλαια-όρνεα» (vulture funds), (ε) η εταιρική σχέση για την ανάπτυξη, (στ) ο αρνητικός αντίκτυπος του μη επαναπατρισμού κεφαλαίων παράνομης προέλευσης στην απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, (ζ) η επίδραση των δραστηριοτήτων των οργανισμών χρηματοδότησης των εξαγωγών, (η) η ελάφρυνση του χρέους, (θ) η σχέση χρέους και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, (ι) η επίδραση του χρέους και των σχετικών προϋποθέσεων (conditionalities) επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών και (ια) οι Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις επιχειρήσεις και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Όσον αφορά τις δραστηριότητες του δεύτερου ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα, επιπλέον των αποστολών και άλλων δραστηριοτήτων, φαίνεται να επικεντρώνονται, πρώτον, στο ζήτημα της αναδιάρθρωσης του χρέους και τα δικαιώματα του ανθρώπου¹¹ και, δεύτερον, στο θέμα της σύνταξης ενός πολυμερούς νομικού πλαισίου για τη διαδικασία αναδιάρθρωσης του κρατικού χρέους¹².

Κεντρικό σημείο στις ως άνω δραστηριότητες του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα αποτέλεσαν οι Κατευθυντήριες Αρχές (Guiding principles) για το ξένο χρέος και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας συνέταξε κατ' αρχάς τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες υπέβαλε για εξέταση από το Human Rights Council¹³. Το Συμβούλιο αποδέχθηκε τη σχετική έκθεση του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα¹⁴ και επανέλαβε την πρόσκληση προς αυτόν να συντάξει ένα Σχόλιο (Commentary) των Κατευθυντηρίων γραμμών, αφού λάβει τα σχετικά σχόλια κρατών, διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών, περιφερειακών οικονομικών επιτροπών, της κοινωνίας των πολιτών, του ιδιωτικού τομέα και των πανεπιστημιακών¹⁵. Στη βάση αυτής της πρόσκλησης, ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας υπέβαλε στο Συμβούλιο ένα Draft Commentary to the Guiding Principles on foreign debt and human rights¹⁶, το οποίο θα αποτελέσει τον πυρήνα της παρούσας εισήγησης, μαζί με την έκθεσή του από την αποστολή του στην Ελλάδα¹⁷.

II. Οι Guiding Principles

1. Καθ' οδόν προς τις Guiding Principles

Ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας επισημαίνει ότι τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν πως, σε πολλές από τις φτωχότερες χώρες, η εκπλήρωση των υποχρεώσεων εξυπηρέτησης του δανείου γίνεται συνήθως σε βάρος των κοινωνικών δαπανών, περιλαμβανομένων και αυτών που συμβάλλουν στην πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁸. Η πραγματοποίηση των Millennium Development Goals¹⁹, που θα συνέβαλε στην καταπολέ-

9. Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt ..., UNGA A/64/289 (12.08.2009), σσ. 4-5. Cf., για μεταγενέστερες διαβουλεύσεις και συναντήσεις, Report of the Independent Expert ..., UNGA, Human Rights Council. A/HRC/14/21 (29.04.2010), σσ. 4-5.

10. Ό.π. υποσημ. 5. Για τις δύο αυτές αποστολές, βλ. αναλυτικά UNGA, Human Rights Council, Report of the Independent Expert ... Missions to Norway and Ecuador, A/HRC/14/21/Add. 1 (21.04.2010). Άλλες αποστολές πραγματοποιήθηκαν σε σχέση με το Βιετνάμ, το Κονγκό, την Ιαπωνία και την Αργεντινή. Βλ. UNGA, Human Rights Council, Report of the Independent Expert ... A/HRC/25/50 (27.03.2014), σ. 4.

11. Βλ. United Nations, Human Rights Office of the High Commissions, Επιστολή του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα J.P. Bohoslavsky προς τον S. Lorentty, Chairman of the Group of 77 (05.09.2014), SPB/SHD/GT/ff, σ. 1.

12. Βλ. σχετική απόφαση της Γεν. Συνέλευσης του ΟΗΕ, UNGA, Resolution (09.09.2014), Towards the establishment of a multilateral legal framework for sovereign debt restructuring process, A/RES/68/304 (17.09. 2014), παρ. 5.

13. UNGA, Human Rights Council, Report of the Independent Expert, Guiding Principles on foreign debt and human rights, A/HRC/20/23 (10.04.2011).

14. Human Rights Council, A/HRC/20/10 (05.07.2012).

15. Human Rights Council, A/HRC/RES/23/11 (21.06.2013), παρ. 4.

16. Human Rights Council, Report of the Independent Expert, Draft Commentary, A/HRC/25/51 (10.03.2014).

17. Human Rights Council, Report of the Independent Expert, Mission to Greece (22-27 April 2013), A/HRC/25/50/Add. 1 (27.03.2014).

18. Human Rights Council, Report of the Independent Expert, Guiding Principles, on foreign debt and human rights A/HRC/20/23 (10.04.2011), σ. 3. Παρατίθενται ορισμένα παραδείγματα, όπως: το Εκουαδόρ, του οποίου η εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους ανερχόταν, το 2004, σε 3,7 δισ. \$, ήτοι έξι φορές τις δαπάνες του για την υγεία· η Κένυα, με εξυπηρέτηση χρέους μεγαλύτερου των δαπανών υγείας (2006)· οι Φιλιππίνες, της οποίας η εξυπηρέτηση των τόκων του χρέους ανερχόταν (2006) στο 32% του προϋπολογισμού της, σε σύγκριση με το 14% για την παιδεία ή το 1,3% για την υγεία. Ό.π. υποσημ. 6, σ. 3.

19. Περιλαμβάνεται στη Διακήρυξη της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών, Γεν. Συνέλευση, Ψήφισμα 55/2.

μηση της φτώχειας, δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα εξαιτίας των υπερβολικών βαρών εκ του εξωτερικού χρέους. Αντίθετα, στις περιπτώσεις όπου το εξωτερικό χρέος αφέθηκε από τους πιστωτές, κατέστη δυνατή η επένδυση στον τομέα των δημοσίων υπηρεσιών (υγεία, παιδιά, νερό), με παράλληλη, σε ορισμένες περιπτώσεις, μείωση ή και κατάργηση των τιμών που επέβαλαν στον τομέα αυτόν οι διεθνείς χρηματοδοτικοί οργανισμοί²⁰.

Οι προσπάθειες, για να συνδεθεί το εξωτερικό χρέος με μια προοπτική ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκάλεσε μια «βαθιά διαιρετική συζήτηση» (a profoundly divisive debate)²¹, τόσο στην Commission of Human Rights όσο και στο Human Rights Council, με ορισμένα κράτη μέλη να υποστηρίζουν ότι τα δύο αυτά fora δεν ήταν τα κατάλληλα για την αντιμετώπιση του θέματος²², ενώ άλλα να στηρίζουν μια «ολιστική» προσέγγιση στα ανθρώπινα δικαιώματα, επικεντρωνόμενα τόσο στις αιτίες όσο και στο πλαίσιο (context), εντός του οποίου σημειώνονται οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²³. Αυτή η «βαθιά διαιρέση» εκφράστηκε, στη μεν περίπτωση της Commission Human Rights, με ψήφους 29 υπέρ (της Resol. 2004/18), 14 κατά και 10 αποχές στο δε Human Rights Council, με ψήφους 31 υπέρ (της απόφασης 12/119), 13 κατά και 2 αποχές²⁴. Αυτό συνεχίστηκε σε σχέση με μεταγενέστερες αποφάσεις του Human Rights Council, εκ των οποίων η πρώτη έλαβε 31 ψήφους υπέρ, 11 κατά και 5 αποχές²⁵, ενώ η δεύτερη 30 υπέρ, 15 κατά

και 2 αποχές²⁶. Το όλο ζήτημα επανήλθε στα Ηνωμένα Έθνη, αυτή τη φορά στο πλαίσιο της Γεν. Συνέλευσης, όπου το σχετικό ψήφισμα²⁷ έλαβε 124 ψήφους υπέρ, 11 κατά και 41 αποχές²⁸.

2. Το περιεχόμενο των Guiding Principles

(α) Στην εισαγωγική παράγραφο, οι Guiding Principles επισύρουν την προσοχή στον αρνητικό αντίκτυπο της υπερβολικής επιβάρυνσης εκ του χρέους στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάπτυξη και υπογραμμίζουν την ανάγκη να υπάρξει μία κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των υποχρεώσεων των κρατών που προκύπτουν από τις εξωτερικές συμφωνίες χρέους και από το δικαίωμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁹. Η ικανοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανήκει στην ευθύνη των κρατών και προϋποθέτει την ύπαρξη, για τον σκοπό αυτό, των απα-

κύπτουν από την ελάφρυνση (relief), από το εξωτερικό χρέος και η διαγραφή του δεν πρέπει να αναπαράγει περασμένες πολιτικές διαρθρωτικών προσαρμογών (structural adjustment policies) που δεν απέδωσαν, όπως οι δογματικές απαιτήσεις για ιδιωτικοποιήσεις και απομειωμένες δημόσιες υπηρεσίες (παρ. 21) και (γ) η άσκηση των βασικών δικαιωμάτων του λαού των οφειλετριών χωρών για διατροφή, στέγαση, ένδυση, εργασία, εκπαίδευση, υπηρεσίες υγείας και ένα υγιές περιβάλλον δεν μπορούν να υπόκεινται στην εφαρμογή πολιτικών διαρθρωτικών προσαρμογών, προγραμμάτων ανάπτυξης και οικονομικών μεταρρυθμίσεων που προκύπτουν από το χρέος (παρ. 24).

20. Human Rights Council, Report of the Independent Expert, ό.π. υποσημ. 16, σ. 4.

21. Κατά την έκφραση του Independent Expert, ό.π., σ. 4, παρ. 7.

22. Η τοποθέτηση αυτή θυμίζει έντονα τη στάση των ανεπτυγμένων κρατών στη διάρκεια του Διαλόγου Βορρά-Νότου, στη δεκαετία 1970-1980, όπου οι χώρες αυτές θεωρούσαν ότι ο σχετικός διάλογος δεν θα πρέπει να γίνεται στα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, αλλά στα «κατάλληλα» όργανα που ήταν οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα). Βλ. σχετικά Α. ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ, Ελληνικές και Κοινοτικές θέσεις για το Διάλογο Βορρά-Νότου στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (1980-1984), σε Π. Καζάκο / Κ. Στεφάνου (επιμ.), Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Η πρώτη πενταετία, Αθήνα, 1987, σσ. 266-267.

23. Human Rights Council, Report, ό.π., σ. 4, παρ. 7.

24. Ό.π. υποσημ. 14, σ. 7.

25. Human Rights Council, Resolution 20/10: The effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, A/HRC/RES/20/10 (18.07.2012), σ. 6 (καταψήφισαν οι: Αυστρία, Βέλγιο, Τσεχία, Ουγγαρία, Ιταλία, Πολωνία, Μολδαβία, Ρουμανία, Ισπανία, Ελβετία, ΗΠΑ, ενώ απείχαν οι: Χιλή, Κόστα Ρίκα, Μεξικό, Νορβηγία και Περού. Βασικά σημεία της απόφασης αυτής ήταν τα εξής: (α) ανάγκη για προγράμματα οικονομικής μεταρρύθμισης που να είναι «ιδιοκτησία» του ενδιαφερόμενου κράτους (country-driven) (παρ. 19), (β) τα οικονομικά προγράμματα που προ-

26. Human Rights Council, Resolution 23/11: The effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic social and cultural rights, A/HRC/RES/23/11 (21.06.2013). Καταψήφισαν οι: Αυστρία, Τσεχία, Εσθονία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ιαπωνία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Ν. Κορέα, Μολδαβία, Ρουμανία, Ισπανία, Ελβετία και ΗΠΑ, ενώ απείχαν η Χιλή και το Περού. Βασικά σημεία του ψηφίσματος αυτού είναι: (a) the importance for developing countries, on a case-by-case basis, of debt relief, including debt cancellation, as appropriate and debt restructuring as debt crisis prevention and management tools (recital, σ. 2). (b) The sovereign right of any State to restructure its sovereign debt which should not be frustrated or impeded by any measure emanating from another State (ibid). (c) The debt- restructuring processes should have as their core element a determination of real payment capacity so that they do not adversely effect economic growth and the fulfillment of the unfinished business of the Millennium Development Goals, the sustainable development.

27. General Assembly, 68/304. Towards the establishment of a multilateral legal framework for sovereign debt restructuring process, A/RES/ 68/304 (17.09.2014). Η Ελλάδα, μαζί με άλλα 21 κράτη μέλη της Ε.Ε. απείχαν, ενώ τα υπόλοιπα καταψήφισαν.

28. Η ψήφος αποχής, που έδωσε η Ελλάδα στο Ψήφισμα αυτό της Γεν. Συνέλευσης, προκάλεσε αντιδράσεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή, περιλαμβανομένης και ερώτησης στο Κοινοβούλιο, δεδομένου ότι η Ελλάδα έχει άμεσο συμφέρον να γίνουν αποδεκτές και να εφαρμοστούν οι ρυθμίσεις που προβλέπονται εκεί.

29. Guiding Principles, ό.π., παρ. 16.

ραϊτήτων πόρων. Όμως, οι διαθέσιμοι πόροι είναι συχνά περιορισμένοι και υπονομεύονται από την υποχρέωση εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους³⁰. Υπάρχουν εκτεταμένες αποδείξεις ότι η εκτροπή (diversion) των ολίγων εθνικών πόρων από τις βασικές δημόσιες υπηρεσίες, που είναι η εκπαίδευση, η υγεία, το νερό και το υγιεινό περιβάλλον, η κατοικία, στην εξυπηρέτηση του χρέους μειώνει σημαντικά την ικανότητα των οφειλετριών χωρών – ιδιαίτερα των φτωχότερων – να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Θεωρεί δε αξιοσημείωτο ότι τα διάφορα όργανα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ έχουν, σε μια σταθερή βάση, παρατηρήσει ότι οι υπερβολικές πληρωμές για την εξυπηρέτηση του χρέους αποτελούν εμπόδιο στην ανάπτυξη και την πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες³¹.

Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση ότι όπου τα βάρη εκ του χρέους μειώθηκαν σημαντικά, ως αποτέλεσμα λ.χ. της διαγραφής του χρέους (debt forgiveness), οι χώρες μπόρεσαν να αυξήσουν τη διάθεση πόρων για μείωση της φτώχειας και για κοινωνικές επενδύσεις³². Όμως, ακόμα σε τέτοιες περιπτώσεις, η απομείωση του χρέους σκόνταφτε σε προβλήματα, όπως οι απαιτήσεις από μακροπρόθεσμες πολιτικές αιρεσιμότητας (conditionality), οι οποίες όχι μόνον υπονομεύουν τον στόχο της μείωσης της φτώχειας, αλλά και τη δυνατότητα της χώρας να προσδιορίζει αυτή τις στρατηγικές ανάπτυξης (ownership of national development strategy)³³. Με αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις, οι χώρες που ωφελήθηκαν από τη διαγραφή χρέους να έχουν εκ νέου περιπέσει σε κατάσταση κινδύνου.

Οι Guiding Principles δίδουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη ύπαρξης ισορροπίας μεταξύ των υποχρεώσεων των κρατών εκ των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει και του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπογραμμίζεται ότι αυτή η ισορροπία δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μονομερείς δράσεις και προσανατολισμούς των εσωτερικών πολιτικών από τα επιμέρους κράτη, αλλ' απαιτείται συντονισμένη διεθνής δράση στο πνεύμα της διεθνούς συνεργασίας και βοήθειας όπως προσδιορίζεται από τον Χάρτη του ΟΗΕ και άλλα κείμενα, όπως λ.χ. η Διακήρυξη και το Πρόγραμμα Δράσης της Βιέννης (1993), η Διακήρυξη της Χιλιετίας (2000) και το Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development (2002)³⁴. Αυτή η «ισορροπία»

μεταξύ των δεσμεύσεων των κρατών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί τον υπέρτατο στόχο των Guiding Principles³⁵. Οι Guiding Principles αφορούν τόσο τους δανειστές-κράτη ή διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς όσο και ιδιώτες και τους δανειζόμενους από τη διαπραγμάτευση και εκτέλεση των συμφωνιών δανεισμού μέχρι την επαναδιαπραγμάτευση και αναδιάρθρωση του εξωτερικού χρέους.

3. Θεμελιώδεις αρχές

(α) Η εξασφάλιση της υπεροχής (primacy) των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Όλα τα κράτη, είτε είναι δανειστές είτε δανειζόμενοι είτε αυτοτελώς, είτε μέσω διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών, αλλ' ακόμα και ιδιωτικού χαρακτήρα οργανισμοί, θα πρέπει να εξασφαλίζουν, ώστε όλες οι διαδικασίες που αφορούν το εξωτερικό χρέος να μην παρεκκλίνουν από τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει σχετικά με τον σεβασμό, την προστασία και την πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁶. Προς τον σκοπό αυτόν, τα κράτη πρέπει να ακολουθούν αποτελεσματικές πολιτικές και μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη τη δυνητικά αρνητική επίπτωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα της εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους και της υιοθέτησης σχετικών πολιτικών οικονομικής μεταρρύθμισης³⁷. Παράλληλα, θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι το κράτος-οφειλέτης θα επιτύχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο ανάπτυξης, προκειμένου να ανταποκριθεί στις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες³⁸. Δεδομένου δε ότι και οι διεθνείς χρηματοδοτικοί οργανισμοί αλλά και οι ιδιωτικές εταιρείες έχουν την υποχρέωση να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει να απέχουν από τη διαμόρφωση πολιτικών και προγραμμάτων που είναι, άμεσα ή έμμεσα, αντίθετα με τα ανθρώπινα δικαιώματα³⁹.

(β) Η εξασφάλιση της αρχής της ισότητας και της μη διάκρισης

Τα κράτη πρέπει να προσδιορίζουν πολιτικές και προγράμματα σχετικά με το εξωτερικό χρέος, τη μακροοικονομική σταθερότητα και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε σχέση με τις επιπτώσεις τους στη φτώχεια και στην ανισότητα, την κοινωνική ανάπτυξη και την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θα πρέπει δε να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα κοινωνικά στρώματα τα οποία είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε παρόμοιες πολιτικές και προγράμματα, όπως τα παιδιά, οι γυναίκες, τα άτομα

30. Όπ., σ. 9.

31. Ibid.

32. Ibid.

33. Όπ., σ. 10.

34. Ibid.

35. Όπ., σ. 11.

36. Όπ., παρ. 6.

37. Όπ., παρ. 7.

38. Όπ., παρ. 8.

39. Όπ., παρ. 9.

με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, τα πρόσωπα που ανήκουν σε μειονότητες και οι μετανάστες⁴⁰.

(γ) Η προοδευτική πραγματοποίηση

Υπάρχει, θεσμοθετημένη στο διεθνές δίκαιο, η υποχρέωση των κρατών να εξασφαλίζουν σταδιακά (προοδευτικά) την πλήρη ικανοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα κράτη πρέπει να μην αποδέχονται την παράλογη ή υπερβολική υποχρέωση αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους, που θα παρεμποδίζει αυτή την προοδευτική πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴¹.

(δ) Οι ελάχιστες κεντρικές υποχρεώσεις (minimum core obligations)

Τα κράτη έχουν, εκ του διεθνούς δικαίου, την υποχρέωση να εξασφαλίζουν σε κάθε περίπτωση ένα ελάχιστο επίπεδο οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Αυτό σημαίνει, σε σχέση με το εξωτερικό χρέος, ότι τα κράτη (δανειστές και οφειλέτες) θα πρέπει να φροντίζουν ιδιαίτερα ως προς την υποχρέωση αποπληρωμής του χρέους αυτού, να μην παρεκκλίνουν από αυτή την κεντρική (core) υποχρέωση⁴².

(ε) Η αρχή της μη-οπισθοδρόμησης (non-retrogression)

Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη (δανειστές και οφειλέτες) θα πρέπει, σε σχέση με την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους, να μην υιοθετούν συνειδητά μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της προαγωγής των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων⁴³.

(στ) Το καθήκον διεθνούς συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη

Η υποχρέωση διεθνούς συνδρομής και συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη επιβάλλει να εξασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητές τους (καθώς και των εταιρειών τους) δεν θα παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στο εξωτερικό και ότι, είτε ατομικά είτε στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, δεν θα υιοθετούν ή μετέχουν σε πολιτικές που υπονομεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα⁴⁴.

(ζ) Η επιμεριζόμενη ευθύνη των πιστωτών και οφειλετών

Και οι δύο αυτές πλευρές έχουν την ευθύνη για την πρόληψη, αλλά και επίλυση καταστάσεων μη βιώσιμου χρέους. Και οι μεν πιστωτές έχουν την ευθύνη να συμπεριφέρονται με τη δέουσα επιμέλεια (due diligence) σε σχέση με το αξιόπιστο και την ικανότητα αποπληρωμής του δανειζόμενου, καθώς και να αποφεύγουν να δανείζουν,

όταν είναι ενήμεροι ότι τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν για μη δημόσιους σκοπούς ή για ένα μη-βιώσιμο σχέδιο (project). Τα κράτη-οφειλέτες, από την πλευρά τους, έχουν την υποχρέωση να χρησιμοποιούν το δάνειο για σκοπούς δημοσίου συμφέροντος, αλλά και να αποπληρώνουν το χρέος σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα⁴⁵.

(η) Η εξασφάλιση μιας ανεξάρτητης διαδικασίας εθνικής ανάπτυξης

Υπογραμμίζεται ότι κάθε κράτος έχει το κυρίαρχο και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα να εφαρμόζει μια διαδικασία εθνικής ανάπτυξης κατά τρόπο ανεξάρτητο και απαλλαγμένο από πιέσεις, επιρροές ή ανάμειξη από εξωτερικούς παράγοντες, περιλαμβανομένων κρατών και διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών. Αυτή η ανεξάρτητη διαδικασία ανάπτυξης σημαίνει ότι οι νόμιμοι ηγέτες του λαού έχουν πραγματικό έλεγχο σε σχέση με την κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας⁴⁶. Αυτό αποτελεί προέκταση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης αλλά και της αρχής της διαρκούς κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων⁴⁷.

Εκτός από τις παραπάνω αρχές, οι Guidelines περιλαμβάνουν και μία σειρά από «επιχειρησιακές» αρχές (operational principles) που έχουν μια ιδιαίτερη πρακτική σημασία. Οι αρχές αυτές αναφέρονται αμέσως παρακάτω.

4. Γενικό νομικό πλαίσιο

(α) Το κράτος που δανείζεται πρέπει να θέτει περιορισμούς στα διεθνή δάνεια μέσω του προϋπολογισμού. Για οποιαδήποτε αλλαγή θα πρέπει να απαιτείται η έγκριση του Κοινοβουλίου ή άλλου ανάλογου σώματος⁴⁸.

(β) Η απόφαση για δανεισμό από τις δύο πλευρές (borrow or lend)

Κάθε κράτος που δανείζεται θα πρέπει να πραγματοποιεί μια εκτίμηση (assessment) για το αν έχει γνήσια ανάγκη δανεισμού και θα πρέπει, επίσης, να αποδεικνύει ότι έχει συμμορφωθεί με τις προαναφερθείσες βασικές αρχές, και ιδιαίτερα με την προτεραιότητα (primacy) των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁹. Αλλά και τα κράτη-πιστωτές θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι το δάνειο θα χρησιμοποιηθεί για δημόσιο σκοπό και όχι για διαφθορά ή μη παραγωγικούς σκοπούς⁵⁰. Επίσης, τα ίδια κράτη πρέπει να δείχνουν «δέουσα επιμέλεια», προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι το προτεινόμενο δάνειο δεν θα αυξήσει το συνολικό εξωτερικό χρέος της χώρας σ' ένα μη βιώσιμο επίπεδο,

40. Ό.π., παρ. 9.

41. Ό.π., παρ. 15-16.

42. Ό.π., παρ. 18.

43. Ό.π., παρ. 19-20.

44. Ό.π., παρ. 22.

45. Ό.π., παρ. 23.

46. Ό.π., παρ. 25.

47. Ό.π., παρ. 26-27.

48. Ό.π., παρ. 34.

49. Ό.π., παρ. 36.

50. Ό.π., παρ. 38.

το οποίο θα καταστήσει δύσκολη την αποπληρωμή και θα βάζει εμπόδια στην πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵¹. Για τον σκοπό αυτόν, οι πιστωτές θα πρέπει να διενεργούν μια αξιόπιστη εκτίμηση επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα (human rights impact assessment) ως προϋπόθεση για τη χορήγηση του δανείου. Εναλλακτικά, πάντως, μπορούν να ζητήσουν τη διεξαγωγή αυτής της εκτίμησης από την εθνική επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων του δανειζόμενου κράτους⁵².

(γ) Η νομική εξουσία σύναψης του δανείου

Η σύναψη αυτή θα πρέπει να συνάδει με τις τυπικές και ουσιαστικές προδιαγραφές του εφαρμοζόμενου εσωτερικού δικαίου, τόσο του δανειστή όσο και του δανειζόμενου. Ιδιαίτερα, δε, θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η απαιτούμενη από το εσωτερικό δίκαιο προηγούμενη έγκριση ή εξουσιοδότηση για σύναψη⁵³.

(δ) Η εξυπηρέτηση και η αποπληρωμή του δανείου

Τα κράτη που δανείζονται θα πρέπει να εξασφαλίζουν, προκειμένου η εξυπηρέτηση του δανείου να μην είναι τόσο υπερβολική ή δυσανάλογη σε σχέση με την οικονομική της δυνατότητα, και άλλους πόρους, έτσι ώστε να υπάρχει εκτροπή (diversion) από τους πόρους που προβλέπονται για τις κοινωνικές υπηρεσίες των προσώπων που διαμένουν στο έδαφός τους, περιλαμβανομένων των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων⁵⁴. Αν υπάρχει μία τέτοια υπερβολική ή δυσανάλογη εξυπηρέτηση με επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει να γίνει προσαρμογή (adjustment) ή τροποποίηση που θα αντανάκλα την προτεραιότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁵. Ιδιαίτερα δε τα δανειζόμενα κράτη δεν θα πρέπει να επιτρέπουν οι αποπληρωμές του εξωτερικού χρέους να φτάνουν σ' ένα υπερβολικό ή δυσανάλογο ύψος, έτσι ώστε να μην μπορούν να εκπληρώσουν τον ελάχιστο πυρήνα (minimum core) των υποχρεώσεών τους στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁶, καθώς επίσης και να υιοθετούν μέτρα οπισθοδρόμησης (retrogression), προκειμένου να εξασφαλίζουν περισσότερους οικονομικούς πόρους για την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους.

(ε) Η επαναδιαπραγμάτευση και η αναδιάρθρωση του εξωτερικού χρέους

Τονίζεται κατ' αρχάς ότι η αποπληρωμή του νομίμως συναφθέντος χρέους πρέπει να τηρείται. Ταυτόχρονα, όμως, επισημαίνεται ότι, όταν υπάρξουν περιστάσεις που καθιστούν το χρέος μη βιώσιμο (δηλαδή, σοβαρή οικο-

νομική αδυναμία του δανειζόμενου), μπορεί να γίνουν αλλαγές στις αμοιβαίες σχέσεις του δανειζόμενου κράτους με τους πιστωτές του⁵⁷. Τα δανειζόμενα κράτη, που έχουν δυσκολία για αποπληρωμή του χρέους, θα πρέπει να το επαναδιαπραγματευθούν με τους πιστωτές τους, προκειμένου να καταλήξουν σε συμφωνία που καθιστά δυνατή την εξυπηρέτηση του δανείου, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ικανότητά του να εκπληροί τις υποχρεώσεις του σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα⁵⁸.

(στ) Η ελάφρυνση του χρέους

Η ελάφρυνση του χρέους και των βαρών εξυπηρέτησής του αφορά τις λεγόμενες «βαριά χρεωμένες χώρες» (heavily indebted countries) και συνίσταται στη διαγραφή, την αναδιάρθρωση, τη μείωση της εξυπηρέτησης και το moratorium. Οι προσπάθειες ελάφρυνσης δεν πρέπει να θέτουν σε κίνδυνο την παροχή βασικών υπηρεσιών και, ιδιαίτερα, ότι οι όροι που τίθενται δεν πρέπει να επηρεάζουν αρνητικά την πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁹.

(ζ) Το moratorium

Όταν μεσολαβεί αλλαγή των συνθηκών, που βρίσκεται πέραν του ελέγχου του δανειζόμενου κράτους, τα μέρη θα πρέπει να διαπραγματευτούν και να συμφωνούν σ' ένα moratorium ως προς την αποπληρωμή του χρέους. Το moratorium θα πρέπει να αφορά το κεφάλαιο και τους τόκους⁶⁰.

(η) Η πώληση χρέους στη δευτερογενή αγορά

Οι συμφωνίες δανείων θα πρέπει να θέτουν σαφείς περιορισμούς στην πώληση του χρέους σε τρίτα μέρη από τους πιστωτές, χωρίς την προηγούμενη ενημερωμένη (informed) συγκατάθεση του δανειζόμενου κράτους. Θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για την επίτευξη ενός διακανονισμού, ως αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης. Σε περίπτωση αποτυχίας, θα εφαρμόζονται, ως προς την πώληση του χρέους, όλες οι σχετικές στην αρχική συμφωνία δανείου διατάξεις, περιλαμβανομένου του ύψους του επιτοκίου και των αλλαγών των περιστάσεων⁶¹. Επίσης, οι πιστωτές δεν θα πρέπει να μπορούν να πωλούν το κρατικό χρέος στη δευτερογενή αγορά, σε άλλους πιστωτές, οι οποίοι αρνήθηκαν προηγουμένως να συμμετάσχουν σε συμφωνημένη αναδιάρθρωση του χρέους⁶². Είναι προφανές ότι η παραπάνω ρύθμιση δεν αφορά τα διακρατικά δάνεια.

51. Ό.π., παρ. 39.

52. Ό.π., παρ. 40.

53. Ό.π., παρ. 45.

54. Ό.π., παρ. 48.

55. Ό.π., παρ. 41.

56. Ό.π., παρ. 42.

57. Ό.π., παρ. 52.

58. Ό.π., παρ. 53.

59. Ό.π., παρ. 56.

60. Ό.π., παρ. 58.

61. Ό.π., παρ. 59.

62. Ό.π., παρ. 62.

Εξάλλου, οι πιστωτές θα πρέπει, προκειμένου να υπάρξει ισορροπία στην αποπληρωμή ή στους κινδύνους εκ του εμπορίου, να προσφέρουν τη δυνατότητα της εξάρτησης (indexing) της αποπληρωμής από την οικονομική ανάπτυξη ή την ανάπτυξη των εξαγωγών⁶³.

Τέλος, οι εκτιμήσεις για τη βιωσιμότητα του χρέους (debt sustainability assessment) δεν θα πρέπει να περιορίζονται στην οικονομική διάσταση (δηλαδή, τις προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης του κράτους οφειλέτη και την ικανότητά του να εξυπηρετήσει τις υποχρεώσεις του εκ του δανείου), αλλά θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την επίπτωση των βαρών του χρέους στην ικανότητα του κράτους αυτού να εκπληρώνει τους Στόχους Ανάπτυξης της Χιλιετίας (Millennium Development Goals), έτσι ώστε να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶⁴.

5. Η στρατηγική εθνικής ανάπτυξης

Αυτή η κατηγορία διατάξεων είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί θέτει υπό αμφισβήτηση τη μέχρι σήμερα πρακτική των πιστωτών, κρατών, αλλά ιδιαίτερα διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών, όπως λ.χ. το ΔΝΤ, να προσδιορίζουν την όλη στρατηγική της εθνικής ανάπτυξης των κρατών-οφειλετών. Πιο συγκεκριμένα:

(α) Προσδιορίζεται, με σαφή τρόπο, ότι αυτή η στρατηγική πρέπει να βρίσκεται στα χέρια του κράτους-οφειλέτη (country-owned) και να περιλαμβάνει τους στόχους ανάπτυξης που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του λαού, ο οποίος είναι ο τελικός (ultimate) ωφελούμενος από την ανάπτυξη. Στόχοι που θα πρέπει να καθορίζονται με συμμετοχή και διαβούλευση με όλους τους ενδιαφερόμενους, και ιδιαίτερα την κοινωνία των πολιτών⁶⁵.

(β) Η «ιδιοκτησία της χώρας» σημαίνει ότι η εθνική κυβέρνηση θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επιλέγει τις στρατηγικές που σχεδιάζει και εφαρμόζει.

(γ) Οποιαδήποτε οικονομική, χρηματοδοτική ή τεχνική συμβουλή, οδηγίες για κατευθύνσεις ή άλλες συστάσεις από εξωτερικούς παράγοντες, ιδιαίτερα από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, που γίνονται, προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα τα οποία ανακύπτουν από την αδυναμία εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους, θα πρέπει να σέβονται το δικαίωμα του κράτους-οφειλέτη για ανεξάρτητο προσδιορισμό της εθνικής ανάπτυξης⁶⁶. Παρόμοιες συστάσεις θα πρέπει να θεωρούνται από το κράτος-οφειλέτη ήσσονος βάρους ή σημασίας, αν βρίσκονται σε αντίθεση με τους βασικούς

στόχους ανάπτυξης που έχουν καθοριστεί⁶⁷. Οι εν λόγω συστάσεις θα πρέπει να στοχεύουν αποκλειστικά στην αποκατάσταση οικονομικής βιωσιμότητας και ανάπτυξης του κράτους-οφειλέτη και στην ικανότητά του για αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους, χωρίς να θυσιάζει τη δυνατότητά του να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του ως προς τα ανθρωπίνια δικαιώματα. Οποιοσδήποτε άλλος στόχος, που δεν ανταποκρίνεται σ' αυτό, θα πρέπει να αποφεύγονται.

(δ) Ιδιαίτερης σημασίας είναι η πρόβλεψη ότι οι δανειστές δεν θα πρέπει να χορηγούν δάνεια ή να ελαφρύνουν το χρέος με τον όρο της εφαρμογής πολιτικών, όπως οι ιδιωτικοποιήσεις, η απελευθέρωση του χρηματοοικονομικού (financial) τομέα και η απορρύθμιση των επενδύσεων⁶⁸.

(ε) Αλλά, ενώ οι εθνικές πολιτικές δεν θα πρέπει να παρεμποδίζουν την πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε περίπτωση που παρόμοιες πολιτικές θεωρηθούν από το κράτος-οφειλέτη ως απαραίτητες, θα πρέπει να υιοθετούν κατάλληλα μέτρα κοινωνικής ασφάλισης που θα μετριάσουν τις αρνητικές επιπτώσεις, ιδιαίτερα σε σχέση με τις ευάλωτες ή περιθωριοποιημένες ομάδες⁶⁹.

(στ) Εξίσου σημαντική είναι η ρύθμιση των Guiding Principles, σύμφωνα με την οποία τα κράτη-πιστωτές και οι διεθνείς χρηματοδοτικοί οργανισμοί δεν πρέπει να επωφελούνται από την οικονομική, χρηματοδοτική ή σχετική με το εξωτερικό χρέος κρίση, προκειμένου να προωθήσουν διαρθρωτικές αλλαγές (structural reforms) στο κράτος-οφειλέτη, όσο και αν παρόμοιες αλλαγές μπορεί να θεωρούνται ότι είναι μακροπρόθεσμα επωφελείς. Αυτές οι αλλαγές θα πρέπει να ξεκινούν, να διαμορφώνονται και να εφαρμόζονται από τα ίδια τα κράτη-οφειλέτες (στον βαθμό που κρίνονται κατάλληλες), στο πλαίσιο ακριβώς μιας ανεξάρτητης διαδικασίας εθνικής ανάπτυξης⁷⁰.

6. Η διευθέτηση των θεμάτων σχετικά με το χρέος

(α) Τα προβλήματα που προκύπτουν από το εξωτερικό χρέος, ιδιαίτερα δε αυτά που έχουν σχέση με την αποπληρωμή, πρέπει να επιλύονται από έναν ανεξάρτητο μηχανισμό. Προς τον σκοπό αυτόν, όλοι οι παράγοντες που εμπλέκονται θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τη σύσταση ενός διεθνούς μηχανισμού για την αναδιάρθρωση του μη-βιώσιμου χρέους και την επίλυση των εκ του χρέους διαφορών με ένα δίκαιο, διαφανή, αποτελεσματικό και έγκαιρο (timely) τρόπο⁷¹.

63. Ό.π., παρ. 64.

64. Ό.π., παρ. 65.

65. Ό.π., παρ. 73.

66. Ό.π., παρ. 75.

67. Ό.π., παρ. 76.

68. Ό.π., παρ. 77.

69. Ό.π., παρ. 79.

70. Ό.π., παρ. 80.

71. Ό.π., παρ. 84.

(β) Στόχος ενός παρόμοιου μηχανισμού είναι η εξασφάλιση ότι τα κράτη-οφειλέτες μπορούν να πραγματοποιήσουν την οικονομική βιωσιμότητα και ανάπτυξη και να αποκαταστήσουν την ικανότητά τους να εξυπηρετήσουν το εξωτερικό τους χρέος, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο την εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεών τους σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα⁷².

(γ) Η σύσταση και λειτουργία του μηχανισμού αυτού θα πρέπει να διέπεται, πλην των άλλων, από ορισμένες συγκεκριμένες αντιλήψεις όπως:

(i) να είναι ανεξάρτητος τόσο από τους πιστωτές όσο και από τους οφειλέτες,

(ii) η εκτίμηση της οικονομικής χρηματοοικονομικής κατάστασης του κράτους-οφειλέτη θα πρέπει να γίνεται από ένα ουδέτερο σώμα,

(iii) ο μηχανισμός θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι το κράτος-οφειλέτης θα είναι σε θέση να εκπληρώσει τις διεθνείς υποχρεώσεις του ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και να παρέχει βασικές υπηρεσίες σε όλους και

(iv) στο σημείο αυτό τίθεται το θέμα του «παράνομου» ή «απεχθούς» (odious) χρέους⁷³.

III. Συμπεράσματα

Η προσπάθεια που καταβάλλεται στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλούνται στους ανθρώπους από την ύπαρξη του εξωτερικού χρέους δεν είναι εύκολη. Την κατάσταση αυτή περιγράφει στις εκθέσεις του ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας, ο οποίος, αφενός καταγράφει τις επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα των μέχρι σήμερα ακολουθούμενων πολιτικών, αφετέρου προχωρεί στη διατύπωση συστάσεων για την αντιμετώπισή τους. Συστάσεων

που απευθύνονται, από τη μια μεριά, στα κράτη-οφειλέτες και, από την άλλη και κυρίως, στους δανειστές, ιδιαίτερα κράτη και διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Και αν αυτό το θέμα αφορά πρωτίστως τις αναπτυσσόμενες χώρες, δεν παύει να έχει σχέση και με ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Ελλάδα και η Λεττονία, που η κρίση τις έχει «υποβιβάσει» στο επίπεδο μιας μέσης αναπτυσσόμενης χώρας.

Οι διαπιστώσεις και οι αντίστοιχες συστάσεις του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα που γίνονται δεκτές, είτε από εξειδικευμένα όργανα, όπως το Human Rights Council, είτε από αυτή ταύτη τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, βρίσκουν αντίσταση στη στάση των ανεπτυγμένων κρατών, που θεωρούν ότι θέματα όπως αυτά του εξωτερικού χρέους δεν πρέπει να συζητούνται στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, αλλά άλλων καταλληλότερων, διεθνών ή άλλων οργανισμών, όπως οι οργανισμοί του Bretton Woods ή η Λέσχη των Παρισίων και του Λονδίνου. Αντίληψη που συνεπάγεται την αντιμετώπιση του θέματος από οργανισμούς και όργανα που ελέγχονται πλήρως από τα ίδια τα ανεπτυγμένα κράτη και όπου οι οποιεσδήποτε ελαφρύνσεις ή και διαγραφές χρέους, οφέποτε γίνουν, συνοδεύονται από μέτρα περιοριστικά – διαφόρων ειδών αιρεσιμότητες (conditionalities) – οι οποίες, όπως επισημαίνει ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας, επαναφέρουν το πρόβλημα του εξωτερικού χρέους σε έναν φαύλο κύκλο.

Η γενικότερη έμφαση που δίδει ο ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του εξωτερικού χρέους – και, κατά παρέκταση, των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – επικεντρώνεται στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής από τα ίδια τα ενδιαφερόμενα κράτη. Προοπτική που άρχεται σε άμεση αντίθεση με τις πολιτικές των διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών και των ανεπτυγμένων κρατών, γεγονός που δεν δημιουργεί αισιοδοξία για την επίλυση του προβλήματος.

72. Ό.π., παρ. 85.

73. Ό.π., παρ. 86.

Η προοδευτική διαμόρφωση της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων: Από τις διμερείς επενδυτικές συνθήκες των κρατών μελών στη διαδικασία εκπόνησης ενωσιακών επενδυτικών συμφωνιών

Οδυσσέας Γ. Σπηλιόπουλος*

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας ενίσχυσε τις εξουσίες και τον ρόλο της ΕΕ στον τομέα των διεθνών επενδύσεων, απονέμοντας σε αυτήν αποκλειστική αρμοδιότητα, ειδικά στο πεδίο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Η εξέλιξη αυτή κατέστησε αναγκαία τη διαμόρφωση μιας νέας ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων (ΕΠΔΕ). Βασικό στοιχείο της θα είναι η σύναψη με τρίτες χώρες επενδυτικών συμφωνιών, οι οποίες αναμένεται να αντικαταστήσουν σταδιακά τις διμερείς επενδυτικές συνθήκες (ΔιμΕΣ) των κρατών μελών με τις προαναφερθείσες χώρες. Στο πλαίσιο της διαδικασίας εκπόνησης της νέας αυτής πολιτικής, έχουν ήδη διατυπωθεί οι θέσεις των βασικών θεσμικών οργάνων της ΕΕ σχετικά με τους στόχους και τις αρχές της και ειδικότερα σχετικά με το ουσιαστικό περιεχόμενο των μελλοντικών συμφωνιών. Όσον αφορά στη διαδικασία διαπραγμάτευσης, η Επιτροπή δεν προέκρινε την υιοθέτηση ενός αναλυτικού ενιαίου ενωσιακού πρότυπου σχεδίου συμφωνίας που θα αποτελούσε τη βάση για τη διαμόρφωση των εν λόγω ενωσιακών συμφωνιών. Αυτές θα θεμελιώνονται σε γενικές αρχές που θα εξειδικεύονται μέσω ειδικών για κάθε τρίτη χώρα διαπραγματευτικών οδηγιών. Κεντρικός στόχος είναι η ανάπτυξη μιας σφαιρικής επενδυτικής πολιτικής η οποία θα δίνει έμφαση τόσο στη θέσπιση και εφαρμογή σαφών προτύπων προστασίας των ενωσιακών επενδυτών καθώς και στην εγκαθίδρυση ενός αποτελεσματικού μηχανισμού επιβολής της εκπλήρωσης των δεσμεύσεων που απορρέουν από τα ως άνω πρότυπα όσο και στην κατοχύρωση του δικαιώματος των δημοσίων αρχών των κρατών υποδοχής να λαμβάνουν μέτρα για την επιδίωξη θεμιτών δημοσίων στόχων.

Ευρωπαϊκή Ένωση – διεθνείς επενδύσεις – επενδυτική πολιτική – επενδυτικές συμφωνίες – πρότυπα μεταχείρισης

Εισαγωγή

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας διαμόρφωσε εν μέρει ένα νέο ενδοενωσιακό πλαίσιο άσκησης αρμοδιοτήτων στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων. Σύμφωνα με το καθεστώς που ίσχυε πριν τη θέση αυτής σε ισχύ, η ΕΚ είχε σιωπηρή εξωτερική αρμοδιότητα να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες που περιείχαν και διατάξεις για τις επενδύσεις, μαζί με τα κράτη μέλη της (ΚΜ)¹. Οι συμφωνίες αυτές, ωστόσο, περιόριζον στη ρύθμιση κατά κύριο λόγο της εγκατάστασης νέων επενδύσεων και της ελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίων που συνδεόταν με τις επενδύσεις. Αντίθετα, το ζήτημα της μεταχείρισης των επενδύσεων μετά την αρχική φάση της εισόδου/αποδοχής στο κράτος υποδοχής, αποτέλεσε κύριο αντικείμενο ρύθμισης εύριθμων συμφωνιών που συνήψαν σε διμερή βάση με τρίτες χώρες (ΤΧ) τα ΚΜ της ΕΚ. Οι συμφωνίες αυτές, γνωστές με τον όρο Bilateral Investment Treaties (BITs – Διμερείς Επενδυτικές Συνθήκες-ΔιμΕΣ), είναι το κύριο μέσο προστασίας των διεθνών επενδύσεων και έχουν συναφθεί κυρίως μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσομένων χωρών.

Με την ένταξη της πιο σημαντικής μορφής επενδύσεων, ήτοι των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στο πεδίο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ), η Συνθήκη της Λισσα-

βόνας απένειμε ρητά στην ΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα να διαμορφώνει και να υλοποιεί, μέσω της έκδοσης αυτόνομων μέτρων (Κανονισμών) και κυρίως (μέσω) της σύναψης διεθνών συμφωνιών, κοινή πολιτική στον συγκεκριμένο τομέα². Η αρμοδιότητα καλύπτει σφαιρικά και την ελευθέρωση της εγκατάστασης των επενδύσεων και την προστασία τους. Αντίθετα, η ρύθμιση των μη άμεσων επενδύσεων (επενδύσεων χαρτοφυλακίου) αποτελεί συντρέχουσα αρμοδιότητα μεταξύ της ΕΕ και των ΚΜ της³.

Ενόψει της έστω μερικής ενίσχυσης του ρόλου και των εξουσιών της ΕΕ όσον αφορά τις διεθνείς επενδύσεις, κρίθηκε αναγκαίο να διαμορφωθεί και αναπτυχθεί σε ενωσιακό επίπεδο μια σφαιρική διεθνής επενδυτική πολιτική, η υλοποίηση της οποίας θα οδηγήσει στη σύναψη νέων συμφωνιών. Κατά την κρίση μας, οι συμφωνίες αυτές, παρά το γεγονός ότι θα καλύπτουν και τις άμεσες και τις μη άμεσες επενδύσεις και, συνεπώς, θα συνάπτονται ως μικτές συμφωνίες⁴, εντούτοις θα πρέπει να θεωρούνται

* Δ.Ν., Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΙ Πελοποννήσου

1. L. MOLA, Which Role for the EU in the Development of International Investment Law?, Society of International Economic Law (SIEL) Inaugural Conference 2008, διαθέσιμο στη διεύθυνση: ssrn.com/abstract=1154583 (10.06.2014).

2. C. BROWN / M. ALCOVER-LLUBIA, The external investment policy of the European Union in the light of the entry into force of the Treaty of Lisbon, σε K.P. Sauvant (ed.), Yearbook on International Investment Law & Policy, Oxford University Press, 2012.

3. Βλ. SHEN / ZHANG, The Treaty of Lisbon: Half way toward a common investment policy, EJIL, 2011, σσ. 1059-1060, 1064-1065.

4. Βλ. J.A. BISCHOFF, Just a little bit of "mixture"? The EU's role in the field of international investment protection law, CML Rev., 2011, σσ. 1527-1570. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολύ πρόσφατα, στις 24.11.2014, το Γαλλικό Κοινοβούλιο έχει λάβει σαφή θέση υπέρ του χαρακτηρισμού της Σφαιρικής Οικονομικής και Εμπορικής

ως ενωσιακές, δεδομένου ότι στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων επιδιώκεται η προώθηση των θέσεων του εν ευρεία έννοια ενωσιακού συνόλου συγκροτούμενου από την ΕΕ και τα ΚΜ της και η πολιτική την οποία θα προωθούν (να θεωρείται) ως ενωσιακή πολιτική ασκούμενη για λογαριασμό αυτού του συνόλου (ενωσιακή πολιτική για τις διεθνείς επενδύσεις-ΕΠΔΕ). Ενισχυτικό της θέσης αυτής είναι ότι, σε κάθε περίπτωση, επιβάλλεται η υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας στο ενδοενωσιακό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση της συνοχής της εξωτερικής δράσης της ΕΕ και την προώθηση του συνολικού ενωσιακού σκοπού. Οι μελλοντικές αυτές συμφωνίες θα αντικαταστήσουν τις ΔιμΕΣ των ΚΜ με ΤΧ.

1. Το μεταβατικό καθεστώς των ΔιμΕΣ των ΚΜ ενόψει της προοδευτικής αναγκαίας αντικατάστασής τους από επενδυτικές συμφωνίες της ΕΕ

Είναι γεγονός ότι η πλειοψηφία των κρατών του πλανήτη έχουν συνάψει μεταξύ τους ΔιμΕΣ, με σκοπό τη διαμόρφωση κλίματος που θα συμβάλει στην ασφάλεια δικαίου για τους ξένους επενδυτές. Το 2012 ήταν, σε παγκόσμια κλίμακα, σε ισχύ 2.857 ΔιμΕΣ συναφθείσες στην συντριπτική τους πλειοψηφία μεταξύ των ανεπτυγμένων κρατών και των αναπτυσσομένων. Τα ΚΜ της ΕΕ είναι συμβαλλόμενα μέρη σε περίπου 1.400 ΔιμΕΣ με τρίτες χώρες (ΤΧ)⁵.

Το βασικό σκέλος του ρυθμιστικού τους περιεχομένου αφορά την προστασία των επενδύσεων και των επενδυτών μετά την είσοδο ή αποδοχή των επενδύσεων (post-admission, post-establishment). Το άλλο σκέλος του αντικειμένου ρύθμισης των ΔιμΕΣ αφορά την προαγωγή ή προώθηση ή ενθάρρυνση (promotion) των επενδύσεων. Ωστόσο, είναι δεδομένο ότι τα δύο σκέλη (προστασία-προώθηση) δεν είναι ισοβαρή. Γι' αυτό μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι οι ΔιμΕΣ στην ουσία είναι κατά κύριο λόγο συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων και πολύ λιγότερο συμφωνίες προώθησης αυτών.

Θα λέγαμε ότι οι ΔιμΕΣ αποτελούν το πιο σημαντικό, λόγω του μεγάλου αριθμού τους, τμήμα του μωσαϊκού κανόνων που έχουν θεσπισθεί σε διεθνές επίπεδο για τις επενδύσεις. Πράγματι, στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων δεν έχει θεσπισθεί, σε διεθνές επίπεδο, μια πολυμερής συμφωνία που θα επιτελεί τη λειτουργία και τον ρόλο που επιτελούν οι συμφωνίες του ΠΟΕ στο πεδίο του διε-

θνούς εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών⁶. Το αποτέλεσμα είναι να ισχύουν πολυάριθμες συμφωνίες, κυρίως διμερείς αλλά και περιφερειακές, που συγκροτούν ένα μωσαϊκό κανόνων οι οποίοι δεν διασφαλίζουν την εφαρμογή ίδιων κανόνων για όλους και, κατά συνέπεια, την εφαρμογή ισότιμων όρων ανταγωνισμού μεταξύ των επενδυτών από τις διάφορες χώρες⁷.

6. Πράγματι, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι, παρά το γεγονός ότι στον τομέα του διεθνούς εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών έχουν συναφθεί σε διμερές επίπεδο πολυάριθμες εμπορικές συμφωνίες, εντούτοις το νομικό πλαίσιο που διέπει και τις εμπορευματικές συναλλαγές και τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών παρουσιάζει μεγάλο βαθμό συνοχής και ομοιομορφίας τον οποίο οφείλει στις πολυμερείς συμφωνίες του ΠΟΕ. Αυτές συνιστούν το «σύνταγμα» του παγκόσμιου εμπορίου, τις θεμελιώδεις αρχές του οποίου όλα σχεδόν τα κράτη οφείλουν να τηρούν και να εφαρμόζουν στις μεταξύ τους σχέσεις. Έτσι, παρά τις επιμέρους διαφορές των νομικών ρυθμίσεων που περιέχονται στις διμερείς ή και περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες, οι βασικοί κανόνες που διέπουν τις εμπορικές σχέσεις είναι ίδιοι για όλα τα συμμετέχοντα κράτη.

7. Τα κείμενα που έχουν εκπονηθεί στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ σχετικά με ορισμένες πτυχές των επενδύσεων ισχύουν μόνο μεταξύ των χωρών μελών του. Από την ίδρυσή του το 1961, ο ΟΟΣΑ επιδιώκει να παράσχει στήριξη στις χώρες μέλη του, προκειμένου να ελευθερώσουν το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών και να εγκαθιδρύσουν σταδιακά καθεστώς ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Η αποστολή αυτή καθορίζεται στη Σύμβαση του ΟΟΣΑ και υλοποιείται, στον τομέα της παροχής υπηρεσιών και της κίνησης κεφαλαίων, μέσω των δύο Κωδίκων ελευθέρωσης των τρεχουσών άδηλων συναλλαγών και ελευθέρωσης των κινήσεων κεφαλαίων. Ο δεύτερος Κώδικας καλύπτει τις άμεσες επενδύσεις και την εγκατάσταση, ενώ ο πρώτος καλύπτει την παροχή υπηρεσιών. Οι δύο αυτοί Κώδικες Ελευθέρωσης του ΟΟΣΑ αποτελούν νομικά «εργαλεία» που καθορίζουν κανόνες συμπεριφοράς τους οποίους πρέπει να τηρούν οι κυβερνήσεις των χωρών μελών του. Από τεχνικής άποψης είναι Αποφάσεις του Συμβουλίου του ΟΟΣΑ και όχι διεθνείς συμφωνίες ή συνθήκες με τη νομική έννοια των συγκεκριμένων αυτών όρων, όπως λ.χ. οι πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες του ΠΟΕ. Σε περιφερειακό επίπεδο, ενδεικτική περίπτωση συμφωνίας που προβλέπει ρυθμίσεις στον τομέα των επενδύσεων είναι η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (NAFTA), ενώ και στο πλαίσιο της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ έχουν θεσπισθεί κανόνες για την ελευθέρωση των κεφαλαίων και της εγκατάστασης. Η Συνθήκη για τον Ενεργειακό Χάρτη θεσπίζει κανόνες που προβλέπουν την υποχρεωτική παροχή εθνικής μεταχείρισης κατά τη λειτουργία των επενδύσεων μετά την εγκατάστασή τους. Διατάξεις για τις κινήσεις κεφαλαίων και την εγκατάσταση περιέχουν και οι συμφωνίες που έχει συνάψει η ΕΕ με τρίτες χώρες ή ομάδες χωρών, όπως τα κράτη ΑΚΕ. Σε πολυμερές επίπεδο, η GATS καλύπτει μεν και την παροχή υπηρεσιών που συντελείται μέσω εμπορικής παρουσίας μιας επιχείρησης παροχής υπηρεσιών στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους της ως άνω πολυμερούς συμφωνίας (τρίτος τρόπος παροχής υπηρεσιών). Ωστόσο, τα σχετικά ρυθμιζόμενα ζητήματα αντιμετωπίζονται από τη σκοπιά του εμπορίου, ενώ παραμένουν ακάλυπτα βασικά θέματα που συνδέονται με την προστασία των επενδύσεων.

Συμφωνίας ΕΕ-Καναδά ως μικτής συμφωνίας, βλ. <http://www.assemblee-nationale.fr/14/ta/ta0428.asp>.

5. Σχετικά με τη σημασία των διμερών κυρίως συμφωνιών για την προστασία και αμοιβαία προώθηση των επενδύσεων που έχει συνάψει με τρίτες χώρες η χώρα μας, βλ. Π. ΣΤΑΓΚΟ, Το νομικό πλαίσιο των διεθνών επενδύσεων, εκδ. Σάκκουλας, 2005.

Οι διατάξεις καθεμίας από αυτές τις ΔιμΕΣ είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες των διμερών σχέσεων και των συμφερόντων των συμβαλλομένων μερών. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι επενδύσεις και οι επενδυτές των ΚΜ δεν υπόκεινται σε ένα ενιαίο καθεστώς μεταχείρισης αφού αυτό είναι δυνατό να διαφέρει από συμφωνία σε συμφωνία. Πράγματι, είναι δυνατό μια ΤΧ που έχει συνάψει ΔιμΕΣ με περισσότερα ΚΜ της ΕΕ, να εφαρμόζει μεταχείριση που εισάγει διακρίσεις μεταξύ των επενδυτών από τα εν λόγω ΚΜ⁸.

Ενόψει της κατάστασης αυτής ήταν αναγκαίο να διαμορφωθεί ένα ενιαίο σύνολο κανόνων προστασίας των επενδύσεων που θα διασφαλίζει ότι οι επενδυτές όλων των ΚΜ θα υπόκεινται στο ίδιο καθεστώς προστασίας στις ΤΧ. Ιδιαίτερα σημαντική για την ικανοποίηση αυτής της επιτακτικής ανάγκης είναι η, μερική έστω, ενίσχυση των εξουσιών της ΕΕ στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων βάσει της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Η διαμόρφωση αυτού του ενιαίου νομικού πλαισίου θα επιδιωχθεί με τη διαπραγμάτευση και σύναψη με ΤΧ (μικτών) συμφωνιών που θα διέπουν είτε μόνο είτε και τον τομέα των επενδύσεων και αναμένεται να αντικαταστήσουν σταδιακά τις ΔιμΕΣ που έχουν συνάψει ξεχωριστά τα ΚΜ με τις εν λόγω ΤΧ. Έτσι, αντί να ισχύουν λ.χ. 12 ΔιμΕΣ των ΚΜ με τη Σιγκαπούρη, θα ισχύει μεταξύ αφενός, της ΕΕ και των ΚΜ της και αφετέρου, της Σιγκαπούρης, όταν ολοκληρωθεί η σχετική διαδικασία σύναψης και κύρωσης, μόνο μια συμφωνία που θα ρυθμίζει σφαιρικά τις επενδύσεις.

1.1. Η ανάγκη έκδοσης δεσμευτικής νομικής πράξης για την εδραίωση της ασφάλειας δικαίου προς όφελος των επενδυτικών δραστηριοτήτων

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι οι ΔιμΕΣ των ΚΜ με ΤΧ αφορούν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει τον τομέα των ΑΞΕ⁹ οι

οποίες έχουν ρητά υπαχθεί, με βάση το άρθρο 207 ΣυνθΛΕΕ, στο πεδίο της ΚΕΠ και, κατ' ακολουθίαν, δυνάμει του άρθρου 3 παρ. 1 στ. ε) ΣυνθΛΕΕ, έχουν περιέλθει, ως αντικείμενο ρύθμισης, στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ¹⁰. Είναι αναγκαίο, συνεπώς, κατά την εξέταση των ΔιμΕΣ και των αναληφθεισών από τα ΚΜ δεσμεύσεων να λαμβάνεται υπόψη η αρμοδιότητα της ΕΕ να συνάπτει συμφωνίες με ΤΧ σχετικά με την προώθηση και προστασία των ΑΞΕ. Εξάλλου, η ΣυνθΛΕΕ προβλέπει κοινούς κανόνες που διέπουν την κίνηση κεφαλαίων μεταξύ των ΚΜ και ΤΧ, συμπεριλαμβανομένων και των κινήσεων κεφαλαίων που αφορούν επενδύσεις. Είναι ενδεχόμενο οι διατάξεις των ΔιμΕΣ των ΚΜ να έχουν επίπτωση στους προαναφερθέντες κοινούς κανόνες¹¹.

Ενόψει των παραπάνω δεδομένων ανέκυψε στο εσωτερικό της ΕΕ ζήτημα σε σχέση με τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει για τις ΔιμΕΣ η προαναφερθείσα ενωσιακή εξουσία και γενικά σε σχέση με το καθεστώς των ΔιμΕΣ, ιδίως αν ληφθούν υπόψη οι εξής σημαντικές παράμετροι: (α) η ΣυνθΛΕΕ δεν προβλέπει ρητές μεταβατικές διατάξεις για διεθνείς συμφωνίες όπως οι ΔιμΕΣ, (β) οι ΔιμΕΣ είναι, βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου, δεσμευτικές για τα ΚΜ και (γ) όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, υφίστανται ασυμβατότητες μεταξύ του ενωσιακού δικαίου και ορισμένων ΔιμΕΣ των ΚΜ¹².

Είναι προφανές ότι η ανάπτυξη της διεθνούς (εξωτερικής) δράσης της ΕΕ στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων θα οδηγήσει στη σύναψη επενδυτικών συμφωνιών με ΤΧ. Με δεδομένο ότι οι μελλοντικές συμφωνίες τις οποίες έχει διαπραγματευθεί ή διαπραγματεύεται η ΕΕ κατά πάσα πιθανότητα θα καλύπτουν και ζητήματα πέραν των

8. Ας πάρουμε ως υπόθεση εργασίας ότι ένα ΚΜ Α έχει συνάψει με μια ΤΧ ΔιμΕΣ που προβλέπει συγκεκριμένο καθεστώς μεταχείρισης των επενδυτών. Μια εταιρεία Χ έχει την έδρα της στο συγκεκριμένο ΚΜ και έχει συστήσει θυγατρική εταιρεία Ζ σε ένα άλλο ΚΜ Β, που όμως δεν έχει συνάψει αντίστοιχη ΔιμΕΣ με την ίδια ως άνω ΤΧ. Στην περίπτωση αυτή, στην πρώτη εταιρεία Χ επιφυλάσσεται, όσον αφορά τις επενδύσεις που πραγματοποίησε στην ΤΧ (κράτος υποδοχής), διαφορετική μεταχείριση σε σχέση με αυτήν που παρέχεται από τη δεδομένη ΤΧ στη (θυγατρική) εταιρεία Ζ. Αλλά και στην περίπτωση που η ΤΧ έχει συνάψει ΔιμΕΣ και με τα δύο αυτά ΚΜ Α και Β, δεν αποκλείεται και πάλι να εφαρμόζεται στους επενδυτές τους διαφορετικό καθεστώς μεταχείρισης, εφόσον οι ΔιμΕΣ αυτές προβλέπουν διαφορετικό βαθμό προστασίας.

9. Έχοντας υπόψη την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, στο πλαίσιο ερμηνείας του όρου «άμεσες επενδύσεις» υπό το φως της Ονοματολογίας των κινήσεων κεφαλαίων που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 88/361/ΕΟΚ, μπορούμε να ορίσουμε τις άμεσες ξένες επενδύσεις ως τις πάσης φύσεως ξένες επενδύσεις, δηλαδή εκείνες τις οποίες πραγματοποιούν στην επικράτεια της ΕΕ ξένοι υπήκοοι και νομικά πρόσωπα μιας ΤΧ όσο και αυτές που πραγματοποιούνται σε μια ΤΧ από υπηκόους και νομικά πρόσω-

πα ενός ΚΜ της ΕΕ και οι οποίες αποσκοπούν στη δημιουργία ή στη διατήρηση σταθερών και άμεσων δεσμών μεταξύ του προσώπου που επενδύει τα κεφάλαια, δηλαδή του επενδυτή, και της επιχείρησης για την οποία προορίζονται τα κεφάλαια αυτά με σκοπό την άσκηση ορισμένης οικονομικής δραστηριότητας. Ο σκοπός αυτός προϋποθέτει ότι οι ανήκουσες στον μέτοχο μετοχές του παρέχουν τη δυνατότητα να μετέχει ενεργά στη διαχείριση της εταιρείας αυτής ή στον έλεγχό της. Βλ. αποφάσεις *Welte*, C-181/12, EU:C:2013:662, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, σκ. 181, *Essent κ.λπ.*, C-105/12 έως C-107/12, EU:C:2013:677, *Επιτροπή/Πορτογαλία*, C-212/09, EU:C:2011:717, σκ. 43. Με τον όρο «επενδύσεις χαρτοφυλακίου» νοούνται οι επενδύσεις που διενεργούνται υπό μορφή απόκτησης τίτλων στην κεφαλαιαγορά με μοναδικό σκοπό μια τοποθέτηση χρημάτων, χωρίς να υπάρχει πρόθεση ν' ασκηθεί επιρροή στη διαχείριση και στον έλεγχο της επιχείρησης.

10. M. BUNGENBERG, *Going Global? The EU Common Commercial Policy After Lisbon*, σε C. Hermann / J.P. Terhechte (eds.), *European Yearbook of International Economic Law* 2010, σσ. 123-151.

11. T. EILMASNBERGER, *Bilateral Investment Treaties and EU Law*, CML Rev., 2009.

12. Βλ. παρακ. σ. 6.

ΑΞΕ, θα συνάπτονται ως μικτές συμφωνίες (συμβαλλόμενα μέρη σε αυτές θα είναι και η ΕΕ και τα ΚΜ της).

Αξιοσημείωτη είναι η προτροπή που το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απηύθυνε προς την Επιτροπή και τα ΚΜ της ΕΕ να αξιοποιήσουν τις νέες ενωσιακές αρμοδιότητες στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων, προκειμένου «να αναπτύξουν, από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μια ολοκληρωμένη και συνεκτική επενδυτική πολιτική»¹³. Άρα, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η εκπόνηση και διαμόρφωση της νέας πολιτικής διεθνών επενδύσεων πρέπει να είναι έργο της Επιτροπής και των ΚΜ. Δεδομένου ότι βασικό μέσο υλοποίησης της εν λόγω πολιτικής αναμένεται να είναι οι διεθνείς επενδυτικές συμφωνίες, συνάγεται, κατά την κρίση μας, ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκ προοιμίου αναγνωρίζει και αποδέχεται ότι σε αυτές θα συμμετέχουν και τα ΚΜ της ΕΕ.

Έτσι, το γεγονός ότι οι μελλοντικές συμφωνίες θα είναι μικτές δεν αναιρεί, κατά την κρίση μας, τον χαρακτήρα τους ως ενωσιακών συμφωνιών οι οποίες θα συνάπτονται στο πλαίσιο ανάπτυξης μιας σφαιρικής ενωσιακής επενδυτικής πολιτικής στη διαμόρφωση της οποίας, όπως προτρέπει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θα έχουν συμβάλλει και η Επιτροπή και τα ΚΜ της ΕΕ. Άλλωστε, δυνάμει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, επιβάλλεται σε όλους τους παράγοντες του ενωσιακού συνόλου, ενωσιακά θεσμικά όργανα και ΚΜ, η υποχρέωση να συμβάλλουν στην προώθηση των συνολικών συμφερόντων της ΕΕ και στη διασφάλιση της ενότητας και συνοχής της εξωτερικής δράσης.

Οι εν λόγω μελλοντικές συμφωνίες θα αντικαταστήσουν σταδιακά τις ΔιμΕΣ των ΚΜ με τις εν λόγω χώρες. Άλλωστε, τελικός στόχος της διεθνούς επενδυτικής πολιτικής της ΕΕ είναι η αντικατάσταση των ΔιμΕΣ από ενωσιακές συμφωνίες που θα καλύπτουν τον τομέα των επενδύσεων είτε ως αποκλειστικές επενδυτικές συμφωνίες είτε ως σφαιρικές συμφωνίες με ειδικό σχετικό με τις επενδύσεις κεφάλαιο. Μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία σύναψης των εν λόγω ενωσιακών συμφωνιών, θα μεσολαβήσει μια μακρά μεταβατική περίοδος. Κατά την περίοδο αυτή θα πρέπει να διασφαλισθεί η διαχείριση της νέας κατάστασης σχετικά με τις αρμοδιότητες της ΕΕ για τις διεθνείς επενδύσεις (που δημιούργησε, όπως προαναφέρθηκε, η Συνθήκη της Λισσαβόνας) κατά τρόπο ώστε να μην διαταραχθεί το πλαίσιο της ασφάλειας που είναι αναγκαίο για τη διαμόρφωση περιβάλλοντος ευνοϊκού για την προσέλκυση και πραγματοποίηση επενδύσεων.

13. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 6 Απριλίου 2011 σχετικά με τη μελλοντική ευρωπαϊκή πολιτική διεθνών επενδύσεων, (2010/2203 (INI)), παρ. 2, <http://www.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0141&language=EN>.

Σύμφωνα με την Επιτροπή, «... πρέπει να αποφεύγεται κάθε ανασφάλεια δικαίου για το καθεστώς και την εγκυρότητα αυτών των συμφωνιών που θα μπορούσε να βλάψει τις επενδυτικές δραστηριότητες και τους επενδυτές στο εξωτερικό ή τις ξένες επενδύσεις και τους επενδυτές στα ΚΜ»¹⁴.

Κρίθηκε ότι η δημιουργία κλίματος ανασφάλειας δεν θα ήταν δυνατό να αποτραπεί με μια μη δεσμευτικού χαρακτήρα δήλωση ή ανακοίνωση των υπηρεσιών της Επιτροπής, αλλά ότι ήταν αναγκαία η έκδοση δεσμευτικής νομικής πράξης που θα εδραίωνε την απαραίτητη ασφάλεια δικαίου. Για το σκοπό αυτόν εκδόθηκε ο Κανονισμός (ΕΕ) 1219/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12.12.2012 που συνιστά μέσο διαχείρισης της σχέσης των ΔιμΕΣ των ΚΜ με την ενωσιακή επενδυτική πολιτική και πιο συγκεκριμένα καθορισμού των όρων για τη διατήρηση της ισχύος τους.

1.2. Το πεδίο κάλυψης του Κανονισμού (ΕΕ) 1219/2012

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 1219/2012¹⁵ επιχειρεί να καλύψει τις πιθανές καταστάσεις που είναι δυνατόν να προκύψουν σε σχέση με τις ΔιμΕΣ των ΚΜ με ΤΧ.

Πρώτον, ο Κανονισμός καθορίζει τους όρους και τις διαδικασίες σχετικά με τη διατήρηση ή τη θέση σε ισχύ των ΔιμΕΣ των ΚΜ με ΤΧ που είχαν υπογραφεί πριν την 01.12.2009, οπότε τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβόνας ή πριν την ημερομηνία προσχώρησης των ΚΜ, σε περίπτωση που αυτή είναι μεταγενέστερη από την 01.12.2009. Ο Κανονισμός επέβαλε σε κάθε ΚΜ την υποχρέωση να κοινοποιήσει στην Επιτροπή όλες τις προαναφερθείσες ΔιμΕΣ με ΤΧ τις οποίες το εν λόγω κράτος επιθυμούσε να διατηρήσει ή να θέση σε ισχύ. Οι κοινοποιηθείσες ΔιμΕΣ των ΚΜ με μια ΤΧ είναι δυνατόν να εξακολουθήσουν να ισχύουν ή να αρχίσουν να ισχύουν μέχρι να τεθεί σε ισχύ επενδυτική συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και της συγκεκριμένης ΤΧ.

Ο εν λόγω κανόνας, πάντως, ισχύει με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων των ΚΜ βάσει του ενωσιακού δικαίου και, συγκεκριμένα, με την επιφύλαξη της υποχρέωσής τους να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την άρση ενδεχομένων ασυμβατοτήτων που υφίστανται μεταξύ του ενωσιακού δικαίου και ΔιμΕΣ συναφθεισών μεταξύ ΚΜ και ΤΧ. Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο με την απόφαση της 03.03.2009 στις υποθέσεις C-205/06 και C-249/06 καθώς και με την απόφαση της 19.11.2009 στην υπόθεση

14. Βλ. Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μεταβατικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ ΚΜ και ΤΧ, Αιτιολογική Έκθεση, σ. 2, COM(2010) 344 τελικό.

15. Βλ. Κανονισμό (ΕΕ) 1219/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12.12.2012 που αφορά τη θέσπιση μεταβατικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, ΕΕ 2012 L 351.

C-118/07¹⁶, οι ειδικές διατάξεις των ΔιμΕΣ που είχαν συνάψει η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία ήταν ασύμβατες με την Συνθήκη και τα οικεία ΚΜ δεν είχαν λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την άρση αυτού του ασυμβίβαστου. Οι ίδιες ή παρόμοιες ρήτρες προβλέπονταν σε άλλες συμφωνίες συναφθείσες είτε πριν είτε μετά την προσχώρηση στην ΕΕ.

Δεδομένου ότι τελικός σκοπός είναι να αντικατασταθούν προοδευτικά οι ΔιμΕΣ των ΚΜ από ενωσιακές επενδυτικές συμφωνίες, ο Κανονισμός θεσπίζει διατάξεις με τις οποίες επιδιώκεται να διασφαλισθεί ότι δεν θα παρεμποδισθεί η διαπραγμάτευση ή σύναψη επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ της ΕΕ και ΤΧ. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η εξουσία της Επιτροπής να προβαίνει σε αξιολόγηση των κοινοποιηθεισών ΔιμΕΣ, στο πλαίσιο της οποίας εξετάζει αν αυτές περιέχουν διατάξεις που αποτελούν σοβαρό εμπόδιο στη διαπραγμάτευση ή σύναψη των ως άνω συμφωνιών. Από την πλευρά τους, τα ΚΜ υποχρεούνται να λαμβάνουν οποιοδήποτε κατάλληλο μέτρο, για να διασφαλίσουν ότι οι διατάξεις των ΔιμΕΣ με ΤΧ δεν συνιστούν σοβαρό εμπόδιο στην προαναφερθείσα διαπραγμάτευση ή σύναψη. Σε περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή αποφασίσει ότι μια κοινοποιηθείσα ΔιμΕΣ περιέχει τουλάχιστον μια τέτοια διάταξη, τότε, στο πλαίσιο του καθήκοντος συνεργασίας, η Επιτροπή και τα οικεία ΚΜ διεξάγουν αμέσως διαβουλεύσεις και συνεργάζονται με σκοπό τον καθορισμό των κατάλληλων μέτρων που πρέπει να ληφθούν, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα.

Δεύτερον, ο Κανονισμός καλύπτει και την περίπτωση κατά την οποία ένα ΚΜ επιδιώκει να διεξάγει διαπραγματεύσεις με ΤΧ, με αντικείμενο την τροποποίηση μιας υφιστάμενης ΔιμΕΣ ή τη σύναψη νέας ΔιμΕΣ. Συγκεκριμένα, καθορίζει τους όρους και τη διαδικασία βάσει των οποίων η Επιτροπή παρέχει στα ΚΜ την εξουσιοδότηση να τροποποιούν υπάρχουσα ΔιμΕΣ ή να συνάψουν νέα ΔιμΕΣ. Η εξουσιοδότηση αυτή προβλέπεται ότι θα παρέχεται σε δύο φάσεις.

Σε πρώτη φάση, παρέχεται εξουσιοδότηση για την έναρξη επίσημων διαπραγματεύσεων με τρίτη χώρα. Ειδικότερα, στο ΚΜ που επιδιώκει να τις ξεκινήσει, επιβάλλεται η υποχρέωση να κοινοποιήσει εγγράφως την πρόθεσή του αυτή στην Επιτροπή¹⁷. Ο Κανονισμός καθορίζει συγκεκριμένους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή αποφασίζει

να μην παράσχει στο ως άνω ΚΜ εξουσιοδότηση για την έναρξη επίσημων διαπραγματεύσεων. Συγκεκριμένα, δεν παρέχει εξουσιοδότηση, σε περίπτωση που συμπεράνει ότι η έναρξη των προαναφερθεισών διαπραγματεύσεων:

- θα ήταν αντίθετη προς το ενωσιακό δίκαιο για άλλους λόγους εκτός από τις ασυμβατότητες που απορρέουν από την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των ΚΜ της
- θα ήταν περιττή από τη στιγμή που ήδη η Επιτροπή έχει υποβάλει ή έχει αποφασίσει να υποβάλλει σύσταση προς το Συμβούλιο για την έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ της ΕΕ και τις συγκεκριμένης ΤΧ δυνάμει του άρθρου 218 παρ. 3 ΣυνθΛΕΕ
- θα ήταν ασύμβατη με τις αρχές και τους στόχους της ΕΕ στον τομέα της εξωτερικής δράσης ή
- θα αποτελούσε σοβαρό εμπόδιο για τη διαπραγμάτευση ή τη σύναψη επενδυτικής συμφωνίας μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών.

Προκειμένου να διασφαλισθεί η συνεκτικότητα με την ενωσιακή πολιτική στον τομέα των διεθνών επενδύσεων ή η συμβατότητα με το ενωσιακό δίκαιο, η Επιτροπή μπορεί, παρέχοντας την εξουσιοδότηση, να ζητήσει από το ΚΜ να συμπεριλάβει ή να εξαιρέσει από τις διαπραγματεύσεις και τη μελλοντική ΔιμΕΣ ορισμένες διατάξεις. Αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων μεταξύ του ΚΜ και της τρίτης χώρας, η Επιτροπή ενημερώνεται για την εξέλιξη και τα αποτελέσματά τους, ενώ προβλέπεται και η συμμετοχή της σε αυτές ύστερα από σχετικό αίτημα που μπορεί να υποβάλλει.

Σε δεύτερη φάση, παρέχεται από την Επιτροπή εξουσιοδότηση για την υπογραφή και σύναψη της ΔιμΕΣ. Μόλις ολοκληρωθούν οι διαπραγματεύσεις, το οικείο ΚΜ δεν μπορεί να υπογράψει ΔιμΕΣ, αν προηγουμένως δεν ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά με την έκβασή τους και δεν διαβιβάζει σε αυτήν το κείμενο της εν λόγω συμφωνίας, προκειμένου η Επιτροπή να εξουσιοδοτήσει το συγκεκριμένο ΚΜ να την υπογράψει και να τη συνάψει. Την εξουσιοδότηση αυτή παρέχει η Επιτροπή, εφόσον, ύστερα από έλεγχο της ΔιμΕΣ η οποία προέκυψε από τις διαπραγματεύσεις, συμπεράνει ότι πληροί τις απαιτήσεις που προβλέπονται και για την παροχή εξουσιοδότησης για τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων και οι οποίες έχουν ήδη αναφερθεί. Μετά την παροχή της εξουσιοδότησης, το ενδιαφερόμενο ΚΜ υποχρεούται να κοινοποιήσει στην Επιτροπή τη σύναψη και την έναρξη ισχύος της συμφωνίας.

Τέλος, ο Κανονισμός καλύπτει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα ΚΜ έχει υπογράψει ΔιμΕΣ με ΤΧ μεταξύ της 01.12.2009 και τις 09.01.2013. Αν το εν λόγω κράτος επιθυμεί να διατηρήσει ή να θέσει σε ισχύ αυτή τη ΔιμΕΣ, πρέπει να την κοινοποιήσει στην Επιτροπή η οποία επιτρέπει τη διατήρησή της σε ισχύ ή τη θέση της σε ισχύ

16. Βλ. αποφάσεις *Επιτροπή/Αυστρία*, C-205/06, EU:C:2009:118, *Επιτροπή/Σουηδία*, C-249/06, EU:C:2009:119, *Επιτροπή/Φινλανδία*, C-118/07, EU:C:2009:715.

17. Η κοινοποίηση που πρέπει να περιέχει αναφορά των διατάξεων που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ή αναδιαπραγμάτευσης καθώς και τους στόχους των διαπραγματεύσεων, διαβιβάζεται τουλάχιστον 5 μήνες πριν ξεκινήσουν επίσημα οι διαπραγματεύσεις.

στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου, εφόσον εκτιμήσει ότι η συγκεκριμένη ΔιμΕΣ δεν αντιβαίνει στις απαιτήσεις που προβλέπονται και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις.

Στο ΚΜ που είναι συμβαλλόμενο μέρος σε μια καλυπτόμενη από τον Κανονισμό ΔιμΕΣ επιβάλλονται συγκεκριμένες υποχρεώσεις συμπεριφοράς σχετικά με τη συμφωνία αυτή.

Πρώτον, οφείλει να ενημερώνει άμεσα την Επιτροπή για όλες τις συνεδριάσεις που διεξάγονται στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων της εν λόγω ΔιμΕΣ. Σε περίπτωση κατά την οποία ένα θέμα που πρόκειται να αποτελέσει αντικείμενο της συνεδρίασης είναι ενδεχόμενο να επηρεάσει την υλοποίηση των ενωσιακών πολιτικών στον τομέα των επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένης ιδίως της ΚΕΠ, το ως άνω ΚΜ υποχρεούται να λάβει συγκεκριμένη θέση στη συνεδρίαση, εφόσον το απαιτήσει η Επιτροπή.

Δεύτερον, πρέπει να ενημερώνει άμεσα την Επιτροπή για τυχόν ισχυρισμούς ότι ένα μέτρο δεν είναι συμβατό με τη ΔιμΕΣ. Το ΚΜ οφείλει να ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά με κάθε αίτηση για επίλυση διαφορών στο πλαίσιο της σχετικής διαδικασίας που προβλέπεται από τη ΔιμΕΣ και να συνεργάζεται πλήρως με αυτή, λαμβάνοντας κάθε αναγκαίο μέτρο για την εξασφάλιση αποτελεσματικής υπεράσπισης.

Τρίτον, υποχρεούται να συνεργάζεται με την Επιτροπή σχετικά με την ενεργοποίηση του προβλεπόμενου από τη συμφωνία μηχανισμού επίλυσης διαφορών κατά τριτης χώρας.

2. Ο καθορισμός των αρχών, των στόχων και του περιεχομένου των επενδυτικών συμφωνιών της ΕΕ ως κύριου πυλώνα της ΕΠΔΕ

2.1. Ο ενδοενωσιακός διάλογος σχετικά με τη διαμόρφωση των βασικών στοιχείων της ΕΠΔΕ

Από τα μέσα περίπου του 2010, και ενώ βρισκόταν, ήδη από την επομένη της έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβόνας, σε εξέλιξη η παραδοσιακή όσον αφορά τα θέματα της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής «αντιπαράθεση» μεταξύ της Επιτροπής και των ΚΜ με αντικείμενο την κατανομή των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους στο πεδίο των επενδύσεων, άρχισε να διεξάγεται και ο διάλογος μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ σχετικά με τη διαμόρφωση της νέας ενωσιακής πολιτικής για τις διεθνείς επενδύσεις (ΕΠΔΕ) και τα βασικά χαρακτηριστικά της. Την αρχή έκανε η Επιτροπή με την Ανακοίνωσή της με τίτλο «Προς μια σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική διεθνών επενδύσεων»¹⁸ επί της οποίας έκαναν σχόλια και

18. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών, Προς μια

παρατηρήσεις τόσο το Συμβούλιο¹⁹ όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο²⁰.

Οι παρεμβάσεις των τριών θεσμικών οργάνων της ΕΕ έθεσαν ορισμένες γενικές κατευθυντήριες αρχές που θα έπρεπε να διέπουν την ενωσιακή πολιτική στον τομέα των διεθνών επενδύσεων, ωστόσο δεν συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός σαφούς και αναλυτικού πλαισίου για τις μελλοντικές ενωσιακές επενδυτικές συμφωνίες.

2.1.1. Η διστακτικότητα της Επιτροπής για την υιοθέτηση σαφών θέσεων

Παρά το γεγονός ότι ήταν σαφής η πρόθεση της Επιτροπής να υποστηρίξει, να επιβεβαιώσει, ως ζήτημα αρχής, τις νέες ευρείες εξουσίες της στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων, εντούτοις, στην πράξη, δυσκολεύθηκε να δώσει συγκεκριμένο και σαφές περιεχόμενο στην άσκηση τους σχετικά με όλα τα συνδεδεμένα με το πεδίο αυτό θέματα. Ωστόσο, σχηματίζεται το περίγραμμα ορισμένων θέσεων που η Επιτροπή μπόρεσε να διαμορφώσει, κυρίως όσον αφορά τους γενικούς στόχους και τον σφαιρικό χαρακτήρα της νέας ενωσιακής πολιτικής.

Κατά τον καθορισμό της ενωσιακής πολιτικής για τις διεθνείς επενδύσεις πρέπει να επιδιώκεται να διαμορφωθεί ένα ανοικτό επιχειρηματικό περιβάλλον, στο πλαίσιο του οποίου τόσο οι ξένοι επενδυτές όσο και οι ενωσιακοί επενδυτές θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τις επενδυτικές τους δραστηριότητες. Είναι αναγκαίο το ως άνω περιβάλλον να έχει ρυθμιστεί ορθά και δίκαια και να διασφαλίζονται ενιαίοι και βέλτιστοι όροι για την πραγματοποίηση επενδύσεων μέσω της σταδιακής κατάργησης των περιορισμών σε αυτές.

Η ΕΠΔΕ πρέπει να είναι σφαιρική και να καλύπτει τις ανάγκες των επενδυτών από το στάδιο προ της εισόδου/αποδοχής της επένδυσης έως και το στάδιο μετά την είσοδο/αποδοχή της. Στόχος, συνεπώς, να καλύπτει, να εντάξει στο ρυθμιστικό της πεδίο:

- τους όρους εισόδου/αποδοχής, με άλλα λόγια τους όρους πρόσβασης στην αγορά των επενδύσεων και της ελευθέρωσής τους. Η ΕΕ πρέπει να επιδιώκει τη βελτίωση των όρων πρόσβασης στην αγορά όλων των ενωσιακών επενδυτών μέσω της διασφάλισης της μη διακριτικής μεταχείρισής τους κατά την είσοδό τους σε αγορά τρίτων χωρών²¹,

σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική διεθνών επενδύσεων, 07.07.2010, COM (2010) 343 τελικό 4, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/july/tradoc_146307.pdf.

19. Συμβούλιο της ΕΕ, Συμπεράσματα για μια σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική διεθνών επενδύσεων, 3041, Foreign Affairs Council Meeting, 25.10.2010, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/117328.pdf.

20. Ο.π., υποσημ. 13.

21. Η ΕΕ έχει συνάψει σφαιρικές διμερείς συμφωνίες με τρίτες χώ-

• το καθεστώς μεταχείρισης και προστασίας των επενδυτών και των επενδύσεων τους μετά την είσοδο/αποδοχή.

Σύμφωνα με την Επιτροπή, η ΕΕ δεν πρέπει να υιοθετήσει ένα μοναδικό πρότυπο για τις επενδυτικές συμφωνίες της με τρίτες χώρες²². Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες της κάθε διαπραγμάτευσης. Τα πρότυπα που καθορίζει η ΕΕ σε συγκεκριμένες διαπραγματεύσεις για τη σύναψη επενδυτικών συμφωνιών είναι αναγκαίο να υπαγορεύονται από τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών της ΕΕ και το επίπεδο ανάπτυξης των τρίτων χωρών με τις οποίες θα διεξαχθούν οι εν λόγω διαπραγματεύσεις. Οι μελλοντικές συμφωνίες της ΕΕ πρέπει να θεμελιώνονται στις ακόλουθες γενικές αρχές που θα αποτελέσουν αντικείμενο εξειδίκευσης στο πλαίσιο ειδικών για κάθε τρίτη χώρα συστάσεων διαπραγμάτευσης της Επιτροπής:

(α) Κατά την επιλογή των τρίτων χωρών με τις οποίες θα επιδιωχθεί να συναφθούν επενδυτικές συμφωνίες, είναι ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα στις χώρες εκείνες που είτε έχουν ήδη πετύχει σημαντική οικονομική ανάπτυξη είτε έχουν προοπτικές για ανάπτυξη. Η διασφάλιση πρόσβασης στις αγορές των ως άνω τρίτων χωρών μέσω θέσπισης εγγυήσεων για ίση και προβλέψιμη μεταχείριση είναι ζωτικής σημασίας για τους ενωσιακούς επενδυτές. Άλλες παράμετροι που πρέπει να συνυπολογίζονται, προκειμένου να επιλεγούν οι χώρες εταίροι της ΕΕ, είναι η πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε αυτές και η εφαρμογή της αρχής του κράτους δικαίου που συνιστούν αναγκαίους όρους για την εδραίωση σταθερού και αξιόπιστου επενδυτικού περιβάλλοντος. Ενώ κατά το παρελθόν, κατά τις διαπραγματεύσεις σφαιρικών εμπορικών – οικονομικών συμφωνιών, δινόταν έμφαση στη ρύθμιση της πρόσβασης των επενδυτών στη αγορά²³, πλέον είναι εμφανής η τάση να διευρυνθεί το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη ευρύτερων, γενικού περιεχομένου συμφωνιών με τρίτες χώρες, έτσι ώστε να καλυφθεί και η προστασία των επενδύσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι διαπραγματεύσεις με Καναδά, Ινδία, Σιγκαπούρη, ΗΠΑ, Ιαπωνία.

(β) Οι επενδυτικές συμφωνίες της ΕΕ πρέπει να περιέχουν ουσιαστικούς κανόνες στον τομέα της προστασίας

των επενδύσεων. Ειδικότερα, η προστασία αυτή πρέπει να διασφαλίζεται μέσω της θέσπισης και εφαρμογής συγκεκριμένων θεμελιωδών προτύπων που προβλέπονται άλλωστε ήδη στις ΔιμΕΣ των ΚΜ. Τα ως άνω πρότυπα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

Στην πρώτη περιλαμβάνονται τα σχετικά πρότυπα μεταχείρισης και, συγκεκριμένα, το πρότυπο της μεταχείρισης του μάλλον ευνοούμενου κράτους και το πρότυπο της εθνικής μεταχείρισης. Μέσω αυτών εφαρμόζεται η αρχή της μη διάκρισης. Δεν έχουν ως αποτέλεσμα τον καθορισμό ενός απόλυτου προτύπου προστασίας καθώς προβλέπουν σύγκριση της παρεχόμενης μεταχείρισης με βάση την καταγωγή των επενδυτών.

Στη δεύτερη κατηγορία κατατάσσονται τα πρότυπα που δεν συνεπάγονται σύγκριση με την παρεχόμενη σε παρόμοιες επενδύσεις μεταχείριση. Πρόκειται για τη δίκαιη και ίση μεταχείριση και την πλήρη ασφάλεια και προστασία.

Επιπλέον, θα πρέπει να επιδιωχθεί στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με τρίτες χώρες να θεσπισθεί στις μελλοντικές επενδυτικές συμφωνίες προστατευτική ρήτρα για τα συμβατικά δικαιώματα που παρέχονται από το κράτος υποδοχής στους επενδυτές (umbrella clause).

Ένα άλλο σημαντικό θέμα, που πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης στις ενωσιακές συμφωνίες, αφορά το δικαίωμα απαλλοτρίωσης εκ μέρους του κράτους υποδοχής. Συγκεκριμένα, οι προαναφερθείσες συμφωνίες είναι αναγκαίο να θεσπίζουν ρήτρες σαφείς που να επιβάλλουν όρους στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος. Τα μέτρα απαλλοτρίωσης πρέπει να είναι αναλογικά ως προς την επίτευξη του θεμιτού στόχου τους και να μην εισάγουν διακρίσεις. Συγχρόνως, θα πρέπει να επιδιωχθεί να προστατευθούν και οι επενδυτές από παράνομη απαλλοτρίωση και το δικαίωμα θέσπισης από κάθε κράτος ρυθμίσεων υπέρ του δημοσίου συμφέροντος.

Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με τρίτες χώρες, η ΕΕ οφείλει να διασφαλίζει τη συμβατότητα των μελλοντικών επενδυτικών συμφωνιών με τις άλλες ενωσιακές πολιτικές (αλλά και τις πολιτικές των ΚΜ), όπως λ.χ. με την πολιτική ανάπτυξης, την πολιτική ανταγωνισμού, την πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος.

(γ) Είναι κρίσιμο να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο που θα διασφαλίζει ότι θα εφαρμόζονται κατά τρόπο αποτελεσματικό οι ουσιαστικές διατάξεις των επενδυτικών συμφωνιών και θα υλοποιούνται οι δεσμεύσεις που θα αναλάβουν σε θέματα προώθησης και προστασίας των επενδύσεων τα συμβαλλόμενα μέρη. Για τον σκοπό αυτόν οι μελλοντικές ενωσιακές συμφωνίες θα πρέπει να προβλέπουν ένα αποτελεσματικό σύστημα επίλυσης διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών υποδοχής (σύστημα ΕΔΕΚ). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Επιτροπή, χάρη στο εν λόγω σύστημα, μπορεί να διασφαλισθεί η αποτελεσματική επιβολή της τήρησης από το κράτος υποδοχής των

ρες που περιέχουν διατάξεις σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά και την ελευθέρωση των επενδύσεων, βλ. ΕΕ-Ν. Κορέα, ΕΕ-Περου Κολομβία, ΕΕ-Κεντρική Αμερική.

22. Ό.π., υποσημ. 18, σ. 7.

23. Είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι επιδιωκόταν αποκλειστικά η θέσπιση διατάξεων ελευθέρωσης των επενδύσεων και αποκλειόταν η θέσπιση κανόνων προστασίας της επένδυσης μετά την εγκατάσταση, ότι στο πλαίσιο της ΣΕΣ ΕΕ-Ν. Κορέας ρητά προβλέφθηκε η προστασία των επενδύσεων δεν καλύπτεται από τις διατάξεις του σχετικού με την εγκατάσταση τμήματος, βλ. υποσημ. 14 στο άρθρο 7.10.

προτύπων προστασίας των επενδύσεων και, κατά συνέπεια, να εδραιωθεί η ασφάλεια δικαίου που συνιστά όρο, προκειμένου μια χώρα να καταστεί ή να παραμείνει ελκυστική για τους ξένους επενδυτές σε σχέση με άλλες χώρες. Όπως ρητά σημειώνεται στην Ανακοίνωσή της, το σύστημα ΕΔΕΚ «αποτελεί ουσιαστική συνιστώσα της κληρονομιάς της Ένωσης από τις ΔιμΕΣ των κρατών μελών»²⁴. Η μη πρόβλεψή του σε μια επενδυτική συμφωνία θα μπορούσε να αποθαρρύνει τους επενδυτές από την πραγματοποίηση της επένδυσης. Επιπλέον, η Επιτροπή κρίνει αναγκαία την εισαγωγή, κατά τις διαπραγματεύσεις με τις τρίτες χώρες, βελτιώσεων, προκειμένου να διασφαλισθεί η αποτελεσματική λειτουργία του ως άνω συστήματος. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Επιτροπή, «η ΕΕ πρέπει να διασφαλίσει ότι η επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών θα γίνεται με διαφανή τρόπο (συμπεριλαμβανομένων των αιτημάτων για διαιτησία, των παρατηρήσεων, των ανοικτών ακροάσεων, των φιλικών παρατηρήσεων «amicus curiae» και η δημοσίευση των αποφάσεων)»²⁵, ενώ η συνοχή και η προβλεψιμότητα αποτελούν σημαντικά ζητήματα και πρέπει να εξεταστεί η χρησιμοποίηση διαιτητών σε μόνιμη σχεδόν βάση ή/και δευτεροβάθμιων δικαιοδοτικών μηχανισμών, όταν υπάρχει πιθανότητα πολυάριθμων προσφυγών για συγκεκριμένη συμφωνία.

2.1.2. Η παρέμβαση του Συμβουλίου ως αντανάκλαση των επιμέρους συμφερόντων και θέσεων των ΚΜ

Η παρέμβαση του Συμβουλίου αποτελεί τη συνισταμένη των επιμέρους απόψεων και προσεγγίσεων των ΚΜ, άλλα από τα οποία προέκριναν τη διατήρηση των εξουσιών τους για τη σύναψη διεθνών επενδυτικών συμφωνιών, σε αντίθεση με άλλα που υποστήριζαν τη μεταβίβαση αυτών των εξουσιών στην ΕΕ. Υιοθετώντας συμβιβαστική θέση, το Συμβούλιο φαίνεται να συμμαρτυρεί την άποψη ότι οι επενδύσεις αποτελούν έναν τομέα μικτής αρμοδιότητας της ΕΕ και των ΚΜ της²⁶, ενώ, όσον αφορά το περιεχόμενο των μελλοντικών συμφωνιών στον τομέα αυτόν, θεωρεί αναγκαία την επιδίωξη κατοχύρωσης πλαισίου ισχυρής προστασίας των επενδύσεων, βασικό στοιχείο του οποίου πρέπει να αποτελεί το σύστημα επίλυσης διαφορών επενδυτών-κρατών.

Το Συμβούλιο εκτιμά ότι είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί ένα κοινό πλαίσιο επενδυτικής πολιτικής που θα θεσπίζει ίσους όρους ανταγωνισμού για όλους τους ενωσιακούς επενδυτές σε τρίτες χώρες και για τους επενδυτές από τρίτες χώρες στην ΕΕ²⁷.

Προσδιορίζει ως κεντρικό στόχο της ΕΠΔΕ την αύξηση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της ΕΕ που αποτελεί το σημαντικότερο προορισμό και πηγή επενδύσεων στον κόσμο και το άνοιγμα νέων αγορών.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο, μέσω της εκπόνησης και ανάπτυξης κοινής πολιτικής στον τομέα των διεθνών επενδύσεων, θα πρέπει να επιδιωχθεί να αυξηθεί το επίπεδο προστασίας και ασφάλειας δικαίου για τους ενωσιακούς επενδυτές σε τρίτες χώρες²⁸. Αναγνωρίζοντας ότι οι ΔιμΕΣ των ΚΜ με τρίτες χώρες είναι το κύριο μέσο προστασίας των ενωσιακών επενδυτών, επισημαίνει την ανάγκη να μην επηρεασθούν αρνητικά οι εγγυήσεις προστασίας που θεσπίζουν οι ως άνω ΔιμΕΣ από τη διαμόρφωση της ΕΠΔΕ.

Ο καθορισμός των τρίτων χωρών, με τις οποίες θα επιδιωχθεί, κατά προτεραιότητα, να διεξαχθούν διαπραγματεύσεις, θα πρέπει να γίνει με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, όπως το οικονομικό κλίμα που επικρατεί στις εν λόγω χώρες, το μέγεθος και η μεγέθυνση της αγοράς τους, η στρατηγική σημασία των οικονομικών σχέσεων της ΕΕ με αυτές, οι ευκαιρίες που παρέχουν οι χώρες αυτές για την πραγματοποίηση επενδύσεων, η πολιτική και θεσμική τους σταθερότητα, ο βαθμός νομικής προστασίας για τους ενωσιακούς επενδυτές, οι ΔιμΕΣ που έχουν συναφθεί μεταξύ των ΚΜ και των τρίτων αυτών χωρών και η δυνητική προστιθέμενη αξία μιας συμφωνίας της ΕΕ με αυτές²⁹.

Όσον αφορά το ουσιαστικό περιεχόμενο των μελλοντικών συμφωνιών, πρέπει να διασφαλισθεί, κατά τις διαπραγματεύσεις, ότι θα συμπεριληφθούν σε αυτές όλες οι ουσιαστικές διατάξεις που θα διαμορφώσουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας των επενδυτών και των επενδύσεων τους. Θεμελιώδη στοιχεία αυτού του πλαισίου πρέπει να είναι τα πρότυπα της ορθής και δίκαιης μεταχείρισης, της μεταχείρισης του μάλλον ευνοούμενου κράτους και της εθνικής μεταχείρισης, της πλήρους προστασίας και ασφάλειας, της προστασίας από την απαλλοτρίωση, της ελεύθερης μεταφοράς πόρων υπό μορφή κεφαλαίων και πληρωμών από τους επενδυτές καθώς και οι προστατευτικές ρήτρες (umbrella clauses).

Το Συμβούλιο, τέλος, εστίασε στη θέσπιση ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ΕΔΕΚ στις μελλοντικές ενωσιακές συμφωνίες ως πυλώνα αναγκαίου για την υλοποίηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από τις ουσιαστικές διατάξεις των εν λόγω συμφωνιών στο πεδίο των επενδύσεων.

2.1.3. Η διαφοροποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά τους βασικούς στόχους των μελλοντικών επενδυτικών συμφωνιών

24. Ό.π., υποσημ. 18, σ. 11.

25. Ibid.

26. Ό.π., υποσημ. 19, παρ. 7.

27. Ibid, παρ. 5.

28. Ibid, παρ. 8.

29. Ibid, παρ. 12.

Σχετικά με τον στόχο της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κρίνει ότι αυτή θα έπρεπε να διαμορφωθεί με τέτοιον τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των επενδυτών και στα ευρύτερα οικονομικά συμφέροντα και τους στόχους της εξωτερικής δράσης της ΕΕ³⁰. Ειδικότερα, μέσω της ανάπτυξης μιας ολοκληρωμένης και συνεκτικής επενδυτικής πολιτικής, η ΕΕ πρέπει να επιδιώξει να προωθήσει υψηλής ποιότητας επενδύσεις και να συμβάλει θετικά στην παγκόσμια οικονομική πρόοδο και στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Σε αντίθεση με την Επιτροπή η οποία δίνει έμφαση στην προστασία των επενδυτών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κρίνει αναγκαίο η υπό διαμόρφωση σφαιρική ΕΠΔΕ «να καλύπτει πληρέστερα το δικαίωμα να προστατευθεί η δυνατότητα ρυθμιστικής παρέμβασης του δημοσίου και η εκπλήρωση της υποχρέωσης της ΕΕ να ασκεί συνεκτική πολιτική για την ανάπτυξη»³¹.

Κατά την ανάπτυξη της ενωσιακής στρατηγικής στον τομέα των διεθνών επενδύσεων, η Επιτροπή θα έπρεπε να στηριχθεί στις βέλτιστες πρακτικές των ΔιμΕΣ των ΚΜ. Δεδομένου, ωστόσο, ότι υπάρχουν διαφορές ως προς το περιεχόμενο μεταξύ των εν λόγω συμφωνιών, είναι κρίσιμο να διαμορφωθεί ένα ενωσιακό πρότυπο-μοντέλο με βάση το οποίο θα πρέπει να διαμορφωθούν οι μελλοντικές ενωσιακές συμφωνίες για τις επενδύσεις.

Πιο συγκεκριμένα, στη θεσμική του παρέμβαση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εστιάζει στα ακόλουθα βασικά σημεία:

(α) Στην ανάγκη να καθορισθεί με σαφήνεια το πεδίο εφαρμογής των ενωσιακών επενδυτικών συμφωνιών. Στο πλαίσιο αυτό ζητά, αφενός, την παροχή από την Επιτροπή σαφούς ορισμού τόσο των επενδύσεων που πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο προστασίας από τις οποίες εξαιρεί, πάντως, τις κερδοσκοπικές μορφές επένδυσης όσο και του αλλοδαπού επενδυτή και, αφετέρου, την καθιέρωση του όρου «επενδυτής της ΕΕ», έτσι ώστε να υπογραμμισθεί η σημασία της προώθησης των επενδυτών από όλα τα ΚΜ με ίσους όρους μέσω της εξασφάλισης ισότιμων συνθηκών λειτουργίας και προστασίας των επενδύσεών τους.

(β) Στην ανάγκη να συνεχίσει να αποτελεί η προστασία των ενωσιακών επενδυτών τον πρωταρχικό στόχο των μελλοντικών συμφωνιών στο πεδίο των επενδύσεων. Σε αντίθεση με το Συμβούλιο που υπογράμμισε την ανάγκη να μην έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην προστασία των επενδυτών οι μελλοντικές ενωσιακές συμφωνίες, το Κοινοβούλιο κρίνει αναγκαίο τον καθορισμό βέλτιστων πρακτικών, έτσι ώστε να αναπτυχθεί μια συνεπής ΕΠΔΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, οι βέλτιστες πρακτικές από την εμπειρία των ΚΜ θα έπρεπε να αποτελούν το θεμέλιο των ενωσιακών συμφωνιών που θα θεσπίζουν τα παρακάτω πρότυπα:

- τα πρότυπα που διασφαλίζουν την απουσία διακρίσεων, δηλαδή εθνική μεταχείριση και μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Επισημαίνει την ανάγκη να διατυπωθεί με μεγαλύτερη ακρίβεια ο ορισμός «ο οποίος να αναφέρει ότι οι αλλοδαποί και οι ημεδαποί επενδυτές πρέπει να λειτουργούν υπό παρόμοιες συνθήκες»³²,

- δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση, για τον καθορισμό της οποίας θα λαμβάνεται υπόψη ως βάση το επίπεδο μεταχείρισης που θεσπίζει το διεθνές εθιμικό δίκαιο,

- προστασία από την άμεση και έμμεση απαλλοτρίωση. Για τον σκοπό αυτόν απαιτείται ένας ορισμός «που να εξασφαλίζει σαφή και δίκαιη ισορροπία μεταξύ στόχων δημοσίου συμφέροντος και ιδιωτικών συμφερόντων και να επιτρέπει επαρκή αποζημίωση αναλόγως της ζημίας που επέρχεται σε περίπτωση αθέμιτης απαλλοτρίωσης»³³.

Θα ήταν, τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό η Επιτροπή, κατά τις διεξαγόμενες με τους βασικούς εταίρους της ΕΕ διαπραγματεύσεις με αντικείμενο την πρόσβαση στην αγορά, να εξασφαλίσει την αμοιβαιότητα.

(γ) Στην κατοχύρωση στις μελλοντικές ενωσιακές συμφωνίες του δικαιώματος των δημοσίων αρχών των συμβαλλομένων μερών να ασκούν τις ρυθμιστικές τους αρμοδιότητες στο πεδίο των επενδύσεων. Σημειώνεται ότι οι διατάξεις των ΔιμΕΣ, κυρίως όσον αφορά στην προστασία και μεταχείριση των ξένων επενδύσεων, ήταν διατυπωμένες με τρόπο ασαφή και αόριστο, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για ευρεία ερμηνεία τους από τα διεθνή διαιτητικά όργανα στα οποία προσέφευγαν οι επενδυτές στο πλαίσιο του συστήματος επίλυσης διαφορών κράτους υποδοχής-επενδυτών. Κάνοντας χρήση της διακριτικής τους ευχέρειας, τα εν λόγω όργανα εξέδιδαν αποφάσεις που καταδίκάζαν τη θέσπιση από τα κράτη υποδοχής ρυθμίσεων, με την αιτιολογία ότι παραβίαζαν την αρχή της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης. Δεδομένου ότι η παραπάνω πρακτική είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της δυνατότητας ρυθμιστικής παρέμβασης μέσω της θέσπισης θεμιτών δημοσίων ρυθμίσεων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θεωρεί κρίσιμη την παροχή από την Επιτροπή σαφών ορισμών των προτύπων προστασίας των επενδυτών, έτσι ώστε να μην ανακύψουν παρόμοια προβλήματα στο πλαίσιο των μελλοντικών συμφωνιών.

Ειδικότερα, ζητεί από αυτή να προωθήσει τη θέσπιση στις ενωσιακές συμφωνίες ειδικών ρητρών, δυνάμει των

30. Ό.π., υποσημ. 13, παρ. 1.

31. Ibid, παρ. 6.

32. Ibid, παρ. 19.

33. Ibid.

οποίων τα συμβαλλόμενα μέρη θα μπορούν να ασκούν το δικαίωμα ρυθμιστικής παρέμβασης στους τομείς της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας, των δικαιωμάτων των εργαζομένων και των καταναλωτών, της βιομηχανικής πολιτικής και της πολιτιστικής ποικιλομορφίας.

(δ) Στην ανάγκη να ενσωματωθούν στις ενωσιακές συμφωνίες ρήτρες κοινωνικές που θα προωθούν την εφαρμογή συνθηκών εργασίας καλής ποιότητας στις επιχειρήσεις στις οποίες γίνεται η επένδυση και ρήτρες για τον σεβασμό του περιβάλλοντος, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η πραγματοποίηση βιώσιμων επενδύσεων.

(ε) Στην ανάγκη κάθε ενωσιακή επενδυτικού περιεχομένου συμφωνία να περιλαμβάνει και ένα κεφάλαιο σχετικά με την επίλυση διαφορών μεταξύ κρατών και επενδυτών. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε να προωθήσει η ΕΕ μεταρρυθμίσεις στον προβλεπόμενο από τις ΔιμΕΣ μηχανισμό επίλυσης διαφορών προς την κατεύθυνση μεταξύ άλλων της επίτευξης μεγαλύτερης διαφάνειας, της κατοχύρωσης του δικαιώματος των μερών για άσκηση έφεσης καθώς και της δυνατότητας αξιοποίησης του μέσου των φιλικών υπομνημάτων και, τέλος, της θέσπισης της υποχρέωσης επιλογής ενός μόνου τόπου για τη διαδικασία της διαιτησίας μεταξύ κράτους υποδοχής και επενδυτή³⁴.

2.2. Η ανάγκη διαμόρφωσης ενός ενωσιακού προτύπου-μοντέλου για τις μελλοντικές επενδυτικές συμφωνίες της ΕΕ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Επιτροπή δεν έκρινε αναγκαία τη διαμόρφωση ενός σχεδίου-υποδείγματος επενδυτικής συμφωνίας που θα μπορούσε να το αξιοποιήσει στις διαπραγματεύσεις με ΤΧ. Αντίθετα, για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι κρίσιμο να αναπτυχθεί ένα ισχυρό ενωσιακό υπόδειγμα για τις επενδυτικές συμφωνίες, το οποίο θα ήταν δυνατό να προσαρμοσθεί στο επίπεδο ανάπτυξης και τις ιδιαιτερότητες κάθε ΤΧ. Για τον σκοπό αυτόν καλεί με το Ψήφισμά του την Επιτροπή να εκπονήσει ένα σχέδιο επενδυτικής συμφωνίας ή ένα σχέδιο κεφαλαίου σχετικά με τις επενδύσεις ως τμήμα μιας σφαιρικής εμπορικής και οικονομικής συμφωνίας.

Άλλωστε, η διαμόρφωση ενός σχεδίου-προτύπου συμφωνίας αποτελεί κοινή πρακτική σε παγκόσμια κλίμακα για την εκπόνηση μιας συνεκτικής διεθνούς επενδυτικής πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μεγάλη πλειοψηφία (20/28) των ΚΜ της ΕΕ έχουν αναπτύξει πρότυπα κείμενα ΔιμΕΣ³⁵, τα οποία αξιοποιούν στις διαπραγματεύσεις που

διεξάγουν σε διμερές επίπεδο με ΤΧ. Επίσης, οι περισσότερες χώρες μέλη του ΟΟΣΑ καθώς και οι χώρες με βαρύνοντα ρόλο στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, όπως η Κίνα, η Ινδία και η Ρωσία, έχουν προσχωρήσει στη λογική της διαμόρφωσης και της χρησιμοποίησης ενός πρότυπου σχεδίου επενδυτικής συμφωνίας.

Είναι, πράγματι, αξιοσημείωτη η επίμονη άρνηση της Επιτροπής να μην ακολουθήσει το προαναφερθέν παράδειγμα των βασικών δυνάμεων του παγκόσμιου συστήματος.

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το πρότυπο σχέδιο μιας επενδυτικής συμφωνίας ή του κεφαλαίου για τις επενδύσεις μιας συνολικής οικονομικής συμφωνίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υπόδειγμα στο πλαίσιο των δια-

οικονομική συνεργασία και να διαμορφώσουν ευνοϊκές συνθήκες για τις γαλλικές επενδύσεις στην ΤΧ και για τις επενδύσεις της εν λόγω ΤΧ στη Γαλλία, άρθρο 1 στο οποίο οριοθετείται η έννοια βασικών όρων (ορισμοί), όπως «επένδυση», «υπήκοοι», «εταιρεία», άρθρο 2 σχετικά με την προώθηση (promotion) και αποδοχή (admission) των επενδύσεων, άρθρο 3 σχετικά με τη Δίκαιη και Ίση Μεταχείριση, άρθρο 4 που θεσπίζει τα πρότυπα της Εθνικής Μεταχείρισης και της Μεταχείρισης ΜΕΚ, άρθρο 5 που προβλέπει το πρότυπο της πλήρους προστασίας και ασφάλειας των επενδυτών, θέτει όρους για την άσκηση εκ μέρους των μερών του δικαιώματος απαλλοτρίωσης και προβλέπει το καθεστώς μεταχείρισης των υπηκόων ή των εταιρειών (επενδυτών) των μερών σε περίπτωση που υποστούν ζημιές λόγω πολέμου, επανάστασης στο μέρος υποδοχής, άρθρο 6 σχετικά με την ελεύθερη μεταφορά των συνδεόμενων με την επένδυση κεφαλαίων, άρθρο 7 που προβλέπει μηχανισμό επίλυσης διαφορών μεταξύ ενός συμβαλλόμενου μέρους (υποδοχής) και ενός επενδυτή του άλλου συμβαλλόμενου μέρους, άρθρο 8 σχετικά με την υποκατάσταση (subrogation), άρθρο 9 σχετικά με ειδικές δεσμεύσεις, άρθρο 10 που θεσπίζει μηχανισμό επίλυσης διαφορών μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών και άρθρο 11 σχετικά με τη θέση σε ισχύ και τη διάρκεια ισχύος της συμφωνίας. Όσον αφορά τη δομή του γερμανικού μοντέλου συμφωνίας του 2008 σχετικά με την ενθάρρυνση και αμοιβαία προστασία των επενδύσεων, αυτή περιλαμβάνει προοίμιο, άρθρο 1 σχετικά με ορισμούς των όρων «επενδύσεις», «επενδυτής», άρθρο 2 σχετικά με την προώθηση-αποδοχή από κάθε συμβαλλόμενο μέρος των επενδύσεων που πραγματοποιούνται από επενδυτές του άλλου μέρους, καθώς και την υποχρέωση κάθε μέρους να παραχωρεί στις επενδύσεις αυτές Δίκαιη και Ίση Μεταχείριση και πλήρη προστασία, άρθρο 3 για Εθνική Μεταχείριση και Μεταχείριση ΜΕΚ, άρθρο 4 για Αποζημίωση σε περίπτωση Απαλλοτρίωσης, άρθρο 5 σχετικά με την υποχρέωση κάθε μέρους να εγγυάται στους επενδυτές του άλλου των ελεύθερη μεταφορά των συνδεόμενων με την επένδυσή του κεφαλαίων, άρθρο 6 σχετικά με την υποκατάσταση (subrogation), άρθρο 7 «Άλλες Διατάξεις», άρθρο 8 «Πεδίο εφαρμογής», άρθρο 9 σχετικά με τον μηχανισμό επίλυσης διαφορών μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, άρθρο 10 σχετικά με τον μηχανισμό επίλυσης διαφορών μεταξύ ενός συμβαλλόμενου κράτους και ενός επενδυτή του άλλου κράτους, άρθρο 11 Σχέσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, άρθρο 12 Ρήτρα Καταχώρησης της συμφωνίας και άρθρο 12 θέση σε ισχύ, διάρκεια και λήξη.

34. Ό.π., υποσημ. 13, παρ. 31.

35. Το γαλλικό πρότυπο σχέδιο συμφωνίας του 2006 για την αμοιβαία προώθηση και προστασία των επενδύσεων έχει την ακόλουθη διάρθρωση: προοίμιο στο οποίο αποτυπώνεται η βούληση των συμβαλλόμενων μερών να ενισχύσουν τη μεταξύ τους

πραγματεύσεων με αντικείμενο τη σύναψη των εν λόγω συμφωνιών. Αποτελεί την αρχή, το σημείο αφετηρίας, τη βάση για τις διαβουλεύσεις και τις συζητήσεις με ΤΧ. Η διαμόρφωση ενός προτύπου κειμένου συμφωνίας θα αποτελεί το τελικό αποτέλεσμα μιας εξελισσόμενης στο εσωτερικό της ΕΕ μακράς και επίπονης διαδικασίας διαβουλεύσεων, στο πλαίσιο της οποίας θα έχει επιτευχθεί η αναγκαία σύνθεση και σύγκλιση των επιμέρους απόψεων, θέσεων, ακόμα και συμφερόντων των θεσμικών οργάνων, των ΚΜ αλλά και του ιδιωτικού επιχειρηματικού τομέα δηλαδή των ενωσιακών επενδυτών. Το εν λόγω κείμενο, που θα μπορεί να προβάλλει, ως διαπραγματευτική βάση, έναντι των ΤΧ η Επιτροπή, θα απηχεί κατά το δυνατόν όλες τις απόψεις και τους προβληματισμούς που θα έχουν αναπτυχθεί εντός του ενωσιακού οικοδομήματος. Φυσικά, η εκπόνηση αυτού του πρότυπου σχεδίου προϋποθέτει ότι θα έχει προηγουμένως επιτευχθεί στο πλαίσιο της ΕΕ η απαραίτητη συναίνεση όσον αφορά τους στόχους και το περιεχόμενο της ΕΠΔΕ καθώς και των επενδυτικών συμφωνιών μέσω των οποίων θα υλοποιηθεί κυρίως αυτή. Η διαδικασία ανάπτυξης ενός σχεδίου συμφωνίας παρέχει τη δυνατότητα σε ένα εμπλεκόμενο σε διαπραγματεύσεις μέρος να εστιάσει με σαφήνεια και σφαιρικά στην πολιτική για τις επενδύσεις την οποία επιδιώκει να ασκήσει και να διασφαλίσει ότι το σχέδιο του κειμένου διαπραγμάτευσης προωθεί αποτελεσματικά τη συγκεκριμένη πολιτική. Επιπλέον, μέσω της διαδικασίας ανάπτυξης ενός τέτοιου σχεδίου διασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό ότι οι τελικές συμφωνίες έχουν καταρτισθεί και συνταχθεί σε υψηλό τεχνικό επίπεδο.

Στο Ψήφισμά του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει προειδοποιήσει ότι η επιδίωξη από την Επιτροπή και το Συμβούλιο, στο πλαίσιο των μελλοντικών ενωσιακών συμφωνιών, πολιτικών τις οποίες το ίδιο κρίνει ασύμβατες με τα συμφέροντα της ΕΕ θα ενείχε τον κίνδυνο να προσβάλλεται οποιαδήποτε νέα συμφωνία³⁶. Μια τέτοια έκβαση φαίνεται να είναι πιο πιθανή εξαιτίας της απόφασης της Επιτροπής να μην επιδιώξει την ανάπτυξη ενός πρότυπου σχεδίου συμφωνίας το οποίο θα μπορούσε να διανέμεται τόσο στο Κοινοβούλιο όσο και στο Συμβούλιο για παρατηρήσεις πριν η Επιτροπή παρουσιάσει την τελική θέση της ΕΕ στο πλαίσιο μιας διαπραγμάτευσης.

Ενδεικτική των προθέσεων της Επιτροπής είναι η σπουδή της, ενώ ακόμα βρίσκονταν σε εξέλιξη οι διαβουλεύσεις με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με αντικείμενο το περιεχόμενο της ΕΠΔΕ, να κινήσει τις εσωτερικές διαδικασίες, προκειμένου να λάβει από το Συμβούλιο εντολή διαπραγμάτευσης σχετικά με τις επενδύσεις για τη σύναψη μιας σφαιρικής συμφωνίας ελευθέρων συναλλαγών με την Ινδία. Το Συμβούλιο, τον Σεπτέμβριο 2011, παρέσχε σε αυτήν διαπραγματευτική εντολή η οποία κάλυπτε τις

διαπραγματεύσεις και με την Ινδία, και με τη Σιγκαπούρη και με τον Καναδά. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η ως άνω εντολή ήταν γενικόλογη όπως και η σύσταση της Επιτροπής, σε αντίθεση με τα αναλυτικά και λεπτομερή σχέδια συμφωνίας με τα οποία προσήλθαν στις διαπραγματεύσεις οι εκπρόσωποι των τριών παραπάνω χωρών³⁷.

Μια άλλη παράμετρος, που συνηγορεί υπέρ της εκπόνησης και χρησιμοποίησης ενός πρότυπου συμφωνίας και πρέπει να αναδειχθεί, είναι ότι μέσω αυτής είναι δυνατή η εξασφάλιση, από τα συμμετέχοντα στις διαπραγματεύσεις και μετέπειτα συμβαλλόμενα στις επενδυτικές συμφωνίες μέρη, συνοχής στις απορρέουσες από τις συμφωνίες αυτές δεσμεύσεις. Αυτό είναι σημαντικό στον τομέα του δικαίου διεθνών επενδύσεων, διότι, παρά τον διμερή, κατά κύριο λόγο, χαρακτήρα των επενδυτικών συμφωνιών, η ενσωμάτωση σε αυτές της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους (ΜΕΚ) έχει γίνει σχεδόν αυτόματη, με αποτέλεσμα, όταν ένα κράτος διεξάγει διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας νέας συμφωνίας, κατ' ουσίαν αντικείμενο της διαπραγμάτευσης να είναι όροι και κανόνες οι οποίοι είναι δυνατό να εφαρμοσθούν σε οποιαδήποτε άλλη επενδυτική συμφωνία που έχει κατά το παρελθόν συνάψει.

Προσερχόμενη στις διαπραγματεύσεις, χωρίς να διαθέτει ένα πλήρες, αναλυτικό και λεπτομερές σχέδιο συμφωνίας που θα έχει αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας σε νομικό επίπεδο στο εσωτερικό της, στην ουσία η ΕΕ περιορίζεται σε θέση άμυνας έναντι εταίρων που και εκτεταμένη εμπειρία διαπραγμάτευσης έχουν στον συγκεκριμένο τομέα και επιβάλλουν τη δική τους ατζέντα με τις δικές τους θέσεις που είναι λεπτομερώς και με συνεκτικό τρόπο αποτυπωμένες σε αναλυτικό σχέδιο κειμένου συμφωνίας.

Η διαμόρφωση διαπραγματευτικής θέσης κατά περίπτωση είναι πολύ πιθανόν ότι θα στερήσει την επενδυτική πολιτική της ΕΕ από την αναγκαία συνοχή. Ελλοχεύει ο κίνδυνος να διαμορφωθεί ένα σύνολο αντιφατικών και δυνητικά αντικρουόμενων πολιτικών. Αν επιλεγεί αυτή η τακτική, είναι πολύ πιθανόν ότι η ΕΕ θα απολέσει μια μοναδική ευκαιρία να διαμορφώσει από την αρχή μια συνεκτική, σφαιρική και αποτελεσματική πολιτική στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων και να αναλάβει ηγετικό ρόλο στον συγκεκριμένο τομέα.

Το βασικό επιχείρημα που η Επιτροπή προβάλλει, για να στηρίξει τη θέση της για την μη ανάπτυξη ενός μοντέλου συμφωνίας σχετικά με την προστασία των επενδύσεων, είναι ότι πρέπει να διασφαλίζεται ευελιξία στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με ΤΧ. Το ενωσιακό κείμενο που θα τίθεται προς διαπραγμάτευση και, γενικότερα, η προ-

36. Ό.π., υποσημ. 13, παρ. 17.

37. Η διαπραγματευτική αυτή εντολή είναι διαθέσιμη στην εξής διεύθυνση: www.bilaterals.org/spip.php?article20272 (18.09.2014).

σέγγιση της ΕΕ θα έπρεπε να προσαρμόζονται σε κάθε εταίρο, λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο ανάπτυξής του. Η Επιτροπή κρίνει ότι η προσαρμογή του περιεχομένου των μελλοντικών συμφωνιών στα διαφορετικά χαρακτηριστικά των εταίρων της ΕΕ θα εξυπηρετείται καλύτερα, αν δεν αναπτυχθεί ένα μοναδικό σχέδιο συμφωνίας.

Ωστόσο, το επιχείρημα περί ανάγκης διαπραγματευτικής ευελιξίας δεν ευσταθεί. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι τα κράτη που χρησιμοποιούν πρότυπα σχέδια συμφωνιών κατά τις διαπραγματεύσεις δεν είναι σε θέση να προσαρμόσουν τα κείμενα αυτά, προκειμένου να καλύψουν τις συγκεκριμένες απαιτήσεις και ειδικές καταστάσεις που συνδέονται με μια διαπραγματεύση.

Όπως έχει υπογραμμισθεί, ένα σχέδιο συμφωνίας είναι ένα σημείο εκκίνησης των διαπραγματεύσεων, δεν προδικάζει την εξέλιξη αυτών και δεν αποτελεί ένα δεσμευτικό πλαίσιο που δεν μπορεί να τροποποιηθεί στη διάρκεια τους. Όλα τα κράτη που χρησιμοποιούν τέτοια σχέδια έχουν τη δυνατότητα να επιφέρουν αλλαγές σε αυτά, να τα επανεξετάζουν και να τα βελτιώνουν.

Από την άλλη, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η διαμόρφωση ενός πλήρους προτύπου σχεδίου συνιστά δύσκολη και χρονοβόρα επιχείρηση, καθώς πρέπει να εξετασθούν και να ρυθμισθούν θεμελιώδη ζητήματα οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής φύσεως τα οποία είναι δυνατό να προκαλέσουν έντονες αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό της ΕΕ, σε θεσμικό επίπεδο αλλά και στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών. Έχοντας ως πρωταρχικό μέλημα και προσπαθώντας να εδραιώσει μια νέα αρμοδιότητα στο πεδίο των επενδύσεων, η Επιτροπή αντιμετωπίζει μάλλον ως πολιτική αφροσύνη την ανάληψη μιας τέτοιας ευθύνης. Η εμπλοκή σε μια τέτοια χρονοβόρα διαδικασία θα ενείχε τον κίνδυνο να εγκαταλείψει τη φιλοδοξία της να συμπεριλάβει κεφάλαια σχετικά με τις επενδύσεις στις εν εξελίξει διαπραγματεύσεις με τον Καναδά, την Ινδία και τη Σιγκαπούρη για τη σύναψη σφαιρικών εμπορικών συμφωνιών.

Συμπέρασμα

Κύριο στοιχείο υλοποίησης της νέας ενωσιακής πολιτικής

στον τομέα των διεθνών επενδύσεων θα είναι η σύναψη με τρίτες χώρες ενωσιακών συμφωνιών που προοδευτικά θα αντικαταστήσουν τις Διμερείς Επενδυτικές Συνθήκες των κρατών μελών με τις ως άνω χώρες.

Κατά τις διαπραγματεύσεις των νέων συμφωνιών θα επιδιωχθεί από την ΕΕ η διαμόρφωση ενός νομικού πλαισίου ευνοϊκού για την ανάπτυξη των επενδυτικών δραστηριοτήτων. Το πλαίσιο αυτό πρέπει να καλύπτει σφαιρικά τόσο την είσοδο/αποδοχή (εγκατάσταση) των επενδυτών όσο και τη μετέπειτα λειτουργία των επενδύσεών τους.

Έμφαση πρέπει να δοθεί στην αύξηση του επιπέδου προστασίας και ασφάλειας δικαίου για τους ενωσιακούς επενδυτές στις τρίτες χώρες. Για τον σκοπό αυτόν είναι αναγκαίο να θεσπισθούν και εφαρμοσθούν σαφή πρότυπα μεταχείρισης των επενδυτών και των επενδύσεών τους μετά την εγκατάστασή τους στο έδαφος του μέρους υποδοχής.

Η διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των ενωσιακών διατάξεων των μελλοντικών συμφωνιών και της υλοποίησης των δεσμεύσεων των συμβαλλομένων μερών σχετικά με την προστασία των ξένων επενδύσεων θα επιδιωχθεί μέσω της πρόβλεψης ενός συστήματος επίλυσης διαφορών επενδυτών-κρατών, στο οποίο όμως θα πρέπει να εισαχθούν βελτιωτικές τροποποιήσεις σε σχέση με τις ΔιμΕΣ των κρατών μελών.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που έχει μετ' επιτάσεως τεθεί, ιδίως από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αφορά την ανάγκη κατοχύρωσης του δικαιώματος των δημοσίων αρχών των μερών να λαμβάνουν μέτρα για την επιδίωξη θεμιτών στόχων δημοσίου συμφέροντος.

Τους προαναφερθέντες στόχους η ΕΕ επιδιώκει στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων που διεξάγει με συγκεκριμένες τρίτες χώρες (Καναδά, Σιγκαπούρη, Ινδία, ΗΠΑ κ.λπ.) για τη σύναψη σφαιρικών-συνολικών οικονομικών και εμπορικών συμφωνιών που θα περιέχουν και διατάξεις για την ελευθέρωση και προστασία των επενδύσεων. Η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων αυτών θα επιτρέψει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με το αν η ΕΕ πέτυχε και σε ποιο βαθμό να προωθήσει μέσω της θέσπισης συγκεκριμένων διατάξεων τους στόχους αυτούς.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

I. Επικαιρότητα ΕΕ

Επιμ.: Αναστασία Καλλίδου, Ελισάβετ Παναγιωτίδου

I. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ – ΑΣΦΑΛΕΙΑ – ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

► **Νέα μέτρα λαμβάνει η επιτροπή για την προστασία των θυμάτων βίας εντός της ΕΕ (09.01.2015)**

ενδοοικογενειακή βία ή παρενόχληση – θύματα εγκλημάτων – Οδηγία 2011/99/ΕΕ – Κανονισμός 606/2013 – στοχευμένες υπηρεσίες – εντολές προστασίας

Από την έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που δημοσιεύτηκε την 9η Ιανουαρίου 2015, προκύπτει η ανάγκη υποστήριξης και προστασίας των θυμάτων με πιο στοχευμένες υπηρεσίες υποστήριξης, όπως τη μετατραυματική υποστήριξη και παροχή συμβουλών, την εξάλειψη των γραφειοκρατικών εμποδίων, καθώς και την εξασφάλιση του δικαιώματος ενημέρωσης. Θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή παρενόχλησης θα προστατεύονται πλέον καλύτερα δεδομένης της νέας διαδικασίας αναγνώρισης εντολών περιορισμού, προστασίας και απαγόρευσης, που τέθηκε σε εφαρμογή από την 11η Ιανουαρίου 2015.

Σχετικές εντολές που εκδίδονται σε ένα κράτος μέλος χρήζουν πλέον μόνον απλής πιστοποίησης, ώστε να είναι εφαρμόσιμες σε άλλα κράτη μέλη. Με τον τρόπο αυτόν ένας πολίτης που έχει υποστεί ενδοοικογενειακή βία θα είναι πλέον σε θέση να αισθάνεται ασφαλής να ταξιδεύει έξω από τη χώρα καταγωγής του με την απλή μεταφορά της εντολής που τον προστατεύει από τον δράστη. Ο νέος μηχανισμός συνίσταται σε δύο χωριστές πράξεις: τον Κανονισμό για την αμοιβαία αναγνώριση μέτρων προστασίας σε αστικές υποθέσεις (Κανονισμός 606/2013) και την Οδηγία σχετικά με την ευρωπαϊκή εντολή προστασίας (Οδηγία 2011/99/ΕΕ). Αμφότερα τα μέτρα θα διασφαλίζουν ότι όλα τα θύματα βίας έχουν τη δυνατότητα αναγνώρισης των εντολών προστασίας τους σε οποιοδήποτε κράτος μέλος της ΕΕ. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι κανόνες εξασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των πιο κοινών τύπων μέτρων προστασίας εντός της ΕΕ.

Παρά τις βελτιώσεις, οι υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων σε πολλά κράτη μέλη εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πλέον, έχει αποφασίσει να βελτιώσει τα δικαιώματα των πολιτών της που είναι θύματα εγκλημάτων κάθε χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, μέτρα όπως οι εντολές προστασίας σε επίπεδο ΕΕ, καθώς και η λήψη μέτρων για εξασφάλιση των ελάχιστων δικαιωμάτων των ατόμων που πέφτουν θύματα εγκληματικών πράξεων είναι κάποιες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για προστασία των θυμάτων που προέρχονται από οποιαδήποτε εντός της ΕΕ.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3045_el.htm

► **Η Επιτροπή συνεχίζει τη στρατηγική σε επίπεδο ΕΕ κατά της τρομοκρατίας (11.01.2015)**

εσωτερική ασφάλεια – τρομοκρατία – διακίνηση όπλων – σύστημα πληροφοριών – εξτρεμισμός

Το 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μια στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας για την περίοδο από το 2010 έως το 2014 και κατά τους προσεχείς μήνες πρόκειται να εγκριθεί ευρωπαϊκή ατζέντα για την ασφάλεια, όπως προβλέπεται στο πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής για το 2015. Ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας είναι κυρίως εθνική αρμοδιότητα, ωστόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει τις προσπάθειες των κρατών μελών με τη δημιουργία ενός νομικού πλαισίου για τη συνεργασία, με την ανάπτυξη κοινών συστημάτων όπως το σύστημα πληροφοριών Σένγκεν (SIS), με την οικονομική υποστήριξη για τη δημιουργία συνεργασίας και με τη διασφάλιση της ασφάλειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το 2011 δημιουργήθηκε, επίσης, το Δίκτυο Ενημέρωσης Ριζοσπαστικοποίησης (RAN), το οποίο επέτρεψε τη δημιουργία ενός ζωντανού δικτύου εμπειρογνομόνων που προσδιορίζουν τις βέλτιστες πρακτικές ενάντια στον εξτρεμισμό και τη βία. Οι ενέργειες για την πρόληψη της τρομοκρατίας περιλαμβάνουν τη διακοπή από τη χρηματοδότηση δικτύων που διευκολύνουν τρομοκρατικές δραστηριότητες, ενώ έχει συναφθεί και συμφωνία με τις ΗΠΑ σχετικά με την πρόσβαση στην μεταφορά των οικονομικών δεδομένων. Επίκεντρο της ΕΕ σχετικά με την προστασία από τρομοκρατικές επιθέσεις αποτελούν η εντατικότερη συνεργασία και η προστασία δημόσιων περιοχών που θεωρούνται στόχοι. Σημαντική είναι επίσης η ενδυνάμωση των επιζώντων μέσω ομάδων υποστήριξης, ενώ ανακοινώνεται η θέσπιση τους επόμενους μήνες ευρωπαϊκής ατζέντας για την ασφάλεια που θα αφορά στην περίοδο 2015-2020 και η οποία θα αναπροσανατολίσει την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα συνεχίσει να συνεργάζεται με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, ώστε να θεσπίσει κανόνες σχετικά με ένα ευρωπαϊκό σύστημα εγγραφής ονομάτων επιβατών. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν όπλα όλο και περισσότερο, εκτός από την παραδοσιακή στρατηγική των εκρηκτικών σε εγκληματικές επιθέσεις, ενώ σχετικά με τη διακίνηση των όπλων αυτών εντός της ΕΕ προβλέπεται συγκεκριμένη διαδικασία.

Η συγκεκριμένη διαδικασία για την κίνηση των μη στρατιωτικών όπλων (όπως αυτά που χρησιμοποιούνται για σκοποβολή και κυνήγι) εντός της ΕΕ προβλέπεται από την Οδηγία 91/477/ΕΟΚ του Συμβουλίου, όπως τροπο-

ποιήθηκε από την Οδηγία 2008/51/ΕΚ, η οποία καθορίζει τους κανόνες και τους περιορισμούς που τα κράτη μέλη πρέπει να επιβάλλουν σχετικά με την απόκτηση, κατοχή, καθώς και τις εμπορικές συναλλαγές. Επιπλέον, ο Κανονισμός 258/2012 σχετικά με την παράνομη κατασκευή και διακίνηση πυροβόλων όπλων θεσπίζει κανόνες για την εξαγωγή όπλων μη στρατιωτικής χρήσης, ένα σύστημα που βασίζεται σε μια διαδικασία χορήγησης άδειας σύμφωνα με τη διάταξη του πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για τα πυροβόλα όπλα.

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-3140_en.htm

► Βοήθεια στα κράτη μέλη για να βελτιώσουν τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης (09.03.2015)

συστήματα δικαιοσύνης – αποτελεσματικότητα – δείκτες – συνεχιζόμενη κατάρτιση – ΤΠΕ

Την 8η Μαρτίου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τον πίνακα αποτελεσμάτων δικαιοσύνης για το 2015, ο οποίος δίνει μια γενική εικόνα της ποιότητας, της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων απονομής της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη.

Ο πίνακας αποτελεσμάτων για τη δικαιοσύνη στην ΕΕ είναι ένα εργαλείο ενημέρωσης που σκοπό έχει να βοηθήσει τα κράτη μέλη να επιτύχουν αποτελεσματικότερη δικαιοσύνη, παρέχοντας αντικειμενικά, αξιόπιστα και συγκρίσιμα δεδομένα σχετικά με την απονομή της δικαιοσύνης σε αστικές, εμπορικές και διοικητικές υποθέσεις. Ο πίνακας αποτελεσμάτων για τη δικαιοσύνη στην ΕΕ συμβάλλει στον εντοπισμό ενδεχόμενων αδυναμιών και στην παρότρυνση των κρατών μελών να προβαίνουν, εφόσον απαιτείται, σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα της δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με τα βασικά πορίσματα του πίνακα, παρατηρείται βελτίωση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων απονομής της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη, ενώ συνεχίζονται οι προσπάθειες για μεγαλύτερη χρήση των ΤΠΕ στα συστήματα απονομής της δικαιοσύνης. Επιπλέον, πάνω από το 20% των δικαστών συμμετείχαν σε δράσεις συνεχιζόμενης κατάρτισης σχετικά με το ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο άλλων κρατών μελών, ενώ παράλληλα τα περισσότερα κράτη μέλη παρέχουν στο ευρύ κοινό δωρεάν διαδικτυακή πρόσβαση σε δικαστικές αποφάσεις σχετικά με αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι όσο υψηλότερη είναι η βαθμίδα του δικαστηρίου τόσο χαμηλότερο είναι το ποσοστό συμμετοχής γυναικών δικαστών.

Τα στοιχεία αυτά του πίνακα αποτελεσμάτων θα ληφθούν υπόψη κατά τον καθορισμό των προτεραιοτήτων χρηματοδότησης στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις στον τομέα της δικαιοσύνης. Έχουν

καταρτιστεί ειδικοί δείκτες για την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας της στήριξης των ΕΔΕΤ.

http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_en.htm

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4575_el.htm

II. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

► Η Επιτροπή παρουσιάζει δέσμη μέτρων για τη φορολογική διαφάνεια (18.03.2015)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την 18η Μαρτίου 2015 δέσμη μέτρων για τη φορολογική διαφάνεια, στο πλαίσιο της φιλόδοξης πρωτοβουλίας της για την πάταξη της εταιρικής φοροαποφυγής και του επιζήμιου φορολογικού ανταγωνισμού στην ΕΕ. Βασικό στοιχείο της εν λόγω δέσμης είναι η πρόταση για καθιέρωση αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών σχετικά με τις φορολογικές τους συμφωνίες (tax rulings).

Βασικό στοιχείο της σημερινής δέσμης μέτρων για τη φορολογική διαφάνεια είναι η νομοθετική πρόταση για βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών στις διασυνοριακές φορολογικές συμφωνίες. Στόχος της είναι να σηματοδοτήσει μια νέα εποχή διαφάνειας. Σήμερα, τα κράτη μέλη ανταλλάσσουν ελάχιστες πληροφορίες μεταξύ τους για τις φορολογικές συμφωνίες. Εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του κράτους μέλους να αποφασίζει αν μια φορολογική απόφαση μπορεί να επηρεάζει άλλη χώρα της ΕΕ. Συνεπώς, τα κράτη μέλη συχνά αγνοούν διασυνοριακές φορολογικές συμφωνίες που συνάπτονται σε άλλες χώρες της ΕΕ, οι οποίες μπορεί να επηρεάζουν τη φορολογική τους βάση. Την έλλειψη διαφάνειας στις φορολογικές αυτές συμφωνίες εκμεταλλεύονται ορισμένες εταιρείες, για να μειώνουν τεχνητά τη φορολογική τους εισφορά.

Για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση αυτή, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει να καταργηθεί αυτό το περιθώριο διακριτικής ευχέρειας και ερμηνείας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ανταλλάσσουν αυτόματα πληροφορίες σχετικά με τις φορολογικές τους συμφωνίες. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει να οριστεί αυστηρό χρονοδιάγραμμα: κάθε τρεις μήνες, οι εθνικές φορολογικές αρχές θα πρέπει να στέλνουν μια σύντομη έκθεση σε όλα τα άλλα κράτη μέλη σχετικά με όλες τις διασυνοριακές φορολογικές συμφωνίες που έχουν εκδώσει. Στη συνέχεια, τα κράτη μέλη θα μπορούν να ζητούν λεπτομερέστερες πληροφορίες για μια συγκεκριμένη απόφαση.

Η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών για φορολογικές συμφωνίες θα επιτρέψει στα κράτη μέλη να εντοπίζουν ορισμένες καταχρηστικές φορολογικές πρακτικές εταιρειών και να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, θα διαμορφώσει συνθήκες πιο θεμιτού φορολογικού ανταγωνισμού, καθώς οι φορολο-

γικές αρχές δεν θα προσφέρουν εύκολα επιλεκτική φορολογική μεταχείριση σε εταιρείες, αφού κάτι τέτοιο θα υπόκειται σε διεξοδικό έλεγχο από τους εταίρους τους.

Η εταιρική φοροαποφυγή εκτιμάται ότι στερεί από τους δημόσιους προϋπολογισμούς των κρατών μελών της ΕΕ δισ. ευρώ ετησίως. Υπονομεύει, επίσης, την ισότιμη κατανομή των βαρών μεταξύ των φορολογουμένων και τον θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων. Πολλές εταιρείες εκμεταλλεύονται την περιπλοκότητα των φορολογικών κανόνων και την έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, για να μεταφέρουν τα κέρδη τους και να ελαχιστοποιούν τους φόρους τους. Επομένως, η προώθηση της διαφάνειας και της συνεργασίας είναι ζωτικής σημασίας για την πάταξη του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και των καταχρηστικών φορολογικών πρακτικών.

Η σημερινή δέσμη μέτρων περιλαμβάνει, επίσης, ανακοίνωση σχετικά με μια σειρά άλλων πρωτοβουλιών για την προώθηση της φορολογικής διαφάνειας στην ΕΕ. Οι πρωτοβουλίες αυτές είναι η εξέταση της σκοπιμότητας των απαιτήσεων διαφάνειας για τις πολυεθνικές εταιρείες, η αναθεώρηση του Κώδικα Δεοντολογίας για τη φορολόγηση των επιχειρήσεων, καθώς και ο ποσοτικός προσδιορισμός της έκτασης της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής.

Οι παραπάνω νομοθετικές προτάσεις θα υποβληθούν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για διαβούλευση και στο Συμβούλιο για έγκριση. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμφωνήσουν σχετικά με την πρόταση για τις φορολογικές συμφωνίες έως το τέλος του 2015, ούτως ώστε αυτή να τεθεί σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2016. Δεδομένου ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2014 κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει την πρόταση αυτή, αναμένεται να υπάρξει πλήρης πολιτική δέσμευση, για να επιτευχθεί εγκαίρως συμφωνία.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4610_el.htm

► **Η Επιτροπή παραπέμπει την Ελλάδα στο Δικαστήριο σχετικά με διακρίσεις στη φορολογική απαλλαγή όσον αφορά την πρώτη κατοικία (26.03.2015)**

φορολογική απαλλαγή – αιτιολογημένη γνώμη – Ελλάδα – διάκριση στη φορολογική μεταχείριση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να παραπέμψει την Ελλάδα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την απαλλαγή από τον φόρο κληρονομιάς για πρώτη κατοικία που ισχύει μόνο για τους υπηκόους της ΕΕ που διαμένουν στην Ελλάδα.

Η ελληνική νομοθεσία ευνοεί αποκλειστικά εκείνους τους φορολογούμενους (κληρονόμους) που ζουν ήδη στην Ελλάδα και οι οποίοι είναι συνήθως Έλληνες υπήκοοι. Αντίθετα, η νομοθεσία θέτει σε δυσμενέστερη θέση

τους κληρονόμους ή κληροδόχους οι οποίοι κληρονομούν ακίνητο στην Ελλάδα, αλλά δεν ζουν στη χώρα, και οι οποίοι συνήθως είναι αλλοδαποί ή Έλληνες υπήκοοι που έχουν ασκήσει τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους για εργασία, σπουδές ή διαμονή στην αλλοδαπή.

Η εν λόγω διαφορετική φορολογική μεταχείριση συνιστά παράβαση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, που διασφαλίζεται από το άρθρο 63 της ΣΛΕΕ και το άρθρο 40 της συμφωνίας ΕΟΧ.

Η Επιτροπή απέστειλε αίτημα με τη μορφή αιτιολογημένης γνώμης στην Ελλάδα στις 20 Νοεμβρίου 2013 (MEMO/13/1005), με το οποίο ζητείται από την Ελλάδα να τροποποιήσει τη νομοθεσία της. Επειδή η εθνική νομοθεσία δεν τροποποιήθηκε, η υπόθεση παραπέμπεται τώρα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1005_el.htm
http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/infringements/infringement_cases/index_en.htm

III. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

► **Πρόταση για κατάργηση των εμποδίων στο ηλεκτρονικό εμπόριο (26.03.2015)**

ηλεκτρονικό εμπόριο – υπηρεσίες καταναλωτών – ψηφιακή ενιαία αγορά – άρση εμποδίων

Σήμερα πλέον, το εμπόριο όλο και περισσότερων προϊόντων και υπηρεσιών διεξάγεται μέσω του Διαδικτύου στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, οι διασυνοριακές ηλεκτρονικές πωλήσεις εντός της ΕΕ αυξάνονται με αργό ρυθμό. Αυτό οφείλεται εν μέρει στα γλωσσικά εμπόδια, τις προτιμήσεις των καταναλωτών και τις διαφορές μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι ορισμένες εταιρείες μπορεί να λαμβάνουν ενδεχομένως μέτρα για τον περιορισμό του διασυνοριακού ηλεκτρονικού εμπορίου. Τις επόμενες εβδομάδες, θα κατατεθεί πρόταση από την Επιτροπή για τομεακή έρευνα που θα επικεντρωθεί στη βελτίωση του εντοπισμού των εν λόγω μέτρων και την αντιμετώπισή τους, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Επιτροπής για τη δημιουργία μιας συνδεδεμένης ψηφιακής ενιαίας αγοράς.

Οι ευρωπαίοι πολίτες είναι ένθερμοι χρήστες των ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Το 2014, σχεδόν το ήμισυ του συνόλου των καταναλωτών της ΕΕ πραγματοποίησε ηλεκτρονικές αγορές. Ωστόσο, μόνο περίπου το 15% αυτών προέβη σε αγορές μέσω του διαδικτύου από πωλητή εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά διασυνοριακά εμπόδια για το ηλεκτρονικό εμπόριο εντός της ΕΕ. Για παράδειγμα, τεχνικά εμπόδια, όπως ο γεωγραφικός αποκλεισμός, μπορεί να μην επιτρέπουν την

πρόσβαση των καταναλωτών σε ορισμένες ιστοσελίδες βάσει του τόπου διαμονής τους ή των στοιχείων της πιστωτικής τους κάρτας.

Στο Σώμα των Επιτρόπων προτείνεται να δρομολογήσει το ίδιο έρευνα σχετικά με τον ανταγωνισμό στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου, η οποία θα συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της Επιτροπής για την υλοποίηση ψηφιακής ενιαίας αγοράς. Από την άλλη πλευρά, η τομεακή έρευνα θα επικεντρωθεί στα εμπόδια ιδιωτικής φύσεως, και ιδίως τα συμβατικά εμπόδια όσον αφορά το διασυνοριακό ηλεκτρονικό εμπόριο ψηφιακού περιεχομένου και αγαθών. Κατά τη διάρκεια της έρευνας η Επιτροπή προτίθεται να συλλέξει πληροφορίες από μεγάλο αριθμό ενδιαφερομένων σε όλα τα κράτη μέλη.

Στη συνέχεια, οι γνώσεις που θα αποκτηθούν στο πλαίσιο της τομεακής έρευνας θα συμβάλουν όχι μόνο στην εφαρμογή της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου, αλλά και στις διάφορες νομοθετικές πρωτοβουλίες που σχεδιάζει να δρομολογήσει η Επιτροπή για την προώθηση της ψηφιακής ενιαίας αγοράς.

Εάν, μετά την ανάλυση των αποτελεσμάτων, η Επιτροπή διαπιστώσει συγκεκριμένα προβλήματα ανταγωνισμού, μπορεί να αρχίσει έρευνες, για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση με τους κανόνες της ΕΕ όσον αφορά τις περιοριστικές εμπορικές πρακτικές και την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά (άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης – ΣΛΕΕ).

http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/sector_inquiries.html

IV. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

► Η Επιτροπή δεσμεύεται για μικρή αλλά σταθερή αύξηση της απασχόλησης (08.01.2015)

οικονομική ανάκαμψη – εργασιακή απασχόληση – φορολογικές μεταρρυθμίσεις – νεαρές ηλικίες

Υποτονική παραμένει η οικονομική ανάκαμψη που άρχισε στην ΕΕ την άνοιξη του 2013, ενώ από πρόσφατες προβλέψεις προκύπτει ότι τόσο η προσωρινή και η μερική απασχόληση, αλλά όσο και η μόνιμη και πλήρης απασχόληση σημειώνουν αύξηση. Ωστόσο, η επιστροφή στα προ κρίσης επίπεδα ανεργίας συντελείται με βραδύτερους από το προσδοκώμενο ρυθμούς.

Παραμένουν πολλές προκλήσεις, ιδίως η μακροχρόνια ανεργία και οι περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης για τους νέους και τους ενήλικους νεαρής ηλικίας. Το ποσοστό ανεργίας των νέων στην ΕΕ έχει μειωθεί σημαντικά, αλλά εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό. Η δε αύξηση του εισοδήματος των νοικοκυριών συνεχίστηκε αλλά με πιο

αργό ρυθμό. Οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις στάθηκαν ένα σημαντικό μέσο για τον συνδυασμό αποδοτικότητας και ισότητας, ενώ, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, οι συνιστώμενες επιλογές πολιτικής είναι η μετατόπιση του φορολογικού βάρους από την εργασία σε λιγότερο επιβαρυντικές για την ανάπτυξη πηγές, καθώς και η πάταξη της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής σε ορισμένα κράτη μέλη.

Ο τομέας της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών χαρακτηρίζεται από εργατικό δυναμικό με καλύτερες δεξιότητες απ' ό,τι στην υπόλοιπη οικονομία, αλλά και από υψηλότερο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων, σκληρότερες συνθήκες εργασίας και υψηλό ποσοστό εργασίας μερικής απασχόλησης, η οποία θα μπορούσε να δυσχεράνει την προσέλκυση νέων εργαζομένων στον τομέα. Παρόλ' αυτά, θα δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις εργασίας στον συγκεκριμένο τομέα λόγω της γήρανσης του εργατικού δυναμικού του και λόγω της αυξημένης ζήτησης που δημιουργούν οι νέες ανάγκες.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3001_el.htm

► Η Επιτροπή προχωρά σε μείωση της γραφειοκρατίας (09.01.2015)

μείωση της γραφειοκρατίας – διασυνοριακές αποφάσεις – αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Επιχειρήσεις και καταναλωτές πρόκειται να επιλύουν ευκολότερα τις διασυνοριακές δικαστικές αστικές και εμπορικές διαφορές τους με βάση τους νέους κανόνες, καθώς εισάγονται αλλαγές στη μέχρι τώρα εφαρμοζόμενη δαπανηρή και χρονοβόρα διαδικασία. Με τα μέτρα αυτά αναμένεται, παράλληλα, εξοικονόμηση έως και 48 εκατ. ευρώ ετησίως στην ΕΕ. Οι εν λόγω διασυνοριακές αποφάσεις καθίστανται σύμφωνα με τα νέα μέτρα αυτόματα εκτελεστές σε όλη την ΕΕ.

Οι νέοι κανόνες θεσπίζονται ως απόκριση σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2010 και η οποία κατέδειξε ότι ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων θα έτειναν να δραστηριοποιηθούν περισσότερο έξω από την εθνική τους αγορά, εάν οι διαδικασίες διευθέτησης διαφορών σε δικαστήριο στο εξωτερικό ήταν απλούστερες. Η Επιτροπή, επομένως, συγκεντρώνει τις προσπάθειές της στην άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων τα οποία επιβάλλουν πρόσθετες δαπάνες και ανασφάλεια δικαίου στις επιχειρήσεις αλλά και τους πολίτες.

Περαιτέρω, οι καταναλωτές θα απολαμβάνουν πρόσθετης προστασίας, όταν αγοράζουν από εμπόρους τρίτων χωρών, ενώ οι επιχειρήσεις θα έχουν μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου κατά την άσκηση των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων. Τα μέτρα αυτά επιτρέπουν καταρχήν τη μείωση της γραφειοκρατίας και την ενδυνάμωση της ενιαίας αγοράς με κατεύθυνση τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Περαιτέρω βελτιώσεις αφορούν στην κατάρ-

γηση της διαδικασίας κήρυξης της εκτελεστότητας και στη διευκόλυνση της άσκησης των δικαιωμάτων των καταναλωτών αλλά και των εργαζομένων στις διαφορές τους με εμπόρους ή εργοδότες εγκατεστημένους σε τρίτες χώρες.

Σύμφωνα με τους νέους κανόνες, σε περίπτωση τέτοιας διαφοράς, οι ενδιαφερόμενοι θα έχουν πρόσβαση στα δικαστήρια της χώρας διαμονής τους ή απασχόλησής τους αντίστοιχα. Δεν θα πρέπει να προσφύγουν στα δικαστήρια της τρίτης χώρας, ενώ επίσης θα επιτρέπεται σ' αυτούς να ασκούν αγωγές κατά εργοδότη εγκατεστημένου σε τρίτη χώρα ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο οι ίδιοι συνήθως εργάζονται. Η ασφάλεια δικαίου για τις συμφωνίες παρέκτασης της δικαιοδοσίας μεταξύ επιχειρήσεων επίσης θα ενισχυθεί, καθώς θα τεθεί τέλος σε αυτές τις καταχρηστικές μεθόδους που εφαρμόζονταν στο παρελθόν.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3080_el.htm

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1390_en.htm?locale=en

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-525_en.htm?locale=fr

► **Η Επιτροπή επισημαίνει την ανάγκη για επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό και θέσεις εργασίας (15.01.2015)**

Θέσεις εργασίας – ανθρώπινο δυναμικό – κοινωνικές επενδύσεις – δια βίου μάθηση – οικονομική κρίση – δεξιότητες

Η Επιτροπή διαπιστώνει πως οι χώρες με υψηλής ποιότητας απασχόληση και αποτελεσματική κοινωνική προστασία είναι περισσότερο ανθεκτικές στην οικονομική κρίση, ενώ επισημαίνει επίσης την ανάγκη επένδυσης στην ανάπτυξη και διατήρηση των κατάλληλων δεξιοτήτων για το ανθρώπινο δυναμικό, ώστε να υποστηριχθεί η παραγωγικότητα, καθώς και την πρόκληση αποκατάστασης της σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών. Επιπρόσθετα, σημειώνεται πως μια σειρά κρατών μελών κινείται σταδιακά προς ένα μοντέλο κοινωνικών επενδύσεων, το οποίο προάγει το δυναμικό των πολιτών καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους και υποστηρίζει την ευρύτερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

Προσοχή θα δοθεί επίσης στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, στις κατάλληλες δεξιότητες, αλλά και στη διαμόρφωση κατάλληλων πλαισίων, ώστε να μπορούν οι πολίτες να διατηρούν και να αναβαθμίζουν τις δεξιότητές τους. Από την άλλη, η αύξηση της διάθεσης εξειδικευμένου ανθρώπινου κεφαλαίου πρέπει να συνοδεύεται από την αύξηση στην παροχή ποιοτικών θέσεων εργασίας. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η προσέγγιση αυτή είναι αναγκαία και αποτελεί σημαντικό καθήκον μετά τα έτη της κρίσης, ιδίως όσον αφορά τα νότια και περιφερειακά κράτη μέλη της ΕΕ-15.

Η απόκλιση λόγω της κρίσης δεν οφείλεται μόνο στο μέγεθος του οικονομικού πλήγματος αλλά και σε διαρθρωτικές ανισορροπίες που υπήρχαν ήδη πριν από την κρίση στις περισσότερες από τις πληττόμενες χώρες, όπως η χαμηλή παραγωγικότητα, η έλλειψη επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, οι αδυναμίες στον τραπεζικό τομέα και η υπέρμετρη διόγκωση του τομέα των ακινήτων και των συστημάτων πρόνοιας.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3321_el.htm

► **Η Επιτροπή δεσμεύεται να βοηθήσει εργαζομένους σε μέσα μαζικής επικοινωνίας στην Ελλάδα (03.02.2015)**

Ελλάδα – μέσα μαζικής επικοινωνίας – Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής – απολύσεις – βιωσιμότητα

Την κινητοποίηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ΕΤΠ) πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να βοηθήσει πάνω από χιλίους εργαζομένους που απολύθηκαν στον τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας στην Αττική της Ελλάδας.

Η Ελλάδα υπέβαλε αίτηση στήριξης, ύψους 8,7 εκατ. ευρώ, μετά την απόλυση 1.633 εργαζομένων στον τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας, απολύσεις οι οποίες οφείλονται στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, η οποία έχει πλήξει σοβαρά την ελληνική οικονομία. Τα μέτρα πρόκειται να βοηθήσουν τους εργαζομένους να βρουν νέες θέσεις εργασίας με την παροχή ενεργού επαγγελματικού προσανατολισμού, με δράσεις κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης, με την παροχή εξειδικευμένων συμβουλών για θέματα επιχειρηματικότητας, με την υποβοήθηση της ίδρυσης νέων επιχειρήσεων και με τη χορήγηση διαφόρων επιδομάτων. Το συνολικό εκτιμώμενο κόστος του πακέτου είναι 14,6 εκατ. ευρώ, από τα οποία το ΕΤΠ θα παράσχει 8,7 εκατ. ευρώ.

Κατά την περίοδο 2009-2012 διάφορες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας διέκοψαν τις δραστηριότητές τους ή μείωσαν το προσωπικό τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι εταιρείες εκδόσεων, παραγωγής προγραμμάτων και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας, δεδομένου ότι τα χρηματοοικονομικά στοιχεία και οι επιδόσεις τους κατά την περίοδο της κρίσης δυσχέραναν διαρκώς. Η κρίση την οποία αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην Αττική επηρεάζει το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, διότι η εν λόγω περιφέρεια συμβάλλει κατά 43% στο ελληνικό ΑΕΠ. Επιπρόσθετα οι απολύσεις αυτές επιβάρυναν ακόμη περισσότερο μια περιφέρεια που είχε ήδη πληγεί σοβαρά.

Το μεγαλύτερο άνοιγμα του εμπορίου με τον υπόλοιπο κόσμο ευνοεί συνολικά την ανάπτυξη και την απασχόληση

ση, αλλά μπορεί να προκαλέσει και απώλεια θέσεων εργασίας, ιδίως σε ευαίσθητους τομείς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Επιτροπή πρότεινε για πρώτη φορά τη σύσταση Ταμείου για την υποστήριξη όσων προσπαθούν να προσαρμοστούν στις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Το Ταμείο συνεχίζει τη συμβολή του κατά την περίοδο 2014-2020 ως έκφραση της αλληλεγγύης της ΕΕ.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4082_el.htm

► **Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες της ΕΕ επενδύουν και διαχειρίζονται αποτελεσματικότερα τα κονδύλια της πολιτικής της ΕΕ για τη συνοχή (24.03.2015)**

Πολιτική περιφερειών – συνοχή – ειδική ομάδα – κονδύλια – ομάδα εμπειρογνομόνων – διαχείριση – επένδυση

Κατά την περίοδο 2014-2020, πάνω από 351 δισ. ευρώ θα είναι διαθέσιμα στα κράτη μέλη της ΕΕ, τις περιφέρειες και τις πόλεις στο πλαίσιο της πολιτικής για τη συνοχή. Για πολλές από τις εν λόγω χώρες τα κονδύλια αυτά αποτελούν την κύρια πηγή δημόσιας χρηματοδότησης. Είναι επιτακτική ανάγκη να γίνεται ορθή επένδυση και διαχείριση των χρημάτων αυτών, καθώς οι αδυναμίες των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών διοικήσεων μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την επιτυχία αυτών των προγραμμάτων.

Για την περίοδο 2007-2013, στο πλαίσιο της πολιτικής για τη συνοχή, έχουν εκχωρηθεί κονδύλια που δεν έχουν επενδυθεί ακόμη. Η Επιτροπή επιθυμεί να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αποφύγουν την απώλεια πολύτιμων επενδύσεων και να εξασφαλίσει ότι τα χρήματα δαπανώνται σωστά και στα κατάλληλα είδη έργων, από τα οποία οι πολίτες θα επωφεληθούν.

Η πρωτοβουλία για την καλύτερη εφαρμογή της πολιτικής για τη συνοχή συνίσταται σε μια προσέγγιση τεσσάρων επιπέδων:

Αρχικά, η «ειδική ομάδα για την καλύτερη υλοποίηση», μέσω εξατομικευμένων ομάδων δράσης, υποστηρίζει τις εθνικές και περιφερειακές διοικήσεις, ώστε να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τις υπόλοιπες επενδύσεις από την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013. Η ειδική ομάδα ανέλυσε τους βασικούς παράγοντες που ευθύνονται για καθυστερήσεις στην υλοποίηση και άρχισε να διαμορφώνει λεπτομερή και ολοκληρωμένα σχέδια δράσης για κάθε πρόγραμμα σε κίνδυνο. Η Επιτροπή συνεργάζεται στενά με τα οικεία κράτη μέλη για την εξεύρεση λύσεων, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η χρήση των αναλήψεων υποχρεώσεων στο πλαίσιο του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2007-2013, όπως ζήτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2014. Η προσοχή της ειδικής ομάδας εστιάζεται σε μια ομάδα χωρών, των οποίων τα ποσοστά απορρόφησης υπολείπονται του μέσου όρου της ΕΕ. Η κατάσταση θα μπορούσε να οδηγήσει στην «αποδέσμευση» και την απώλεια των κον-

δυλίων που έχουν εκχωρηθεί ή προγραμματίζεται να εκχωρηθούν. Η ειδική ομάδα είναι υπεύθυνη ακόμη για την εκπόνηση σχεδίων δράσης για κάθε οικείο κράτος μέλος ή την αναθεώρηση των υφιστάμενων σχεδίων, στις περιπτώσεις που εφαρμόζονται ήδη. Η διαδικασία αυτή θα διασφαλίσει την ανταλλαγή εμπειριών και τη διάδοση ορθών πρακτικών μεταξύ των συμμετεχόντων.

Οι οκτώ εν λόγω χώρες είναι η Βουλγαρία, η Κροατία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Σλοβενία.

Στη συνέχεια, η ανάπτυξη διοικητικής ικανότητας στα κράτη μέλη και τις περιφέρειες για τα προγράμματα της περιόδου 2014-2020, μέσω της δεύτερης φάσης της ειδικής ομάδας και μέσω διάφορων μέτρων, όπως η ανταλλαγή δεξιοτήτων, η ανταλλαγή εμπειρογνομόνων, η κατάρτιση και η τεχνική βοήθεια.

Ταυτόχρονα, η Επιτροπή έχει συστήσει ομάδα εμπειρογνομόνων για την ανεξάρτητη εκτίμηση της υιοθέτησης της απλούστευσης από τα κράτη μέλη και τον εντοπισμό περαιτέρω δυνατοτήτων απλούστευσης των κανόνων. Η ομάδα θα προβαίνει σε συστάσεις για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να βελτιωθεί η υιοθέτηση ευκαιριών απλούστευσης κατά την υλοποίηση των ταμείων για τους δικαιούχους στη διάρκεια της περιόδου προγραμματισμού 2014-2020.

Η νέα πολιτική συνοχής για την περίοδο 2014-2020 επικεντρώνεται στην ανάπτυξη διοικητικής ικανότητας, ώστε τα κράτη μέλη να προσαρμοστούν πλήρως στις νέες απαιτήσεις για τη χρήση των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων, προκειμένου να εφαρμόζουν αποτελεσματικά τα επενδυτικά τους προγράμματα και να επιτυγχάνουν τα βέλτιστα δυνατά αποτελέσματα.

Συνολικά, η διοικητική ικανότητα διαχείρισης και επένδυσης των κονδυλίων, καθώς και των συγχρηματοδοτούμενων από την ΕΕ προγραμμάτων και έργων, θεωρείται βασικός παράγοντας που συμβάλλει στην επιτυχία της πολιτικής της ΕΕ για τη συνοχή. Όταν οι δημόσιες διοικήσεις που διαχειρίζονται τα κονδύλια (διαχειριστικές αρχές, ενδιάμεσοι φορείς, αρχές πιστοποίησης, ελεγκτικές αρχές) είναι ασθενέστερες, αντιμετωπίζουν εμπόδια και προκλήσεις. Το τελικό αποτέλεσμα είναι ότι οι επενδύσεις δεν μπορούν να αποφέρουν τα αναμενόμενα οφέλη για τα άτομα που κατοικούν στις περιφέρειες και τις πόλεις της Ευρώπης. Δεν πρόκειται μόνο για θέμα δεοντολογίας και κανόνων· η λειτουργία μιας αναποτελεσματικής διοίκησης είναι επίσης πιο δαπανηρή.

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4654_el.htm

► **Η Επιτροπή εγκρίνει εθνικά προγράμματα για το άσυλο, τη μετανάστευση, την ένταξη και την ασφάλεια (25.03.2015)**

Εθνικά προγράμματα – μετανάστευση – ένταξη – ασφάλεια – άσυλο – εγκληματικότητα – ταξίδια

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε σήμερα 22 νέα πολυετή εθνικά προγράμματα, συνολικού προϋπολογισμού 1,8 δισ. ευρώ, στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME) και του Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας (TEA) για την περίοδο 2014-2020. Το TAME συμβάλλει στην αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, καθώς και στην ανάπτυξη κοινών μεθόδων προσέγγισης των θεμάτων ασύλου και μετανάστευσης. Το TAE συμβάλλει στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου ασφάλειας και πρόληψης της εγκληματικότητας στην Ένωση, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνει τα νόμιμα ταξίδια και εξασφαλίζει αποτελεσματική διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης.

Εντός του τρέχοντος έτους θα εγκριθούν και άλλα 36 εθνικά προγράμματα. Αυτές οι δύο πτυχές χρηματοδότησης της ΕΕ υποστηρίζουν τις προσπάθειες των κρατών μελών στον τομέα του ασύλου, της μετανάστευσης, της ένταξης και της εσωτερικής ασφάλειας.

Η ενίσχυση που χορηγεί το TAME ενισχύει τις εθνικές προσπάθειες για τη βελτίωση των ικανοτήτων υποδοχής, τη βελτίωση της ποιότητας των διαδικασιών ασύλου σύμφωνα με τα πρότυπα της Ένωσης, την ένταξη των μεταναστών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και την αύξηση της βιωσιμότητας των προγραμμάτων επιστροφής. Το πρόγραμμα TEA, από την άλλη, υποστηρίζει τις εθνικές προσπάθειες για τη βελτίωση της διαχείρισης των συνόρων των κρατών μελών (ιδίως μέσω της χρήσης σύγχρονων διαλειτουργικών τεχνολογιών), τη βελτίωση της διασυνοριακής συνεργασίας για την επιβολή του νόμου και την ενίσχυση της ικανότητας των κρατών μελών να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους κινδύνους που σχετίζονται με την ασφάλεια, όπως είναι η τρομοκρατία και η βίαιη ριζοσπαστικοποίηση, η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, η εγκληματικότητα και η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, η εμπορία ανθρώπων και άλλες μορφές οργανωμένου εγκλήματος.

Εκτός από τα βασικά κονδύλια, τα περισσότερα από τα προγράμματα που εγκρίθηκαν σήμερα από την Επιτροπή χρηματοδοτούνται και από άλλους πόρους που διατέθηκαν σε ορισμένα κράτη μέλη τα οποία συμμετέχουν εθελοντικά στην εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων με σημαντική διακρατική διάσταση, όπως είναι οι κοινές επιχειρήσεις επιστροφής και επανένταξης στο πλαίσιο του TAME ή η υλοποίηση της προξενικής συνεργασίας στο πλαίσιο του TEA. Πρόσθετα κονδύλια βάσει ορισμένων προγραμμάτων στο πλαίσιο του Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας θα διατεθούν για την αγορά μεγάλης κλίμακας εξοπλισμού που θα χρησιμοποιείται εν ανάγκη για τις κοινές επιχειρήσεις του FRONTEX. Τα 100 εκατ. ευρώ περίπου που διατέθηκαν μέσω των προγραμμάτων TAME θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση του προγράμματος επανεγκατάστασης της Ένωσης κατά την περίοδο 2014-2015.

Η Επιτροπή πρόκειται να εγκρίνει σύντομα και τα υπόλοιπα εθνικά προγράμματα. Τα ταμεία TAME και TEA, με τα σχεδόν 7 δισ. ευρώ που θα διαθέσουν συνολικά κατά την περίοδο 2014-20, είναι συνεπώς τα κύρια χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ για επενδύσεις που έχουν ως στόχο μια ανοικτή και ασφαλή Ευρώπη.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4662_el.htm

V. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

► Η Επιτροπή παραπέμπει την Ελλάδα στο Δικαστήριο για ανεπαρκή επεξεργασία λυμάτων που παρουσιάζουν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία (26.02.2015)

αστικά λύματα – δημόσια υγεία – οικισμοί – εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων

Η Ελλάδα παραπέμπεται στο Δικαστήριο από την Επιτροπή για λόγους μη σωστής επεξεργασίας λυμάτων σε περιοχές με πληθυσμό μεταξύ 2.000 και 15.000 κατοίκων.

Η ύπαρξη επαρκών συστημάτων περιουλοποίησης και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων θεωρείται απαραίτητη στην ΕΕ, καθώς τα μη επεξεργασμένα λύματα αποτελούν κίνδυνο για την υγεία του ανθρώπου, τα εσωτερικά ύδατα και το θαλάσσιο περιβάλλον. Η νομοθεσία της ΕΕ σχετικά με την επεξεργασία των αστικών λυμάτων χρονολογείται από το 1991 και προβλέπει μεγάλες προθεσμίες για την εφαρμογή της. Συγκεκριμένα, η Οδηγία για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ) απαιτεί από τα κράτη μέλη να μεριμνούν, ώστε οι οικισμοί να συλλέγουν και να επεξεργάζονται σωστά τα αστικά λύματά τους και τα κράτη μέλη είχαν προθεσμία για να εξασφαλίσουν την κατάλληλη επεξεργασία των λυμάτων έως το τέλος του 2000 και του 2005 αντίστοιχα, ανάλογα με το μέγεθος του οικισμού που καλούνταν να αντιμετωπίσουν.

Τα μη επεξεργασμένα λύματα ενδέχεται να είναι μολυσμένα και να αποτελέσουν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, ενώ περιέχουν επίσης θρεπτικές ουσίες, οι οποίες παρεμποδίζουν την ανάπτυξη άλλων ζωντανών οργανισμών και είναι έτσι ικανά να βλάψουν περαιτέρω τα γλυκά ύδατα και το θαλάσσιο περιβάλλον, με το φαινόμενο του ευτροφισμού. Ήδη το 2010, η Ελλάδα προειδοποιήθηκε για πρώτη φορά σχετικά με το ζήτημα και, παρόλο που πολλά από τα αρχικά προβλήματα έχουν έκτοτε αντιμετωπισθεί, το μέγεθος των υφιστάμενων μέχρι σήμερα προβλημάτων οδήγησαν την Επιτροπή να παραπέμψει την υπόθεση στο Δικαστήριο της ΕΕ.

Η Ελλάδα παρουσιάζει καθυστέρηση στην εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας και από τις τελευταίες εκθέσεις των ελληνικών αρχών προκύπτει ότι εξακολουθούν να μην υπάρχουν κατάλληλες εγκαταστάσεις επεξεργασίας σε πέντε οικισμούς (Προσοτσάνη, Δοξάτο, Ελευθερούπολη, Γαλάτιστα και Βαγιά), ενώ για τρεις άλλους οικισμούς (Πο-

λύχρονο, Χανιώτη και Δεσφίνα), η Επιτροπή θεωρεί ότι τα στοιχεία είναι είτε ανεπαρκή είτε δηλωτικά μη συμμόρφωσης.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4491_el.htm

► Η δράση της ΕΕ έχει προτεραιότητα την περιβαλλοντική πολιτική (03.03.2015)

Περιβαλλοντική πολιτική – Ευρωπαϊκός Οργανισμός για το Περιβάλλον – βιοποικιλότητα – ωκεανοί

Μια νέα έκθεση που δημοσιεύθηκε την 3η Μαρτίου 2015 δείχνει ότι η συντονισμένη περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ έχει αποφέρει σημαντικά οφέλη για τους πολίτες κατά τη διάρκεια των τελευταίων 5 ετών. Οι Ευρωπαίοι απολαμβάνουν καθαρότερο αέρα και καθαρότερα ύδατα, στέλνουν λιγότερα απόβλητα στους χώρους υγειονομικής ταφής και ανακυκλώνουν περισσότερο, ενώ, παράλληλα, οι περιβαλλοντικές πολιτικές προωθούν την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Η έκθεση «Η κατάσταση και οι προοπτικές για το περιβάλλον της Ευρώπης 2015» (SOER 2015), που εκπονήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, είναι μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση του περιβάλλοντος στην Ευρώπη που περιλαμβάνει δεδομένα από το παγκόσμιο, το περιφερειακό και το εθνικό επίπεδο, καθώς και συγκρίσεις μεταξύ των χωρών. Εξετάζει, επίσης, τα επόμενα 5 χρόνια και τη μετέπειτα περίοδο και στέλνει σαφή προειδοποίηση σχετικά με τους κινδύνους υποβάθμισης του περιβάλλοντος, η οποία, με τη σειρά της, επηρεάζει την ανθρώπινη ευζωία και την ευημερία. Η ανάλυση κάνει έκκληση για πιο ολοκληρωμένη χάραξη πολιτικής, στην οποία η Επιτροπή ανταποκρίνεται σε μια σειρά περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών για το 2015, συμπεριλαμβανομένης μιας νέας, ευρύτερης δέσμης για την κυκλική οικονομία, μιας επανεξέτασης της στρατηγικής της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα, ενός σχεδίου δράσης για τη διακυβέρνηση των ωκεανών και μιας τροποποιημένης δέσμης μέτρων για την ποιότητα του αέρα.

Η έκθεση καθιστά σαφές ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι μια σταθερή οικονομική επένδυση. Μεταξύ του 2000 και του 2011, οι πράσινες βιομηχανίες αυξήθηκαν κατά περισσότερο από 50% στην ΕΕ και αποτελούν έναν από τους λίγους τομείς που ευδοκίμουν σταθερά παρά την κρίση. Η έκθεση δείχνει, επίσης, ότι η διαχείριση των αποβλήτων βελτιώνεται, αν και η ευρωπαϊκή οικονομία εξακολουθεί να μην είναι κυκλική, καθώς πάρα πολλά απόβλητα θάβονται υπόγεια και το δυναμικό για ανακύκλωση και ανάκτηση ενέργειας παραμένει ανεκμετάλλευτο.

Η Επιτροπή έχει ως στόχο την αποκατάσταση της ισορροπίας το 2015 με μια φιλόδοξη δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία – για τη μεταμόρφωση της Ευρώπης σε μια ανταγωνιστική οικονομία που θα αξιοποιεί απο-

δοτικά τους πόρους και για την αντιμετώπιση μιας σειράς οικονομικών τομέων πέρα των αποβλήτων. Η καλύτερη αξιοποίηση των πόρων απαιτεί την εξέταση όλων των σταδίων του κύκλου ζωής των προϊόντων, από την εξόρυξη των πρώτων υλών έως τον σχεδιασμό του προϊόντος, την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση συστήματα επισκευής και επαναχρησιμοποίησης καθώς και τη διαχείριση των αποβλήτων και την αύξηση της χρήσης δευτερογενών πρώτων υλών.

Ταυτόχρονα, η έκθεση υπογραμμίζει ότι η Ευρώπη δεν ακολουθεί σωστή πορεία όσον αφορά την ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας, καθώς εξακολουθούν να εξαφανίζονται ενδιαίτηματα ζώων και φυτών. Η θαλάσσια βιοποικιλότητα, ειδικότερα, εξακολουθεί να απειλείται. Κατά το 2015, η Επιτροπή θα συμπληρώσει τα πορίσματα της έκθεσης με διεξοδική έκθεση για την «κατάσταση της φύσης».

Σύμφωνα με την έκθεση, η Ευρώπη αντιμετωπίζει τη διπλή πρόκληση της αποκατάστασης και προστασίας των θαλασσών μας και, ταυτόχρονα, τη διατήρηση των οικοσυστημάτων των θαλάσσιων και των παράκτιων δραστηριοτήτων που βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομίας και της κοινωνίας της ΕΕ. Η ΕΕ έχει δεσμευθεί για την υπεύθυνη διαχείριση των θαλασσών και για να αναλάβει ηγετικό ρόλο στις διεθνείς συζητήσεις σχετικά με τη διακυβέρνηση των ωκεανών.

Τέλος, οι πολιτικές για το κλίμα αποδίδουν καρπούς, καθώς οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου έχουν μειωθεί κατά 19% από το 1990, ενώ η οικονομία της ΕΕ σημείωσε μεγέθυνση κατά 45%, ενώ ο αέρας που αναπνέουμε σήμερα είναι πολύ καθαρότερος απ' ό,τι τις τελευταίες δεκαετίες. Οι εκπομπές ορισμένων αερίων ρύπων, όπως το διοξείδιο του θείου (SO₂) και τα οξείδια του αζώτου (NO_x), έχουν σημειώσει σημαντική μείωση κατά τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως χάρη στη νομοθεσία της ΕΕ για την ποιότητα του αέρα.

Συνοψίζοντας, η έκθεση παρέχει μια συνολική εκτίμηση της κατάστασης, των τάσεων και των προοπτικών του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος, τοποθετώντας το σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εν λόγω έκθεση εκπονήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ) ως κοινό εγχείρημα σε στενή συνεργασία με το ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον (EIONET), καθώς και με τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

<http://www.eea.europa.eu/media/newsreleases/future-prosperity-depends-on-bolder>

VI. ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

► Η ΕΕ ξεκινά διαβούλευση σχετικά με το μέλλον των σχέσεων της με τις γειτονικές χώρες (04.03.2015)

Γειτονικές σχέσεις – διαβούλευση – κίνητρα – ευρωπαϊκός μηχανισμός γειτονίας – ανάπτυξη

Δεδομένων των σημαντικών εξελίξεων στις γειτονικές χώρες έκτοτε, είναι πλέον απαραίτητο να πραγματοποιηθεί ριζική επανεξέταση των αρχών στις οποίες βασίζεται η πολιτική, καθώς και του πεδίου εφαρμογής της και του τρόπου με τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιούνται τα εργαλεία της.

Στόχος είναι να πραγματοποιηθεί η ευρύτερη δυνατή διαβούλευση, τόσο με εταίρους στις γειτονικές χώρες όσο και με ενδιαφερόμενους φορείς σε ολόκληρη την ΕΕ, έως το τέλος Ιουνίου. Μετά απ' αυτήν τη διαβούλευση, θα ακολουθήσει ανακοίνωση, το φθινόπωρο, που θα περιλαμβάνει προτάσεις για τη μελλοντική πορεία της ΕΠΓ. Η διαβούλευση θα ακολουθήσει τέσσερις προτεραιότητες: διαφοροποίηση, εστίαση, ευελιξία, ενστερνισμό & προβολή. Έχουν ήδη προσδιοριστεί πέντε τομείς, στους οποίους και οι δύο πλευρές έχουν κοινά συμφέροντα: εμπόριο και οικονομική ανάπτυξη, συνδεσιμότητα, ασφάλεια, διακυβέρνηση, μετανάστευση και κινητικότητα.

Η ΕΠΓ σχεδιάστηκε το 2003 για την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των γειτονικών της χωρών. Καλύπτει προς τα νότια την Αλγερία, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, τον Λίβανο, τη Λιβύη, το Μαρόκο, την Παλαιστίνη, τη Συρία και την Τυνησία και προς τα ανατολικά την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Ουκρανία.

Στόχος της ΕΠΓ, όπως αναθεωρήθηκε το 2011, μετά τα γεγονότα στον αραβικό κόσμο, είναι να υποστηρίξει τους εταίρους που αναλαμβάνουν μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να συμβάλλει στη χωρίς αποκλεισμούς οικονομική τους ανάπτυξη και να προωθή την εταιρική σχέση με τις κοινωνίες, παράλληλα με τις σχέσεις με τις κυβερνήσεις. Η ανανεωμένη ΕΠΓ ενισχύει τη συνεργασία στον πολιτικό τομέα και τον τομέα της ασφάλειας, για τη στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης, την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, την τόνωση του εμπορίου και την ενίσχυση της συνεργασίας σε άλλους τομείς.

Ο νέος Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Γειτονίας, με προϋπολογισμό ύψους 15,4 δισ. ευρώ για την περίοδο 2014-2020, παρέχει τον κύριο όγκο της χρηματοδότησης στις 16 χώρες εταίρους της ΕΠΓ. Η προσέγγιση μέσω κινήτρων παρέχει ευελιξία όσον αφορά τη διαμόρφωση της χρηματοδοτικής συνδρομής βάσει της προόδου κάθε χώρας προς την κατεύθυνση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

<http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/consultation/consultation.pdf>

http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/consultation/index_en.htm

VII. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

► Η Επιτροπή λαμβάνει αντιμονοπωλιακά μέτρα στην πώληση γεωργικών προϊόντων (15.01.2015)

ανταγωνισμός – ελαιόλαδο – προϊόντα βοοειδών – καλλιέργειες – αγροτική πολιτική και ανάπτυξη

Η Επιτροπή έχει ήδη εισαγάγει, από την αρχή του περασμένου έτους, νέους κανόνες που επιτρέπουν στους παραγωγούς να εμπορεύονται από κοινού συγκεκριμένα προϊόντα υπό προϋποθέσεις. Στόχος είναι η βελτίωση της λειτουργίας της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων, ο αποτελεσματικός ανταγωνισμός και η καινοτομία στις αγορές γεωργικών προϊόντων. Ήδη από τον Οκτώβριο του 2013, η Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ) είχαν καταλήξει σε σχέδιο πολιτικής συμφωνίας σχετικά με τη μεταρρύθμιση της κοινής γεωργικής πολιτικής, ενώ νέοι κανόνες αναμένονταν να τεθούν σε ισχύ σε ό,τι αφορά περισσότερες ρυθμίσεις για τις άμεσες ενισχύσεις. Τα κύρια στοιχεία της πολιτικής συμφωνίας αφορούσαν στις άμεσες ενισχύσεις, τους μηχανισμούς διαχείρισης της αγοράς, την αγροτική ανάπτυξη και τον οριζόντιο Κανονισμό.

Προς την κατεύθυνση αυτή, η Επιτροπή καλεί τους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους μέχρι τις 5 Μαΐου 2015 σε δημόσια διαβούλευση, και με βάση αυτές θα επανεξετάσει την πρότασή της, με στόχο την έκδοση των οριστικών Οδηγιών έως τα τέλη του 2015. Συγκεκριμένα, η νέα μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) που έχει ήδη τεθεί σε ισχύ επιτρέπει στους παραγωγούς να εμπορεύονται από κοινού ελαιόλαδο, προϊόντα εκτροφής βοοειδών και αροτραίες καλλιέργειες μέσω οργανώσεων παραγωγών ή ενώσεων οργανώσεων παραγωγών, υπό τις προϋποθέσεις ότι οι οργανώσεις αυτές οδηγούν σε σημαντική βελτίωση της απόδοσης και ότι η ποσότητα που εμπορεύονται δεν υπερβαίνει ορισμένα ανώτατα όρια. Οι νέοι κανόνες της μεταρρύθμισης της ΚΓΠ από το 2013 περιλαμβάνονται στον Κανονισμό 1308/2013 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων («Κανονισμός ΚΟΑ»).

Σε σχέση με τους κανόνες αυτούς η Επιτροπή παρέχει οδηγίες προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των επενδύσεων διασφαλίζοντας ισότιμους όρους ανταγωνισμού, και συγκεκριμένα συμβουλεύει για τη βελτίωση της απόδοσης, για τον έλεγχο της διατιθέμενης ποσότητας και προειδοποιεί σχετικά με περιπτώσεις εφαρμογής ρήτρας ασφαλείας από τις αρχές ανταγωνισμού.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3322_el.htm

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-937_el.htm

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32013R1308>

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-937_en.htm

VIII. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

► Η Επιτροπή αξιολογεί την απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης για ταξιδιώτες από τα Δυτικά Βαλκάνια (25.02.2015)

■ Δυτικά Βαλκάνια – σύνορα – άσυλο – υποχρέωση θεώρησης

Η Επιτροπή προέβη σε δημοσίευση της πέμπτης αξιολόγησης της λειτουργίας του καθεστώτος απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης που ισχύει σε πέντε κράτη των δυτικών Βαλκανίων. Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το Μαυροβούνιο και η Σερβία εντάχθηκαν στο ενωσιακό καθεστώς απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης τον Δεκέμβριο 2009, ενώ η Αλβανία και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη τον Νοέμβριο 2010.

Τα πορίσματα της έκθεσης καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι απαιτούνται περαιτέρω μέτρα για τη διατήρηση της ακεραιότητας του καθεστώτος απαλλαγής και την αντιμετώπιση ενδεχόμενων καταχρήσεων του συστήματος ασύλου της ΕΕ.

Ο αριθμός των αιτήσεων για χορήγηση ασύλου που υποβάλλονται στην ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν από υπηκόους των πέντε χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, στις οποίες ισχύει το καθεστώς απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης, αυξάνεται σταθερά από τότε που επιτεύχθηκε η ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων, ενώ κορυφώθηκε το 2013 και 2014.

Οι Σέρβοι πολίτες εξακολουθούν να αποτελούν τη μεγαλύτερη ομάδα στην ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν αιτούντων οι οποίοι ζητούν τη χορήγηση ασύλου, ενώ η Γερμανία παραμένει ο μεγαλύτερος αποδέκτης αιτήσεων ασύλου από άτομα προερχόμενα από χώρες των Δυτικών Βαλκανίων στις οποίες ισχύει το καθεστώς απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι κάθε χώρα των Δυτικών Βαλκανίων στην οποία ισχύει το καθεστώς απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης πρέπει να είναι σε θέση να παρουσιάζει σταθερή πτωτική τάση του αριθμού των αβάνισμων αιτήσεων χορήγησης ασύλου που υποβάλλονται στα κράτη μέλη της ΕΕ σε πολίτες χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, πρέπει περαιτέρω να αναλάβει αποφασιστική δράση, ώστε να αντιμετωπίσει τους παράγοντες που ωθούν στην εγκατάλειψη της χώρας καταγωγής, συστήνοντας τους ακόλουθους τρόπους, όπως στοχευμένη συνδρομή σε μειονοτικούς πληθυσμούς, ιδίως των Ρομά, ενίσχυση της συνεργασίας με τα κράτη μέλη της ΕΕ, την Επιτροπή και την Frontex, την Europol και την EASO, διενέργεια ερευνών όσον αφορά τα άτομα που διευκολύνουν την παράτυπη μετανάστευση και δίωξή τους, ενίσχυση των συνοριακών ελέγχων με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών και στοχευμένες εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών.

Η Επιτροπή διατυπώνει, επίσης, τη σύσταση ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν που επηρεάζονται περισσότερο πρέπει να λάβουν μέτρα για να αντιμετωπίσουν τους παράγοντες που προσελκύουν στη χώρα προορισμού την παράτυπη μετανάστευση. Θα πρέπει να εξετάσουν τα μέτρα, όπως τον εξορθολογισμό των διαδικασιών ασύλου για τους πολίτες των πέντε χωρών, να προχωρήσουν σε μία πιο προσεκτική και επιλεκτική χρήση των χρηματικών επιδομάτων, στην οργάνωση επισκέψεων υψηλού επιπέδου στις ενδιαφερόμενες χώρες και ενημερωτικές εκστρατείες, καθώς και στην ενίσχυση της επιχειρησιακής συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών.

Επιπλέον, η ΕΕ εισήγαγε έναν γενικό μηχανισμό που επιτρέπει, υπό εξαιρετικές συνθήκες, την έκτακτη επανεισαγωγή της απαίτησης θεώρησης για πολίτες τρίτων χωρών που επωφελούνται από την απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης κατόπιν συμφωνίας με την ΕΕ. Αυτός ο μηχανισμός εφαρμόζεται εξίσου για όλες τις χώρες και, κατά συνέπεια, ισχύει και για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, ωστόσο όμως κανένα κράτος μέλος δεν έχει ακόμα ζητήσει την ενεργοποίηση του μηχανισμού αναστολής όσον αφορά το καθεστώς των θεωρήσεων.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4482_el.htm

IX. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

► Μικρή βελτίωση σύμφωνα με τις στατιστικές της Επιτροπής σε σχέση με το οδικό ευρωπαϊκό δίκτυο (24.03.2015)

■ οδική ασφάλεια – ανάλυση ατυχημάτων – έκθεση Επιτροπής – βελτίωση – αναθεώρηση κανόνων

Μετά από δύο χρόνια σταθερής μείωσης του αριθμού των ατόμων που σκοτώνονται στους δρόμους της Ευρώπης, οι πρώτες εκθέσεις σχετικά με τους θανάτους από τροχαία ατυχήματα το 2014 είναι απογοητευτικές. Σύμφωνα με τα αριθμητικά στοιχεία που δόθηκαν σήμερα στη δημοσιότητα, το ποσοστό των νεκρών από τροχαία ατυχήματα μειώθηκε κατά 1% περίπου σε σύγκριση με το 2013.

Οι στατιστικές ανά χώρα δείχνουν ότι τα ποσοστά των θανάτων από τροχαία ατυχήματα εξακολουθούν να παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές στην ΕΕ. Το 2014, ο μέσος αριθμός των θανάτων στην ΕΕ από τροχαία ατυχήματα προβλεπόταν να ανέλθει στους 51 νεκρούς ανά εκατομμύριο κατοίκων. Η Μάλτα, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθούν να είναι οι χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά θανατηφόρων τροχαίων, με λιγότερους από 30 θανάτους ανά εκατομμύριο κατοίκων. Στις εξής τέσσερις χώρες ο αριθμός των θανάτων από τροχαία ατυχήματα υπερβαίνει τους 90 νεκρούς ανά εκα-

τομμύριο κατοίκων: Βουλγαρία, Λετονία, Λιθουανία και Ρουμανία.

Ωστόσο, τα αριθμητικά στοιχεία που δημοσιεύθηκαν σήμερα δείχνουν ότι ο συνολικός αριθμός των θανάτων από τροχαία ατυχήματα στην ΕΕ έχει μειωθεί κατά 18,2% σε σχέση με το 2010. Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, η βελτίωση του δείκτη οδικής ασφάλειας υπερέβη τον μέσο όρο κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Στην περίπτωση αυτή εμπίπτουν η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία. Επίσης, η μείωση των θανάτων από τροχαία ατυχήματα στη Δανία, την Κροατία, τη Μάλτα, την Κύπρο, τη Ρουμανία, την Ιταλία, τη Σλοβενία και την Τσεχική Δημοκρατία υπερέβη τον μέσο όρο της ΕΕ κατά την περίοδο 2010-2014.

Η Επιτροπή στοχεύει στη συνέχιση της ανάλυσης σοβαρών τραυματισμών από τροχαία ατυχήματα, αλλά και στην αναθεώρηση των κανόνων σχετικά με την κατάρτιση και τα προσόντα των επαγγελματιών οδηγών.

<http://ec.europa.eu/roadsafety>

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4656_el.htm

Χ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

► Η Επιτροπή ενισχύει τη Συρία και γειτονικά κράτη για γρήγορη ανάκαμψη από την κρίση (04.12.2014)

ενισχύσεις σε Συρία, Ιορδανία, Λίβανο και Τουρκία – οικονομική αρωγή της Επιτροπής – ενίσχυση τομέων παιδείας και υγείας – απασχόληση – βιώσιμα έργα

Η Επιτροπή σκοπεύει να παράσχει 180 εκατομμύρια ευρώ για την αντιμετώπιση της κρίσης στη Συρία, με δράσεις

εντός της χώρας αλλά και στον Λίβανο και την Ιορδανία. Συγκεκριμένα, στη Συρία έχει σκοπό να προχωρήσει σε επιχορηγήσεις και σε συνεργασία με διεθνείς ΜΚΟ, ενώ θα συστήσει και ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο αστικών πληροφοριών και αναλύσεων που θα καλύπτει 10 δήμους. Επιπρόσθετα, σκοπεύει να βελτιώσει τις ευκαιρίες εκπαίδευσης για τα ευάλωτα και εκτοπισμένα παιδιά στοχευμένων περιοχών, να δημιουργήσει ευκαιρίες έκτακτης απασχόλησης για τον πληθυσμό και να αποκαταστήσει βασικές υπηρεσίες και κοινωνικές υποδομές. Τέλος, σκοπεύει να υλοποιήσει βιώσιμα έργα, σε συνδυασμό με την αύξηση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης για τους πρόσφυγες από τη Συρία στην Τουρκία.

Στην Ιορδανία προβλέπονται, επίσης, δράσεις, οι οποίες συνοψίζονται στην παροχή στήριξης τους στην κυβέρνηση της Ιορδανίας αλλά και στις κοινότητες υποδοχής, στην υποστήριξη προς το Υπουργείο Παιδείας με στόχο τη δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων σε ιορδανικά σχολεία, αλλά και την παροχή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη νεολαία της Συρίας με προγράμματα που θα πραγματοποιηθούν σε Ιορδανία, Λίβανο και Συρία.

Στον Λίβανο προβλέπονται, επίσης, κάποιες δράσεις, οι οποίες αφορούν στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες εκπαίδευσης και δημόσιας υγείας για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, στην υποστήριξη των Παλαιστινίων προσφύγων από τη Συρία στον Λίβανο μέσω της παροχής ποιοτικής εκπαίδευσης και στη βελτίωση της συνολικής αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας αυτών των υπηρεσιών στις λιβανικές κοινότητες υποδοχής, με έμφαση στον τομέα των υδάτων.

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-2365_en.htm

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

II. e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής

Επιμ.: Κωνσταντίνος Π. Θεοδωρίδης

► Οδηγίες προστασίας του καταναλωτή για τις ηλεκτρονικές παραγγελίες

Στις 19 Ιανουαρίου 2015, η Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας εξέδωσε οδηγίες προστασίας του καταναλωτή για τις ηλεκτρονικές παραγγελίες.

Πιο συγκεκριμένα, όπως διευκρινίζεται στις σχετικές οδηγίες, είναι απαραίτητο, σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία, να παρέχονται στους καταναλωτές οι εξής πληροφορίες:

- η ταυτότητα του προμηθευτή (π.χ. η εμπορική επωνυμία του)
- η ταχυδρομική διεύθυνση του προμηθευτή
- ο αριθμός τηλεφώνου/τηλεομοιοτυπίας καθώς και η διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του προμηθευτή και
- κατά περίπτωση, η γεωγραφική διεύθυνση και η ταυτότητα του προμηθευτή για λογαριασμό του οποίου ενεργεί.

Επισημαίνεται ότι ο προμηθευτής υποχρεούται να παρέχει, πριν την κατάρτιση σύμβασης από απόσταση, τις πληροφορίες που είναι κρίσιμες, προκειμένου οι καταναλωτές να μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα στην υπαναχώρηση αλλά και τα δικαιώματα που απορρέουν από την εγγύηση. Η έκδοση της οδηγίας από την αρμόδια Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης κρίθηκε αναγκαία μετά από την αυτεπάγγελτη έρευνα που διενεργήθηκε και διαπίστωσε την ύπαρξη σοβαρών παραβάσεων σε ιστοσελίδες ηλεκτρονικών καταστημάτων με περιεχόμενο που προβάλλεται στην ελληνική γλώσσα, στις οποίες αναφέρεται είτε μόνο η ηλεκτρονική διεύθυνση είτε ο αριθμός τηλεφώνου της διαδικτυακής επιχείρησης, ενώ δεν υφίσταται ταχυδρομική διεύθυνση προμηθευτή εγκατεστημένου στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για όλες αυτές τις περιπτώσεις η Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτή έχει ενημερώσει την αρμόδια εισαγγελική αρχή και έχει ζητήσει τη συνδρομή της Διεύθυνσης Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος για τον εντοπισμό των παραβατών και τη λήψη σε βάρος τους των προβλεπόμενων διοικητικών και ποινικών μέτρων.

Σχετικό δελτίο τύπου:

<http://www.mindev.gov.gr/el/index.php/γραφειο-τυπου/δελτία-τύπου/2834>

► Δικαστική απόφαση υπέρ της απρόσκοπτης πρόσβασης σε ιστότοπους με πειρατικό περιεχόμενο

Με την υπ' αριθμ. 13478/2014 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών απορρίφθηκαν από κοινού οι αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων που είχαν καταθέσει 5 ελληνικοί οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, οι οποίοι ζητούσαν να επιβληθεί στους παρόχους πρόσβασης στο διαδίκτυο η υποχρέωση να αποκλείουν την πρόσβαση σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες, με την αιτιολογία ότι αυτές προβαίνουν σε παράνομη διάθεση στο κοινό προστατευόμενων έργων, κυρίως με τη χρήση torrents. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι η τεχνολογία torrent επιτρέπει την ανταλλαγή όχι μόνο πειρατικών αλλά και νόμιμων αρχείων και, δεύτερον, ότι με τις επίμαχες αιτήσεις ζητήθηκε να ληφθούν τεχνικά μέσα από τους παρόχους τα οποία θα απέκλειαν συνολικά την πρόσβαση σε συγκεκριμένους ιστότοπους και θα καθιστούσαν αδιακρίτως ανέφικτη τη μεταφόρτωση κάθε είδους αρχείων από τις εν λόγω πηγές.

Το ενδιαφέρον σκεπτικό της σχετικής μακροσκελούς αποφάσεως συμπυκνώνεται στο κατωτέρω απόσπασμα:

«[...] Τα αιτούμενα δε ασφαλιστικά μέτρα, ως μέτρα επιβολής και προάσπισης των παραβιαζόμενων δικαιωμάτων των δικαιούχων και μελών των αιτούντων νομικών προσώπων (που αφορούν όλο και λιγότερο τους ίδιους τους δημιουργούς και περισσότερο τα συμφέροντα των ίδιων των εταιριών της πολιτιστικής βιομηχανίας), στο σύνολό τους, συνιστούν περιορισμούς των κατωτέρω αναφερομένων δικαιωμάτων, οι οποίοι, όμως, δεν είναι συμβατοί με την αρχή της αναλογικότητας και με το απαραβίαστο: (α) της ελευθερίας της πληροφόρησης (άρθρο 5α, παρ. 1, Σ), (β) του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 5α, παρ. 2, Σ), ως αναγκαίας προϋπόθεσης για την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων στην κοινωνική, πολιτική, και οικονομική ζωή καθώς και για την με ουσιαστικό τρόπο ενάσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, (γ) του δικαιώματος προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9α Σ), (δ) του απορρήτου της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας (άρθρο 19 Σ), δεδομένου ότι μέσω αυτών καταστέλλονται, αδιακρίτως, όχι μόνον παράνομες αλλά και νόμιμες πράξεις και ως εκ τούτου συνιστούν ανεπίτρεπτη επέμβαση στις τελευταίες, που ενώ δεν σχετίζονται με την διακίνηση έργων (προστατευόμενων και μη), καταλήγουν να υποβαθμίζονται, και δεν πληρούν (τα αιτούμενα μέτρα) τα ειδικότερα κριτή-

ρια της αναγκαιότητας και της καταλληλότητας για την έστω και εν μέρει επίτευξη του επιδιωκόμενου ως άνω σκοπού. Αυτό καθίσταται σαφές από τη στιγμή που όπως αναφέρεται οι συγκεκριμένες, ανωτέρω παρατιθέμενες, από τις επίμαχες ιστοσελίδες, λειτουργούν ήδη με άλλη IP. Επιπλέον, τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα αντιβαίνουν στο άρθρο 16 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, παραβιάζοντας το δικαίωμα των καθ' ων παρόχων στην επιχειρηματικότητα, αλλά και στην βασική αρχή της διαδικτυακής ουδετερότητας, που προβλέπει ότι όλες οι πληροφορίες πρέπει να διακινούνται χωρίς διάκριση, ανεξάρτητα της φύσης και του σκοπού τους από τους παρόχους σύνδεσης. Το κόστος δε που τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα συνεπάγεται για τα έννομα συμφέροντα των τελικών χρηστών και συνδρομητών των καθ' ων, είναι δυσανάλογο με την επιδιωκόμενη (και αμφισβητούμενη) από πλευράς των μελών των αιτούντων νομικών προσώπων ωφέλεια, ενόψει του σοβαρού περιορισμού θεμελιωδών δικαιωμάτων των πρώτων και των γενικότερων συνεπειών που έχουν οι αιτούμενες ρυθμιστικές επεμβάσεις στην εξέλιξη της κοινωνίας της πληροφορίας σε συνθήκες ελευθερίας και δικαιοσύνης [...].»

Ολόκληρο το κείμενο της απόφασης:

https://www.void.gr/kargig/blog/wp-content/apofash_asfalistikwn_metrwn_aepi_2013.pdf

► Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας

Το ψηφιακό δυναμικό που θα μπορούσε να απελευθερωθεί προς όφελος των Ευρωπαίων πολιτών και των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων είναι πολύ πλούσιο. Από τις διαδικτυακές αγορές και σπουδές μέχρι την πληρωμή λογαριασμών και τη χρήση δημοσίων υπηρεσιών μέσω διαδικτύου, την απάντηση δίνει το Ίντερνετ, εφόσον βεβαίως υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Αυτό είναι το συμπέρασμα του νέου Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (Digital Economy and Society Index, DESI) που ανέπτυξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και έδωσε στη δημοσιότητα περί τα τέλη Φεβρουαρίου του 2015. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το πόσο ψηφιακή είναι μια χώρα ποικίλει μεταξύ των χωρών της ΕΕ και ότι τα σύνορα παραμένουν εμπόδιο για μια ολοκληρωμένη Ψηφιακή Ενιαία Αγορά.

Το νέο εργαλείο δίνει μια συνοπτική εικόνα, ανά χώρα, της συνδεσιμότητας, των δεξιοτήτων στη χρήση του διαδικτύου, των διαδικτυακών δραστηριοτήτων, καθώς και του βαθμού ανάπτυξης ορισμένων βασικών ψηφιακών τεχνολογιών και ψηφιακών δημοσίων υπηρεσιών. Τα στοιχεία είναι, ως επί το πλείστον, του 2013 και του 2014 και παρέχουν μια γενική εικόνα της ψηφιακής Ευρώπης, καθώς και κατάταξη των χωρών με βάση τις καλύτερες επιδόσεις στον ψηφιακό τομέα. Ο δείκτης συνδυάζει πάνω από 30 επιμέρους δείκτες και χρησιμοποιεί ένα σύστημα στάθμισης για την κατάταξη κάθε χώρας με βάση

τις ψηφιακές της επιδόσεις. Είναι ένα αναλυτικό εργαλείο που παρέχει την πρώτη ύλη για την υλοποίηση της στρατηγικής για την ψηφιακή ενιαία αγορά.

Για τον υπολογισμό της συνολικής βαθμολογίας, κάθε ομάδα και υποομάδα δεικτών έλαβε έναν ειδικό συντελεστή στάθμισης από εμπειρογνώμονες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η συνδεσιμότητα και οι ψηφιακές δεξιότητες («ανθρώπινο κεφάλαιο»), τα οποία θεωρούνται θεμέλια της ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας, συμβάλλουν το καθένα στην τελική βαθμολογία με ποσοστό 25% (η μέγιστη βαθμολογία ψηφιακών επιδόσεων είναι 1). Η ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας ανέρχεται σε 20%, δεδομένου ότι η χρήση των ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μοχλούς ανάπτυξης. Τέλος, οι διαδικτυακές δραστηριότητες («χρήση του διαδικτύου») και οι ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες συμβάλλουν αμφότερες με ποσοστό 15%. Το διαδικτυακό εργαλείο για τον Ψηφιακό Δείκτη είναι ευέλικτο και επιτρέπει στους χρήστες να πειραματίζονται με διαφορετικούς συντελεστές στάθμισης για κάθε επιμέρους δείκτη και να βλέπουν πώς αυτό επηρεάζει τη συνολική κατάταξη.

Τα κύρια συμπεράσματα του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας είναι τα εξής:

- Η ψηφιακή εμπειρία εξαρτάται από τη χώρα στην οποία βρίσκεστε, καθώς οι επιδόσεις ποικίλουν από χώρα σε χώρα, ξεκινώντας από τις χώρες με τις καλύτερες ψηφιακές επιδόσεις, όπως η Δανία και φθάνοντας στις χώρες με τις χαμηλότερες επιδόσεις, όπως η Ρουμανία.

- Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο τακτικά: 75% το 2014 (έναντι 72% το 2013), ποσοστό που κυμαίνεται από 93% στο Λουξεμβούργο μέχρι 48% στη Ρουμανία.

- Οι Ευρωπαίοι επιθυμούν να έχουν πρόσβαση σε οπτικο-ακουστικό υλικό στο διαδίκτυο: Το 49% των Ευρωπαίων που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο παίζουν ή τηλεφορτώνουν παιχνίδια, εικόνες, ταινίες ή μουσική. Το 39% των νοικοκυριών που έχουν τηλεόραση παρακολουθούν βίντεο επί παραγγελία.

- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) συναντούν εμπόδια όσον αφορά το ηλεκτρονικό εμπόριο: μόνο το 15% των ΜΜΕ πωλούν μέσω διαδικτύου – και από το ποσοστό αυτό, λιγότερες από τις μισές κάνουν πωλήσεις εκτός συνόρων.

- Οι ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες αποτελούν καθημερινή πραγματικότητα σε ορισμένες χώρες, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτες σε άλλες: Το 33% των χρηστών του διαδικτύου στην Ευρώπη χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά έντυπα για τη διαβίβαση πληροφοριών σε δημόσιες αρχές, με ποσοστά που κυμαίνονται από 69% στη Δανία έως 6% στη Ρουμανία. Το 26% των γενικών ιατρών στην Ευρώπη χρησιμοποιούν ηλεκτρονική συνταγογράφηση για να

στέλνουν συνταγές σε φαρμακοποιούς μέσω διαδικτύου, αλλά το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 100% στην Εσθονία μέχρι 0% στη Μάλτα.

Πόσο ψηφιακή είναι η Ελλάδα; Η Ελλάδα ανήκει στην ομάδα χωρών με χαμηλές επιδόσεις, χαμηλότερες του μέσου όρου. Έχει συνολική βαθμολογία 0,36 και κατατάσσεται στην 26η θέση μεταξύ των 28 κρατών μελών της ΕΕ. Σε σχέση με το προηγούμενο έτος, έχει σημειώσει πρόοδο όσον αφορά τη συνδεσιμότητα. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι το 100% των ελληνικών νοικοκυριών έχουν πρόσβαση σε σταθερές ευρυζωνικές υπηρεσίες, το 37 % δεν έχει ακόμη συνδρομή σε αυτές. Η Ελλάδα υστερεί από την πλευρά της ζήτησης, με χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων (μόνον το 59% είναι τακτικοί χρήστες του διαδικτύου, ενώ το 33% δεν έχουν χρησιμοποιήσει ποτέ το διαδίκτυο) και εμπιστοσύνης (οι περισσότεροι Έλληνες εξακολουθούν να μην πραγματοποιούν ηλεκτρονικές αγορές ή ηλεκτρονικές συναλλαγές). Η κατάσταση αυτή αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας. Οι διαδικτυακές δημόσιες υπηρεσίες αποτελούν βασική πρόκληση για την Ελλάδα, δεδομένου ότι η χώρα είναι μεταξύ των τελευταίων στην ΕΕ. Ωστόσο, είναι θετικό ότι το 38% των χρηστών του διαδικτύου έχουν ανταλλάξει συμπληρωμένα έντυπα με τη δημόσια διοίκηση μέσω διαδικτύου.

Βλ. σχετικό ιστότοπο:

<https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-economy-and-society-index-desi>

Το προφίλ DESI της Ελλάδας:

ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/dae/document.cfm?action=display&doc_id=8816

► Διάκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών βιβλίων ως προς τον ΦΠΑ με απόφαση του ΔΕΕ

Στη Γαλλία και το Λουξεμβούργο, η παροχή ηλεκτρονικών (ή ψηφιακών) βιβλίων υπόκειται σε μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ. Από την 1η Ιανουαρίου 2012, η Γαλλία και το Λουξεμβούργο εφαρμόζουν, αντιστοίχως, συντελεστή ΦΠΑ ύψους 5,5% και 3% στην παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων.

Τα επίμαχα στην προκειμένη περίπτωση ηλεκτρονικά βιβλία είναι βιβλία που παρέχονται έναντι αντιτίμου μέσω τηλεφορτώσεως ή μεταδόσεως στο διαδίκτυο (streaming) από ιστοσελίδα, καθώς και βιβλία υπό ηλεκτρονική μορφή τα οποία μπορούν να προβληθούν σε υπολογιστή, «έξυπνο» τηλέφωνο, αναγνώστη ηλεκτρονικών βιβλίων ή άλλο σύστημα αναγνώσεως.

Η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) να διαπιστώσει ότι, εφαρμόζοντας μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ στην παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων, η Γαλλία και το Λουξεμβούργο παρέβησαν τις υποχρεώσεις που υπέχουν δυνάμει της Οδηγίας για τον ΦΠΑ.

Το ΔΕΕ έκανε δεκτές τις προσφυγές λόγω παραβάσεως που άσκησε η Επιτροπή (αποφάσεις ΔΕΕ C-479/13 και ΔΕΕ C-502/13), επισημαίνοντας καταρχήν ότι μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ μπορεί να εφαρμοστεί μόνο στις παραδόσεις αγαθών και τις παροχές υπηρεσιών που ορίζονται στο παράρτημα ΙΙΙ της Οδηγίας για τον ΦΠΑ. Το παράρτημα αυτό αναφέρει, μεταξύ άλλων, την «παροχή βιβλίων, κάθε υλικού υποθέματος». Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ εφαρμόζεται επί της παροχής βιβλίου με υλικό υπόθεμα. Ασφαλώς, προκειμένου να διαβαστεί ένα ηλεκτρονικό βιβλίο, προϋποτίθεται η ύπαρξη υλικού υποθέματος (όπως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής), αλλά τέτοιου είδους υπόθεμα δεν παρέχεται μαζί με το ηλεκτρονικό βιβλίο, και, επιπλέον, το παράρτημα ΙΙΙ δεν περιλαμβάνει στο πεδίο εφαρμογής του την παροχή τέτοιου είδους βιβλίων.

Επίσης, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Οδηγία για τον ΦΠΑ αποκλείει κάθε δυνατότητα εφαρμογής μειωμένου συντελεστή στις «ηλεκτρονικά παρεχόμενες υπηρεσίες» και η παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων συνιστά τέτοιου είδους υπηρεσία. Το ΔΕΕ απέρριψε το επιχείρημα κατά το οποίο η παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων αποτελεί παράδοση αγαθών (και όχι υπηρεσία). Συγκεκριμένα, αποκλειστικώς και μόνον το υλικό υπόθεμα το οποίο καθιστά δυνατή την ανάγνωση των ηλεκτρονικών βιβλίων μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ενώματο αγαθό», τέτοιο όμως υπόθεμα δεν υφίσταται κατά την παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων.

Βεβαίως, οι εν λόγω αποφάσεις του ΔΕΕ δεν εμποδίζουν τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ για τα βιβλία με υλικό υπόθεμα, όπως, μεταξύ άλλων, τα συμβατικά βιβλία.

Κείμενο αποφάσεως ΔΕΕ C-479/13:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62013CJ0479:EL:HTML>

Κείμενο αποφάσεως ΔΕΕ C-502/13:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62013CJ0502:EL:HTML>

Για προτάσεις, κρίσεις και ερωτήσεις, η επικοινωνία μας συνεχίζεται διαδικτυακά από το blog της στήλης στη διεύθυνση <http://e-pikaira.blogspot.com>.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ι. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Α. Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2014 – Φεβρουάριος 2015)

Ι. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Επιμ.: Ευθυμία Τσολάκου

► Δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος κράτους μέλους

Εθνική νομοθεσία, βάσει της οποίας, για την είσοδο στην εθνική επικράτεια, απαιτείται η προηγούμενη χορήγηση αδειάς εισόδου

Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης – εθνική νομοθεσία – δικαίωμα εισόδου – υπήκοος τρίτου κράτους – μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης – κάτοχος δελτίου διαμονής από άλλο κράτος μέλος – άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ – άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 20, για την εφαρμογή ορισμένων του άρθρου 26 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία

ΔΕΕ C-202/13, McCarthy κ.λπ., Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: Τ. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, EU:C:2014:2450 – Προδικαστικό ερώτημα

Βλ. στο παρόν τεύχος της ΕΕΕυρΔ, Παρατηρήσεις Δ. Λέντζη, σ. 71.

Το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των S.A. McCarthy και H.P. McCarthy Rodriguez, καθώς και του τέκνου τους Natasha Caley McCarthy Rodriguez, αφενός, και του Secretary of State for the Home Department αφετέρου, σχετικά με την απόρριψη του αιτήματος να παρασχεθεί στην H.P. McCarthy Rodriguez δικαίωμα εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο χωρίς αυτή να διαθέτει σχετική θεώρηση εισόδου, η οποία προβλέπεται στο βρετανικό δίκαιο. Ειδικότερα, ο κύριος και η κυρία McCarthy και η κόρη τους διαμένουν από το 2010 στην Ισπανία και ταξιδεύουν τακτικά στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου διατηρούν οικία. Ο κύριος McCarthy έχει βρετανική και ιρλανδική ιθαγένεια, ενώ η H.P. McCarthy Rodriguez, υπήκοος Κολομβίας, είναι κάτοχος ισχυρού δελτίου διαμονής που χορηγήθηκε από τις ισπανικές αρχές το 2010, βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2004/38. Προκειμένου να εισέλθει στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου, η H.P. McCarthy Rodriguez οφείλει, βάσει της νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου να ζητήσει προηγουμένως τη χορήγηση οικογενειακής αδειάς ΕΟΧ (Ευρωπαϊκού οικονομικού Χώρου). Σε ορισμένες περιπτώσεις, αεροπορικές εταιρίες δεν επέτρεψαν στην H.P.

McCarthy Rodriguez να επιβιβασθεί σε πτήσεις με προορισμό το Ηνωμένο Βασίλειο, επειδή επεδείκνυε μόνον το δελτίο διαμονής της και όχι την οικογενειακή άδεια ΕΟΧ. Η πρακτική αυτή οφείλεται στις κατευθυντήριες γραμμές που έχει εκδώσει ο Secretary of State προς τους παρέχοντες υπηρεσίες μεταφοράς προσώπων προς το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες έχουν ως σκοπό να παροτρύνουν τους μεταφορείς να μη μεταφέρουν επιβάτες, υπηκόους τρίτων κρατών, που δεν έχουν δελτίο διαμονής το οποίο έχει χορηγηθεί από τις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου ή ισχύουν ταξιδιωτικό έγγραφο, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ. Το 2012 οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης άσκησαν, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, προσφυγή κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, προκειμένου να αναγνωρισθεί ότι το κράτος αυτό παραβίασε την υποχρέωσή του να μεταφέρει προσηκόντως στην εσωτερική έννομη τάξη του το άρθρο 5 παρ. 2, της Οδηγίας 2004/38. Ο Secretary of State επισήμανε ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση, όπως και η παράλειψη μεταφοράς της διατάξεως του άρθρου 5 παρ. 2 της Οδηγίας 2004/38, δικαιολογείται ως αναγκαίο μέτρο, κατά το άρθρο 35 της ίδιας Οδηγίας και ως μέτρο ελέγχου, κατά την έννοια του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου αριθμ. 20 για την εφαρμογή ορισμένων πτυχών του άρθρου 26 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία.

Το αιτούν δικαστήριο (High Court of Justice – England & Wales) υπέβαλε ερώτημα περί της ερμηνείας του άρθρου 35 της Οδηγίας 2004/38, ζητώντας ουσιαστικά να διευκρινισθεί αν το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 20 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να επιβάλει, επιδιώκοντας την επίτευξη σκοπού γενικής προλήψεως, στα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και κατέχουν ισχύον δελτίο διαμονής που χορήγησαν οι αρχές άλλου κράτους μέλους βάσει του άρθρου 10 της ίδιας Οδηγίας, την υποχρέωση να κατέχουν, βάσει του εθνικού δικαίου, άδεια εισόδου, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ, προκειμένου να μπορούν να εισέλθουν στην επικράτειά του.

Ως προς την ερμηνεία του άρθρου 35 της Οδηγίας 2004/38, σύμφωνα με το ΔΕΕ, τα μέτρα που λαμβάνουν οι εθνικές αρχές, βάσει του άρθρου αυτού, προκειμένου να αρνούνται, να καταργούν ή να ανακαλούν δικαίωμα παρεχόμενο βάσει της Οδηγίας αυτής πρέπει να στηρίζονται σε ατομική εξέταση της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη δεν δύνανται να αρνηθούν στα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και είναι

κάτοχοι ισχύοντος δελτίου διαμονής που χορηγήθηκε βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2004/38, το δικαίωμα εισόδου στο έδαφός τους άνευ θεωρήσεως, όπως προβλέπει το άρθρο 5 παρ. 2, της Οδηγίας αυτής, χωρίς οι αρμόδιες εθνικές αρχές τους να έχουν προβεί σε ατομική εξέταση της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Υποχρεούνται, επομένως, να αναγνωρίσουν την ισχύ αυτού του δελτίου διαμονής όσον αναφορά την είσοδο άνευ θεωρήσεως στο έδαφός τους, εκτός και αν αμφισβητούνται η γνησιότητα του δελτίου αυτού και η ακρίβεια των στοιχείων που αναγράφονται σε αυτό βάσει συγκεκριμένων ενδείξεων απομένων της υπό κρίση ατομικής περιπτώσεως, οι οποίες καθιστούν δυνατό να γίνει δεκτή η ύπαρξη καταχρήσεως δικαιώματος ή απάτης. Ελλείψει ρητής διατάξεως της Οδηγίας 2004/38, το γεγονός ότι κράτος μέλος αντιμετωπίζει, όπως ισχυρίζεται ότι συμβαίνει το Ηνωμένο Βασίλειο, μεγάλο αριθμό περιπτώσεων καταχρήσεως δικαιώματος ή απάτης εκ μέρους υπηκόων τρίτων κρατών οι οποίοι καταφεύγουν σε εικονικούς γάμους ή χρησιμοποιούν πλαστογραφημένα δελτία διαμονής, δεν δύναται να δικαιολογήσει τη λήψη μέτρου, όπως είναι το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης, το οποίο στηρίζεται σε εκτιμήσεις που άπτονται της γενικής προλήψεως, αποκλεισμένης οποιασδήποτε ειδικής εκτιμήσεως της συμπεριφοράς του ιδίου του ενδιαφερομένου. Τέτοια μέτρα, λόγω του αυτόματου χαρακτήρα τους, επιτρέπουν στα κράτη μέλη να μην εφαρμόζουν τις διατάξεις της Οδηγίας 2004/38, θίγοντας την ίδια την ουσία του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, καθώς και των παρεπομένων δικαιωμάτων των οποίων απολαύουν τα μέλη των οικογενειών των πολιτών αυτών τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να επιβάλλει, επιδιώκοντας την επίτευξη σκοπού γενικής προλήψεως, στα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και κατέχουν ισχύον δελτίο διαμονής που χορήγησαν οι αρχές άλλου κράτους μέλους βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2004/38 την υποχρέωση να κατέχουν, βάσει του εθνικού δικαίου, άδεια εισόδου, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ, προκειμένου να εισέλθουν στην επικράτειά του.

Περαιτέρω, ως προς την έννοια του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 20, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή επιτρέπει στο Ηνωμένο Βασίλειο να διακρίβωνει αν πρόσωπο που επιθυμεί να εισέλθει στην επικράτεια της εν λόγω χώρας πληροί πράγματι τις προϋποθέσεις εισόδου, ιδίως δε εκείνες τις οποίες προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης. Αντιθέτως, βάσει του εν λόγω άρθρου 1 δεν επιτρέπεται στο κράτος μέλος αυτό να καθορίζει τις προϋποθέσεις εισόδου των προσώπων που έχουν δικαίωμα

εισόδου βάσει του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, να τους επιβάλλει επιπλέον ή διαφορετικές προϋποθέσεις εισόδου από εκείνες τις οποίες προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης, όπως συνέβη στην επίδικη περίπτωση. Ειδικότερα, απαιτώντας την προηγούμενη χορήγηση οικογενειακής αδειάς ΕΟΧ, η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική ρύθμιση προβλέπει, όσον αφορά τα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και κατέχουν ισχύον δελτίο διαμονής που έχει χορηγηθεί βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2004/38, προϋπόθεση εισόδου πλέον εκείνων τις οποίες προβλέπει το άρθρο 5 της Οδηγίας αυτής και όχι απλώς τη διακρίβωση ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εισόδου «στα σύνορα». Για τον λόγο αυτόν, το Δικαστήριο έδωσε την ίδια απάντηση όπως και για την ερμηνεία του άρθρου 35 της Οδηγίας, ότι δηλαδή δεν είναι νοητή ούτε κατά το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 20 η υποχρέωση υπηκόων κρατών μελών να κατέχουν, βάσει του εθνικού δικαίου, άδεια εισόδου, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ, προκειμένου να εισέλθουν στην επικράτειά του.

II. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επιμ.: Βιργινία Τζώρτζη

► Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων

Ίση μεταχείριση μεταξύ εργαζομένων κατοίκων αλλοδαπής

φορολογικό πλεονέκτημα – απαλλαγή από τον φόρο – εργαζόμενοι προερχόμενοι από κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο εργάζονται – προϋπόθεση κατοικίας σε ορισμένη απόσταση από τη μεθόριο του κράτους μέλους στο οποίο εργάζονται – άρθρο 45 ΣΛΕΕ

ΔΕΕC-512/13, Soroga, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: C.G. Fernlund, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, EU:C:2015:108 – Προδικαστικό ερώτημα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του C.G. Soroga και του Staatssecretaris van Financiën (ολλανδική φορολογική αρχή). Αντικείμενο της διαφοράς ήταν η απόρριψη της αίτησης του ενδιαφερομένου για κατ' αποκοπήν φοροαπαλλαγή μιας αποζημιώσεως σχετικής με την εργασία του στις Κάτω Χώρες.

Κατά το άρθρο 31 παρ. 1, του νόμου για τον φόρο εισοδήματος του 1964, όπως ίσχυε το 2012, ορισμένες αποζημιώσεις που καταβάλλονται από τους εργοδότες στους εργαζομένους προσμετρώνται στο φορολογητέο εισόδημα. Εξαιρέση από τον κανόνα αυτόν εισάγει το άρθρο 31α παρ. 2, στοιχείο ε' του νόμου αυτού, κατά την οποία οι αποζημιώσεις απαλλάσσονται από τον φόρο

αυτόν, εάν χορηγούνται για να καλυφθούν «έξοδα εκπατριισμού». Ως τέτοια ορίζονται τα πρόσθετα έξοδα, με τα οποία επιβαρύνεται ο εργαζόμενος εξαιτίας του γεγονότος ότι διαμένει προσωρινώς, για περίοδο που δεν υπερβαίνει τα οκτώ έτη, εκτός της χώρας καταγωγής του. Η εφαρμογή των διατάξεων του ολλανδικού νόμου για τον φόρο εισοδήματος διευκρινίζεται με κανονιστική απόφαση του 1965, όπως έχει τροποποιηθεί από κανονιστική απόφαση του 2010. Η κανονιστική αυτή απόφαση προβλέπει ότι ο «μεθοριακός εργαζόμενος» απαλλάσσεται από τον φόρο εισοδήματος. Προκειμένου να θεωρηθεί κάποιος «μεθοριακός εργαζόμενος», θα πρέπει, κατά την κανονιστική απόφαση, να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τον εργαζόμενο που προσλήφθηκε σε άλλο κράτος, ο οποίος κατέχει ειδικές δεξιότητες που δεν υπάρχουν ή σπανίζουν στην αγορά εργασίας της Ολλανδίας και ο οποίος, για πλέον των δύο τρίτων του χρονικού διαστήματος των 24 μηνών πριν από την πρόσληψή του στην Ολλανδία, κατοικούσε σε απόσταση μεγαλύτερη των 150 χιλιομέτρων από την ολλανδική μεθόριο. Σύμφωνα με τον κατ' αποκοπή κανόνα, οι αποζημιώσεις που χορηγούνται για έξοδα εκπατριισμού από τους εργοδότες απαλλάσσονται από τον φόρο μέχρι ποσοστού 30 % της φορολογητέας βάσης, χωρίς να απαιτείται η προσκόμιση αποδείξεων για τα έξοδα αυτά, ακόμα και όταν το ποσό της εν λόγω αποζημίωσης είναι υψηλότερο από τα έξοδα εκπατριισμού στα οποία αυτός πράγματι υποβλήθηκε, κατόπιν κοινής αιτήσεως του «μεθοριακού εργαζομένου» και του εργοδότη του. Η φορολογητέα βάση αποτελείται από το εισόδημα που αποκτάται από την εργασία και από την αποζημίωση για τα έξοδα εκπατριισμού. Σε κάθε περίπτωση, επιτρέπεται να αποδειχθεί ότι τα πραγματικά έξοδα ήταν υψηλότερα και να χορηγηθεί απαλλαγή από τον φόρο της εν λόγω αποζημίωσης μέχρι το ύψος των εξόδων αυτών. Περαιτέρω, στον εργαζόμενο που προσλήφθηκε σε άλλο κράτος μέλος, αλλά η κατοικία του βρίσκεται σε απόσταση μεγαλύτερη των 150 χιλιομέτρων από την ολλανδική μεθόριο μπορεί να χορηγηθεί απαλλαγή από τον φόρο της αποζημίωσης για τα έξοδα εκπατριισμού, εφόσον προσκομίσει αποδείξεις για τα έξοδα αυτά, δηλαδή το ποσό της αφορολόγητης αποζημίωσης περιορίζεται στα δυνάμενα να αποδειχθούν πραγματικά έξοδα.

Κατά το χρονικό διάστημα των 24 μηνών πριν από την πρόσληψή του στις Κάτω Χώρες, ο C.G. Sorora είχε την κατοικία του στη Γερμανία, σε απόσταση μικρότερη των 150 χιλιομέτρων από την ολλανδική μεθόριο. Η ολλανδική φορολογική αρχή, συνεπώς, απέρριψε το αίτημά του για εφαρμογή του κατ' αποκοπή κανόνα, επειδή δεν πληρούσε την προϋπόθεση κατά την οποία έπρεπε να έχει την κατοικία του, για περισσότερο από δύο τρίτα του χρονικού διαστήματος των 24 μηνών πριν από την πρόσληψή του στις Κάτω Χώρες, σε απόσταση μεγαλύτερη των 150 χιλιομέτρων από την ολλανδική μεθόριο.

Ο C.G. Sorora άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Rechtbank te Breda (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου της Breda). Το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή κρίνοντας, ειδικότερα, ότι η προϋπόθεση, κατά την οποία ο εργαζόμενος έπρεπε να κατοικεί σε μια τέτοια απόσταση από την ολλανδική μεθόριο, δεν αντέβαινε στο δίκαιο της Ένωσης. Ο C.G. Sorora άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Rechtbank te Breda ενώπιον του Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Ακυρωτικό). Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η προϋπόθεση των 150 χιλιομέτρων συνιστά έμμεση διάκριση λόγω ιθαγένειας κατά το άρθρο 45 παρ. 2 ή περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά το άρθρο 45 ΣΛΕΕ. Το προδικαστικό ερώτημα αφορούσε, συνεπώς, τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης του εν λόγω φορολογικού πλεονεκτήματος που χορηγεί η Ολλανδία σε «μεθοριακούς εργαζόμενους».

Το βασικό νομικό ζήτημα στην υπόθεση αυτή έγκειται στο αν η αλλαγή του ολλανδικού νόμου καθιέρωσε διαφορετικούς κανόνες για διαφορετικούς εργαζόμενους άλλων κρατών μελών. Από το 2012 και μετά, μόνον οι αποζημιώσεις των εργαζομένων που προσλήφθηκαν σε άλλο κράτος μέλος οι οποίοι, μεταξύ άλλων, ζουν σε απόσταση μεγαλύτερη των 150 χιλιομέτρων από την ολλανδική μεθόριο, απαλλάσσονται από τον φόρο μέχρι ποσοστού 30% της φορολογητέας βάσης, χωρίς να απαιτείται η προσκόμιση αποδείξεων για τα έξοδα αυτά, κατόπιν κοινής αιτήσεως του «μεθοριακού εργαζομένου» και του εργοδότη του. Οι μεθοριακοί εργαζόμενοι που ζουν σε απόσταση μικρότερη των 150 χιλιομέτρων από τα ολλανδικά σύνορα (π.χ. Λουξεμβούργο, Γερμανία, Γαλλία) πρέπει πάντα να προσκομίζουν αποδείξεις για τα έξοδα αυτά και το ποσό της αποζημίωσής τους δεν μπορεί να είναι υψηλότερο από εκείνο που αντιστοιχεί στα πραγματικά τους έξοδα, σε αντίθεση με εκείνους που κατοικούν σε απόσταση μεγαλύτερη των 150 χιλιομέτρων από τα ολλανδικά σύνορα (Σουηδία, Ισπανία, Πολωνία). Το Δικαστήριο, επαναλαμβάνοντας την πάγια νομολογία του, κρίνει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, αφενός, απαγορεύει στο κράτος μέλος να θεσπίσει μέτρο που ευνοεί τους εργαζόμενους που κατοικούν στο έδαφός του, εάν έχει ως αποτέλεσμα να ευνοεί τους υπηκόους του εισάγοντας διάκριση λόγω ιθαγένειας. Αφετέρου, και πιο σημαντικά, το Δικαστήριο κρίνει ότι, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος του άρθρου 45 παρ. 2 ΣΛΕΕ, το οποίο αποσκοπεί στην κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, σε συνδυασμό με το άρθρο 26 ΣΛΕΕ, η εν λόγω ελεύθερη κυκλοφορία απαγορεύει, επίσης, τη διάκριση μεταξύ εργαζομένων κατοίκων αλλοδαπής, εάν έχει ως αποτέλεσμα την αδικαιολόγητη εύνοια προς τους υπηκόους ορισμένων κρατών μελών έναντι άλλων.

Το Δικαστήριο, διευρύνοντας την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, καταλήγει ότι οι υπήκοοι όλων των άλλων κρατών μελών θα πρέπει να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης. Συγκεκριμένα, αποφασίζει ότι η εν λόγω εθνική νομοθεσία με την οποία το κράτος μέλος προβλέπει, υπέρ των εργαζομένων που κατοικούσαν σε άλλο κράτος μέλος πριν αναλάβουν εργασία στο έδαφός του, τη χορήγηση φορολογικού πλεονεκτήματος συνιστάμενου στην κατ' αποκοπήν απαλλαγή μιας αποζημίωσης για έξοδα εκπατρισμού, μέχρι ποσοστού 30 % της φορολογητέας βάσης, δεν παραβιάζει το άρθρο 45 ΣΛΕΕ. Αν και αναγνωρίζει ότι λόγοι αμιγώς διοικητικής φύσεως δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την εκ μέρους κράτους μέλους παρέκκλιση από τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι δεν είναι δυνατό να αποκλεισθεί η δυνατότητα των κρατών μελών να υλοποιήσουν σκοπούς, θεσπίζοντας κανόνες των οποίων η διαχείριση και ο έλεγχος εφαρμογής θα είναι ευχερείς για τις εθνικές αρχές, εκτός εάν τα όρια αυτά καθορίστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε ο κατ' αποκοπήν κανόνας να έχει συστηματικά ως αποτέλεσμα την καθαρή υπεραντιστάθμιση των πραγματικών εξόδων εκπατρισμού. Το Δικαστήριο καταλείπει στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει το ζήτημα αυτό.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Παναγιώτης Αργαλιάς

► Φορολογική πολιτική

Δυνατότητα εκπτώσεων των δαπανών που σχετίζονται με ιστορικό μνημείο στο οποίο κατοικεί ο ιδιοκτήτης του

φορολογική νομοθεσία – φόρος εισοδήματος – κάτοικος αλλοδαπής – έκπτωση δαπανών – ιστορικό μνημείο

ΔΕΕ C-87/13, Χ, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, EU:C:2014:2459 – Προδικαστικό ερώτημα

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, ο Χ, Ολλανδός υπήκοος, μετοίκησε το 2004 από τις Κάτω Χώρες στο Βέλγιο, προκειμένου να κατοικήσει σε πύργο ευρισκόμενο στην κυριότητά του. Η εν λόγω ιδιοκτησία του προστατεύεται, βάσει του βελγικού δικαίου, ως μνημείο και τοπίο. Στις Κάτω Χώρες, ο Χ εξακολούθησε να ασκεί δραστηριότητα ως διαχειριστής εταιρίας της οποίας είναι μοναδικός εταίρος, ενώ στο Βέλγιο δεν έχει εισοδήματα από οικονομική δραστηριότητα. Όσον αφορά τον ολλανδικό φόρο εισοδήματος για το 2004, ο Χ φορολογήθηκε, κατόπιν σχετικής αιτήσεώς του, ως ημεδαπός φορολογούμενος. Στη φορολογική του δήλωση ζήτησε να εκπέσει από

το φορολογητέο εισόδημά του ποσό 18.140 ευρώ για δαπάνες συντηρήσεως και αποσβέσεις που αφορούσαν τον πύργο στο Βέλγιο. Η ολλανδική φορολογική αρχή αρνήθηκε να χορηγήσει την εν λόγω έκπτωση, διότι ο βελγικός πύργος δεν ήταν καταχωρισμένος στο μητρώο που προβλέπει ο ολλανδικός νόμος περί προστασίας μνημείων.

Το πρόβλημα που τίθεται σχετίζεται με το γεγονός ότι, ενώ σύμφωνα με τη φορολογική νομοθεσία του Βελγίου, ο πύργος προστατεύεται δυνάμει της σχετικής με τα ιστορικά μνημεία νομοθεσίας του εν λόγω κράτους μέλους, σύμφωνα με το δίκαιο των Κάτω Χωρών, δεν προστατεύεται δυνάμει της σχετικής νομοθεσίας για τα ιστορικά μνημεία του Βασιλείου των Κάτω Χωρών. Η υπόθεση κατέληξε στο ΔΕΕ μετά από αναίρεση που ασκήθηκε από την ολλανδική φορολογική αρχή στο εθνικό δικαστήριο.

Το ΔΕΕ αρχικά διαπιστώνει ότι το άρθρο 49 ΣΛΕΕ σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως είναι αντίθετο με κάθε εθνικό μέτρο, που ενδέχεται να παρακωλύσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τους υπηκόους της Ένωσης, της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Στην προκειμένη περίπτωση, δυσμενής διάκριση μεταξύ κατοίκων ημεδαπής και κατοίκων αλλοδαπής υφίσταται, μόνον εάν διαπιστωθεί ότι οι δύο κατηγορίες φορολογουμένων, παρά το γεγονός ότι κατοικούν σε διαφορετικά κράτη μέλη, τελούν σε συγκρίσιμη κατάσταση. Το ΔΕΕ θεωρεί όμως ότι οι καταστάσεις δεν είναι συγκρίσιμες, διότι το γεγονός ότι η παροχή φορολογικού πλεονεκτήματος αποσκοπεί στην προστασία της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς των Κάτω Χωρών μόνο στους κυρίους μνημείων ευρισκόμενων στο εθνικό έδαφος αποτελεί εγγενές στοιχείο του επιδιωκόμενου από τον εθνικό νομοθέτη σκοπού. Εάν ο φορολογούμενος αποδείκνυε ότι το μνημείο που έχει στην κυριότητά του, μολονότι βρίσκεται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους εκτός του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, εντούτοις αποτελεί στοιχείο της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς της Ολλανδίας, τότε θα μπορούσε να ζητήσει την παρεχόμενη από τον ολλανδικό νόμο περί ιστορικών μνημείων προστασία.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Μάρκος Παπακωνσταντής

► Φορολογική νομοθεσία

Φόρος κληρονομιάς - Λόγοι απαλλαγής από τη φορολόγηση

απαλλαγή αγροκτήματος – μη χορήγηση απαλλαγής – αγρόκτημα ευρισκόμενο σε άλλο κράτος μέλος

ΔΕΕ C-133/13, Staatssecretaris van Economische Zaken, Staatssecretaris van Financiën/Q, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, EU:C:2014:2460 – Προδικαστικό ερώτημα

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά στην ερμηνεία του άρθρου 63 ΣΛΕΕ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Staatssecretaris van Economische Zaken (υπουργού οικονομικών υποθέσεων) και του Staatssecretaris van Financiën (υπουργού οικονομικών) και, αφετέρου, της Q, σχετικά με την άρνηση των ολλανδικών αρχών να χαρακτηρίσουν ως αγρόκτημα («landgoed») ακίνητο ιδιοκτησίας της ενδιαφερομένης, το οποίο βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος εκτός του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, στερώντας της έτσι τη δυνατότητα απαλλαγής από τον φόρο της δωρεάς του εν λόγω ακινήτου. Ως προς τα πραγματικά γεγονότα, η Q είναι από φορολογικής απόψεως κάτοικος Ολλανδίας και έχει στην κυριότητά της κτήμα ευρισκόμενο στο Ηνωμένο Βασίλειο («The Bean House»), το οποίο προτίθεται να δωρίσει στον γιο της. Κατά την ολλανδική νομοθεσία, η δωρεά αυτή θα μπορούσε να απαλλαγεί εν όλω ή εν μέρει από τον φόρο, υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι το «The Bean House» αποτελεί αγρόκτημα κατά την έννοια του νόμου περί προστασίας περιοχών φυσικού κάλλους και, συνεπώς, ότι βρίσκεται στις Κάτω Χώρες. Το αίτημα της Q προς τις ολλανδικές φορολογικές αρχές να τύχει του ως άνω πλεονεκτήματος απέβη άκαρπο. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, στο οποίο προσέφυγε η Q, έκρινε ότι το δικαίωμα απαλλαγής από τον φόρο δωρεάς δεν μπορεί να ισχύει μόνο για τα αγροκτήματα που βρίσκονται στις Κάτω Χώρες. Κατόπιν ασκήσεως ενδίκου μέσου από τον Staatssecretaris van Economische Zaken και τον Staatssecretaris van Financiën, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας), το οποίο επίσης διαπίστωσε περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο μια σειρά προδικαστικών ερωτημάτων τα οποία συνοψίζονται ως εξής: το άρθρο 63 ΣΛΕΕ αντίκειται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία η απαλλαγή από τον φόρο δωρεάς όσον αφορά ορισμένα προστατευόμενα ακίνητα ισχύει μόνο για τα ακίνητα που βρίσκονται στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 63 παρ. 1, ΣΛΕΕ, απαγορεύεται οποιοσδήποτε περιορισμός των κινήσεων κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών καθώς και μεταξύ των κρατών μελών και τρίτων χωρών. Η φορολογική μεταχείριση των δωρεών, ανεξαρτήτως του αν αυτές αφορούν χρήματα, ακίνητα ή κινητά, εμπίπτει στις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων, εκτός αν τα συστατικά στοιχεία τους είναι συγκεντρωμένα εντός ενός και μόνον κράτους μέλους. Επομένως, περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, όπου

ένας κάτοικος κράτους μέλους πραγματοποιεί δωρεά ακινήτου ευρισκόμενου σε άλλο κράτος μέλος, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 63 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει σχετικά με τον φόρο κληρονομιάς ότι το να εξαρτάται η παροχή φορολογικών πλεονεκτημάτων από την προϋπόθεση ότι το δωριζόμενο περιουσιακό στοιχείο πρέπει να βρίσκεται στο εσωτερικό του οικείου κράτους μέλους συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, ο οποίος απαγορεύεται, κατ' αρχήν, από το άρθρο 63 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Τέτοιον περιορισμό, όσον αφορά τις δωρεές, συνιστούν και τα μέτρα που συνεπάγονται μείωση της αξίας της δωρεάς την οποία πραγματοποιεί κάτοικος κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο βρίσκονται τα οικεία περιουσιακά στοιχεία και το οποίο φορολογεί τη δωρεά αυτών. Επομένως, εφόσον, κατά τις διατάξεις εθνικής νομοθεσίας όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, η χορήγηση απαλλαγής από τον φόρο δωρεών εξαρτάται από την προϋπόθεση να βρίσκεται το δωριζόμενο ακίνητο στο εθνικό έδαφος, η αυξημένη φορολογική επιβάρυνση της δωρεάς την οποία πραγματοποιεί κάτοικος κράτους μέλους, σε περίπτωση που αντικείμενο της δωρεάς είναι ακίνητο ευρισκόμενο σε άλλο κράτος μέλος συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Προκειμένου ο περιορισμός αυτός να είναι συμβατός με τις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, απαιτείται η διαφορετική αυτή μεταχείριση να αφορά περιπτώσεις μη συγκρίσιμες αντικειμενικά, η δε συμβατότητα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα του σκοπού και του περιεχομένου των επίμαχων στην κύρια δίκη εθνικών διατάξεων.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι τούτο συμβαίνει στην υπόθεση που αποτελεί αντικείμενο της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, σκοπός της επίμαχης στην κύρια δίκη απαλλαγής από τον φόρο δωρεών που προβλέπει το ολλανδικό φορολογικό σύστημα είναι η προστασία της ακεραιότητας των χαρακτηριστικών για το ολλανδικό τοπίο αγροκτημάτων από τις κατατμήσεις ή τις παραμορφώσεις που ενδέχεται να προκληθούν, σε περίπτωση που οι δωροδόχοι, προκειμένου να καταβάλουν τον φόρο δωρεάς, υποχρεωθούν να εκχωρήσουν μέρος του κτήματος ή να το εκμεταλλευθούν κατά τρόπο ο οποίος θα έβλαπτε τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του. Επομένως, το φορολογικό πλεονέκτημα που παραχωρείται σε περίπτωση μεταβίβασης ενός «landgoed» αποσκοπεί, όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, στη διατήρηση του εθνικού φυσικού κάλλους και της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς. Ο σκοπός αυτός συνάγεται, ειδικότερα, από τον ορισμό τόσο του αγροκτήματος, στο άρθρο 1 παρ. 1, στοιχείο α, του νόμου περί προστασίας περιοχών φυσικού κάλλους, κατά τον οποίο οι οικίες και τα λοιπά κτίσματα που ταιριάζουν με τον χαρακτήρα του αγροκτήματος αποτελούν αναπόσπαστο μέρος αυτού, όσο και από τον ορισμό της «οικίας» που αποτελεί μέρος ενός «landgoed», στο αρ-

θρο 1 της αποφάσεως περί χαρακτηρισμού, κατά τον οποίο το συγκρότημα πρέπει να περιβάλλεται από κήπο ή άλλο ιστορικό πάρκο διαμορφωθέν πριν το 1850 και να αποτελείται από ένα τουλάχιστον στοιχείο που έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1, του νόμου του 1988 περί ιστορικών μνημείων. Από τη δικογραφία που τέθηκε υπόψη του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη δωρεά αφορά κτήμα εκτάσεως 18 περίπου εκταρίων, το οποίο βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και περιλαμβάνει στοιχεία που έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία βάσει της ισχύουσας στο κράτος μέλος αυτό νομοθεσίας. Ωστόσο, βάσει του σκοπού που επιδιώκεται με την επίμαχη εθνική ρύθμιση, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η περίπτωση του φορολογουμένου ο οποίος σκοπεύει να δωρίσει ένα «landgoed» που περιλαμβάνει «κατοικία» είναι αντικειμενικά συγκρίσιμη με την περίπτωση του φορολογουμένου ο οποίος, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, σκοπεύει να δωρίσει κτήμα ευρισκόμενο στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, έστω και αν το κτήμα αυτό περιλαμβάνει στοιχεία χαρακτηρισμένα ως μνημεία βάσει της ισχύουσας στο κράτος μέλος αυτό νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη φορολογικό πλεονέκτημα αποσκοπεί στην προστασία ορισμένων κτημάτων που αποτελούν μέρος της εθνικής πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς, το μειονέκτημα που συνεπάγεται για τον φορολογούμενο στη δεύτερη περίπτωση αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του επιδιωκόμενου από τον Ολλανδό νομοθέτη σκοπού.

Κατόπιν των προεκτεθέντων, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 63 ΣΛΕΕ δεν αντίκειται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία η απαλλαγή από τον φόρο δωρεάς όσον αφορά ορισμένα ακίνητα που προστατεύονται ως ανήκοντα στην εθνική πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά ισχύει μόνο για τα ακίνητα που βρίσκονται στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν εξαιρούνται από την απαλλαγή αυτή τα ακίνητα που ενδεχομένως συνδέονται με την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά του εν λόγω κράτους μέλους, παρά το γεγονός ότι βρίσκονται στο έδαφος άλλου κράτους. Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται ότι το άρθρο 63 ΣΛΕΕ δεν αντίκειται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία η απαλλαγή από τον φόρο δωρεάς όσον αφορά ορισμένα ακίνητα που προστατεύονται ως ανήκοντα στην εθνική πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά ισχύει μόνο για τα ακίνητα που βρίσκονται στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν εξαιρούνται από την απαλλαγή αυτή τα ακίνητα που ενδεχομένως συνδέονται με την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά του εν λόγω κράτους μέλους, παρά το γεγονός ότι βρίσκονται στο έδαφος άλλου κράτους.

► Άμεσοι φόροι

Φόρος εισοδήματος

δυνατότητα εκπτώσεως των προσόδων διατροφής που καταβάλλονται ως αντιπαροχή για μεταβίβαση ως δωρεά προς νόμιμο κληρονόμο – αποκλεισμός των κατοίκων αλλοδαπής

ΔΕΕ C-559/13, Finanzamt Dortmund-Unna/Josef Grünewald, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: P. Mengozzi, EU:C:2015:109 – Προδικαστικό ερώτημα

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά στην ερμηνεία του άρθρου 63 ΣΛΕΕ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Finanzamt Dortmund-Unna (φορολογική αρχή του Dortmund-Unna, στο εξής: Finanzamt) και του J. Grünewald σχετικά με την άρνηση του Finanzamt να αναγνωρίσει τη δυνατότητα εκπτώσεως από τον φόρο εισοδήματος επί των μεριδίων αστικής εταιρίας, τα οποία αποδέχθηκε ο J. Grünewald κατόπιν δωρεάς προς νόμιμο κληρονόμο, των προσόδων διατροφής που κατέβαλε στους γονείς του ως αντιπαροχή για την εν λόγω παραχώρηση μεριδίων, με το αιτιολογικό ότι δεν είναι κάτοικος της Γερμανίας. Ως προς τα πραγματικά γεγονότα, στο πλαίσιο δωρεάς προς νόμιμο κληρονόμο, ο J. Grünewald απέκτησε από τον πατέρα του το 50% των μεριδίων αστικής εταιρίας με οπωροκηπευτική δραστηριότητα εγκατεστημένης στη Γερμανία, ο δε αδελφός του έλαβε το υπόλοιπο ήμισυ. Ως αντιπαροχή για τη δωρεά αυτή, οι δωρολήπτες έπρεπε να καταβάλουν στον πατέρα τους ή, ενδεχομένως, στους γονείς τους τις προσόδους από τα εν λόγω μερίδια. Ο J. Grünewald, ο οποίος ζει σε άλλο κράτος μέλος εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ο οποίος δεν έχει την κατοικία του ή τη συνήθη διαμονή του στη Γερμανία, απέκτησε, στο διάστημα μεταξύ 1999 και 2002, από τη συμμετοχή του στην εταιρία εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο J. Grünewald απέκτησε, εξάλλου, και άλλα εισοδήματα στη Γερμανία. Το Finanzamt αρνήθηκε την έκπτωση των επίμαχων προσόδων διατροφής κατά τον προσδιορισμό της φορολογητέας βάσης εισοδήματος στο πλαίσιο της περιορισμένης φορολογικής υποχρεώσεως του J. Grünewald. Έκρινε ότι ο J. Grünewald μπορούσε να εκπέσει τα λειτουργικά έξοδα και τα επαγγελματικά έξοδα που συνδέονταν από οικονομικής απόψεως με τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν στην ημεδαπή, αλλά όχι ειδικές δαπάνες, όπως οι πρόσοδοι διατροφής. Το Finanzamt ζήτησε από το Bundesfinanzhof (ομοσπονδιακό φορολογικό δικαστήριο) να αναιρέσει την απόφαση του Finanzgericht Münster (φορολογικό δικαστήριο του Münster) που έκανε δεκτή την προσφυγή του J. Grünewald. Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, ορθώς το Finanzamt αρνήθηκε την έκπτωση των επίμαχων προσόδων διατροφής κατά τον

προσδιορισμό της φορολογητέας βάσης εισοδήματος στο πλαίσιο της περιορισμένης φορολογικής υποχρέωσης του J. Grünwald. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι παραμένουν αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του φορολογικού αυτού καθεστώτος με το δίκαιο της Ένωσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesfinanzhof αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα: Αντιβαίνει προς το άρθρο 63 ΣΛΕΕ ρύθμιση κράτους μέλους, με την οποία δεν παρέχεται σε φορολογούμενο κάτοικο αλλοδαπής ο οποίος απέκτησε, εντός του κράτους μέλους αυτού εμπορικά εισοδήματα προερχόμενα από δραστηριότητα εταιρίας, μερίδια της οποίας του μεταβίβαστηκαν από γονέα με δωρεά προς νόμιμο κληρονόμο, δικαίωμα εκπτώσεως από τα εισοδήματα αυτά των προσόδων που κατέβαλε στον εν λόγω γονέα ως αντιπαροχή για τη δωρεά, όταν η εν λόγω ρύθμιση παρέχει το δικαίωμα εκπτώσεως στον φορολογούμενο κάτοικο ημεδαπής, με το αιτιολογικό ότι οι πρόσοδοι αυτοί φορολογούνται εις χείρας του δικαιούχου τους;

Το Δικαστήριο αρχικά υπενθυμίζει ότι με την απόφαση *Schröder* (EU:C:2011:198) έκρινε ότι το άρθρο 63 ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει τους περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία, ενώ παρέχει στον φορολογούμενο κάτοικο ημεδαπής τη δυνατότητα να εκπέσει τις προσόδους που κατέβαλε σε γονέα ο οποίος του μεταβίβασε ακίνητα ευρισκόμενα στο κράτος μέλος αυτό από τα εισοδήματα που απέκτησε από την εκμίσθωση των εν λόγω ακινήτων, δεν παρέχει την έκπτωση αυτή στον φορολογούμενο κάτοικο αλλοδαπής, εφόσον η υποχρέωση καταβολής των προσόδων αυτών απορρέει από τη μεταβίβαση των εν λόγω περιουσιακών αγαθών. Εν προκειμένω τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία, κατά το αιτούν δικαστήριο, καθιστούν αναγκαία την υποβολή της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως συνίστανται στο ότι, εν προκειμένω, αφενός, τα εισοδήματα που φορολογούνται εις χείρας του φορολογούμενου κατοίκου αλλοδαπής προέρχονται από μερίδια συμμετοχής σε εταιρία και όχι από την εκμίσθωση ακινήτων και, αφετέρου, το εθνικό φορολογικό καθεστώς περί του οποίου πρόκειται στην κύρια δίκη βασίζεται στην αρχή της αντιστοιχίας, κατά την οποία η έκπτωση της προσόδου που καταβάλλεται από τον προς τούτο υπόχρεο πρέπει να αντιστοιχεί σε φορολόγηση του εισοδήματος που προέρχεται από την πρόσοδο αυτή εις χείρας του δικαιούχου της.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία του, οι κληρονομίες και οι δωρεές συνιστούν κινήσεις κεφαλαίων, κατά την έννοια του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, εκτός αν τα συστατικά στοιχεία τους είναι συγκεντρωμένα εντός ενός και μόνον κράτους μέλους. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η επίμαχη, εν είδει δωρεάς προς νόμιμο κληρονόμο, μεταβίβαση μεριδίων μιας εταιρίας εγκατε-

στημένης στη Γερμανία προς φυσικό πρόσωπο που είναι κάτοικος άλλου κράτους μέλους εμπίπτει στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ. Στα μέτρα που απαγορεύονται από το άρθρο 63 παρ. 1, ΣΛΕΕ, ως περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων, περιλαμβάνονται, ειδικότερα, εκείνα που είναι ικανά να αποτρέψουν τους κατοίκους αλλοδαπής από την πραγματοποίηση ή διατήρηση επενδύσεων σε κράτος μέλος. Εν προκειμένω η λιγότερο ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση για τους κατοίκους αλλοδαπής θα μπορούσε να τους αποτρέψει να αποδεχθούν, στο πλαίσιο δωρεάς προς νόμιμο κληρονόμο, μερίδια εταιριών εγκατεστημένων στη Γερμανία. Ενδέχεται, επίσης, να αποθαρρύνει τους κατοίκους Γερμανίας από το να προβούν σε δωρεές προς νόμιμο κληρονόμο με δικαιούχους πρόσωπα που είναι κάτοικοι άλλου κράτους μέλους, πλην της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Η νομοθεσία αυτή συνιστά, επομένως, περιορισμό στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Το Δικαστήριο, τέλος, υπενθυμίζει ότι, βεβαίως, δυνάμει του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ, το άρθρο 63 ΣΛΕΕ δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών μελών να εφαρμόζουν, στη φορολογική τους νομοθεσία, διατάξεις οι οποίες διακρίνουν μεταξύ φορολογουμένων που δεν βρίσκονται στην ίδια κατάσταση όσον αφορά την κατοικία τους.

Ωστόσο, η κατά το άρθρο 65 παρ. 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ επιτρεπτή άνιση μεταχείριση πρέπει να διαχωρίζεται από τις αυθαίρετες διακρίσεις ή τους συγκεκαλυμμένους περιορισμούς που απαγορεύονται από το άρθρο 65 παρ. 3, ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, προκειμένου μια εθνική φορολογική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία διακρίνει μεταξύ των φορολογουμένων που είναι κάτοικοι ημεδαπής και εκείνων που είναι κάτοικοι αλλοδαπής, να κριθεί συμβατή με τις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, πρέπει η διαφορετική μεταχείριση να αφορά καταστάσεις που δεν μπορούν να συγκριθούν αντικειμενικά ή να δικαιολογείται από επιτακτική ανάγκη γενικού συμφέροντος. Ως προς το συγκρίσιμο των καταστάσεων, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία, στην περίπτωση των άμεσων φόρων, κατά κανόνα η κατάσταση των κατοίκων ημεδαπής και αυτή των κατοίκων αλλοδαπής δεν είναι συγκρίσιμες, επειδή το εισόδημα που αποκτά στο έδαφος ενός κράτους ένας κάτοικος αλλοδαπής αποτελεί, τις περισσότερες φορές, μέρος μόνο του συνολικού του εισοδήματος, το οποίο συγκεντρώνεται στον τόπο κατοικίας του, και επειδή η προσωπική φοροδοτική ικανότητα του κατοίκου αλλοδαπής, η οποία απορρέει από τον συνυπολογισμό όλων των εισοδημάτων του και της προσωπικής και οικογενειακής καταστάσεώς του, μπορεί να εκτιμηθεί ευκολότερα στον τόπο όπου έχει το κέντρο των προσωπικών και οικονομικών συμφερόντων του, ο οποίος εν γένει αντιστοιχεί με τη συνήθη διαμονή του. Επίσης, το γεγονός ότι κράτος μέλος δεν προβλέπει τη δυνατότητα παροχής ορισμένων φορολογικών πλε-

ονεκτημάτων για τους κατοίκους αλλοδαπής, τα οποία παρέχει στους κατοίκους ημεδαπής, δεν συνιστά, κατά γενικό κανόνα, δυσμενή διάκριση, λαμβανομένων υπόψη των αντικειμενικών διαφορών που υφίστανται μεταξύ της καταστάσεως των κατοίκων ημεδαπής και αυτής των κατοίκων αλλοδαπής, από απόψεως τόσο της πηγής εισοδημάτων όσο και της προσωπικής φοροδοτικής ικανότητας ή της σταθμίσεως της προσωπικής και οικογενειακής καταστάσεως. Εντούτοις, τούτο δεν ισχύει, αφενός, στην περίπτωση κατά την οποία ο κάτοικος αλλοδαπής δεν αποκτά άξιο λόγου εισόδημα στο κράτος μέλος της κατοικίας του και αντλεί το σημαντικότερο μέρος των φορολογητέων εσόδων του από δραστηριότητα που ασκεί στο άλλο κράτος μέλος. Συνεπώς, εάν αποδειχθεί, εν προκειμένω, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, ότι τα εισοδήματα που απέκτησε ο J. Grünwald στη Γερμανία κατά τα έτη 1999 έως 2002 αποτελούσαν το σημαντικότερο μέρος του συνολικού εισοδήματός του κατά την περίοδο αυτή, η κατάσταση του ενδιαφερομένου πρέπει να θεωρηθεί ως αντικειμενικά συγκρίσιμη με εκείνη του κατοίκου του κράτους μέλους αυτού. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει, επίσης, κρίνει ότι, όσον αφορά στα έξοδα ευθέως συνδεδεμένα με τη δραστηριότητα από την οποία προήλθαν τα φορολογητέα εισοδήματα σε ένα κράτος μέλος, στην περίπτωση αυτή, οι κάτοικοι ημεδαπής και οι κάτοικοι αλλοδαπής βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση. Επομένως, συνδέονται άμεσα με τη δραστηριότητα αυτή τα έξοδα τα οποία απορρέουν από αυτήν και είναι, συνεπώς, απαραίτητα για την άσκησή της. Υπό τις συνθήκες αυτές, εάν τα εισοδήματα που απέκτησε ο J. Grünwald στη Γερμανία κατά τα επίμαχα έτη δεν αποτελούν το σημαντικότερο μέρος του συνολικού εισοδήματός του, η συγκρισιμότητα της καταστάσεως του φορολογούμενου αυτού με την κατάσταση του κατοίκου ημεδαπής μπορεί να γίνει δεκτή, μόνον εάν η πρόσδοδος που καταβάλλει ο ενδιαφερόμενος θεωρηθεί ως δαπάνη άμεσα συνδεδεμένη με τα εισοδήματα της δραστηριότητας της εγκατεστημένης στη Γερμανία εταιρίας, μερίδια της οποίας μεταβίβαστηκαν σ' αυτόν ως δωρεά προς νόμιμο κληρονόμο.

Από το σύνολο των στοιχείων που προσκομίσθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η υποχρέωση πληρωμής της επίμαχης στην κύρια δίκη προσόδου απορρέει άμεσα από τη μεταβίβαση των μεριδίων της εταιρίας που ασκεί την οπωροκηπευτική δραστηριότητα από την οποία προέρχονται τα φορολογούμενα στη Γερμανία εισοδήματα, δεδομένου ότι η υποχρέωση αυτή, την οποία το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ως αντιπαροχή για τη μεταβίβαση περιουσίας εν είδει δωρεάς προς νόμιμο κληρονόμο, υπήρξε αναγκαία προϋπόθεση για την εν λόγω μεταβίβαση. Εάν τούτο είναι όντως αληθές, η κατάσταση του J. Grünwald πρέπει να θεωρηθεί ως συγκρίσιμη με την κατάσταση του φορολογούμενου που είναι κάτοικος ημεδαπής. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, εθνική ρύθμιση η οποία, σε θέματα φόρου εισοδήματος, αρνείται να παρά-

σχει στους κατοίκους αλλοδαπής τη δυνατότητα εκπτώσεως προσόδου που καταβάλλεται υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, αλλά, αντιθέτως, παρέχει τη δυνατότητα αυτή στους κατοίκους ημεδαπής, ενώ οι κάτοικοι αλλοδαπής και οι κάτοικοι ημεδαπής βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση, αντιβαίνει στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ, εάν η εν λόγω άρνηση δεν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Επί της υπάρξεως επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος το Δικαστήριο αναφέρει ότι προέχει ο έλεγχος του κατά πόσον η διαφορετική μεταχείριση περί της οποίας πρόκειται στην κύρια δίκη μπορεί να δικαιολογείται από την ανάγκη διατηρήσεως της ισόρροπης κατανομής της φορολογικής εξουσίας μεταξύ των κρατών μελών. Υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, η δικαιολόγηση αυτή δεν θεμελιώνεται. Ως προς την ανάγκη διασφαλίσεως της συνοχής του εθνικού φορολογικού συστήματος, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι, για να ευδοκιμήσει επιχείρημα στηριζόμενο σε αυτόν τον δικαιολογητικό λόγο, πρέπει να υπάρχει άμεσος σύνδεσμος μεταξύ του οικείου φορολογικού πλεονεκτήματος και της αντισταθμίσεώς του από συγκεκριμένη φορολογική επιβάρυνση, η δε αμεσότητα του συνδέσμου αυτού πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τον σκοπό της επίμαχης κανονιστικής ρυθμίσεως. Ένας τέτοιος, όμως, άμεσος σύνδεσμος δεν υφίσταται, ειδικά όταν πρόκειται για διαφορετικά είδη φορολογήσεως ή για φορολογική μεταχείριση διαφορετικών φορολογουμένων.

Κατόπιν όλων των παραπάνω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα το Δικαστήριο απαντά ότι το άρθρο 63 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία δεν παρέχει στον φορολογούμενο κάτοικο αλλοδαπής ο οποίος απέκτησε στο κράτος μέλος αυτό εμπορικά εισοδήματα από μερίδια σε εταιρία τα οποία του μεταβίβασε ο γονέας του με δωρεά προς νόμιμο κληρονόμο τη δυνατότητα εκπτώσεως από τα εισοδήματα αυτά των ιδιωτικών προσόδων διατροφής που κατέβαλε στον εν λόγω γονέα ως αντιπαροχή για τη δωρεά, ενώ η ρύθμιση αυτή παρέχει τη δυνατότητα εκπτώσεως σε φορολογούμενο κάτοικο ημεδαπής.

V. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Παναγιώτης Αργαλιάς

► Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία

Κριτήρια, για να θεωρηθεί η παχυσαρκία ως αναπηρία στο πλαίσιο της Οδηγίας 2000/78

απόλυση – παχυσαρκία του εργαζομένου – απαγόρευση διακρίσεων – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – αναπηρία – μειονεκτικότητα – επαγγελματικός βίος – συμμετοχή

ΔΕΕ C-354/13, Fag og Arbejde (FOA), Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: L. Bay Larsen, Εισηγητής: M. Safjan, Γεν. Εισαγγελέας: N. Jääskinen, EU:C:2014:2463 – Προδικαστικό ερώτημα

Το άρθρο 1 της Οδηγίας 2000/78 ορίζει ότι σκοπός της Οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη. Επίσης, ορίζεται στην εν λόγω Οδηγία ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους προαναφερόμενους λόγους.

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η δανική δημόσια αρχή (Δήμος Billund), τον Νοέμβριο του 1996, προσέλαβε με σύμβαση ορισμένου χρόνου τον Kaltoft ως παιδοκόμο, προκειμένου να φυλάσσει παιδιά στην οικία του. Στη συνέχεια, η σύμβαση μετατράπηκε σε αορίστου χρόνου και ο K. Kaltoft άσκησε τα καθήκοντα αυτά επί δεκαπέντε περίπου έτη. Κατά το χρονικό διάστημα της απασχόλησής του, ο εν λόγω παιδοκόμος ήταν «παχύσαρκος», κατά την έννοια του ορισμού της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ΠΟΕ). Τον Μάρτιο του 2010, ο Kaltoft επέστρεψε στην εργασία του ως παιδοκόμος, αφού είχε λάβει άδεια ενός έτους για οικογενειακούς λόγους. Στη συνέχεια, τού έγιναν επανειλημμένως αιφνιδιαστικές επισκέψεις από την προϊσταμένη των παιδοκόμων, η οποία επιθυμούσε να ενημερωθεί σχετικά με την εκ μέρους του απώλεια βάρους. Κατά τις επισκέψεις αυτές, η ως άνω προϊσταμένη διαπίστωσε ότι το βάρος του Kaltoft είχε μείνει σχεδόν αμετάβλητο. Εξαιτίας της μειώσεως του αριθμού των παιδιών στον Δήμο Billund, ο K. Kaltoft, είχε τη φύλαξη μόνο τριών, αντί του προβλεπόμενου στην άδειά του αριθμού των τεσσάρων παιδιών. Οι επιθεωρητές των εκπαιδευτικών του Δήμου κλήθηκαν να υποδείξουν έναν παιδοκόμο προς απόλυση και η προϊσταμένη των παιδοκόμων, βάσει των προτάσεων που έλαβε, αποφάσισε ότι το πρόσωπο αυτό θα ήταν ο K. Kaltoft. Τον Νοέμβριο του 2010, ο Kaltoft ενημερώθηκε τηλεφωνικώς ότι ο Δήμος σκόπευε να προβεί στην απόλυσή του, οπότε κινήθηκε η διαδικασία ακρόασης που τηρείται για την απόλυση ενός υπαλλήλου του Δημοσίου. Ο FOA (Σωματείο εργαζομένων), ενεργώντας για λογαριασμό του K. Kaltoft, προσέφυγε ενώπιον του αρμοδίου Πρωτοδικείου, υποστηρίζοντας ότι ο Kaltoft, όταν απολύθηκε, έπεσε θύμα δυσμενούς διακρίσεως λόγω παχυσαρκίας και ότι έπρεπε να του επιδικασθεί αποζημίωση για την ως άνω διάκριση.

Το πρώτο νομικό ζήτημα που τίθεται είναι εάν το δίκαιο της ΕΕ κατοχυρώνει γενική αρχή περί απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων λόγω της παχυσαρκίας σε ό,τι αφορά την απασχόληση και την εργασία. Το ΔΕΕ διαπι-

στώνει ότι η γενική αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης. Ωστόσο, το πρωτογενές και το δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο δεν κατοχυρώνουν την αρχή της μη διάκρισης λόγω της παχυσαρκίας. Ειδικότερα, η Οδηγία 2000/78, που αποτελεί δευτερογενή πηγή δικαίου δεν αναφέρεται στην παχυσαρκία ως λόγο δυσμενούς διακρίσεως. Το ΔΕΕ επικαλείται τη νομολογία του, προκειμένου να διαπιστώσει ότι η εφαρμογή της Οδηγίας 2000/78 δεν πρέπει να επεκτείνεται κατ' αναλογία πέραν των περιπτώσεων δυσμενούς διακρίσεως για τους λόγους που εξαντλητικώς απαριθμούνται σε αυτήν. Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι η παχυσαρκία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επιπλέον λόγος που προστίθεται σε εκείνους για τους οποίους η Οδηγία 2000/78 απαγορεύει οποιαδήποτε δυσμενή διάκριση.

Το δεύτερο νομικό ζήτημα που τίθεται είναι εάν η Οδηγία 2000/78 έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ένας εργαζόμενος είναι παχύσαρκος μπορεί να συνιστά «αναπηρία» και βάσει ποιων κριτηρίων πρέπει ο ενδιαφερόμενος να τύχει εκ του γεγονότος αυτού της προστασίας που παρέχεται από την Οδηγία 2000/78. Σε μια αρχική του σκέψη το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι η παχυσαρκία δεν συνιστά «αναπηρία» κατά την έννοια της Οδηγίας 2000/78, διότι δεν οδηγεί αναγκαστικά σε μειονεκτικότητα. Συμπληρωματικά, όμως, το ΔΕΕ δέχεται ότι η παχυσαρκία συνιστά αναπηρία, όταν συνεπάγεται μειονεκτικότητα, η οποία οφείλεται ιδίως σε μόνιμη σωματική, διανοητική ή ψυχική πάθηση, και, δεύτερον, όταν η μειονεκτικότητα αυτή δυσχεραίνει την αποτελεσματική συμμετοχή του εργαζόμενου στον επαγγελματικό βίο σε ισότιμη βάση με τους λοιπούς εργαζομένους.

► Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία

Συνυπολογισμός, για τον καθορισμό των αποδοχών, των προγενέστερων του 18ου έτους της ηλικίας περιόδων υπηρεσίας και επιμήκυνση των απαιτούμενων για τη μισθολογική προαγωγή χρονικών περιόδων

Οδηγία 2000/78/EK – διάκριση λόγω ηλικίας – δικαιολογητικός λόγος – θεμιτός σκοπός – αρχή της αναλογικότητας – μισθολογική προαγωγή – ίση μεταχείριση

ΔΕΕ C-417/13, G. Starjakob, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: A. Arabadjiev, Γεν. Εισαγγελέας: Y. Bot, EU:C:2015:38 – Προδικαστικό ερώτημα

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η εργασιακή σχέση του G. Starjakob με την εταιρία ÖBB άρχισε την 1η Φεβρουαρίου 1990. Η ημερομηνία αναφοράς για την υπηρεσιακή εξέλιξη καθορίστηκε, στην περίπτωση του, λαμβανομένων υπόψη των περιόδων υπηρεσίας που πραγματοποίησε από της συμπληρώσεως του 18ου

έτους της ηλικίας του, στις 21 Μαΐου 1986. Η περίοδος μαθητείας που διήνυσε ο G. Starjakob μετά τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας του ελήφθη υπόψη κατά το ήμισυ, ενώ αυτή που είχε διανύσει πριν τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας δεν ελήφθη υπόψη, σύμφωνα με το άρθρο 3 της κανονιστικής πράξης ΒΟ του 1963. Το ανώτατο Δικαστήριο της Αυστρίας διαπίστωσε ότι, εάν η ημερομηνία αναφοράς για την υπηρεσιακή εξέλιξη του ενάγοντος καθοριζόταν σύμφωνα με τη νέα διάταξη του άρθρου 53a παρ. 1, του ΒΒG, δηλαδή λαμβανομένων υπόψη και των περιόδων υπηρεσίας που πραγματοποιήσε πριν από τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας, θα προέκυπτε νέα ημερομηνία αναφοράς για την υπηρεσιακή εξέλιξη, ήτοι η 22α Ιουνίου 1985. Ωστόσο, στην περίπτωση που συνυπολογίζεται το χρονικό διάστημα της περιόδου μαθητείας, το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη μισθολογική προαγωγή σε καθένα από τα τρία πρώτα κλιμάκια παρατείνεται κατά ένα έτος. Εάν γινόταν δεκτή η νέα αυτή ημερομηνία, θα προέκυπτε για το χρονικό διάστημα από τον Νοέμβριο του 2007 έως τον Ιούνιο του 2012, μισθολογική διαφορά υπέρ του G. Starjakob, ανερχόμενη στο ακαθάριστο ποσό των 3.963,75 ευρώ. Ο ενδιαφερόμενος άσκησε κατά της ÖBB αγωγή, ζητώντας να του καταβληθεί η μισθολογική διαφορά που θα του οφειλόταν για το διάστημα 2007-2012, εάν η ημερομηνία αναφοράς για την υπηρεσιακή του εξέλιξη είχε υπολογισθεί λαμβανομένης υπόψη της περιόδου μαθητείας που πραγματοποίησε πριν από τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας του. Το αρμόδιο πρωτοδικείο της Αυστρίας απέρριψε την αγωγή, κρίνοντας ότι το άρθρο 53a του ΒΒG κατήργησε τη διάκριση λόγω ηλικίας. Κατ'έφεση, το Oberlandesgericht Innsbruck (εφετείο Ίνσμπρουκ) δέχθηκε το αίτημα του G. Starjakob. Έκρινε ότι, στην περίπτωση του G. Starjakob, ετύγχανε προφανώς εφαρμογής η νομική κατάσταση που καθιέρωσε η ΒΟ του 1963, η οποία όμως εισήγαγε δυσμενή διάκριση, οπότε έπρεπε να καθορισθεί νέα ημερομηνία αναφοράς για την υπηρεσιακή εξέλιξη, λαμβάνουσα υπόψη την περίοδο μαθητείας που πραγματοποίησε πριν από τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας του. Το αναιρετικό δικαστήριο, μετά από άσκηση της αιτήσεως αναιρέσεως, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιον του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα.

Το νομικό ζήτημα που προκύπτει είναι εάν η επίδικη ρύθμιση που προβλέπει συνυπολογισμό της περιόδου μαθητείας του υπαλλήλου, μπορεί ταυτοχρόνως να παρατείνει τη μισθολογική του προαγωγή στα τρία πρώτα κλιμάκια αντιβαίνει στην Οδηγία 2000/78. Το ΔΕΕ σε μια αρχική του σκέψη διαπιστώνει ότι η επιμήκυνση κατά ένα έτος του απαιτούμενου, για τη μισθολογική προαγωγή στα τρία πρώτα κλιμάκια, χρονικού διαστήματος εφαρμόζεται μόνο στους υπαλλήλους που έχουν συμπληρώσει περιόδους υπηρεσίας πριν τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση

ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση συνεπάγεται διαφορετική μεταχείριση, στηριζόμενη άμεσα στο κριτήριο της ηλικίας σύμφωνα με την Οδηγία 2000/78. Το ΔΕΕ καταλήγει ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση αποτελεί δυσμενή διάκριση και εκείνο που θα πρέπει να εξεταστεί είναι εάν δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικώς και ευλόγως από την επιδίωξη θεμιτού σκοπού, ιδίως δε από θεμιτούς σκοπούς της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης (όπως οι ανωτέρω εξαιρέσεις ορίζονται στην Οδηγία 2000/78). Επίσης, θα πρέπει να γίνει και έλεγχος, εάν η επίδικη ρύθμιση είναι συμβατή με την αρχή της αναλογικότητας.

Το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι οι προαναφερόμενοι αυτοί σκοποί δεν μπορούν να δικαιολογήσουν το επίδικο μέτρο. Επιπροσθέτως, διαπιστώνει ότι το δίκαιο της Ένωσης, και συγκεκριμένα τα άρθρα 2 και 6 παρ. 1, της Οδηγίας 2000/78, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, η οποία, προκειμένου να εξαλείψει διάκριση λόγω ηλικίας, λαμβάνει υπόψη τις προγενέστερες του 18ου έτους ηλικίας περιόδους υπηρεσίας και, ταυτοχρόνως, περιλαμβάνει ρύθμιση που παρατείνει κατά ένα έτος το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη μισθολογική προαγωγή στα τρία πρώτα κλιμάκια. Με τον τρόπο αυτό, το ΔΕΕ θεωρεί ότι διατηρείται οριστικά η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας.

► Κατώτατος μισθός

Αποσπασμένοι εργαζόμενοι

Κατώτατος μισθός – αποσπασμένοι εργαζόμενοι – αποζημίωση – επίδομα κουπονιών τροφίμων

ΔΕΕ C-396/13, Sähköalojen ammattiliitto ry/Elektrobudowa Spółka Akcyjna, Τμήμα πέμπτο, πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγητής: D. Šváby, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ΕΥ: C:2015:85 – Προδικαστικό ερώτημα

Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Οδηγίας 96/71, το οποίο φέρει τον τίτλο «Όροι εργασίας και απασχόλησης», τα κράτη μέλη φροντίζουν οι επιχειρήσεις να εγγυώνται, στους εργαζόμενους που είναι αποσπασμένοι στο έδαφός τους, τους όρους εργασίας και απασχόλησης που καθορίζονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας (ανεξάρτητα από το δίκαιο που διέπει τη σχέση εργασίας).

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η Elektrobudowa Spółka Akcyjna (εφεξής ESA) είναι εταιρία που εδρεύει στην Πολωνία και δραστηριοποιείται στον κλάδο της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ έχει μία θυγατρική στη Φινλανδία. Η ESA συνήψε στην Πολωνία και κατά το πολωνικό δίκαιο συμβάσεις εργασίας με 186 εργαζόμενους, προκειμένου να εκτελέσει εργασίες ηλεκτροδοτήσεως στο εργοτάξιο του σταθμού πυρηνικής ενέργειας σε δήμο της Φινλανδίας. Οι εργαζόμενοι αυτοί αποσπάστηκαν στη φινλανδική

θυγατρική της μητρικής εταιρίας. Τοποθετήθηκαν στο εργοτάξιο του Olkiluoto και στεγάστηκαν σε διαμερίσματα στο Eurajoki, το οποίο απέχει περίπου 15 χιλιόμετρα από το ως άνω εργοτάξιο. Οι εργαζόμενοι, υποστηρίζοντας ότι η ESA δεν τους κατέβαλε τα οφειλόμενα κατώτατα όρια αποδοχών δυνάμει των εφαρμοστέων βάσει του δικαίου της Ένωσης φινλανδικών συλλογικών συμβάσεων του τομέα της ηλεκτροδοτήσεως και του τομέα των ηλεκτροτεχνικών εγκαταστάσεων, εκχώρησαν ατομικώς τις απαιτήσεις τους στη Sähköalojen ammattiliitto (φινλανδική συνδικαλιστική οργάνωση του κλάδου της ηλεκτρικής ενέργειας), προκειμένου αυτή να επιδιώξει την είσπραξή τους. Οι εκπρόσωποι της συνδικαλιστικής οργάνωσης υποστήριξαν ότι οι εν λόγω συλλογικές συμβάσεις προβλέπουν υπολογισμό της κατώτατης αμοιβής των εργαζομένων με κριτήρια ευνοϊκότερα σε σύγκριση με τα εφαρμοζόμενα από την ESA. Τα κριτήρια αυτά αφορούν ιδίως τον τρόπο κατατάξεως των εργαζομένων σε μισθολογικές κατηγορίες, το κατά πόσον οφείλεται ωρομίσθιο ή αμοιβή ανά μονάδα εργασίας, την καταβλητέα στους εργαζομένους αμοιβή για την άδεια, την καταβολή ημερήσιας αποζημίωσης και αποζημιώσεως για τον χρόνο μεταβάσεως στον τόπο εργασίας καθώς και την παροχή στέγης. Η συνδικαλιστική οργάνωση Sähköalojen ammattiliitto άσκησε δύο αγωγές με αίτημα να υποχρεωθεί η ESA να της καταβάλει εντόκως το συνολικό ποσό των 6.648.383,15 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στις εκχωρηθείσες σε αυτήν απαιτήσεις. Η ESA ζήτησε την απόρριψη των αγωγών.

Το αρμόδιο πρωτοδικείο, έχοντας αμφιβολίες για την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και, ιδίως, του άρθρου 3 της Οδηγίας 96/71, σε συνδυασμό με τα άρθρα 56 ΣΛΕΕ και 57 ΣΛΕΕ, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα.

Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να μάθει ποια είναι η ορθή ερμηνεία της έννοιας των «ορίων του κατώτατου μισθού» για τους σκοπούς της Οδηγίας 96/71, με την έννοια ότι η εν λόγω Οδηγία απαιτεί από το κράτος μέλος υποδοχής να διασφαλίσει ελάχιστο επίπεδο προστασίας (το οποίο αφορά, μεταξύ άλλων, και τον μισθό) για τους εργαζομένους που έχουν αποσπασθεί στο έδαφός του.

Το ΔΕΕ σε μια αρχική του σκέψη διαπιστώνει ότι ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσε την Οδηγία 96/71, προκειμένου να προβλέψει όρους εργασίας και απασχολήσεως που εφαρμόζονται στη σχέση εργασίας, όταν μια επιχείρηση εγκατεστημένη εντός συγκεκριμένου κράτους μέλους αποσπά εργαζομένους στο έδαφος άλλου κράτους μέλους προσωρινώς στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών. Προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας, στην εν λόγω Οδηγία ορίζεται ότι τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε, ανεξάρτητα από το δικαίο που διέπει τη σχέση εργασίας, στο πλαίσιο διεθνικής παροχής υπηρεσιών, οι επιχειρήσεις να εγγυώνται

στους αποσπασμένους εργαζομένους όρους εργασίας και απασχολήσεως που καθορίζονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Το ΔΕΕ καταλήγει ότι οι διατάξεις της Οδηγίας 96/71, σε συνδυασμό με τα άρθρα 56 ΣΛΕΕ και 57 ΣΛΕΕ, δεν αντιτίθενται σε υπολογισμό του κατώτατου ωρομισθίου και/ή του κατώτατου μισθού ανά μονάδα εργασίας βάσει της κατατάξεως των εργαζομένων σε μισθολογικές κατηγορίες, όπως προβλέπεται στις οικείες συλλογικές συμβάσεις του κράτους μέλους υποδοχής. Το ΔΕΕ προσθέτει, όμως, ότι αντίθεση δεν υφίσταται, υπό την προϋπόθεση ότι ο υπολογισμός αυτός και η κατάταξη γίνονται βάσει δεσμευτικών και διαφανών κανόνων. Επιπροσθέτως, διαπιστώνει ότι η ημερήσια αποζημίωση αποτελεί τμήμα του κατώτατου μισθού, υπό τις ίδιες συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες η αποζημίωση προστίθεται στον καταβαλλόμενο, στους τοπικούς εργαζομένους, κατώτατο μισθό στην περίπτωση αποσπάσεώς τους στο εσωτερικό του οικείου κράτους μέλους. Τέλος, διαπιστώνει ότι η παροχή στέγης και το επίδομα με τη μορφή κουπονιών τροφίμων δεν πρέπει να θεωρούνται τμήμα του κατώτατου μισθού.

VI. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ – ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Επιμ.: Ευθυμία Τσολάκου

► Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ

Διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους

άρθρο 101 ΣΛΕΕ – συλλογική σύμβαση εργασίας – ελάχιστη αμοιβή για τους αυτοαπασχολούμενους – έννοια «επιχείρηση» – έννοια «εργαζόμενος» – μισθωτοί αναπληρωτές – αυτοαπασχολούμενοι – «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι»

ΔΕΕ C-413/13, FNV Kunsten Informatie en Media, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Borg Barthet, Εισηγητής: A. Tizzano, Γεν. Εισαγγελέας: N. Wahl, EU:C:2014:2411 – Προδικαστικό ερώτημα

Το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της συνδικαλιστικής οργανώσεως FNV Kunsten Informatie en Media και του Ολλανδικού Δημοσίου, με αντικείμενο το βάσιμο ενός εγγράφου προβληματισμού, στο οποίο η ολλανδική αρχή ανταγωνισμού επισήμαινε ότι διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους δεν αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, στις Κάτω Χώρες, οι Ολλανδοί αυτοαπασχολούμενοι έχουν το δικαίωμα να εγγράφονται ως μέλη σε οποιαδήποτε

συνδικαλιστική, εργοδοτική ή επαγγελματική οργάνωση. Επομένως, κατά τον νόμο περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας, οι εργοδοτικές ενώσεις και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μπορούν να συνάπτουν συλλογική σύμβαση εργασίας στο όνομα και για λογαριασμό όχι μόνον των εργαζομένων, αλλά και των αυτοαπασχολούμενων που είναι μέλη τους. Κατά τα έτη 2006 και 2007, η FNV και η ένωση μουσικών των Κάτω Χωρών, αφενός, και η ένωση εργοδοτών αναπληρωματικών μελών των ορχηστρών των Κάτω Χωρών, αφετέρου, συνήψαν συλλογική σύμβαση εργασίας για τους μουσικούς οι οποίοι είναι αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας. Η εν λόγω συλλογική σύμβαση όριζε τις ελάχιστες αμοιβές όχι μόνον των αναπληρωτών που προσλαμβάνονται στο πλαίσιο συμβάσεως εργασίας (μισθωτοί αναπληρωτές) αλλά και των αναπληρωτών οι οποίοι ασκούν τη δραστηριότητά τους δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών και δεν θεωρούνται ως «εργαζόμενοι» κατά την έννοια της ίδιας της συλλογικής συμβάσεως (αυτοαπασχολούμενοι αναπληρωτές). Στο τέλος του 2007, η ολλανδική αρχή ανταγωνισμού δημοσίευσε έγγραφο προβληματισμού, όπου διευκρίνιζε ότι διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας η οποία προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές δεν αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 παρ. 1, ΕΚ.

Η FNV άσκησε αγωγή ενώπιον του Πρωτοδικείου της Χάγης ζητώντας, αφενός, να αναγνωριστεί ότι τόσο το ολλανδικό δίκαιο ανταγωνισμού όσο και το δίκαιο της Ένωσης επιτρέπουν διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας η οποία υποχρεώνει τον εργοδότη να καταβάλλει τις ελάχιστες αμοιβές που προβλέπονται όχι μόνο για τους μισθωτούς αλλά και για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές και, αφετέρου, να υποχρεωθεί το Ολλανδικό Δημόσιο να ανακαλέσει την άποψη την οποία διατύπωσε η αρχή ανταγωνισμού στο έγγραφο προβληματισμού. Η αγωγή αυτή απορρίφθηκε στον πρώτο βαθμό και το Εφετείο της Χάγης ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία, ζητώντας από το ΔΕΕ να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι είναι μέλη μιας εκ των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων και αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη.

Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων προς επίτευξη τέτοιων στόχων πρέπει, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου τους, να θεωρείται ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Στην υπόθεση της

κύριας δίκης, η συγκεκριμένη συμφωνία συνήφθη μεταξύ μίας εργοδοτικής ενώσεως και κάποιων μικτών συνδικαλιστικών οργανώσεων οι οποίες διαπραγματεύονταν, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, όχι μόνο για τους μισθωτούς αναπληρωτές, αλλά και για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές που ήταν μέλη τους. Για τον λόγο αυτόν το ΔΕΕ εξέτασε πρωτίστως αν η ως άνω συμφωνία, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου της, εντάσσεται στο πλαίσιο τέτοιων συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων και αν οι διατάξεις της σχετικά με τις ελάχιστες αμοιβές των αυτοαπασχολούμενων αναπληρωτών αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Δικαστηρίου, διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία συνήφθη από ένωση εργαζομένων στο όνομα και για λογαριασμό αυτοαπασχολούμενων που είναι μέλη της, δεν έχει προκύψει από συλλογική διαπραγμάτευση μεταξύ κοινωνικών εταίρων και δεν πρέπει να αποκλειστεί, λόγω της φύσεώς της, από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Άλλωστε το Δικαστήριο έχει ήδη διευκρινίσει ότι ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως «αυτοαπασχολούμενου» κατά το εθνικό δίκαιο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να πρέπει το πρόσωπο αυτό να χαρακτηριστεί ως «εργαζόμενος» κατά το δίκαιο της Ένωσης, αν η ανεξαρτησία του είναι πλασματική και καλύπτει μια σχέση που είναι, στην πραγματικότητα, εξαρτημένης εργασίας. Κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «εργαζόμενος» κατά το δίκαιο της Ένωσης, ανεξαρτήτως αν έχει συνάψει σύμβαση ως ανεξάρτητος επαγγελματίας κατά το εθνικό δίκαιο για λόγους φορολογικούς, διοικητικούς ή γραφειοκρατικούς, όποιος ενεργεί υπό τις εντολές του εργοδότη, ιδίως ως προς την επιλογή του χρόνου, του τόπου και του αντικειμένου της εργασίας του και ενσωματώνεται στην επιχείρηση του τελευταίου καθ' όλη τη διάρκεια της σχέσεως εργασίας, με συνέπεια τη δημιουργία μίας οικονομικής ενότητας. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω αρχών, το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου τα αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας στην υπόθεση της κύριας δίκης να μη χαρακτηριστούν ως «εργαζόμενοι» κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, αλλά να εξομοιωθούν με «επιχειρήσεις» κατά το ίδιο πάντοτε δίκαιο, πρέπει το αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ότι, πέραν της νομικής φύσεως της συναφθείσας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών ή έργου, δεν υφίσταται σχέση εξαρτήσεως από τον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο, δηλαδή την οικεία ορχήστρα, για τη διάρκεια της συμβατικής σχέσεως, αλλά ότι, αντιθέτως, τα άτομα αυτά απολαύουν μεγαλύτερης αυτονομίας και ευελιξίας σε σχέση με τους εργαζομένους οι οποίοι ασκούν την ίδια δραστηριότητα, όσον αφορά τον καθορισμό του ωραρίου, του τόπου και του τρόπου εκτέλεσεως του ανατιθέμενου έργου, ήτοι των προβών και των συναυλιών.

Περαιτέρω, όσον αφορά στο αντικείμενο της επίμαχης εν προκειμένω συλλογικής συμβάσεως εργασίας, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι το σύστημα ελάχιστων αμοιβών, το οποίο προβλέπεται από τη συλλογική σύμβαση εργασίας, συμβάλλει με άμεσο τρόπο στη βελτίωση των όρων απασχόλησης και εργασίας των αναπληρωματικών μελών ορχήστρας, εφόσον χαρακτηριστούν ως «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι». Ειδικότερα, το σύστημα αυτό όχι μόνο τους εξασφαλίζει υψηλότερες βασικές αποδοχές από εκείνες που θα είχαν ελλείψει της οικείας διατάξεως, αλλά παρέχει επίσης τη δυνατότητα συμμετοχής σε συνταξιοδοτικό πρόγραμμα αντίστοιχο με το προβλεπόμενο για τους εργαζομένους, εξασφαλίζοντας έτσι και τα αναγκαία μέσα για μια μελλοντική πρόσβαση σε παροχές γήρατος. Κατά συνέπεια, η διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας, εφόσον ορίζει ελάχιστες αμοιβές για πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες ως «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι», δεν πρέπει, λόγω της φύσεως και του αντικείμενου της, να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ. Κατόπιν όλων των ανωτέρω κρίσεων, το ΔΕΕ κατέληξε ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1, ΣΛΕΕ διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι είναι μέλη μιας εκ των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων και αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη, εκτός αν πρόκειται για «ψευδο-αυτοαπασχολούμενους», ήτοι για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται σε αντίστοιχη κατάσταση με εκείνη των εργαζομένων. Άλλωστε, σε κάθε περίπτωση, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να ελέγξει το ζήτημα αυτό.

VII. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επιμ.: Μαρία Νινιατσούδη

► Χώροι Υγειονομικής Ταφής Αποβλήτων

Παράβαση της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας από την Ελλάδα λόγω έλλειψης άδειας εν ισχύ και διαπίστωση δυσλειτουργιών στον ΧΥΤΑ Κιάτου

Οδηγία 1999/31/ΕΚ – Οδηγία 2008/98/ΕΚ – Ελλάδα – ΧΥΤΑ Κιάτου – διαχείριση αποβλήτων – έλλειψη ισχύουσας άδειας λειτουργίας – δυσλειτουργίες στο χώρο υγειονομικής ταφής

ΔΕΕ C-677/13, Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Ελληνική Δημοκρατία, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: C. Vajda, Εισηγητής: C. Vajda, EU:C:2014:2433 – Προσφυγή για παράβαση κράτους μέλους

Τον Ιανουάριο του 2011, η Επιτροπή γνωστοποίησε στην Ελλάδα την απόφασή της να κινήσει αυτεπαγγέλτως νέα διαδικασία αναφορικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της πλημμελούς λειτουργίας του ΧΥΤΑ Κιάτου, προς διερεύνηση τυχόν παράβασης της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας από την Ελλάδα. Η Επιτροπή, διαπιστώνοντας την ύπαρξη παραβάσεων, κατόπιν της απάντησης της Ελλάδας, ακολούθησε τη διαδικασία της οχλήσεως και εν συνεχεία της αιτιολογημένης γνώμης, δίνοντας δίμηνη προθεσμία στη χώρα για τη λήψη των απαιτούμενων μέτρων συμμόρφωσης. Αφού έκρινε τις απαντήσεις και ενέργειες της ελληνικής πλευράς ως μη ικανοποιητικές, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή λόγω παράβασης των αναφερομένων στην αιτιολογημένη γνώμη διατάξεων των Οδηγιών 1999/31 και 2002/98. Η προσφυγή της Επιτροπής στηριζόταν σε δύο χωριστές αιτιάσεις: την έλλειψη ισχύουσας άδειας λειτουργίας για τον ΧΥΤΑ και τις διαπιστωθείσες δυσλειτουργίες του.

Το ΔΕΕ, επιλαμβανόμενο της υπόθεσης, απέρριψε καταρχάς το επιχειρήμα της ελληνικής πλευράς περί αναγκαιότητας συνεργασίας πολλών φορέων που οδηγεί σε καθυστέρηση επίλυσης του ζητήματος. Παραπέμποντας σε πάγια νομολογία του, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι πρακτικές και καταστάσεις της εσωτερικής έννομης τάξης δεν δικαιολογούν τη μη τήρηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ θεώρησε ότι η Επιτροπή απέδειξε σχεδόν το σύνολο των αιτιάσεών της και απέρριψε και τα υπόλοιπα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς, καταλήγοντας ότι η Ελλάδα παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ απεφάνθη ότι η Ελλάδα: 1) δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα, για να διασφαλίσει (α) ότι η διαχείριση των αποβλήτων στον συγκεκριμένο χώρο υγειονομικής ταφής πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και να βλάπτεται το περιβάλλον και (β) ότι απαγορεύεται η εγκατάλειψη, απόρριψη ή ανεξέλεγκτη διαχείριση των αποβλήτων του εν λόγω ΧΥΤΑ. 2) λειτουργούσε τον ΧΥΤΑ χωρίς ισχύουσα άδεια λειτουργίας, η οποία να πληροί τις προϋποθέσεις και υποχρεώσεις χορήγησης τέτοιας άδειας, με αποτέλεσμα να μη διασφαλίζεται ότι ο κάτοχος των αποβλήτων ή ο φορέας διαχείρισης του ΧΥΤΑ έχει τη δυνατότητα να αποδείξει ότι αυτά μπορούν να γίνουν δεκτά στον συγκεκριμένο χώρο σύμφωνα με τους όρους της άδειας, και 3) δεν μερίμνησε, ώστε ο φορέας εκμετάλλευσης, κατά τη λειτουργία του ΧΥΤΑ, να έχει θέσει σε εφαρμογή το πρόγραμμα παρακολούθησης και ελέγχου που ορίζεται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Μετά την παραπάνω απόφαση, εκδόθηκε η υπ' αριθμόν 1/2015 απόφαση του Φορέα Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΦΟΔΣΑ) Πελοποννήσου για το κλείσιμο του ΧΥΤΑ Κιάτου, για τη διαχείριση του οποίου ήταν αρμόδιος.

► Άμεσο αποτέλεσμα διεθνών συμφωνιών

Αδυναμία επίκλησης του άμεσου αποτελέσματος διεθνούς συμφωνίας που υπογράφηκε από την ΕΕ, εφόσον δεν συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις

Κανονισμός 1367/2006 – άμεσο αποτέλεσμα – διεθνής συμφωνία – σύμβαση του Aarhus – αίτηση εσωτερικής επανεξέτασης – απόφαση Επιτροπής για απαράδεκτο της αίτησης – δυνατότητα εξέτασης Κανονισμού από τον δικαστή της Ένωσης

ΔΕΕ C-401/12 P έως C-403/12 P, Συμβούλιο της ΕΕ κ.λπ., Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Jääskinen, EU:C:2015:4 – Αιτήσεις αναίρεσης

ΔΕΕ C-404/12 P και C-405/12 P, Συμβούλιο της ΕΕ κ.λπ., Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Jääskinen, EU:C:2015:5 – Αιτήσεις αναίρεσης

Το ΔΕΕ, σε σχηματισμό μείζονος σύνθεσης, ασχολήθηκε με δύο υποθέσεις αναφορικά με τα δικαιώματα των περιβαλλοντικών ΜΚΟ και πότε αυτές μπορούν να επικαλεστούν διεθνείς συμφωνίες που δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα, καθώς και τη συμβατότητα του ευρωπαϊκού δικαίου με τις διεθνείς συμφωνίες που έχει υπογράψει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το ΔΕΕ επιλήφθηκε των υποθέσεων, κατόπιν αιτήσεων αναίρεσης που άσκησε το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο και η Επιτροπή κατά των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου (στο εξής ΓεΔΕΕ) σε σχέση με τη δυνατότητα άσκησης αίτησης επανεξέτασης αποφάσεων της Επιτροπής από ΜΚΟ. Στην πρώτη εξ αυτών, οι ΜΚΟ Vereniging Milieudefensie, με έδρα το Άμστερνταμ και Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht, με έδρα την Ουτρέχτη, υπέβαλαν αίτηση εσωτερικής επανεξέτασης της απόφασης της Επιτροπής, η οποία είχε κάνει δεκτό αίτημα της Ολλανδίας για προσωρινή παρέκκλιση από τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η Οδηγία 2008/50/ΕΚ για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα. Στην δεύτερη υπόθεση, τα ιδρύματα ολλανδικού δικαίου Stichting Natuur en Milieu, με έδρα την Ουτρέχτη και Pesticide Action Network Europe, με έδρα το Λονδίνο ζήτησαν την εσωτερική επανεξέταση του Κανονισμού 149/2008, βάσει του άρθρου 10 παρ. 1 του Κανονισμού 1367/2006 για την εφαρμογή στα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας των διατάξεων της σύμβασης του Aarhus σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα.

Το ΓεΔΕΕ ανέπτυξε την ίδια νομική επιχειρηματολογία και κατέληξε στην ίδια κρίση για αμφότερες τις υποθέσεις. Το εν λόγω δικαστήριο, διαπιστώνοντας τη δυνατότητα του δικαστή της Ένωσης να ελέγξει τη νομιμότητα Κα-

νονισμού υπό το πρίσμα διεθνούς συνθήκης, όταν ο Κανονισμός αυτός αποσκοπεί στην εφαρμογή υποχρέωσης που επιβάλλει η εν λόγω διεθνής συνθήκη στα όργανα της Ένωσης, ακύρωσε τις επίδικες αποφάσεις της Επιτροπής. Η αιτιολογία ακύρωσής τους εδραζόταν στην κρίση ότι το άρθρο 10 του Κανονισμού 1367/2006 αντιβαίνει στο άρθρο 9 παρ. 3 της σύμβασης του Aarhus, στο μέτρο που προβλέπει διαδικασία εσωτερικής επανεξέτασης μόνο για «διοικητική πράξη», όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 του ίδιου Κανονισμού.

Στην κρίση του το ΔΕΕ καταρχήν υπενθύμισε τη γνωστή διάκριση ανάμεσα στις διεθνείς συμβάσεις και το παράγωγο δικαίο της Ένωσης, με τη σημείωση ότι οι πρώτες έχουν υπέρτερη νομική ισχύ έναντι του δεύτερου. Περαιτέρω, ωστόσο, επικαλούμενο πάγια νομολογία του, διευκρίνισε, ότι, για να στηριχθεί προσφυγή ακύρωσης πράξης παράγωγου δικαίου της Ένωσης, πρέπει να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις: (α) η φύση και οικονομία της διεθνούς συμφωνίας να επιτρέπουν παρόμοια εξέταση και (β) οι διατάξεις αυτές να μην περιέχουν αιρέσεις και να είναι αρκούντως ακριβείς. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 9 της συμφωνίας Aarhus δεν περιέχει καμία αρκούντως σαφή και άνευ αιρέσεων υποχρέωση προς άμεση ρύθμιση της νομικής κατάστασης των ιδιωτών και γι' αυτό δεν πληροί τις προϋποθέσεις αυτές. Τουναντίον, διευκρίνισε το ΔΕΕ, η επίμαχη διάταξη εξαρτά την εκτέλεση και τα αποτελέσματά της από τη θέσπιση μεταγενέστερης πράξης κατά το εθνικό δίκαιο κάθε κράτους μέλους.

Κατόπιν της παραπάνω συλλογιστικής, το ΔΕΕ θεώρησε ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, έκανε δεκτές τις αιτήσεις αναίρεσης και, χωρίς να αναπέμψει τις υποθέσεις προς κρίση στο ΓεΔΕΕ, έκρινε τις προσφυγές των ΜΚΟ στην ουσία τους, απορρίπτοντάς αυτές.

► Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις

Έννοια των όρων «κάτοχος γεωργικών εκμεταλλεύσεων» και «γεωργός», προς προσδιορισμό των δικαιούχων ενισχύσεων στο πλαίσιο κοινής γεωργικής πολιτικής

Κανονισμοί (ΕΟΚ) 2078/92 και 746/96 – κοινή γεωργική πολιτική – πρόγραμμα μακροχρόνιας παύσης εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών (ΜΠΕΓΤ) για περιβαλλοντικούς λόγους – ενισχύσεις προς κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων – ιδιότητα δικαιούχου ενισχύσεων

ΔΕΕ C-498/13, Αγροοικουστήματα ΕΠΕ/Υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών Ελληνικής Δημοκρατίας κ.λπ, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: Α. Borg Barthet, Εισηγητής: Α. Borg Barthet, EU:C:2015:61 – Προδικαστικό ερώτημα

Το συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα, που υποβλήθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (στο εξής ΣτΕ) τον Αύγουστο του 2013, αφορούσε στην ερμηνεία του, ήδη καταργηθέντος, Κανονισμού 2078/92, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου. Ο εν λόγω Κανονισμός, μεταξύ άλλων, θέσπιζε πρόγραμμα για τη μακροχρόνια παύση εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών (στο εξής Πρόγραμμα ΜΠΕΓΓ), δυνάμει του οποίου παρέχονταν στους γεωργούς ενισχύσεις, προκειμένου να προβούν στην παύση της καλλιέργειας των επιλέξιμων γεωργικών εκτάσεων για είκοσι τουλάχιστον χρόνια ή στη συντήρηση των εγκαταλελειμμένων γεωργικών ή δασικών εκτάσεων για περιβαλλοντικούς λόγους και για την προστασία των φυσικών πόρων.

Η εταιρία «Αγροοικουστήματα ΕΠΕ», εμπορική εταιρία με σκοπό, μεταξύ άλλων, τη μελέτη και την εκτέλεση προγραμμάτων και έργων που αφορούν την προστασία, την αποκατάσταση και την ανάδειξη αγροτικού και φυσικού περιβάλλοντος και τη μελέτη και την εφαρμογή προγραμμάτων που στοχεύουν στην αγροτική ανάπτυξη, μίσθωσε γεωργικές γαίες, συνολικής έκτασης 2.374 στρεμμάτων, στην περιφερειακή ενότητα Μαγνησίας. Το 1998, η ανωτέρω εταιρία συνήψε σύμβαση εκμετάλλευσης, για 20 έτη, στο πλαίσιο του προβλεπόμενου από τον Κανονισμό 2078/92 Προγράμματος ΜΠΕΓΓ με τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης. Το 2005, σε έλεγχο της, η Κεντρική Επιτροπή Ελέγχου Προγράμματος ΜΠΕΓΓ έκρινε ότι η γεωργική έκταση ήταν επιλέξιμη, αλλά η εταιρία δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις, ώστε να δικαιούται τις ενισχύσεις. Σύμφωνα με την Κεντρική Επιτροπή, το δικαίωμα αυτό είχαν μόνο φυσικά ή νομικά πρόσωπα που αποκόμιζαν εισόδημα το οποίο επρόκειτο να απωλέσουν λόγω μείωσης της παραγωγής τους, κατόπιν ένταξής τους στο εν λόγω πρόγραμμα. Αντίθετα, τα νομικά πρόσωπα που ούτε απώλεια εισοδήματος είχαν και, κυρίως, συστάθηκαν προς επιδίωξη του συγκεκριμένου εμπορικού σκοπού, ήτοι την είσπραξη των ενισχύσεων, δεν είχαν δικαίωμα υπαγωγής στο Πρόγραμμα.

Κατόπιν των ανωτέρω, η σύμβαση της εταιρίας καταγγέλθηκε και η επίμαχη γεωργική έκταση αποκλείστηκε από την ένταξη. Η «Αγροοικουστήματα ΕΠΕ» προσέφυγε στο ΣτΕ, ισχυριζόμενη λανθασμένη ερμηνεία των Κανονισμών 2078/92 και 746/96 από το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο ως προς την απαίτηση ύπαρξης της ιδιότητας του γεωργού για την ένταξη της στο πρόγραμμα.

Το ΣτΕ ανέστειλε τη διαδικασία ενώπιόν του, υποβάλλοντας προδικαστικό ερώτημα με το παραπάνω περιεχόμενο, αν δηλαδή οι δικαιούμενοι προς ένταξη στο πρόγραμμα απαιτείται να έχουν την ιδιότητα του γεωργού ή αρκεί η ανάληψη από αυτούς του οικονομικού κινδύνου της εντασσόμενης εκμετάλλευσης.

Το ΔΕΕ στην απάντησή του, αφού προηγουμένως υπογράμμισε την ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, στο πλαίσιο ερμηνείας της απόδοσης των όρων «γεωργός» και «κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης», έκρινε ότι οι δύο έννοιες είναι ταυτόσημες, όπως απορρέει από την οικονομία του Κανονισμού και τον σκοπό του Προγράμματος ΜΠΕΓΓ. Βασικός σκοπός του Κανονισμού 2078/92 ήταν η ρύθμιση της γεωργικής παραγωγής, μέσω του Προγράμματος, δυνάμει του οποίου καταβαλλόταν οικονομικό αντιστάθμισμα στους γεωργούς που δεσμεύονταν να παύσουν, στο πλαίσιο της γεωργικής τους δραστηριότητας, να καλλιεργούν μέρος των γεωργικών τους εκτάσεων για λόγους σχετικούς με το περιβάλλον και την προστασία των φυσικών πόρων. Με βάση αυτό το σκεπτικό, το ΔΕΕ απεφάνθη ότι μόνο πρόσωπα τα οποία δραστηριοποιούνταν ήδη στη γεωργική παραγωγή μπορούσαν να υπαχθούν σε πρόγραμμα μακροπρόθεσμης παύσης της καλλιέργειας γεωργικών εκτάσεων, οι οποίοι έπρεπε να έχουν την ιδιότητα του γεωργού.

► Δοκιμαστική εξόρυξη φυσικού αερίου

Η αναγκαιότητα εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε δοκιμαστική γεώτρηση προς ανεύρεση εκμεταλλεύσιμου κοιτάσματος φυσικού αερίου

Οδηγία 85/337/ΕΟΚ – έννοια του όρου «εξόρυξη φυσικού αερίου για εμπορικούς σκοπούς» – έννοια του όρου «εξόρυξη βάθους» – σχέδια που πρέπει να υποβάλλονται σε έλεγχο για περιβαλλοντικές επιπτώσεις – έννοια της «σώρευσης σχεδίων».

ΔΕΕ C-531/13, Marktgemeinde Strasswalchen κ.λπ./ Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, EU:C:2015:79 – Προδικαστικό ερώτημα

Το 2011 η εταιρία Rohol – Aufsuchungs AG, που δραστηριοποιείται στην έρευνα, παραγωγή και αποθήκευση πετρελαίου και φυσικού αερίου, έλαβε από την αρμόδια αρχή άδεια για πραγματοποίηση ερευνητικής γεώτρησης, μέχρι 4.150 μέτρα, χωρίς εκτίμηση των επιπτώσεών της στο περιβάλλον, στο έδαφος του Δήμου Strasswalchen στην Αυστρία. Η επίμαχη άδεια κάλυπτε, επίσης, σε περίπτωση ανεύρεσης αερίου, τη δοκιμαστική εξόρυξη φυσικού αερίου συνολικής ποσότητας έως 1.000.000 κυβικά μέτρα και τη δοκιμαστική παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου έως συγκεκριμένο ημερήσιο όριο, καθοριζόμενο στην άδεια. Την παραπάνω άδεια προσέβαλαν ο Δήμος και άλλοι 59 κάτοικοί του, ισχυριζόμενοι, μεταξύ άλλων, ότι έχουν γίνει άνω των 30 γεωτρήσεων στο έδαφος του δήμου, στο οποίο υφίσταται ήδη εκτεταμένο δίκτυο εγκατάστασης αποθήκευσης

και αγωγών φυσικού αερίου και ότι έπρεπε να είχε γίνει εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου, σύμφωνα με το σημείο 14 του παραρτήματος I της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ.

Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Αυστρίας αποφάσισε να αναστείλει την διαδικασία ενώπιόν του, υποβάλλοντας προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι: 1) Αν η χρονικά και ποσοτικά περιορισμένη δοκιμαστική εξόρυξη φυσικού αερίου, στο πλαίσιο ερευνητικής γεώτρησης, για να διαπιστωθεί η δυνατότητα εμπορικής εκμετάλλευσης ενός κοιτάσματος, συνιστά εξόρυξη φυσικού αερίου για εμπορικούς σκοπούς και, επομένως, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ανωτέρω σημείου και 2) Αν πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν από την αρμόδια αρχή τα σωρευτικά αποτελέσματα όλων των υπό εκμετάλλευση γεωτρήσεων στο έδαφος του δήμου, για να κριθεί αν η ερευνητική γεώτρηση υποβάλλεται στην υποχρέωση εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Σημειωτέον ότι, σύμφωνα με την ως άνω Οδηγία, δεν υποβάλλονται υποχρεωτικά όλα τα σχέδια σε Έλεγχο Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (εφεξής ΕΠΕ), παρά μόνον όσα αναφέρονται στο Παράρτημα I. Η υποβολή σε ΕΠΕ των αναγραφόμενων στο Παράρτημα II σχεδίων τελεί στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, ανάλογα με την περίπτωση ή/και τα θεσπισθέντα από αυτά κατώτερα όρια ή κριτήρια και λαμβάνονται υπ' όψιν τα κριτήρια του Παραρτήματος III.

Το ΔΕΕ, αφού πρώτα έκρινε ότι η ερευνητική γεώτρηση προς διαπίστωση της εκμεταλλευσιμότητας του κοιτάσματος έχει σκοπό εμπορικό, στη συνέχεια, με μία τελεολογική ερμηνεία, κατέληξε ότι, εν προκειμένω, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του σημείου 14 του Παραρτήματος I, καθώς η συγκεκριμένη διάταξη συνδέει την υποχρέωση ΕΠΕ με τις ποσότητες φυσικού αερίου και πετρελαίου που πρόκειται να εξορυχθούν. Το σκεπτικό του ΔΕΕ ήταν ότι πριν από τη γεώτρηση, εντούτοις, δεν μπορεί να καθοριστεί με βεβαιότητα η πραγματική ύπαρξη υδρογονανθράκων, βασικών στοιχείων του φυσικού αερίου. Επομένως, μόνο βάσει ερευνητικής γεώτρησης είναι δυνατόν να καθοριστεί η ημερήσια ποσότητα υδρογονανθράκων που μπορεί να εξορυχθεί. Και είναι στο πλαίσιο αυτής ακριβώς της δοκιμής που η ποσότητα εξορυσσόμενων υδρογονανθράκων και η χρονική διάρκεια του εγχειρήματος περιορίζονται μόνο σε ό, τι είναι τεχνικά αναγκαίο για την απόδειξη της εκμεταλλευσιμότητας ενός κοιτάσματος, εντός των ορίων που θέτει η άδεια της αρμόδιας αρχής. Το δε συνολικό όριο εξορυσσόμενων υδρογονανθράκων στο πλαίσιο δοκιμαστικής γεώτρησης είναι σημαντικά μειωμένο σε σχέση με τα κατώτατα ημερήσια όρια που τίθενται από τον Κανονισμό.

Παρά το γεγονός ότι το ΔΕΕ απεφάνθη ότι οι ερευνητικές γεωτρήσεις με εμπορικό σκοπό, όπως η επίμαχη, δεν

υπάγονται στο Παράρτημα I, στη συνέχεια διαπίστωσε ότι, με βάση το σημείο 2 στοιχείο δ του Παραρτήματος II της ανωτέρω Οδηγίας, όπου υπάρχει ειδική αναφορά στις γεωτρήσεις βάθους, όπως η συγκεκριμένη, σε συνδυασμό με το Παράρτημα III, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να εξετάζουν τον πιθανό αντίκτυπο ενός σχεδίου σωρευτικά με άλλα σχέδια και να αποφασίζουν για την υποχρέωση εκπόνησης ΕΠΕ. Με την απόφασή του αυτήν, το ΔΕΕ όρισε με ενιαίο τρόπο την έννοια της ερευνητικής γεώτρησης για εμπορικό σκοπό, διευκρινίζοντας ότι δεν εμπίπτει στο Παράρτημα I, υποχρεωτικής υποβολής σε ΕΠΕ και ότι εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εξετάσουν αν πρέπει να γίνει ΕΠΕ, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα κριτήρια του Παραρτήματος III, χωρίς γεωγραφικό ή άλλο περιορισμό.

► Σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου

Η επιβολή φόρου δωρεάς επί της δωρεάν κατανομής δικαιωμάτων εκπομπής αερίων περιορίζεται στο 10% της κατανομής

Οδηγία 2003/87 – προστασία της ζώνης του όζοντος – σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της ΕΕ – δωρεάν κατανομή δικαιωμάτων – επιβολή φόρου δωρεάς κατά την κατανομή

ΔΕΕ C-43/14, Sko – Energo s.r.o./Odvolaci finacni re dite Istvi, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, EU:C:2015:120 – Προδικαστικό ερώτημα

Η εθνική φορολογική αρχή της Τσεχίας ζήτησε από την εταιρία παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας Sko – Energo την καταβολή φόρου δωρεάς, ύψους 740.000 ευρώ, για την απόκτηση από αυτήν δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας για τα έτη 2011 και 2012. Η εταιρία, ισχυριζόμενη ότι η επιβολή φόρου είναι αντίθετη στο άρθρο 10 της Οδηγίας 2003/87 για την θέσπιση συστήματος εμπορίας των ανωτέρω δικαιωμάτων, πέτυχε καταρχάς τη δικαίωση της ενώπιον του πρωτοβάθμιου εθνικού δικαστηρίου. Εντούτοις, το ανώτατο εθνικό διοικητικό δικαστήριο, το οποίο κλήθηκε στη συνέχεια, κατόπιν άσκησης αίτησης αναίρεσης από το ενδιαφερόμενο μέρος, να κρίνει επί της υπόθεσης, εξέφρασε τις αμφιβολίες του για τη συμβατότητα του φόρου με το συγκεκριμένο άρθρο, στο οποίο προβλέπεται η δωρεάν κατανομή τουλάχιστον του 90% των δικαιωμάτων εκπομπής αερίων από 01.01.2008 – 31.12.2012, ανέστειλε τη διαδικασία ενώπιόν του και υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα.

Το ΔΕΕ, στην απάντησή του, πρώτα διευκρίνισε ότι το άρθρο 10 απαγορεύει την επιβολή επιβαρύνσεων στην κατανομή των δικαιωμάτων και όχι στη χρήση ή στη

ρύθμιση των οικονομικών συνεπειών της χρήσης αυτών, υπογραμμίζοντας και πάλι το σκεπτικό της απόφασης *Iberdrola*, C-566/11, ότι η αρχή της δωρεάν κατανομής των δικαιωμάτων, η οποία αποσκοπεί στην αποφυγή της απώλειας ανταγωνιστικότητας, ενόψει του μετριασμού των οικονομικών επιπτώσεων που θα είχε η άμεση και μονομερής δημιουργία από την ΕΕ μιας αγοράς δικαιωμάτων εκπομπής, αντιτίθεται στην άμεση ή εκ των υστέρων επιβολή επιβαρύνσεων στην κατανομή αυτή. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί ότι το υπόλοιπο 10% των δικαιωμάτων επιτρέπεται να καταμεριστεί έναντι ανταλλάγματος βάσει της ανωτέρω Οδηγίας. Το ζήτημα του αν ο φόρος που επιβάλλεται μπορεί να υπολογιστεί με βάση την αξία των συνολικών καταμερισθέντων δικαιωμάτων ως ποσοστό, για να κριθεί η νομιμότητά του, δεν απασχόλησε το ΔΕΕ, παρά την προβληματική που ανέπτυξε στις προτάσεις της η Γενική Εισαγγελέας J. Kokott.

Το ΔΕΕ, στη συνέχεια, επίσης διαφοροποιήθηκε μερικώς από την αυστηρότερη θέση της Γενικής Εισαγγελέως, η οποία πρότεινε ότι η επιβολή φόρου δωρεάς δεν συνάδει με την αρχή της δωρεάν κατανομής, κρίνοντας ότι η επιβολή φόρου δωρεάς είναι απαγορευτική, κατά το άρθρο 10 της Οδηγίας 2003/87, εφόσον ο συγκεκριμένος φόρος δεν σέβεται το προβλεπόμενο όριο του 10% της κατανομής δικαιωμάτων εκπομπής έναντι τιμήματος, μετακυλιώντας ταυτόχρονα στο εθνικό δικαστήριο την ευθύνη διακρίβωσης του εν λόγω ζητήματος.

VIII. ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Επιμ.: Παναγιώτης Αργαλιάς

► Περιοριστικά μέτρα

Στενή συγγενική σχέση βάσει των οποίων επιβάλλονται περιοριστικά μέτρα

περιοριστικά μέτρα κατά της Συρίας – δικαίωμα άμυνας – δικαίωμα αποτελεσματικής προστασίας – δικαίωμα ιδιοκτησίας – δικαίωμα ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

ΓεΔΕΕ T-509/11, *Makhlouf*/Συμβούλιο, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος: M.M. van der Woude, Εισηγητές: I. Wszniewska-Białecka et M.I. Ulloa Rubio, EU:T:2015:33 – Αίτηση ακυρώσεως

Το Συμβούλιο συμπεριέλαβε το όνομα του Mohammad Makhlouf στον κατάλογο των προσώπων, για τα οποία ισχύουν τα περιοριστικά μέτρα που θεσπίστηκαν κατά της Συρίας, βάσει της εκτελεστικής απόφασης 2011/488/ΚΕΠΠΑ. Ο λόγος που ενεγράφη ο προσφεύγων στον ανωτέρω κατάλογο ήταν διότι ήταν στενός συνεργάτης και θείος των Bashar και Maher al-Assad. Ο ενδιαφερόμενος ζήτησε την ακύρωση της εγγραφής του ονόματός του

από τον κατάλογο, υποστηρίζοντας ότι το Συμβούλιο με την πράξη συμπερίληψής του στον ανωτέρω κατάλογο προσέβαλε το δικαίωμα άμυνας και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Σύμφωνα με την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου, η ιδιότητα του M. Makhlouf ως θείου του Bashar Al-Assad είναι επαρκής, προκειμένου το Συμβούλιο να τον συμπεριλάβει στον ανωτέρω κατάλογο, διότι η οικογενειοκρατική δομή της εξουσίας στη Συρία αποτελεί κοινά αποδεκτό γεγονός. Κατά το Γενικό Δικαστήριο, το Συμβούλιο μπόρεσε να αποδείξει ότι ο M. Makhlouf ανήκει στη διευθύνουσα οικονομική τάξη της Συρίας και διατηρεί αναμφισβητήτως δεσμούς με το καθεστώς, ασκώντας καθοριστική επιρροή, με την ιδιότητα του κυρίου συμβούλου, στο σύνολο του στενού κύκλου των αξιωματούχων του συριακού καθεστώτος. Σύμφωνα με το Γενικό Δικαστήριο, το Συμβούλιο απέδειξε ότι ο M. Makhlouf υπήρξε κύριος σύμβουλος στο άνοιγμα της συριακής αγοράς των τηλεπικοινωνιών και επωφελείται, εξάλλου, από τις πολιτικές που εφαρμόζει το καθεστώς.

Σύμφωνα με το Γενικό Δικαστήριο, από τα ανωτέρω προκύπτει πως ευλόγως θεωρήθηκε ότι ο M. Makhlouf διατηρεί δεσμούς με τους αξιωματούχους του καθεστώτος, το οποίο και υποστηρίζει οικονομικώς. Επίσης, εκρίθη ότι η πράξη του Συμβουλίου δεν προσέβαλε το δικαίωμα ιδιοκτησίας και το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και απέρριψε την προσφυγή ακυρώσεως.

IX. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Παναγιώτης Αργαλιάς

► Επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών

Δικαίωμα ακρόασης για τους παρανόμως διαμενόντες σε κράτος μέλος υπηκόους τρίτων χωρών

παρανόμως διαμένων υπήκοος τρίτης χώρας – δικαίωμα ακρόασης – απόφαση επιστροφής

ΔΕΕ C-249/13, *Boudjlida*, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγητής: A. Rosas, Γεν. Εισαγγελέας: M. Wathelet, EU:C:2014:2431 – Προδικαστικό ερώτημα

Η συγκεκριμένη προδικαστική απόφαση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ αναφορικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών καθώς και του δικαιώματος ακρόασης σε οποιαδήποτε διαδικασία.

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, ο K. Boudjlida, Αλγερινός υπήκοος, τον Σεπτέμβριο του 2007, ήρθε στη

Γαλλία για να πραγματοποιήσει ανώτερες σπουδές. Ο K. Boudjlida δεν ζήτησε την ανανέωση της τελευταίας άδειας διαμονής του ούτε ζήτησε μεταγενεστέρως τη χορήγηση νέας άδειας διαμονής. Κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος που θεωρούνταν παρανόμως διαμένων, ζήτησε να εγγραφεί ως αυτοαπασχολούμενος (Ιανουάριος του 2013) στην αρμόδια αρχή, προκειμένου να συστήσει πολύ μικρή επιχείρηση στον τομέα της μηχανικής. Όταν προσήλθε σε συνάντηση που όρισε ο εν λόγω οργανισμός, κλήθηκε, λόγω της παράνομης καταστάσεώς του, από τις υπηρεσίες της συνοριακής αστυνομίας να παρουσιαστεί στα γραφεία τους είτε αυθημερόν είτε το πρωί της επομένης, προκειμένου να εξεταστεί το νόμιμο της διαμονής του. Ο K. Boudjlida ανταποκρίθηκε αυθόρμητα στην κλήση αυτή και εξετάστηκε από τις υπηρεσίες αυτές σχετικά με την κατάστασή του από πλευράς του δικαιώματος διαμονής του στη Γαλλία.

Η συνέντευξη, η οποία διήρκεσε 30 λεπτά, αφορούσε την αίτησή του να εγγραφεί ως αυτοαπασχολούμενος, τις περιστάσεις της αφίξεώς του στη Γαλλία τον Σεπτέμβριο του 2007, τις συνθήκες της έκτοτε διαμονής του ως φοιτητή, την οικογενειακή του κατάσταση και το κατά πόσον θα δεχόταν να εγκαταλείψει τη γαλλική επικράτεια, αν η νομαρχία εξέδιδε σχετική απόφαση. Μετά το πέρας της συνεντεύξεως αυτής, ο préfet des Pyrénées-Atlantiques εξέδωσε απόφαση, σύμφωνα με την οποία ο ενδιαφερόμενος ήταν υποχρεωμένος να εγκαταλείψει τη γαλλική επικράτεια, σε προθεσμία 30 ημερών για οικειοθελή αναχώρηση και ορίζουσα ως χώρα προορισμού την Αλγερία. Ο ενδιαφερόμενος άσκησε προσφυγή ακυρώσεως, υποστηρίζοντας ότι κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής στερήθηκε της δυνατότητας του δικαιώματος ακροάσεως, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση πάσχει από πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον, λαμβανομένων υπόψη της κοινωνικής ενσωματώσεώς του στη Γαλλία και της πανεπιστημιακής του πορείας, θίγει δυσανάλογα την ιδιωτική του ζωή. Επίσης, υποστήριξε ότι η προθεσμία οικειοθελούς αναχωρήσεως των 30 ημερών, που τάχθηκε με την απόφαση αυτή, είναι υπερβολικά σύντομη για κάποιον που έχει διαμείνει στη χώρα επί χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των πέντε ετών. Επειδή η αρμόδια αρχή επέμεινε στη νομιμότητα της απόφασης που εξέδωσε, το αρμόδιο δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει προδικαστικά ερωτήματα

Το βασικό νομικό ζήτημα που τίθεται είναι εάν το δικαίωμα ακροάσεως σε οποιαδήποτε διαδικασία έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει, για παρανόμως διαμένοντα υπήκοο τρίτης χώρας για τον οποίο πρόκειται να εκδοθεί απόφαση επιστροφής, το δικαίωμα να του παρασχεθεί η δυνατότητα να αναλύσει το σύνολο των εναντίον του στοιχείων επί των οποίων η αρμόδια εθνική αρχή προτίθεται να στηρίξει αυτή την απόφαση.

Σύμφωνα με την κρίση του δικαστηρίου, το δικαίωμα ακροάσεως εγγυάται σε όλους τη δυνατότητα να καθιστούν γνωστή την άποψή τους κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και πριν από την έκδοση οποιασδήποτε αποφάσεως που θα μπορούσε να επηρεάσει δυσμενώς τα συμφέροντά τους. Ωστόσο, το δικαίωμα ακροάσεως δεν συνιστά απόλυτο προνόμιο, αλλά μπορεί να περιορίζεται με τον όρο ότι οι περιορισμοί αυτοί ανταποκρίνονται σε σκοπούς γενικού συμφέροντος και δεν αποτελούν υπέρμετρη και επαχθή επέμβαση θίγουσα την ίδια την ουσία των ούτως διασφαλιζόμενων δικαιωμάτων.

Το ΔΕΕ καταλήγει ότι το δικαίωμα ακροάσεως σε οποιαδήποτε διαδικασία έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει το δικαίωμα του παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας να εκφράσει, πριν από την έκδοση αποφάσεως επιστροφής που τον αφορά, την άποψή του σχετικά με τη νομιμότητα της διαμονής του καθώς και σχετικά με τις λεπτομέρειες του τρόπου επιστροφής του.

X. ΑΣΥΛΟ

Επιμ.: Βιργινία Τζώρτζη

► Προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι εθνικές αρχές μπορούν να αξιολογούν την αξιοπιστία των αιτούντων άσυλο ως προς τον γενετήσιο προσανατολισμό τους

Δεν συνιστά λόγο αναξιοπιστίας, η διστακτικότητα του αιτούντος να επικαλεστεί τον γενετήσιο προσανατολισμό του την πρώτη φορά που του δόθηκε η ευκαιρία να εκθέσει τους λόγους δίωξης του

Οδηγία 2004/83/ΕΚ – εξουσίες εθνικών αρχών – φόβος δίωξης λόγω γενετήσιου προσανατολισμού – Οδηγία 2005/85/ΕΚ – Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ – ανθρωπίνη αξιοπρέπεια – σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

ΔΕΕ C-148/13 έως C-150/13, Α, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρή, Εισηγητής: L. Bay Larsen, Γεν. Εισαγγελέας: E. Sharpston, EU:C:2014:2406 – Προδικαστικό ερώτημα

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας 2004/83/ΕΚ σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση των προσφύγων, που τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2011/95/ΕΕ, της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ, για τις ελάχιστες προδιαγραφές για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα στα κράτη μέλη, καθώς και των άρθρων 3 και 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το προδικαστικό ερώτημα υπεβλήθη στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός,

των Α, Β και C, υπηκόων τρίτων χωρών, και, αφετέρου, του Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (Υφυπουργού Ασφάλειας και Δικαιοσύνης) σχετικά με την απόρριψη των αιτήσεών τους για άσυλο στην Ολλανδία. Στο άρθρο 4 της Οδηγίας 2004/83/ΕΚ περιγράφονται οι όροι για την αξιολόγηση από τις αρμόδιες εθνικές αρχές των γεγονότων και των περιστάσεων που θεμελιώνουν την αίτηση ασύλου, ενώ το άρθρο 13 της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ διευκρινίζει τις προϋποθέσεις της προσωπικής συνεντεύξεως. Περαιτέρω, το άρθρο 1 του Χάρτη καθιερώνει το δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και το άρθρο 7 του Χάρτη το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούσαν τους Α, Β και C, που υπέβαλαν ξεχωριστά ο καθένας αίτηση ασύλου στην Ολλανδία, επικαλούμενοι φόβο δίωξης στις χώρες καταγωγής τους λόγω της ομοφυλοφιλίας τους. Και οι τρεις αιτήσεις απορρίφθηκαν από τις ολλανδικές αρχές ως αναξιόπιστες σε σχέση με τον γενετήσιο προσανατολισμό των αιτούντων ως ομοφυλόφιλων. Ειδικότερα, ο Α δήλωσε διατεθειμένος να υποβληθεί σε «τεστ» ή να προβεί σε ομοφυλοφιλική πράξη, προκειμένου να αποδείξει την ομοφυλοφιλία του, ενώ ο C προσκόμισε, επίσης, ενώπιον των αρμόδιων αρχών βιντεοσκοπημένες λήψεις ερωτικής του συννευρέσεως με πρόσωπο του ίδιου φύλου. Οι Α, Β και C άσκησαν ο καθένας προσφυγή κατά της αντίστοιχης απορριπτικής απόφασης ενώπιον του Rechtbank's-Gravenhage, το οποίο, κρίνοντας ότι ο Staatssecretaris ορθώς εκτίμησε ως αναξιόπιστες τις δηλώσεις τους περί του προβαλλόμενου γενετήσιου προσανατολισμού τους, απέρριψε αντιστοίχως τις προσφυγές τους ως αβάσιμες. Οι Α, Β, και C άσκησαν αναίρεση κατά των ανωτέρω αποφάσεων ενώπιον του Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας των Κάτω Χωρών), κατά την οποία οι τρεις αναιρεσιόνοτες ισχυρίστηκαν ότι ο Staatssecretaris, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της αξιοπιστίας των δηλώσεών τους, έθεσε ερωτήσεις σχετικά με τον προβαλλόμενο γενετήσιο προσανατολισμό τους που προσέβαλαν το δικαίωμά τους στον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ιδιωτικής ζωής. Περαιτέρω, υποστήριξαν ότι ο Staatssecretaris δεν είχε λάβει υπόψη του τη δυσφορία και τους πολιτισμικούς φραγμούς που μπορεί να εμποδίζουν τον αιτούντα να μιλήσει ανοιχτά για τον γενετήσιο προσανατολισμό του. Επιληφθέν της διαφοράς, το Raad van State εκτίμησε ότι η υποβολή ερωτήσεων στους αιτούντες άσυλο ενδέχεται, σε ορισμένο βαθμό, να προσβάλει τα δικαιώματα που κατοχυρώνουν οι διατάξεις του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Συνεπώς, διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα, ζητώντας από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τους περιορισμούς που επιβάλλει το άρθρο 4 της Οδηγίας 2004/83/ΕΕ και τα άρθρα 3 και 7 του Χάρτη όσον αφορά τον τρόπο εξακρίβωσης του γενετήσιου προσανατολισμού των αιτούντων άσυλο.

Το βασικό ζήτημα στην υπόθεση αυτή αφορούσε την καθοδήγηση από το Δικαστήριο ως προς τις ενέργειες των εθνικών αρχών που απαγορεύονται κατά την αξιολόγηση μιας αίτησης ασύλου που έχει ως βάση τον γενετήσιο προσανατολισμό. Το Δικαστήριο εξαρχής διευκρινίζει ότι το άρθρο 4 της Οδηγίας 2004/38/ΕΕ θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων, καθώς και σύμφωνα με τον Χάρτη. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει στην υπόθεση X, Y και Z ότι ένα άτομο μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι μέλος ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας για λόγους γενετήσιου προσανατολισμού (απόφαση X κ.λπ., C-199/12, C-200/12 και C-201/12, EU:C:2013:720). Περαιτέρω, θέτοντας τις προϋποθέσεις αξιολόγησης των αιτήσεων ασύλου, το Δικαστήριο καθιστά σαφές, πρώτον, ότι, αν και απόκειται στον ίδιο τον αιτούντα να προσδιορίσει τον γενετήσιο προσανατολισμό του, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίσουν διαδικασία αξιολόγησης που θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να συνεκτιμά την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας και τα άρθρα 1 και 7 του Χάρτη της Ένωσης. Κατά το Δικαστήριο, η αξιολόγηση δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά και μόνο σε στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ομοφυλόφιλους, όπως είναι η γνώση πληροφοριών για οργανώσεις ομοφυλοφίλων ή για τη συμπεριφορά των ομοφυλοφίλων, αλλά στην ατομική κατάσταση του αιτούντος. Δεύτερον, το Δικαστήριο καθιερώνει ως γενικό κανόνα την απαγόρευση των διερευνητικών ερωτήσεων σχετικά με τις σεξουαλικές πρακτικές του αιτούντος άσυλο, αποφαινόμενο ότι οι ερωτήσεις σχετικά με τις λεπτομέρειες των σεξουαλικών πρακτικών παραβιάζουν το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του άρθρου 7 του Χάρτη. Τρίτον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η ενδεχόμενη υποβολή των αιτούντων σε «τεστ», προκειμένου να αποδείξουν την ομοφυλοφιλία τους, ή ακόμα και οι εκ μέρους τους προσκομιζόμενες βιντεοσκοπημένες λήψεις των ερωτικών τους συννευρέσεων, δεν έχουν κατ' ανάγκην αποδεικτική αξία και ενδέχεται να προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο σεβασμός της οποίας κατοχυρώνεται από το άρθρο 1 του Χάρτη. Η σαφής τοποθέτηση του Δικαστηρίου στο σημείο αυτό αντιπροσωπεύει μια απαγόρευση, τονίζοντας ότι, αν θεωρηθεί πως επιτρέπεται ή κρίνεται παραδεκτή η χρήση τέτοιου είδους αποδείξεων σε μια περίπτωση, αυτό θα αποτελέσει κίνητρο και για άλλους αιτούντες και θα ισοδυναμεί, de facto, με εξαναγκασμό των προσώπων αυτών να προσφύγουν στη χρήση τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων. Τέταρτον, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η διαπίστωση πως ο αιτών άσυλο είναι αναξιόπιστος, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στον λόγο ότι το πρόσωπο αυτό δεν αποκάλυψε τον γενετήσιο προσανατολισμό του την πρώτη φορά που του δόθηκε η ευκαιρία να

εκθέσει τους λόγους διώξεώς του, είναι αντίθετη τόσο με το άρθρο 4 της Οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα όσο και με το άρθρο 13 της Οδηγίας για τις ελάχιστες προδιαγραφές για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα στα κράτη μέλη. Η διαπίστωση αυτή του Δικαστηρίου συνδέεται με τον ευαίσθητο χαρακτήρα των ζητημάτων που αφορούν την προσωπική σφαίρα ενός ανθρώπου και, ειδικότερα, τη σεξουαλικότητά του.

► **Προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να παρέχεται άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε λιποτάκτη που έχει ιθαγένεια τρίτης χώρας**

Η διεθνής προστασία καλύπτει όλο το στρατιωτικό προσωπικό, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού που ασκεί καθήκοντα διοικητικής μέριμνας ή τεχνικής υποστήριξης

Οδηγία 2004/83/ΕΚ για το καθεστώς των προσφύγων – προϋποθέσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα – λιποτάκτης – πράξεις δίωξης – ποινική δίωξη και επιβολή ποινής σε μέλος των ενόπλων δυνάμεων τρίτης χώρας

ΔΕΕ C-472/13, Shepherd, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: R. Silva de Lapuerta, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: E. Sharpston, EU:C:2015:117 – Προδικαστικό ερώτημα

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας για το καθεστώς των προσφύγων και, ειδικότερα, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να παρέχεται άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε λιποτάκτη υπήκοο τρίτης χώρας.

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του A.L. Shepherd, υπηκόου Ηνωμένων Πολιτειών, και της Bundesrepublik Deutschland (Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας) ενώπιον του Bayerisches Verwaltungsgericht München (Βαυαρικού Διοικητικού Πρωτοδικείου Μονάχου). Αντικείμενο της διαφοράς ήταν η απόφαση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας να μην υπαγάγει τον ενδιαφερόμενο στο καθεστώς πρόσφυγα.

Η εν λόγω Οδηγία καθορίζει, αφενός, την έννοια του πρόσφυγα και, αφετέρου, την έννοια της πράξης δίωξης, ως ελάχιστη απαίτηση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα και, ως εκ τούτου, παροχής διεθνούς προστασίας. Κατά το άρθρο 2 στοιχείο γ' της Οδηγίας, ως πρόσφυγας αναγνωρίζεται ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν

υπό την προστασία της εν λόγω χώρας. Επιπλέον, κατά το άρθρο 9 παρ. 2 της Οδηγίας, οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης μπορούν, μεταξύ άλλων, να έχουν τη μορφή νομικών, διοικητικών, αστυνομικών ή/και δικαστικών μέτρων, τα οποία εισάγουν διακρίσεις αφεαυτά ή εφαρμόζονται κατά τρόπο εισάγοντα διακρίσεις, ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής η οποία είναι δυσανάλογη ή μεροληπτική, ή τη μορφή ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη, εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούν τη λιποταξία του A.L. Shepherd, υπηκόου Ηνωμένων Πολιτειών, που κατατάχθηκε τον Δεκέμβριο του 2003 στις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις για διάστημα 15 μηνών και εκπαιδεύτηκε ως τεχνικός συντήρησης ελικοπτέρων. Από τον Σεπτέμβριο του 2004 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2005 υπηρέτησε στο Ιράκ, απασχολούμενος με τη συντήρηση ελικοπτέρων, χωρίς να μετάσχει άμεσα σε στρατιωτικές επιχειρήσεις ή σε μάχες. Τον Φεβρουάριο του 2005 επέστρεψε με τη μονάδα του στη Γερμανία και ανανέωσε τη σύμβασή του. Όταν τον Απρίλιο του 2007 ο A.L. Shepherd έλαβε για δεύτερη φορά φύλλο πορείας για το Ιράκ, αποφάσισε να λιποτακτήσει, δηλώνοντας ότι δεν ήθελε να μετέχει πλέον σε έναν παράνομο πόλεμο στο Ιράκ και στα εγκλήματα πολέμου που θεωρούσε ότι διαπράττονται εκεί. Ισχυριζόμενος ότι, λόγω της άρνησής του να εκπληρώσει τη στρατιωτική θητεία του στο Ιράκ, υπήρχε ο κίνδυνος να ασκηθεί κατ' αυτού ποινική δίωξη και ότι ήταν εκτεθειμένος στον κίνδυνο κοινωνικής απόρριψης στη χώρα του, ο A.L. Shepherd ζήτησε άσυλο στη Γερμανία τον Αύγουστο του 2008.

Ωστόσο, το Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων) απέρριψε, το 2011, την αίτηση χορήγησης ασύλου. Ο Shepherd προσέβαλε την απόφαση ενώπιον του Βαυαρικού Διοικητικού Πρωτοδικείου Μονάχου και ζήτησε από το αιτούν δικαστήριο να ακυρώσει την απόφαση αυτή και να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα.

Το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου να καθορίσει αν η ποινική δίωξη ή η επιβολή ποινής με την οποία ο A.L. Shepherd ερχόταν αντιμέτωπος θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πράξη δίωξης για τους σκοπούς της Οδηγίας, παρέπεμψε στο Δικαστήριο σειρά προδικαστικών ερωτημάτων που αφορούσαν την ερμηνεία της Οδηγίας και συνοψίζονται στο ερώτημα αν η ατιμωτική απόλυση από τον στρατό, η επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής και ο συνακόλουθος κοινωνικός οστρακισμός, σε συνδυασμό με τη δυσμενή κοινωνική αντιμετώπιση, συνιστούν πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 9 παρ. 2, στοιχείο β' ή στοιχείο γ' της Οδηγίας 2004/83.

Το βασικό ζήτημα στη συγκεκριμένη υπόθεση αφορά το καθεστώς των λιποτακτών, σύμφωνα με την Οδηγία για

το καθεστώς των προσφύγων, και τον ορισμό που πρέπει να αποδοθεί στις πράξεις δίωξης ύστερα από άρνηση να εκτελέσουν τα στρατιωτικά καθήκοντά τους. Σε απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο, συμφωνώντας με τις Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα και σε αντίθεση με τη θέση της γερμανικής Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Προσφύγων, αποφαινεται ότι το άρθρο 9 παρ. 2, στοιχείο ε΄, της Οδηγίας και η διεθνής προστασία που αυτό προβλέπει καλύπτει όλο το στρατιωτικό προσωπικό, άρα και το προσωπικό που ασκεί καθήκοντα διοικητικής μέριμνας ή τεχνικής υποστήριξης, που μετέχει ή θα μετάσχει άμεσα ή έμμεσα στη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου, εφόσον η συνδρομή του ήταν απαραίτητη. Ωστόσο, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η διάταξη αυτή αφορά την περίπτωση στην οποία υπάρχει σύρραξη. Επομένως, στο πεδίο εφαρμογής της δεν εμπίπτει η άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας που προβάλλεται εκτός ένοπλης σύρραξης, όποιος και αν είναι ο λόγος άρνησης.

Εξάλλου, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η προστασία δεν αφορά μόνον τις περιπτώσεις στις οποίες έχει αποδειχθεί ότι έχουν ήδη διαπραχθεί εγκλήματα πολέμου ή ότι τα εγκλήματα αυτά εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, αρκεί ο αιτών άσυλο να αποδείξει ότι η διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων είναι πιθανότατη. Επομένως, το Δικαστήριο κρίνει ότι, στον βαθμό που ο A.L. Shepherd μπορεί να αποδείξει ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να διαπράξει εγκλήματα πολέμου στο Ιράκ (λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι ο πόλεμος στο Ιράκ συνιστά καθεαυτό εχθροπραξία), το απλό γεγονός ότι τα εγκλήματα πολέμου δεν έχουν ήδη διαπραχθεί κατά το χρονικό σημείο της λιποταξίας του, αλλά είναι πιθανότατα, και η απλώς έμμεση συμμετοχή του στη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων ως τεχνικού συντήρησης ελικοπτέρων δεν θα του αποστερούσε την προστασία που παρέχει η συγκεκριμένη διάταξη της Οδηγίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο, διαφωνώντας στο σημείο αυτό με τη Γενική Εισαγγελέα, που υποστήριξε ότι η ύπαρξη εντολής του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ δεν επηρεάζει την έκβαση της αίτησης ασύλου, επιβάλλει το βάρος απόδειξης στον αιτούντα άσυλο. Ειδικότερα, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, προκειμένου να θεμελιωθεί ότι είναι πολύ πιθανή η διάπραξη εγκλημάτων πολέμου, θα πρέπει κατά την αξιολόγηση των περιστατικών από τις εθνικές αρχές να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι η στρατιωτική επέμβαση άρχισε με εντολή του Συμβουλίου Ασφαλείας ή με τη συναίνεση της διεθνούς Κοινότητας, γεγονός που, κατά το Δικαστήριο, παρέχει τα εχέγγυα για τη μη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου. Επιπλέον, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ύπαρξη νομοθεσίας των ΗΠΑ, που προβλέπει τον κολασμό των εγκλημάτων πολέμου σε συνδυασμό με την ύπαρξη δικαστηρίων για την επιβολή στην πράξη των σχετικών μέτρων κολασμού, καθιστά αβάσιμο τον ισχυρισμό του A.L. Shepherd ότι οι στρατιωτικοί ενός

από τα κράτη αυτά θα μπορούσαν να αναγκαστούν να τελέσουν τέτοια εγκλήματα. Τέλος, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο αιτών θα έπρεπε να αποδείξει ότι η άρνησή του να εκπληρώσει τη θητεία του αποτελεί το μόνο μέσο που έχει στη διάθεσή του, για να αποφύγει τη συμμετοχή του στα κατά τους ισχυρισμούς του τελούμενα εγκλήματα πολέμου. Στην επίδικη περίπτωση, αυτό δεν συνέβαινε, αφού ο συγκεκριμένος αιτών όχι μόνο κατατάχθηκε εθελοντικά στο στράτευμα, αλλά και ανανέωσε τη σύμβασή του για παραμονή του στις ένοπλες δυνάμεις μόλις επέστρεψε από το Ιράκ στη Γερμανία. Εναλλακτικά, το Δικαστήριο καταλήγει ότι ο αιτών θα έπρεπε να αποδείξει ότι τα μέτρα τα οποία υπάρχει κίνδυνος να του επιβληθούν λόγω της άρνησής του να εκπληρώσει τη θητεία του, όπως είναι η καταδίκη σε ποινή φυλάκισης ή η απόταξη, εισάγουν διακρίσεις ή είναι δυσανάλογα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καταλέγονται μεταξύ των πράξεων δίωξης που περιγράφονται στο άρθρο 9 παρ. 2, στοιχεία β΄ και γ΄ της Οδηγίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο καταλείπει στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει το ζήτημα αυτό.

ΧΙ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Επιμ.: Βιργινία Τζώρτζη

► Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων

Γαμικές διαφορές, διαφορές γονικής μέριμνας και απαγωγή παιδιού

απαγωγή παιδιού – Κανονισμός 2201/2003/ΕΚ (Βρυξέλλες ΙΙα) – θεσμική και δικονομική αυτονομία των κρατών μελών στον τομέα της διεθνούς απαγωγής παιδιών – Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

ΔΕΕ C-498/14, Bradbrooke, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: L. Bay Larsen, Εισηγητής: L. Bay Larsen, Γεν. Εισαγγελέας: N. Jääskinen, EU:C:2015:3 – Προδικαστικό ερώτημα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 11 παρ. 7 και 8, του Κανονισμού για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας (Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα). Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του D. Bradbrooke και της A. Aleksandrowicz σχετικά με τη γονική μέριμνα του γιου τους, ο οποίος κατακρατείται στην Πολωνία από τη μητέρα του.

Όπως διαπιστώνει το Δικαστήριο, σκοπός του άρθρου 11 του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα είναι απλώς να συμπληρώσει τις διατάξεις της σύμβασης της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών. Η Σύμβαση αυτή προβλέπει στα άρθρα 12 και 13 τη δυνατότητα για το κράτος, όπου το παιδί παρανόμως μετακι-

νήθηκε ή κατακρατήθηκε, να αρνηθεί την επιστροφή του παιδιού σε εξαιρετικές περιπτώσεις (για παράδειγμα, αν το παιδί βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο). Σε περίπτωση μιας τέτοιας απόφασης για τη μη επιστροφή του παιδιού, εφαρμόζονται οι παρ. 6 και 7 του άρθρου 11 του Κανονισμού. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, η απόφαση για τη μη επιστροφή του παιδιού πρέπει να διαβιβάζεται στην κεντρική αρχή του κράτους της συνήθους διαμονής του παιδιού. Ως εκ τούτου, τα μέρη καλούνται να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους στο δικαστήριο του κράτους μέλους όπου το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Στη συνέχεια, με βάση τις παρατηρήσεις αυτές, το δικαστήριο αυτού του κράτους θα κρίνει για την επιμέλεια του παιδιού.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούν ένα παιδί που γεννήθηκε το 2011 στην Πολωνία, από τη σχέση μεταξύ μια Πολωνής και ενός Βρετανού, ο οποίος ήταν κάτοικος Βελγίου. Η μητέρα και το παιδί εγκαταστάθηκαν στις Βρυξέλλες κατά τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2012. Εκεί το παιδί διατηρούσε τακτική επικοινωνία με τον πατέρα του, παρά το γεγονός ότι δεν είχε συναφθεί συμφωνία μεταξύ των γονιών ως προς την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας. Τον Οκτώβριο του 2013 η μητέρα έφυγε για διακοπές με το παιδί στην Πολωνία. Όταν ο πατέρας συνειδητοποίησε ότι η μητέρα του παιδιού δεν είχε πρόθεση να το επιστρέψει από την Πολωνία, εκκίνησε δύο νομικές διαδικασίες ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων. Πρώτον, προσέφυγε ενώπιον του Tribunal de la jeunesse de Bruxelles, ζητώντας την έκδοση απόφασης σχετικά με τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας και τη διαμονή του παιδιού. Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι η γονική μέριμνα θα ασκείται από κοινού από τους γονείς, αποφάσισε δε ότι το παιδί θα διαμένει με τη μητέρα του, ενώ δευτερευόντως και προσωρινώς θα διαμένει κάθε δεύτερο σαββατοκύριακο με τον πατέρα του, ο οποίος οφείλει να μεταβαίνει στην Πολωνία. Θεωρώντας ότι η απόφαση αυτή επικύρωνε την παράνομη μετακίνηση του κοινού τέκνου προς την Πολωνία, ο πατέρας άσκησε έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Cour d'appel de Bruxelles (Εφετείο Βρυξελλών), ζητώντας, κυρίως, την αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας καθώς και τον ορισμό της οικίας του ως κύριας διαμονής του παιδιού. Δεύτερον, παράλληλα προς την επί της ουσίας διαδικασία ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων, ο πατέρας υπέβαλε στη βελγική κεντρική αρχή αίτηση για την άμεση επιστροφή του παιδιού στο Βέλγιο, βάσει της διαδικασίας επιστροφής που προβλέπει η Σύμβαση της Χάγης του 1980. Ακολουθώντας τις διατάξεις της, ένα Πρωτοδικείο στην Πολωνία διαπίστωσε ότι το παιδί είχε μετακινηθεί παράνομα από τη μητέρα του και το ότι η συνήθης διαμονή του παιδιού πριν από τη

μετακίνηση ήταν στο Βέλγιο. Ωστόσο, αρνήθηκε να διατάξει την επιστροφή του παιδιού. Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα, η πολωνική κεντρική αρχή διαβίβασε στην ομόλογή της βελγική κεντρική αρχή αντίγραφο της εν λόγω αποφάσεως περί μη επιστροφής και η τελευταία κατέθεσε την εν λόγω δικογραφία στη Γραμματεία του Tribunal de première instance francophone de Bruxelles (οικογενειακό δικαστήριο) και κάλεσε τους διαδίκους να καταθέσουν προτάσεις. Με μεταγενέστερη οριστική απόφαση το Tribunal de la famille de Bruxelles (Οικογενειακό Δικαστήριο) παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Cour d'appel de Bruxelles (Εφετείο Βρυξελλών) με το σκεπτικό ότι η υπόθεση είχε χαθεί στα βελγικά δικαστήρια από τον πατέρα πριν από την παράνομη μετακίνηση του παιδιού κατά την έννοια του άρθρου 11 παρ. 7 του Κανονισμού και ότι η επί της ουσίας συζήτηση εκκρεμούσε ενώπιον του εν λόγω Cour d'appel. Το Cour d'appel, λαμβάνοντας υπόψη ότι η διαδικασία του άρθρου 11 παρ. 6 έως 8 του Κανονισμού θα μπορούσε να κινηθεί ενώπιόν του μόνο με έφεση που θα ασκούσε διάδικος κατά της αποφάσεως περί παραπομπής που εξέδωσε το Tribunal de la famille de Bruxelles, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και ζήτησε από το Δικαστήριο διευκρινίσεις.

Το βασικό νομικό ζήτημα στην υπόθεση είναι κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 11 παρ. 7 και 8 του Κανονισμού έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εκ μέρους κράτους μέλους απονομή σε εξειδικευμένο δικαστήριο (στην προκειμένη περίπτωση, το Cour d'appel) της αρμοδιότητας να εξετάζει τα ζητήματα της επιστροφής ή της επιμέλειας του παιδιού στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπουν οι εν λόγω διατάξεις, ακόμη και στην περίπτωση που έχει ήδη κινηθεί, ενώπιον ετέρου δικαστηρίου, (σε αυτή την περίπτωση, το tribunal de la famille de Bruxelles) διαδικασία επί της ουσίας όσον αφορά τη γονική μέριμνα του παιδιού. Το Δικαστήριο απάντησε αρνητικά. Επαναλαμβάνοντας τη νομολογία του, υπενθύμισε ότι σκοπός του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα δεν είναι η ενοποίηση των ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων δικαίου των διαφόρων κρατών μελών. Εντούτοις, το Δικαστήριο τόνισε ότι η εφαρμογή των σχετικών κανόνων της εθνικής νομοθεσίας δεν πρέπει να θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα (effet utile) του Κανονισμού αυτού, ο οποίος σε κάθε περίπτωση πρέπει να συμβαδίζει με τα θεμελιώδη δικαιώματα τα παιδιού και, ιδιαίτερα, με το άρθρο 24 του Χάρτη. Το Δικαστήριο, συμφωνώντας με τη Γνώμη του Γενικού Εισαγγελέα, κρίνει ότι το άρθρο 11 παρ. 7 του Κανονισμού δεν συνιστά κανόνα περί καθορισμού του αρμόδιου δικαστηρίου, αλλά κανόνα τεχνικού χαρακτήρα που αποσκοπεί κυρίως στον καθορισμό της διαδικασίας κοινοποιήσεως των πληροφοριακών στοιχείων σχετικά με την απόφαση περί μη επιστροφής. Κατά συνέπεια, το Δι-

καστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 11 παρ. 7 και 8 του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, στην εκ μέρους κράτους μέλους απονομή σε εξειδικευμένο δικαστήριο της αρμοδιότητας να εξετάζει τα ζητήματα της επιστροφής ή της επιμέλειας του παιδιού στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπουν οι εν λόγω διατάξεις, ακόμη και στην περίπτωση που έχει ήδη κινηθεί, ενώπιον άλλου δικαστηρίου, διαδικασία επί της ουσίας όσον αφορά τη γονική μέριμνα του παιδιού, αρκεί αυτή η απονομή αρμοδιότητας να είναι σύμφωνη με το άρθρο 24 του Χάρτη – ιδιαίτερα όσον αφορά τον σκοπό της ταχείας διεξαγωγής των διαδικασιών αυτών.

► Ειδικές δωσιδικίες ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας

Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και διάδοση μέσω διαδικτύου

Κανονισμός 44/2001/ΕΚ – άρθρο 5 σημείο 3 – δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας – διάδοση μέσω διαδικτύου – προσδιορισμός του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός – κριτήριο

ΔΕΕ C-441/13, Hejduk, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: L. Bay Larsen, Εισηγητής: M. Safjan, Γεν. Εισαγγελέας: P. Cruz Villalón, EU:C:2015:28 – Προδικαστικό ερώτημα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 σημείο 3, του Κανονισμού 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Κανονισμός Βρυξέλλες Ι). Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της P. Hejduk, κατοίκου Βιέννης και της εταιρείας EnergieAgentur, με έδρα στο Ντίσελντορφ. Το αντικείμενο της δίκης ενώπιον του Handelsgericht Wien ήταν η δικαιοδοσία ενός δικαστηρίου κράτους μέλους να εκδικάσει αγωγή για προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας λόγω της ανάρτησης από την EnergieAgentur στο διαδίκτυο φωτογραφιών της P. Hejduk, χωρίς τη συγκατάθεσή της.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι, που θέτει την αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους. Ωστόσο, στην εν λόγω υπόθεση, η δικαιοδοσία του Handelsgericht Wien θεμελιώθηκε στη διάταξη του άρθρου 5 σημείο 3 του Κανονισμού, που προβλέπει ότι, ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, το πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός.

Η P. Hejduk είναι Αυστριακή επαγγελματίας φωτογράφος, με ειδικευση στην αρχιτεκτονική φωτογραφία. Το 2004, ο Αυστριακός αρχιτέκτονας G.W. Reinberg, χρησιμοποίησε ως οπτικό υλικό φωτογραφίες της P. Hejduk, με τη συγκατάθεσή της, σε ημερίδα που διοργάνωσε η EnergieAgentur. Στη συνέχεια, η EnergieAgentur, χωρίς τη συγκατάθεση της P. Hejduk και χωρίς οποιαδήποτε μνεία σε δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ανάρτησε τις φωτογραφίες στον ιστότοπό της στο διαδίκτυο, όπου οι επισκέπτες μπορούσαν να τις δουν και να τις κατεβάσουν (download) στον υπολογιστή τους. Η P. Hejduk, άσκησε αγωγή κατά της EnergieAgentur ενώπιον του Handelsgericht Wien. Η εναγόμενη εταιρεία προέβαλε ένσταση αναρμοδιότητας, επαναλαμβάνοντας το σκεπτικό του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Sportradar*. Ισχυρίστηκε, δηλαδή, ότι το Handelsgericht Wien δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, επειδή ο διαδικτυακός της ιστότοπος κατευθύνει τις δραστηριότητές της στο κοινό της Γερμανίας και όχι της Αυστρίας. Το Handelsgericht Wien αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα.

Το βασικό νομικό ζήτημα στην εν λόγω υπόθεση είναι αν το άρθρο 5 σημείο 3 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε, όταν ασκείται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου αγωγή με αίτημα την αναγνώριση ευθύνης για προσβολή των συγγενικών προς το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας δικαιωμάτων, τα οποία κατοχυρώνονται στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, το δικαστήριο αυτό να έχει δικαιοδοσία για την εκδίκαση της υποθέσεως, εφόσον προστατευόμενες φωτογραφίες έχουν αναρτηθεί σε διαδικτυακό ιστότοπο που είναι προσβάσιμος στην περιφέρειά του. Με άλλα λόγια, αν αρκεί η προσβασιμότητα για να θεμελιώσει τη δικαιοδοσία του.

Το Δικαστήριο, διαφωνώντας με την Πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα, που προέκρινε μια διαφορετική ερμηνεία του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος του άρθρου 5 σημείο 3 του Κανονισμού, υιοθέτησε, όπως και στην προγενέστερη υπόθεση *Pinckney* C-170/12, (EU:C:2013:635), το κριτήριο της προσβασιμότητας. Το Δικαστήριο δεν δημιουργεί νέο κριτήριο σε σχέση με την προηγούμενη νομολογία του. Έτσι, συμπέρανε ότι η φράση «τόπος όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός», η οποία χρησιμοποιείται στο άρθρο 5 σημείο 3 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι, αφορά τόσο τον τόπο επελεύσεως της ζημίας όσο και τον τόπο όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός. Κατά συνέπεια, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, ο εναγόμενος επιτρέπεται να εναχθεί, κατ' επιλογήν του ενάγοντος, ενώπιον δικαστηρίου είτε του ενός είτε του άλλου από τους δύο αυτούς τόπους. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, στην παρούσα υπόθεση το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός είναι η ενεργοποίηση της τεχνικής διαδικασίας που ήταν απαραίτητη για να γίνει η ανάρτηση των φωτογραφιών στον ιστότοπο

του εναγομένου. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν απαιτείται να «κατευθύνει» ο διαδικτυακός ιστότοπος τις σχετικές δραστηριότητες προς το κράτος μέλος του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε η αγωγή. Αντιθέτως, έχει σημασία το ότι οι φωτογραφίες προστατεύονται από τον αυστριακό νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων, και ότι έγιναν διαθέσιμες στην Αυστρία μέσω της γερμανικής ιστοσελίδας. Η προβαλλόμενη ζημία – ή ο κίνδυνος ζημίας – ως εκ τούτου, θεωρήθηκε ότι έχουν λάβει χώρα στην Αυστρία. Η διαπίστωση αυτή ήταν καθοριστική για τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας του αυστριακού δικαστηρίου.

Το Δικαστήριο, συνεπώς, κατέληξε ότι το άρθρο 5 σημείο 3 του Κανονισμού Βρυξέλλες I έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση προβαλλόμενης προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο κράτος μέλος του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε σχετική αγωγή, το τελευταίο έχει δικαιοδοσία, ως δικαστήριο του τόπου επελεύσεως της ζημίας, να κρίνει επί της αγωγής, εφόσον ζητείται να αναγνωρισθεί ευθύνη για την προσβολή των ως άνω δικαιωμάτων λόγω ανάρτησης προστατευόμενων φωτογραφιών σε διαδικτυακό ιστότοπο προσβάσιμο στην περιφέρειά του. Το δικαστήριο αυτό είναι αρμόδιο να κρίνει μόνον επί της ζημίας που προκλήθηκε εντός του κράτους μέλους όπου έχει την έδρα του.

► Διεθνής δικαιοδοσία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Συμβάσεις καταναλωτών με αντικείμενο την αγορά, με ενδιάμεσο, τίτλων εκδοθέντων από τράπεζα και δικαιοδοσία επί αγωγών κατά της εκδότριας τράπεζας

Κανονισμός 44/2001/ΕΚ – αγορά τίτλων εκδοθέντων από τράπεζα σε άλλο κράτος μέλος – ενδιάμεσος σε τρίτο κράτος μέλος – δικαιοδοσία επί αγωγών που στρέφονται κατά της εκδότριας των εν λόγω τίτλων τράπεζας

ΔΕΕ C-375/13, Kolassa, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: L. Bay Larsen, Εισηγητής: M. Safjan, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, EU:C:2015:37 – Προδικαστικό ερώτημα

Το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του H. Kolassa, κατοίκου Βιέννης, και της Barclays Bank με έδρα στο Λονδίνο. Αντικείμενο της εθνικής δίκης ήταν η αγωγή αποζημίωσης δυνάμει συμβατικής, προσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης της τράπεζας αυτής, λόγω απώλειας της αξίας επενδύσεως χρηματοοικονομικού χαρακτήρα την οποία είχε πραγματοποιήσει ο H. Kolassa, διά τίτλου που είχε εκδώσει η τράπεζα.

Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το ζήτημα της δικαιοδοσίας στην ευθύνη που απορρέει από το ενημερωτικό δελτίο. Κατά το άρθρο 5 σημεία 1 και 3 του Κανονισμού Βρυξέλλες I, κάθε πρόσω-

πο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή. Περαιτέρω, εξειδικεύεται ότι ο τόπος εκπλήρωσης της επίδικης παροχής είναι, εφόσον πρόκειται για πώληση εμπορευμάτων, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παράδοση των εμπορευμάτων, εφόσον πρόκειται για παροχή υπηρεσιών, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών και τέλος, ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιοσεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 1 του εν λόγω Κανονισμού, το οποίο ρυθμίζει τη διεθνή δικαιοδοσία σε συμβάσεις καταναλωτών, προβλέπεται ότι, σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του προσώπου που τις καταρτίζει, του καταναλωτή, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, α) όταν πρόκειται για πώληση ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τμήματος ή β) όταν πρόκειται για δάνειο με σταδιακή εξόφληση ή για άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεδεμένη με τη χρηματοδότηση αγοράς ενσωμάτων κινητών ή γ) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η σύμβαση καταρτίστηκε με πρόσωπο το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσον τέτοιου είδους δραστηριότητες σ' αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.

Ο H. Kolassa, Αυστριακός υπήκοος, επένδυσε ως καταναλωτής, αγοράζοντας παραστατικά με μορφή χρεογράφων πληρωτέων στον κομιστή, τα οποία εκδόθηκαν από την Barclays Bank. Κατά την έκδοση των εν λόγω παραστατικών, η Barclays Bank διένειμε ένα βασικό ενημερωτικό δελτίο και στην Αυστρία. Τα ομόλογα αυτά πωλήθηκαν σε θεσμικούς επενδυτές και όχι σε ιδιώτες. Οι επενδυτές αυτοί κατόπιν τα μεταπώλησαν, ιδίως σε καταναλωτές. Η γερμανική DAB Bank AG, η οποία με τη σειρά της τα απέκτησε από την Barclays Bank, τα διαβίβασε στην αυστριακή θυγατρική της direktanlage.at. Η τελευταία τα πούλησε στον ιδιώτη επενδυτή H. Kolassa. Κομιστής του ομολόγου ήταν η direktanlage.at που κατείχε τα παραστατικά στο Μόναχο στο όνομά της κι όχι ο ίδιος ο H. Kolassa, ο οποίος είχε μόνον αξίωση παραδόσεως των παραστατικών. Όταν τα εν λόγω παραστατικά έχασαν όλη την αξία τους, ο H. Kolassa άσκησε αγωγή αποζημίωσης ενώπιον του Handelsgericht Wien κατά της Βρετανικής Barclays Bank λόγω συμβατικής, προσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης. Κατά τον ενάγοντα, η δικαιοδοσία του αυστριακού δικαστηρίου θεμελιωνόταν στο

άρθρο 15 παρ. 1 στοιχείο γ' ή, επικουρικώς, στο άρθρο 5 σημεία 1 στοιχείο α' και 3 του Κανονισμού. Το αυστριακό δικαστήριο είχε αμφιβολίες σχετικά με τη δικαιοδοσία του και υπέβαλε μια σειρά προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 5 σημεία 1, στοιχείο α' και 3, καθώς και 15 παρ. 1 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

Συγκεκριμένα, τα βασικά νομικά ζητήματα της υπόθεσης ήταν αν η ευθύνη που απορρέει από το ενημερωτικό δελτίο αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει στις καταναλωτικές συμβάσεις, κατά το άρθρο 15 παρ. 1, ή μπορεί να θεωρηθεί ως διαφορά εκ συμβάσεως κατά το άρθρο 5 παρ. 1, ή αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει στις ενοχές εξ αδικοπράξιας ή οιονεί αδικοπράξιας κατά το άρθρο 5 παρ. 3, καθώς και αν, κατά τον έλεγχο της διεθνούς δικαιοδοσίας του βάσει του Κανονισμού, απαιτείται η διεξαγωγή αποδεικτικής διαδικασίας ή εάν το δικαστήριο πρέπει, αντιθέτως, να υπολάβει ότι ευσταθούν οι ισχυρισμοί του ενάγοντος στην υπόθεση της κύριας δίκης.

Σε απάντηση των προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο αρνείται να θεωρήσει την ευθύνη που απορρέει από ενημερωτικό δελτίο ως ζήτημα που συνδέεται με τις καταναλωτικές συμβάσεις καθόσον δεν υφίσταται σύμβαση μεταξύ της Barclays Bank και του H. Kolassa, διότι δεν είναι αυτός κομιστής των χρεογράφων. Περαιτέρω, το Δικαστήριο αποκλείει τον χαρακτηρισμό της εν λόγω ευθύνης ως διαφορά εκ συμβάσεως, επειδή είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός μιας παροχής, δεδομένου ότι, βάσει του άρθρου 5 παρ. 1 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται με γνώμονα τον τόπο επέλευσης όπου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί η παροχή. Κατά συνέπεια, η εφαρμογή του προβλεπόμενου στην εν λόγω διάταξη κανόνα ειδικής δωσιδικίας για τις διαφορές εκ συμβάσεως προϋποθέτει τον προσδιορισμό νομικής υποχρέωσης, την οποία ένα πρόσωπο ανέλαβε ελεύθερα έναντι άλλου προσώπου και στην οποία στηρίζεται η αγωγή. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η Barclays Bank δεν ανέλαβε ελεύθερα έναντι του H. Kolassa μια τέτοια νομική υποχρέωση. Το Δικαστήριο δέχεται ότι οι αγωγές αποζημιώσεως που στρέφονται κατά εκδότη βάσει του ενημερωτικού δελτίου εμπίπτουν στις ενο-

χές εξ αδικοπράξιας ή οιονεί αδικοπράξιας, εφόσον δεν αποτελούν ενοχές εξ συμβάσεως. Επαναλαμβάνοντας τη νομολογία του, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η φράση «τόπος όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός» αφορά τόσο τον τόπο επέλευσεως της ζημίας όσο και τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, οπότε ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί, κατ' επιλογήν του ενάγοντος, ενώπιον του δικαστηρίου του ενός ή του άλλου εκ των δύο αυτών τόπων. Όσον αφορά το προβαλλόμενο ως γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, δηλαδή τη φερόμενη παράβαση εκ μέρους της Barclays Bank των σχετικών με το ενημερωτικό δελτίο και την ενημέρωση των επενδυτών νομικών υποχρεώσεων της, το Δικαστήριο αποφαίνεται ότι δεν έλαβε χώρα στην Αυστρία, καθόσον δεν προκύπτει ότι οι αποφάσεις σχετικά με τις προτεινόμενες από την Barclays επενδύσεις, καθώς και το περιεχόμενο των σχετικών ενημερωτικών δελτίων ελήφθησαν στο κράτος μέλος της κατοικίας του συγκεκριμένου επενδυτή, δηλαδή την Αυστρία, ούτε ότι τα εν λόγω ενημερωτικά δελτία συντάχθηκαν και διανεμήθηκαν σε οποιοδήποτε άλλο από το κράτος μέλος στο οποίο εδρεύει η εν λόγω τράπεζα. Επομένως, προκύπτει ότι ο τόπος του γενεσιουργού της αιτίας γεγονότος είναι στην έδρα της Barclays, εκτός εάν το ενημερωτικό δελτίο έχει αρχικά συνταχθεί και διανεμηθεί αλλού.

Το πιο σημαντικό και ενδιαφέρον μέρος της απόφασης αφορά τον τόπο επέλευσης της ζημίας. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την απόφαση του στην υπόθεση *Kronhofer C-168/02*, (EU:C:2004:364), όπου είχε αποκλείσει την κατοικία του επενδυτή ως τέτοια ως τον τόπο της οικονομικής ζημίας. Ωστόσο, στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο κατέληξε ότι τα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του ενάγοντος είναι αρμόδια, βάσει του τόπου επέλευσεως της ζημίας, να εκδικάσουν μια τέτοια αγωγή, ιδίως όταν η εν λόγω ζημία επέρχεται άμεσα σε τραπεζικό λογαριασμό του συγκεκριμένου ενάγοντος σε τράπεζα με έδρα στην περιφέρεια δικαιοδοσίας των δικαστηρίων αυτών. Περαιτέρω, στο πλαίσιο του ελέγχου της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι, δεν απαιτείται η διεξαγωγή αποδεικτικής διαδικασίας ευρείας κλίμακας επί των επίδικων πραγματικών περιστάσεων.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Β. Σχολιασμένη Νομολογία ΔΕΕ - ΓεΔΕΕ

► Ευρωπαϊκή ιθαγένεια

Αντίθετη με το ενωσιακό δίκαιο η επιβολή σε πολίτες τρίτων κρατών, μέλη οικογενειών πολιτών της Ένωσης, υποχρέωσης λήψης άδειας εισόδου

ιθαγένεια της Ένωσης – δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής – Οδηγία 2004/38/ΕΚ – πολίτης τρίτου κράτους, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης – δελτίο διαμονής – Ηνωμένο Βασίλειο – άδεια εισόδου – Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 20

ΔΕΕ C-202/13, McCarthy κ.λπ., Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: Τ. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, EU:C:2014:2450 – Προδικαστικό ερώτημα

Η Helena Patricia McCarthy Rodríguez είναι Κολομβιανή υπήκοος, σύζυγος Βρετανού πολίτη, με τον οποίο έχει αποκτήσει μία κόρη. Από το 2010, η οικογένεια κατοικεί μόνιμα στην Ισπανία, ταξιδεύει όμως συχνά στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου διατηρεί οικία. Μολονότι, ως σύζυγος πολίτη της Ένωσης, η H.P. McCarthy Rodríguez είναι κάτοχος δελτίου διαμονής που της χορηγήθηκε από τις ισπανικές αρχές βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ, για το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους στην επικράτεια των κρατών μελών, προκειμένου να εισέλθει στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου, της ζητείται να διαθέτει και τη λεγόμενη «οικογενειακή άδεια ΕΟΧ», εξάμηνης διάρκειας, την οποία προμηθεύεται κάθε φορά από την έδρα της διπλωματικής αποστολής του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ισπανία, αφού πρώτα απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικές με την οικονομική και επαγγελματική της κατάσταση. Θεωρώντας ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δικαιούται να απαιτεί την προηγούμενη λήψη άδειας εισόδου, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ, από όσους υπηκόους τρίτων κρατών είναι μέλη οικογενειών πολιτών της Ένωσης, η H.P. McCarthy Rodríguez, ο σύζυγος και η κόρη της προσέφυγαν στο High Court of Justice (administrative court), ζητώντας να αναγνωρισθεί ότι το εν λόγω κράτος μέλος παρέβη την υποχρέωσή του για ορθή μεταφορά της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ στην εσωτερική έννομη τάξη ως προς το σημείο αυτό. Αντικρούοντας τους ισχυρισμούς τους, ο Υπουργός Εσωτερικών (Secretary of State for the Home Department) υποστήριξε την αναγκαιότητα του μέτρου τόσο για την αποτροπή κατάχρησης δικαιώματος ή απάτης, κατά το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ, όσο και για τη διενέργεια των απαραίτητων συνοριακών ελέγχων, κατά το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20. Διατηρώντας αμφιβολίες για την ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε την αναστολή της ενώπιόν του διαδικασίας και την αποστολή στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής, ΔΕΕ ή Δικαστήριο) μιας σειράς προδικαστικών ερωτημάτων.

Στην απάντησή του, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αρχικά ασχολήθηκε με το ζήτημα αν η Οδηγία 2004/38/ΕΚ τυγχάνει, εν προκειμένω, εφαρμογής, αποφάνθηκε δε πως η H.P. McCarthy Rodríguez δύναται να επικαλείται όσα δικαιώματα απορρέουν από αυτήν και έναντι του κράτους μέλους του οποίου ο σύζυγός της είναι πολίτης. Στη συνέχεια, εξέτασε τις κρίσιμες διατάξεις και κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα με τον Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar: ούτε το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ ούτε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20 επιτρέπουν σε ένα κράτος μέλος να επιβάλει, για σκοπούς γενικής πρόληψης, στα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, που είναι υπήκοοι τρίτου κράτους και κατέχουν ισχύον δελτίο διαμονής χορηγηθέν από τις αρχές άλλου κράτους μέλους, την υποχρέωση να διαθέτουν και άδεια εισόδου, όπως είναι η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ, ώστε να μπορούν να εισέλθουν στην επικράτειά τους.

Παρατηρήσεις

Δημοσθένης Λέντζης*

Η υπό σχολιασμό απόφαση του Δικαστηρίου παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, καθώς ερμηνεύει για πρώτη φορά δύο διατάξεις, μία του δευτερογενούς και μία του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, που επιτρέπουν, σε όλα τα κράτη μέλη ή σε δύο μόνον από αυτά αντίστοιχα, τη λήψη μέτρων περιοριστικών του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων: α) το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29.04.2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών¹ (υπό 1) και β) το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20, για την εφαρμογή ορισμένων πτυχών του άρθρου 26 ΣΛΕΕ (εσωτερική αγορά) στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία (υπό 2).

1. Οδηγία 2004/38/ΕΚ

Ως προς την Οδηγία 2004/38/ΕΚ, πάντως, η συμβολή της απόφασης του Δικαστηρίου δεν εξαντλείται στην ερμηνεία του άρθρου 35 αυτής (υπό Α), αλλά επεκτείνεται και σε ένα σημαντικό ζήτημα αρχής, στο αν ένας υπήκοος τρίτου κράτους που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης μπορεί να επικαλείται όσα δικαιώματα του παρέχει και έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του

* Λέκτορας Νομικής Σχολής ΑΠΘ. Το κείμενο ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2015.

1. ΕΕ 2004 L 158/77 (διορθωτικό: ΕΕ 2004 L 229/35).

πολίτη της Ένωσης (υπό Β). Στο συγκεκριμένο ζήτημα διαφαίνεται μάλιστα και μια διαφοροποίηση του Δικαστηρίου σε σχέση με την παλαιότερη νομολογία του.

Α. Πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας

Προκειμένου η χρήση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών να καταστεί περισσότερο ελκυστική για τον πολίτη της Ένωσης, η Οδηγία 2004/38/EK παρέχει το εν λόγω δικαίωμα και στα μέλη της οικογένειάς του, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους². Δεδομένου ότι όλα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης είναι και τα ίδια πολίτες της Ένωσης έχουν, κατά κανόνα τουλάχιστον, αυτοτελές δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, αυτή η πρόβλεψη ευνοεί πρωτίστως όσα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης είναι υπήκοοι τρίτων κρατών³. Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, στην περίπτωση τους, το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής έχει παρεπόμενο χαρακτήρα, εξαρτάται δηλαδή από την εκ μέρους του πολίτη της Ένωσης προηγούμενη άσκηση του δικού του (αυτοτελούς) δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής⁴. Ένα τέτοιο παρεπόμενο δικαίωμα έχει, εν προκειμένω, η H.P. McCarthy Rodríguez, με την ιδιότητα της συζύγου πολίτη της Ένωσης.

Η αξιοσημείωτη ιδιαιτερότητα έγκειται στην παραδοχή του Δικαστηρίου ότι το απορρέον από την Οδηγία 2004/38/EK παρεπόμενο δικαίωμα της H.P. McCarthy Rodríguez είναι επικλήσιμο και έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του συζύγου της (του Ηνωμένου Βασιλείου), πέραν του κράτους μέλους προς το οποίο αυτός είχε μετακινηθεί (της Ισπανίας). Βέβαια, το Δικαστήριο είχε και στο παρελθόν αναγνωρίσει το δικαίωμα του υπηκόου τρίτου κράτους που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης να συνοδεύσει τον πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος καταγωγής του, μετά από την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε ένα άλλο κράτος μέλος⁵. Τότε, ωστόσο, το είχε πράξει εφαρμόζοντας το άρθρο 21 παρ. 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 18 παρ. 1 ΣΕΚ), ενώ οι παραπομπές στο δευτερογενές δίκαιο (συμπεριλαμβανομένης της Οδηγίας 2004/38/

EK) γίνονταν μόνον «κατ' αναλογίαν»⁶. Αντίθετα, στην υπό σχολιασμό απόφαση, το Δικαστήριο θεμελίωσε το δικαίωμα της H.P. McCarthy Rodríguez αποκλειστικά στις διατάξεις της Οδηγίας 2004/38/EK, χωρίς την παραμικρή αναφορά στο πρωτογενές δίκαιο.

Πρόκειται για σιωπηρή μεταστροφή της νομολογίας. Στις παλαιότερες σχετικές αποφάσεις του, το Δικαστήριο αντιλαμβανόταν – και εύλογα – την Οδηγία 2004/38/EK ως αφορώσα τη μετακίνηση προς οποιοδήποτε κράτος μέλος πλην του κράτους μέλους καταγωγής του πολίτη της Ένωσης. Είχε, επομένως, αρνηθεί να εφαρμόσει τις διατάξεις της για τους όρους άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε όποιον πολίτη της Ένωσης έχει, σύμφωνα με γενική αρχή του δημοσίου διεθνούς δικαίου, άνευ όρων δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο έδαφος ενός κράτους μέλους, επειδή είναι πολίτης του κράτους μέλους αυτού. Και εφόσον ο πολίτης της Ένωσης δεν αντλούσε έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του (αυτοτελή) δικαιώματα από την Οδηγία 2004/38/EK, δεν αντλούσε (παρεπόμενα) δικαιώματα ούτε το μέλος της οικογένειάς του που είναι υπήκοος τρίτου κράτους. Το δικαίωμα του τελευταίου να συνοδεύσει τον πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος καταγωγής του, μετά από την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε ένα άλλο κράτος μέλος, έβρισκε λοιπόν έρεισμα στο άρθρο 21 παρ. 1 ΣΛΕΕ και πουθενά αλλού. Στην υπό σχολιασμό απόφαση, το Δικαστήριο αρκέσθηκε να διαπιστώσει, μάλλον λακωνικά (απουσιάζουν οι αναφορές στην παλαιότερη νομολογία), ότι το άρθρο 5 της Οδηγίας 2004/38/EK για το δικαίωμα και τους όρους εισόδου στην επικράτεια των κρατών μελών αναφέρεται στα «κράτη μέλη» γενικά, άρα και στο κράτος μέλος καταγωγής του πολίτη της Ένωσης⁷, και όχι στα «άλλα κράτη μέλη» ή στο «κράτος μέλος υποδοχής»⁸. Η νέα ερμηνεία, εκμεταλλεζόμενη την ασάφεια του γράμματος της Οδηγίας 2004/38/EK, συμβάλλει στο να αμβλυνθεί, ως έναν βαθμό, το πρόβλημα της ύπαρξης συναφών δικαιωμάτων τα οποία θεμελιώνονται άλλοτε στο αόριστο άρθρο 21 ΣΛΕΕ και άλλοτε στη λεπτομερή Οδηγία 2004/38/EK και, σε τελική ανάλυση, απλοποιεί, από νομική άποψη, την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής για μια αρκετά ευρεία κατηγορία προσώπων.

Β. Άρθρο 35 της Οδηγίας

Το άρθρο 35 της Οδηγίας 2004/38/EK αφήνει στα κράτη μέλη το περιθώριο να παίρνουν μέτρα για την απο-

2. Αναλυτικά για το ποια πρόσωπα λογίζονται ως μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης βλ. Δ. LENTZΗΣ, Η έννοια της οικογένειας στο πλαίσιο της Οδηγίας 2004/38/EK για την ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αρμ, 2014, σσ. 1492-1500.

3. Βλ. και C. URBANO DE SOUSA, Le droit des membres de la famille du citoyen de l'Union européenne de circuler et de séjourner sur le territoire des États membres dans la directive 2004/38/EC, σε J.-Y. Carlier / E. Guild (dir.), L'avenir de la libre circulation des personnes dans l'U.E., Bruylant, Bruxelles, 2006, σ. 104.

4. Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *McCarthy*, C-434/09, EU:C:2011:277, σκ. 39, και απόφαση *Dereci* κ.λπ., C-256/11, EU:C:2011:734, σκ. 54.

5. Για πρώτη φορά με την απόφαση *Singh*, C-370/90, EU:C:1992:296.

6. Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Eind*, C-291/05, EU:C:2007:771, σκ. 39, και απόφαση *O*, C-456/12, EU:C:2014:135, σκ. 50.

7. Βλ. σκ. 41 της απόφασης.

8. Όπως κάνουν, για παράδειγμα, τα άρθρα 6, 7 παρ. 1 και 2 και 16 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2004/38/EK.

τροπή της απάτης ή της κατάχρησης των απορρεόντων από αυτή (την Οδηγία) δικαιωμάτων, μνημονεύοντας ως μοναδικό παράδειγμα τους εικονικούς γάμους⁹. Σε κάθε περίπτωση, τα εθνικά μέτρα οφείλουν να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας και να υπόκεινται σε κάποιες διαδικαστικές εγγυήσεις (μεταξύ άλλων, πλήρης ενημέρωση των ενδιαφερομένων για το περιεχόμενό τους και για τους όρους άσκησης διοικητικής ή δικαστικής προσφυγής εναντίον τους), συμπληρώνει η ίδια διάταξη¹⁰. Το Ηνωμένο Βασίλειο ισχυρίστηκε ότι η απαίτηση λήψης οικογενειακής άδειας ΕΟΧ αποσκοπούσε στην ελαχιστοποίηση του «συστημικού», όπως τον χαρακτήρισε, κινδύνου απάτης και κατάχρησης δικαιώματος, ο οποίος, κατά τη γνώμη του, υφίσταται εξαιτίας της δυνατότητας ευχερούς πλαστογράφησης των δελτίων διαμονής που χορηγούν τα περισσότερα κράτη μέλη από κυκλώματα διευκόλυνσης της παράνομης μετανάστευσης μέσω εικονικών γάμων. Το ανωτέρω επιχείρημα ήταν, εντούτοις, απίθανο να τελεσφορήσει.

Το πρόβλημα δεν έχει να κάνει με το αν ο κίνδυνος απάτης ή κατάχρησης δικαιώματος που πρόβαλε ως δικαιολογία το Ηνωμένο Βασίλειο είναι όντως υπαρκτός. Το πρόβλημα εντοπίζεται στη φύση του μέτρου με το οποίο το Ηνωμένο Βασίλειο προσπάθησε να αντιμετωπίσει τον (έστω, υπαρκτό) αυτόν κίνδυνο. Το επίμαχο μέτρο έχει αυτόματο χαρακτήρα: επιβάλλεται πάντοτε, ακόμη και όταν οι αρμόδιες αρχές δεν αμφισβητούν τη γνησιότητα του χορηγηθέντος από άλλο κράτος μέλος δελτίου διαμονής ή την ακρίβεια των εκεί αναγραφόμενων στοιχείων. Είναι ένα μέτρο γενικής πρόληψης. Έτσι, όμως, αποκλείει κατά τρόπο απόλυτο τους υπηκόους τρίτων κρατών, μέλη των οικογενειών πολιτών της Ένωσης, από την είσοδο στην επικράτεια του Ηνωμένου Βασιλείου, παρότι διαθέτουν όλα τα απαιτούμενα από την Οδηγία 2004/38/ΕΚ έγγραφα, θίγοντας την ουσία του δικαιώματός τους¹¹. Το Δικαστήριο είχε ήδη κρίνει ότι τα μέτρα που λαμβάνο-

νται, βάσει του άρθρου 27 της Οδηγίας 2004/35/ΕΚ, για την προστασία της δημόσιας τάξης, ασφάλειας ή υγείας, πρέπει να στηρίζονται σε εξέταση της προσωπικής συμπεριφοράς του ενδιαφερομένου¹². Στην υπό σχολιασμό απόφαση, δεν έκανε τίποτε περισσότερο από το να μεταφέρει τη συλλογιστική του και σε όσα μέτρα λαμβάνονται, βάσει του άρθρου 35 του ίδιου νομοθετήματος, για την αποτροπή της απάτης ή της κατάχρησης δικαιώματος.

Η θέση αυτή, κρατούσα στη θεωρία¹³, είχε ήδη υιοθετηθεί και από την Επιτροπή στο πλαίσιο των Κατευθυντήριων γραμμών για την καλύτερη ενσωμάτωση και εφαρμογή της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ¹⁴. Ειδικότερα, εάν προκύπτουν σοβαρές υπόνοιες ότι ο γάμος είναι εικονικός (επειδή π.χ. οι σύζυγοι δεν είχαν συναντηθεί μέχρι την τέλεσή του, δεν ομιλούν γλώσσα κατανοητή και από τους δύο, χωρίζουν αμέσως μόλις ο σύζυγος πολίτης τρίτου κράτους αποκτά το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής κ.λπ.), οι αρμόδιες αρχές προβαίνουν στη διενέργεια έρευνας, καλώντας τους συζύγους σε χωριστή συνέντευξη, εάν δε η έρευνα καταλήξει στη διαπίστωση – αιτιολογημένη, εννοείται – της εικονικότητας του γάμου, λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα (το δελτίο διαμονής δεν χορηγείται ή δεν ανανεώνεται ή ανακαλείται, η είσοδος του ενδιαφερομένου στο κράτος μέλος απαγορεύεται κ.λπ.). Ανάλογα θα ισχύουν και εάν προκύπτουν σοβαρές υπόνοιες ότι το προσκομιζόμενο δελτίο διαμονής αποτελεί προϊόν πλαστογραφίας. Με άλλα λόγια, τα μέτρα δέον να είναι κατασταλτικού χαρακτήρα.

2. Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 20

Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20 δίνει κατ' εξαίρεση στο Ηνωμένο Βασίλειο τη δυνατότητα διενέργειας, στα σύνορά του με άλλα κράτη μέλη, ελέγχων στα πρόσωπα που επιθυμούν να εισέλθουν στην επικράτειά του. Οι έλεγχοι διενεργούνται όποτε κρίνεται απαραίτητο, με στόχο, αφενός, να εξακριβώνεται «το δικαίωμα εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο πολιτών κρατών μελών ή των εξαρτημένων από αυτούς προσώπων κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους βάσει του δικαίου της Ένωσης» και, αφετέρου, να αποφασίζεται «κατά πόσον επιτρέπεται η είσοδος άλλων προσώπων στο Ηνωμένο Βασίλειο». Ως γνωστόν, τα πρωτόκολλα (και τα παραρτήματα) που προσαρτώνται στις δύο ιδρυτικές Συνθήκες (ΣΕΕ και ΣΛΕΕ) αποτελούν αναπόσπαστο μέρος τους και έχουν ίση με αυτές τυπική

9. Σύμφωνα με την 28η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ, ως εικονικοί λογίζονται όσοι γάμοι συνάπτονται με μοναδικό σκοπό την απόκτηση των δικαιωμάτων ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, δικαιωμάτων που ο ενδιαφερόμενος δεν θα ήταν δυνατόν να αποκτήσει με άλλον τρόπο. Η δυνατότητα λήψης μέτρων εναντίον των εικονικών γάμων είχε ήδη αναγνωρισθεί έμμεσα με την απόφαση *Singh*, C-370/90, ό.π., σκ. 12, και άμεσα με την απόφαση *Akrich*, C-109/01, EU:C:2003:491, σκ. 57. Βλ. και άρθρο 16 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22.09.2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003 L 251/12), που καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης όσοι υπήκοοι τρίτων χωρών διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών.

10. Παραπέμποντας μάλιστα ρητά στα άρθρα 30 και 31 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ. Βλ. και απόφαση *Metock κ.λπ.*, C-127/08, EU:C:2008:449, σκ. 75.

11. Βλ. σκ. 44 και 52-53 της απόφασης.

12. Βλ. έτσι απόφαση *Jipa*, C-33/07, EU:C:2008:396, σκ. 24, και απόφαση *Aladzhev*, C-434/10, EU:C:2011:750, σκ. 42.

13. Βλ., αντί άλλων, Κ. SORENSON, *Abuse of rights in Community law: a principle of substance or merely rhetoric?*, CML Rev. 2006, σσ. 452-454.

14. COM (2009) 313 τελικό.

ισχύ¹⁵. Οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20, πράξης του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, θα υπερίσχυαν, συνεπώς, σε περίπτωση αντίθεσης, των διατάξεων της Οδηγίας 2004/38/EK, πράξης του δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης. Ήταν, όμως, σαφές ότι περίπτωση αντίθεσης εδώ δεν υπήρχε¹⁶.

Ουσιαστικά, το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20 δίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο (το οποίο, υπενθυμίζουμε, συμμετέχει επιλεκτικά στο κεκτημένο του Σένγκεν¹⁷ και πάντως δεν συμμετέχει στο μέρος του που αφορά την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα και την κοινή πολιτική θεωρήσεων) την ευχέρεια διενέργειας συστηματικών ελέγχων στα σύνορά του με τα λοιπά κράτη μέλη, με σκοπό την πρόληψη της παράνομης διέλευσης των συνόρων αυτών. Τούτο σημαίνει ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δύναται μεν να ελέγχει τόσο τη γνησιότητα όσων εγγράφων ο ενδιαφερόμενος να εισέλθει στην επικράτειά του υποχρεούται από το δίκαιο της Ένωσης να διαθέτει όσο και την ακρίβεια των εκεί αναγραφόμενων στοιχείων, αλλά δεν δύναται να απαιτεί διαφορετικές ή επιπρόσθετες από τις προβλεπόμενες στο δίκαιο της Ένωσης προϋποθέσεις εισόδου¹⁸. Κατά συνέπεια, ως προς τον υπήκοο τρίτου κράτους, μέλος οικογένειας πολίτη της Ένωσης, το Ηνωμένο Βασίλειο μπορεί να ελέγχει τη γνησιότητα του διαβατηρίου και του χορηγηθέντος από άλλο κράτος μέλος δελτίου διαμονής (διότι από την Οδηγία 2004/38/EK αυτά τα έγγραφα υποχρεούται να διαθέτει, για να του επιτραπεί η είσοδος στην επικράτεια ενός κράτους μέλους) και την ακρίβεια των εκεί αναγραφόμενων στοιχείων, αλλά δεν μπορεί να απαιτεί να έχει επιπλέον εφοδιασθεί και με οικογενειακή άδεια ΕΟΧ ή άλλου τύπου άδεια εισόδου (διότι, πολύ απλά, κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται στην Οδηγία 2004/38/EK).

Πράγματι, η Οδηγία 2004/38/EK και το Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 20 ρυθμίζουν δύο διαφορετικά θέματα. Η πρώτη καθορίζει τα έγγραφα που αποδεικνύουν το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να εισέρχονται στην επικράτεια των κρατών μελών¹⁹. Το

δεύτερο διατηρεί τους ελέγχους στα σύνορα του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας με τα υπόλοιπα κράτη μέλη, λόγω της μη συμμετοχής τους στο κεκτημένο του Σένγκεν. Η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ αποδεικνύει, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, την ύπαρξη του δικαιώματος εισόδου και γι' αυτό εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2004/38/EK, ενώ η εξακρίβωση του αν ένα πρόσωπο τη διαθέτει, αν είναι γνήσια κ.λπ. συνιστά συνοριακό έλεγχο και γι' αυτό εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20²⁰. Εάν το Ηνωμένο Βασίλειο δικαιούταν, βάσει της Οδηγίας 2004/38/EK, να απαιτεί την προηγούμενη λήψη οικογενειακής άδειας ΕΟΧ, θα δικαιούνταν και να ελέγχει στα σύνορά του την τήρηση της εν λόγω υποχρέωσης, βάσει του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20.

3. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Η απόφαση του Δικαστηρίου προκάλεσε την έντονη αντίδραση της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου (εκπρόσωπος του πρωθυπουργού Ντέιβιντ Κάμερον, μιλώντας στους δημοσιογράφους, έκανε λόγο για σαφή διαφωνία με το αποτέλεσμα)²¹. Παρά ταύτα, ήταν σωστή. Ως εξαιρέσεις από την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, μιας εκ των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διατάξεις των άρθρων 35 της Οδηγίας 2004/38/EK και 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 20 δεν μπορούν παρά να ερμηνεύονται στενά. Και έτσι ακριβώς τις ερμήνευσε το Δικαστήριο.

Εξάλλου, η αναγνώριση στον υπήκοο τρίτου κράτους, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, της δυνατότητας να επικαλείται, υπό παρόμοιες συνθήκες, το άρθρο 5 της Οδηγίας 2004/38/EK και έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του πολίτη της Ένωσης, αν και με μια πρώτη ματιά φαίνεται να αντιβαίνει στο πνεύμα της εν λόγω πράξης, η οποία αναμφίβολα θεσπίστηκε με σκοπό να διευκολύνει τη μετακίνηση των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους προς άλλα κράτη μέλη, είναι, στην πραγματικότητα, απόλυτα εναρμονισμένη με αυτό. Το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής ενισχύεται, όταν η επιστροφή όλης της οικογένειας του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος καταγωγής του είναι σίγουρο

15. Βλ. άρθρο 51 ΣΕΕ, καθώς και Α. ΠΛΙΑΚΟΣ, Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ. 145, και Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, Ευρωπαϊκό δίκαιο, 2η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2013, σ. 434.

16. Η άποψη περί ανυπαρξίας αντίθεσης είχε υποστηριχθεί στη θεωρία, όσο η υπόθεση ήταν ακόμη εκκρεμής ενώπιον του Δικαστηρίου. Βλ. Ε. GUILD / S. PEERS / J. TOMKIN, The EU citizenship Directive: a commentary, Oxford University Press, Oxford, 2014, σ. 104.

17. Βλ. άρθρα 4 και 5 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 19, σχετικά με το κεκτημένο του Σένγκεν το οποίο έχει ενσωματωθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

18. Βλ. σκ. 63-64 της απόφασης.

19. Τα χορηγούμενα από τα κράτη μέλη δελτία διαμονής σε υπη-

κόους τρίτων κρατών, μέλη οικογενειών πολιτών της Ένωσης, έχουν απλώς αναγνωριστικό (και όχι συστατικό) του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής χαρακτήρα. Βλ. έτσι απόφαση Επιτροπή/Βέλγιο, C-408/03, EU:C:2006:192, σκ. 65, και απόφαση Dias, C-325/09, EU:C:2011:498, σκ. 49.

20. Όπως παρατηρεί και ο Γεν. Εισαγγελέας M. Szpunar στις προτάσεις του (σημείο 149), η οικογενειακή άδεια ΕΟΧ προφανώς δεν συνιστά συνοριακό έλεγχο και για έναν ακόμη λόγο: η αίτηση για την απόκτησή της πρέπει να υποβάλλεται πριν από το ταξίδι, στις διπλωματικές αντιπροσωπείες του Ηνωμένου Βασιλείου στα κράτη μέλη.

21. Βλ. δημοσίευμα της εφημερίδας Το Βήμα, της 19.12.2014.

πως θα λάβει χώρα απρόσκοπτα, ειδικά μάλιστα όταν την εγγύηση για το ότι αυτό θα συμβεί προσφέρει ένα νομικό πλαίσιο πληρέστερο και διαφανέστερο σε σύγκριση με το άρθρο 21 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

► Κοινωνική πολιτική

Ισότητα αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων

πρόωρη συνταξιοδότηση – άμεση καταβολή της συντάξεως – αναγνώριση συντάξιμου χρόνου – πλεονεκτήματα – γυναίκες υπάλληλοι – έμμεσες διακρίσεις – αντικειμενικός λόγος

ΔΕΕ C-173/13, Leone, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: L. Bay Larsen, Εισηγήτρια: A. Prechal, Γεν. Εισαγγελέας: N. Jääskinen, EU:C:2014:2090 – Προδικαστικό ερώτημα

Ο Μ. Leone εργάστηκε ως νοσοκόμος στο πολιτικό νοσοκομείο της Λυών, με την ιδιότητα του δημόσιου νοσοκομειακού υπαλλήλου, για το χρονικό διάστημα 1984-2005. Τον Απρίλιο του 2005 ζήτησε να αποχωρήσει πρόωρα από την ενεργό υπηρεσία, με άμεση καταβολή της συντάξεως, ως πατέρας τριών τέκνων γεννηθέντων. Το αίτημά του, όμως, απορρίφθηκε από το εθνικό συνταξιοδοτικό ταμείο των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, με την αιτιολογία ότι ο Μ. Leone δεν είχε διακόψει την επαγγελματική του δραστηριότητα για καθένα από τα τρία τέκνα του, όπως απαιτεί το άρθρο L. 24, I, 3ο, του κώδικα συντάξεων. Η προσφυγή που άσκησε ο Μ. Leone κατά της αποφάσεως αυτής απορρίφθηκε με διάταξη του διοικητικού πρωτοδικείου της Λυών. Τον Δεκέμβριο του 2008, το ζεύγος Leone κίνησε ένδικη διαδικασία με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω της αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης έμμεσης διάκρισης σε βάρος του Μ. Leone.

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε από το διοικητικό εφετείο της Λυών αφορά την αρχή της ισότητας αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων.

Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως, η οποία ασκήθηκε από το ζεύγος Leone κατά του Γαλλικού Δημοσίου και θεμελιώθηκε σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Το εθνικό συνταξιοδοτικό ταμείο αρνήθηκε να εφαρμόσει υπέρ του Μ. Leone τις διατάξεις του γαλλικού δικαίου που προβλέπουν τη χορήγηση πλεονεκτημάτων στο πλαίσιο της συνταξιοδοτήσεως, με την αιτιολογία ότι αυτός δεν διέκοψε προσηκόντως τη σταδιοδρομία του για την ανατροφή των τέκνων του. Ο Μ. Leone υποστήριξε ότι υπέστη έμμεση δυσμενή διάκριση, λόγω του ότι οι όροι χορηγήσεως των εν λόγω πλεονεκτημάτων, παρά τη φαινομενική ουδετερότητά τους, ευνοούν, κατά την άποψη του ζεύγους, περισσότερο τις γυναίκες υπαλλήλους.

Παρατηρήσεις

Παναγιώτης Ι. Αργαλιάς*

Ι. Εισαγωγή

Σύμφωνα με το άρθρο 15 του διατάγματος 2003-1306, το ευεργέτημα προσαυξήσεως των συντάξιμων ετών, κατά τέσσερα τρίμηνα, χορηγείται, για τον υπολογισμό του ποσού της συντάξεως σε κάθε υπάλληλο για κάθε τέκνο που γεννήθηκε ή υιοθετήθηκε πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004 ή που αυτός άρχισε να συντηρεί πριν από την ημερομηνία αυτήν και που το έχει αναθρέψει επί εννέα έτη, υπό την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω υπάλληλος μπορεί να δικαιολογήσει διακοπή δραστηριότητας συνεχούς διάρκειας τουλάχιστον δύο μηνών. Η εν λόγω διακοπή δραστηριότητας πρέπει να έχει συνεχή διάρκεια τουλάχιστον δύο μηνών και να γίνεται στο πλαίσιο αδείας λόγω μητρότητας, αδείας λόγω υιοθεσίας, γονικής αδείας ή ειδικής αδείας γονικής παρουσίας ή αδείας άνευ αποδοχών για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών. Σύμφωνα, επίσης, με τα άρθρα L. 24 και R. 37 του κώδικα συντάξεων, το δικαίωμα υπαλλήλου-γονέα τριών τέκνων ή ενός τέκνου ηλικίας άνω του ενός έτους και με βαθμό αναπηρίας 80% ή περισσότερο, να του χορηγηθεί πρόωρη συνταξιοδότηση (με άμεση καταβολή συντάξεως) εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος μπορεί να δικαιολογήσει, για κάθε τέκνο, διακοπή δραστηριότητας διάρκειας τουλάχιστον δύο συνεχών μηνών στο πλαίσιο αδείας μητρότητας, αδείας πατρότητας, αδείας υιοθεσίας, γονικής αδείας ή αδείας γονικής παρουσίας ή θέσεως σε διαθεσιμότητα για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών.

Από την ανάλυση του γαλλικού συνταξιοδοτικού δικαίου προκύπτει ότι τα δύο είδη πλεονεκτημάτων, ήτοι η δυνατότητα πρόωρης συνταξιοδοτήσεως με άμεση καταβολή της συντάξεως και το δικαίωμα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, υπόκεινται σε παρόμοιους όρους. Ο δικαιούχος της συντάξεως θα πρέπει να έχει διακόψει την επαγγελματική του δραστηριότητα επί συνεχές διάστημα τουλάχιστον δύο μηνών στο πλαίσιο αδείας που συνδέεται με την ανατροφή τέκνων. Το βασικό νομικό ζήτημα που τίθεται είναι κατά πόσον οι επίδικες εθνικές ρυθμίσεις και διατάξεις, οι οποίες τυγχάνουν εφαρμογής ανεξαρτήτως φύλου, εισάγουν έμμεση δυσμενή διάκριση εις βάρος των ανδρών εργαζομένων, καθόσον τάσσουν ως προϋπόθεση την απομάκρυνση από την εργασία για χρονικό διάστημα που συμπίπτει με την υποχρεωτική άδεια μητρότητας¹.

* ΜΔΕ, Δικηγόρος-Οικονομολόγος

1. Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Ν. Jääskinen, της 27ης Φεβρουαρίου 2014, σκ. 3, σκ. 41 της σχολιαζόμενης απόφασης.

II. Έμμεση διάκριση που προκύπτει από τις εθνικές ρυθμίσεις περί αναγνώρισης συνταξιοδοτικού χρόνου και περί πρόωρης συνταξιοδότησης

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, έμμεση δυσμενής διάκριση υφίσταται, ακόμη και στην περίπτωση που η διατύπωση και η εφαρμογή του εθνικού μέτρου θίγει στην πράξη πολύ μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων ενός φύλου σε σχέση με το άλλο φύλο. Το μέτρο συμβιβάζεται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης, υπό την προϋπόθεση ότι η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των δύο κατηγοριών εργαζομένων που αυτό συνεπάγεται δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες άσχετους προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου².

Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι επίδικες ρυθμίσεις αποτελούν έμμεση δυσμενή διάκριση εις βάρος των ανδρών. Η διαπίστωση αυτή βασίζεται στις παρακάτω σκέψεις:

Πρώτον, οι επίδικες ρυθμίσεις αν και είναι φαινομενικά ουδέτερες αναφορικά με το φύλο του ενδιαφερομένου, η πρακτική εφαρμογή τους έχει ως αποτέλεσμα τα οικεία πλεονεκτήματα να εφαρμόζονται σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών απ' ό,τι ανδρών³.

Δεύτερον, το σύστημα αναγνώρισης συντάξιμου χρόνου, όπως και η δυνατότητα πρόωρης συνταξιοδότησης περιλαμβάνουν, μεταξύ των καταστατικών μορφών διακοπής δραστηριότητας που παρέχουν δικαίωμα αναγνώρισης συντάξιμου χρόνου, την άδεια μητρότητας. Το γεγονός αυτό, λαμβανομένης υπόψη της ελάχιστης διάρκειας και του υποχρεωτικού χαρακτήρα της αδειας μητρότητας στο γαλλικό δίκαιο, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες υπάλληλοι, που είναι ο βιολογικός γονέας του τέκνου τους, είναι σε θέση καταρχήν να τύχουν των οικείων πλεονεκτημάτων⁴.

Τρίτον, οι περιπτώσεις αδειας ή αδειας άνευ αποδοχών, που μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα αναγνώρισης συντάξιμου χρόνου και πρόωρης συνταξιοδότησης, έχουν για έναν υπάλληλο προαιρετικό χαρακτήρα⁵.

Τέταρτον, η γονική άδεια, η άδεια γονικής παρουσίας ή η άνευ αποδοχών άδεια συνοδεύονται τόσο από την απουσία αμοιβής όσο και από τη μη απόκτηση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων καθώς επίσης και από μείωση και μη απόκτηση του δικαιώματος προαγωγής κατά κλιμάκιο⁶.

Το ΔΕΕ, εν συνεχεία, εξέτασε εάν η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ γυναικών και ανδρών δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες. Η ανωτέρω διάκριση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, σύμφωνα με την κρίση του ΔΕΕ, όταν εξυπηρετεί έναν θεμιτό σκοπό κοινωνικής πολιτικής και είναι συμβατή με την αρχή της αναλογικότητας. Η διαπίστωση, ωστόσο, αναφορικά με το εάν η επίδικη ρύθμιση αποτελεί έμμεση δυσμενή διάκριση που εξυπηρετεί θεμιτό σκοπό κοινωνικής πολιτικής και είναι και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας εναπόκειται στην κρίση του εθνικού δικαστηρίου. Ωστόσο, το ΔΕΕ στο πλαίσιο της προδικαστικής παραπομπής μπορεί να συμβάλλει με απαντήσεις και χρήσιμες σκέψεις αναφορικά με το γεγονός εάν τα επίδικα μέτρα έχουν ως αποτέλεσμα την εκπλήρωση του επικαλούμενου θεμιτού σκοπού κοινωνικής πολιτικής.

Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι οικείες εθνικές διατάξεις επιδιώκουν την αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων της σταδιοδρομίας που οφείλονται στη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω της γεννήσεως, της υιοθεσίας ή της ανατροφής των τέκνων.

Το ΔΕΕ, αναφορικά με το σύστημα αναγνώρισης συνταξιοδοτικού χρόνου, διαπίστωσε ότι οι άδειες μητρότητας και υιοθεσίας συνοδεύονται από τη διατήρηση της κτήσεως των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων προαγωγής, ενώ η γονική άδεια και η άδεια γονικής παρουσίας χαρακτηρίζονται, αντιστοίχως, από την πλήρη και τη μερική διατήρηση των δικαιωμάτων προαγωγής. Θεωρεί ότι είναι εύλογο το ερώτημα κατά πόσον η χορήγηση του επίμαχου ευεργετήματος αποσκοπεί πραγματικά να αντισταθμίσει τη μη συνεκτίμηση για τον υπολογισμό της συντάξεως των εν λόγω περιόδων διακοπής ή των μειονεκτημάτων που έχουν σχέση με την επιβράδυνση της σταδιοδρομίας του υπαλλήλου, όπως υποστηρίζει η εν λόγω κυβέρνηση. Επίσης, το γεγονός ότι το εν λόγω ευεργέτημα καθορίζεται, ενιαίως, σ' ένα ολόκληρο έτος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική διάρκεια της διακοπής, δεν συμβάλλει στην πραγματοποίηση του επικαλούμενου, από τη Γαλλική Κυβέρνηση, σκοπού⁷.

Αναφορικά με το δικαίωμα πρόωρης συνταξιοδότησης, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι το δικαίωμα της πρόωρης συνταξιοδότησης χορηγείται στους υπαλλήλους, ανεξαρτήτως αν έχουν διακόψει τη σταδιοδρομία τους λόγω τριών δίμηνων περιόδων για τρία διαφορετικά τέκνα ή λόγω μίας μόνο δίμηνης περιόδου για τέκνο με βαθμό αναπηρίας 80 % ή περισσότερο. Κατά το Δικαστήριο, δεν προκύπτει ότι τα μειονεκτήματα σταδιοδρομίας, που θεωρείται ότι απορρέουν από διακοπή της σταδιοδρομίας διάρκειας δύο μηνών και των οποίων την αντιστάθμιση, το εν λόγω

2. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=el&jur=C,T,F&num=C-363-12&td=ALL>, απόφαση Ζ, C-363/12, EU:C:2014:159, σκ. 53.

3. Σκ. 45 της σχολιαζόμενης απόφασης.

4. Σκ. 46 της σχολιαζόμενης απόφασης.

5. Σκ. 48 της σχολιαζόμενης απόφασης.

6. Σκ. 49 της σχολιαζόμενης απόφασης.

7. Σκ. 65-66 της σχολιαζόμενης απόφασης.

πλεονέκτημα φέρεται να επιδιώκει, είναι διαφορετικά, ανάλογα με το αν το γεννημένο ή υιοθετημένο τέκνο παρουσιάζει ή όχι αναπηρία. Επίσης, το ΔΕΕ νομολογεί ότι, σε περίπτωση ταυτόχρονης γεννήσεως ή υιοθεσίας περισσότερων τέκνων, η ως εκ τούτου προκύπτουσα ενιαία περίοδος των δύο μηνών διακοπής της σταδιοδρομίας υπολογίζεται τόσες φορές όσες και τα συγκεκριμένα τέκνα. Ωστόσο τα μειονεκτήματα της σταδιοδρομίας που απορρέουν από τη διακοπή της διάρκειας σταδιοδρομίας δύο μηνών δεν φαίνεται να είναι διαφορετικά, ανάλογα με το αν η διακοπή αυτή πραγματοποιήθηκε λόγω μιας ή πολλαπλών γεννήσεων ή υιοθεσιών⁸.

III. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Η συγκεκριμένη απόφαση καταδεικνύει πόσο ευρεία μπορεί να καταστεί η έννοια της έμμεσης δυσμενούς διάκρισης. Το ΔΕΕ εξηγεί ικανοποιητικά το γεγονός ότι τα συγκεκριμένα πλεονεκτήματα αποτελούν έμμεση δυσμενή διάκριση εις βάρος των ανδρών. Η γαλλική κυβέρνηση, από την πλευρά της, επικαλείται την επιδίωξη της αντιστάθμισης των μειονεκτημάτων της σταδιοδρομίας που οφείλονται στη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω της γεννήσεως, της υιοθεσίας ή της ανατροφής των τέκνων. Η επίκληση αυτή έχει σκοπό να δικαιολογήσει την έμμεση δυσμενή διάκριση. Ωστόσο, το ΔΕΕ πλέον αναζητά συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία οφείλει να προσκομίσει η Γαλλική κυβέρνηση, προκειμένου να δικαιολογηθεί η συγκεκριμένη έμμεση δυσμενή διάκριση. Παρατηρούμε μια προχειρότητα στις αιτιάσεις της Γαλλικής κυβέρνησης, που σχετίζεται με την προχειρότητα με την οποία η εν λόγω κυβέρνηση νομοθέτησε και έθεσε σε ισχύ τις διατάξεις που αναφέρονται στα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα. Αν και η κρίση του ΔΕΕ αναφορικά με τη διάγνωση ή όχι του επικαλούμενου αντικειμενικού λόγου είναι συμβουλευτική, θεωρούμε δύσκολο το εθνικό δικαστήριο να μην συνεκτιμήσει τις ανωτέρω σκέψεις του ΔΕΕ. Οι σκέψεις του ΔΕΕ καταδεικνύουν την αντιφατικότητα που προκύπτει μεταξύ του λόγου που επικαλείται η Γαλλική κυβέρνηση και των εθνικών ρυθμίσεων και μας υποδεικνύει πως οι σκέψεις του ΔΕΕ που έχουν περισσότερο καθοδηγητικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα μπορούν να ελέγξουν τη συνέπεια του εθνικού νομοθέτη σε σχέση με το ενωσιακό δίκαιο. Ο μηχανισμός της έμμεσης διάκρισης, που μπορεί να δικαιολογηθεί από θεμιτό λόγο κοινωνικής πολιτικής αλλά επιπλέον θα τηρεί και την αρχή της αναλογικότητας, στενεύει τα περιθώρια εθνικής νομοθετικής πρωτοβουλίας, ακόμη και στις περιπτώσεις συντρεχουσών αρμοδιοτήτων, που – όπως γνωρίζουμε – τα περιθώρια ενέργειας των κρατών μελών είναι πολύ μεγαλύτερα.

8. Σκ. 90-94 της σχολιαζόμενης απόφασης.

► Η αρχή *ne bis in idem*: μια διακρατική προσέγγιση στο πλαίσιο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οριοθέτηση των περιορισμών εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* στην ενωσιακή έννομη τάξη

αρχή ne bis in idem – περιορισμοί – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ – ΕΣΔΑ – σύμβαση εφαρμογής της συμφωνίας Σένγκεν

ΔΕΕ C-129/14 PPU, Spasic, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Β. Σκουρής, Εισηγητής: C. Toader, EU:C:2014:586 – Προδικαστικό ερώτημα

Μετά την ερήμην καταδίκη του για απάτη που διέπραξε στο Μιλάνο κατά Γερμανού υπηκόου σε στερητική της ελευθερίας ποινή και χρηματική ποινή από το Πρωτοδικείο του Μιλάνου (Tribunale ordinario), ο Z. Spasic κρατείται προσωρινά στη Γερμανία. Μετά τις απορριπτικές αποφάσεις επί της αίτησής του με την οποία προσέβαλε την απόφαση συνέχισης της κράτησής του, το Ανώτερο Περιφερειακό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης (Oberlandesgericht), ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η υπόθεση, παρέπεμψε το ζήτημα στο ΔΕΕ, ζητώντας του να αποφανθεί επί της σχέσης των άρθρων 54 της σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας Σένγκεν με το άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αναφορικά με τους περιορισμούς στην αρχή *ne bis in idem*. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι τιθέμενοι στο άρθρο 54 περιορισμοί είναι συμβατοί με το άρθρο 50 του Χάρτη.

Παρατηρήσεις

*Κωνσταντίνος Μαργαρίτης**

I. Σύντομη ανασκόπηση πραγματικών περιστατικών

Στις 20.03.2009, ο Z. Spasic διέπραξε απάτη ως μέλος εγκληματικής οργάνωσης στο Μιλάνο της Ιταλίας σε βάρος γερμανού υπηκόου. Στις 25.02.2010 το Πρωτοδικείο του Regensburg (Amtsgericht) εξέδωσε εθνικό ένταλμα σύλληψης για την απάτη που διαπράχθηκε στο Μιλάνο, βάσει του οποίου η Εισαγγελία του Regensburg (Staatsanwaltschaft) εξέδωσε στις 05.03.2010 ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.

Για το ως άνω ποινικό αδίκημα, το Πρωτοδικείο Μιλάνου (Tribunale ordinario), στις 18.06.2012, με απόφαση η οποία περιβλήθηκε την ισχύ του δεδικασμένου στις 07.07.2012, καταδίκασε ερήμην τον Z. Spasic, αφενός μεν, σε στερητική της ελευθερίας ποινή ενός έτους και,

* ΔΝ, Δικηγόρος

αφετέρου, στην καταβολή χρηματικού προστίμου 800 ευρώ. Στις 05.01.2013, η Εισαγγελία του Πρωτοδικείου του Μιλάνου διέταξε την εισαγωγή του καταδικασθέντος σε σωφρονιστικό κατάστημα προς έκτιση της προαναφερθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής ενός έτους και προς εκτέλεση της χρηματικής ποινής ύψους 800 ευρώ.

Από τις 06.12.2013, ο Z. Spasic βρίσκεται υπό προσωρινή κράτηση στη Γερμανία, όπου προσέβαλε ενώπιον του Πρωτοδικείου Regensburg την απόφαση με την οποία διατάχθηκε η εξακολούθηση της προσωρινής κράτησής του, υποστηρίζοντας ότι δυνάμει της αρχής *ne bis in idem* δεν μπορούσε να διωχθεί στη Γερμανία για την πράξη που τέλεσε στο Μιλάνο στις 20.03.2009, δεδομένου ότι σε βάρος του είχε εκδοθεί, για την ίδια πράξη, ήδη αμετάκλητη και εκτελεστή καταδικαστική απόφαση από το Πρωτοδικείο του Μιλάνου.

Το Πρωτοδικείο απέρριψε την αίτηση του Z. Spasic και παρέπεμψε την υπόθεση στο Περιφερειακό Δικαστήριο του Regensburg (Landgericht), το οποίο με την από 28.01.2014 απόφασή του επικύρωσε την απόφαση του Πρωτοδικείου. Ο Z. Spasic προσέβαλε την ως άνω απόφαση ενώπιον του Ανώτερου Περιφερειακού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης (Oberlandesgericht), υποστηρίζοντας ότι οι συνεπαγόμενες περιορισμοί διατάξεις του άρθρου 54 της σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας Σένγκεν δεν μπορούν νομίμως να περιορίσουν το περιεχόμενο του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και ότι, δεδομένης της καταβολής του χρηματικού προστίμου των 800 ευρώ, έπρεπε να αποφυλακιστεί.

Έτσι, το αιτούν δικαστήριο παρέπεμψε, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το ζήτημα στο ΔΕΕ, θέτοντας το ερώτημα, αφενός μεν, αν συνάδει το άρθρο 54 της σύμβασης εφαρμογής με το άρθρο 50 του Χάρτη, δεδομένου ότι το πρώτο εξαρτά την εφαρμογή του κανόνα *ne bis in idem* από την προϋπόθεση ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή πρέπει να έχει ήδη εκτιθεί ή να εκτίεται ή να μην μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του συμβαλλομένου μέρους που επέβαλε την καταδίκη και, αφετέρου, αν πληρούται η εν λόγω προϋπόθεση του άρθρου 54 της σύμβασης εφαρμογής, ακόμη και όταν έχει εκτελεσθεί μόνον ένα σκέλος ποινής (καταβολή της χρηματικής ποινής) η οποία αποτελείται από δύο ανεξάρτητα σκέλη (στερητική της ελευθερίας ποινή και χρηματική ποινή).

II. Η προβληματική γύρω από την αρχή *ne bis in idem* στον ευρωπαϊκό χώρο

Εννοιολογικά η αρχή *ne bis in idem* βασίζεται στο δικαίωμα της πολιτείας να υποβάλει άπαξ και μόνον το άτομο στη δοκιμασία της ποινικής διαδικασίας, έστω και αν, μετά την οριστική περάτωσή της, το αποτέλεσμα της θα

μπορούσε να αμφισβητηθεί¹. Σκοπός της εν λόγω αρχής είναι η προστασία των πολιτών από τη βάσανο μιας ποινικής διαδικασίας, και μάλιστα επαναλαμβανόμενης, καθώς η δικαιοσύνη έχει ήδη αποφανθεί σχετικά. Έτσι, η αρχή αυτή κατοχυρώνεται σε όλες τις σύγχρονες έννομες τάξεις ως απαραίτητο στοιχείο που ουσιαστικά διασφαλίζει υπό μια οπτική το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη².

Ζήτημα τίθεται, όταν η αρχή αυτή εντοπίζεται σε διακρατικό επίπεδο. Όπως εύστοχα έχει παρατηρήσει ο H.-J. Bartsch, η συζήτηση για την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* στον ευρωπαϊκό χώρο περιλαμβάνει αρκετά διαφορετικά έως κάποιο βαθμό μεταξύ τους θεσμικά πλαίσια, ήτοι το Συμβούλιο της Ευρώπης, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη ζώνη Σένγκεν³. Συγκεκριμένα, το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ αναφέρει: «*κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή να καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους, για μία παράβαση για την οποία ήδη αθώωθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με τον νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού*». Αντίστοιχα, το άρθρο 54 της σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας Σένγκεν, επιλύοντας υπό κάποια έννοια το ζήτημα της διακρατικής εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem*, ορίζει ότι «*όποιος καταδικάστηκε αμετάκλητα από ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει ήδη εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του συμβαλλομένου μέρους που επέβαλε την καταδίκη*». Αν και σε μεγάλο ποσοστό ταυτόσημα, τα θεσμικά αυτά πλαίσια εκπροσωπούν ξεχωριστές οντότητες, με αποτέλεσμα μια ενιαία θεσμοθέτηση της αρχής αυτής στον ευρωπαϊκό χώρο να καθίσταται δυσχερής⁴.

Από μια ενωσιακή σκοπιά, το θέμα πλήρους θεσμικής κατοχύρωσης της αρχής *ne bis in idem* τονίσθηκε με την εισαγωγή ξεχωριστής διάταξης στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Το άρθρο 50 ορίζει: «*κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με*

1. Η. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Ne Bis In Idem: Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Όψεις*, εκδ. Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλα, 2008, σ. 1.

2. Στην ελληνική έννομη τάξη, η κατοχύρωση της αρχής *ne bis in idem* ανευρίσκεται στο άρθρο 57, παρ. 1 ΚΠΔ το οποίο αναφέρει: «*αν κάποιος έχει καταδικαστεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει η ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σ' αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός*». Ο κανόνας εφαρμογής της αρχής αυτής υπόκειται σε λίγες, πολύ συγκεκριμένες εξαιρέσεις, ρητά αναφερόμενες στο άρθρο 57, παρ. 2 ΚΠΔ.

3. H.-J. BARTSCH, *Council of Europe Ne Bis In Idem: The European Perspective*, *Revue Internationale de Droit Pénal*, 2002, σ. 1163.

4. Ιδιαίτερα αν ληφθούν υπ' όψη και λοιπές διμερείς συμφωνίες, βλ. αναλυτικά Η. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟ, *ό.π.*, σ. 2.

οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο». Η κατοχύρωση της αρχής αυτής εντάσσεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο κατοχύρωσης δικαιωμάτων που αφορούν στην ποινική αντιμετώπιση του πολίτη της Ένωσης και εμπεριέχονται στην ενότητα «δικαιοσύνη»· μαζί με το τεκμήριο της αθωότητας και την αρχή *nullum crimen, nulla poena sine lege* διαμορφώνουν ένα περιβάλλον ασφάλειας για τους πολίτες, παρέχοντας τις απαραίτητες δικονομικές εγγυήσεις που πρέπει να είναι κοινές σε όλο το εύρος της Ένωσης⁵.

Προς πληρέστερη ερμηνευτική εφαρμογή του άρθρου 50, η σχετική επεξήγηση παραπέμπει κυρίως στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ καθώς και στα άρθρα 54 έως 58 της σύμβασης εφαρμογής. Σε κάθε δε περίπτωση, οι περιορισμοί που ενδεχομένως τίθενται επί του υπό εξέταση δικαιώματος γίνονται αποδεκτοί μόνο σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που τίθενται στο άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν στη ρητή πρόβλεψη των περιορισμών αυτών σε νόμο χωρίς να παραβιάζεται το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος και στην ύπαρξη ανάγκης επιβολής των περιορισμών αυτών, προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι γενικού συμφέροντος που θέτει η Ένωση ή να προστατευθούν δικαιώματα τρίτων, πάντοτε υπό την αρχή της αναλογικότητας. Σκοπός θεσμοθέτησης αυτής της διάταξης δεν είναι άλλος από τη δημιουργία ισχυρής ασφαλιστικής δικλείδας, σε περιπτώσεις κατάχρησης περιορισμών επί δικαιωμάτων που εμπεριέχονται στον Χάρτη.

III. Οι περιορισμοί του άρθρου 54 στο σκεπτικό της απόφασης του ΔΕΕ

Το Δικαστήριο, για την εκτίμηση της συμβατότητας του άρθρου 54 της σύμβασης εφαρμογής με το άρθρο 50 του Χάρτη, εξέτασε την εφαρμογή του πρώτου υπό το πρίσμα των προϋποθέσεων του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη. Το θεμελιώδες ζήτημα που ανακύπτει εδώ σχετίζεται με τη βάση στην οποία τίθεται μια τέτοια εξέταση.

Το άρθρο 50 αναφέρει ρητά ότι κανένας δεν μπορεί να διωχθεί, εφόσον έχει ήδη δικασθεί για το ίδιο αδίκημα «εντός της Ένωσης». Η γραμματική ερμηνεία της διάταξης θα οδηγούσε στο ασφαλές συμπέρασμα ότι ο όρος αντιπροσωπεύει τα γεωγραφικά όρια της ΕΕ και, ως εκ τούτου, ισχύει καθ' ολοκληρίαν μεταξύ των κρατών μελών. Προκύπτει, ωστόσο, ερμηνευτικό ζήτημα που συνδέεται με την τυποποίηση του εγκλήματος· η φράση «εντός της Ένωσης» έχει αμιγώς νομικό ή και γεωγραφικό προσδιορισμό αναφορικά με το υπό κρίση ποινικό αδίκημα, αφορά δηλαδή αδικήματα που τυποποιούνται

μόνο στην ενωσιακή έννομη τάξη ή και στα κράτη μέλη⁶; Για παράδειγμα, εάν κάποιος έχει δικασθεί με οριστική απόφαση σε κράτος μέλος για κάποιο αδίκημα που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου, θα μπορούσε να υποβληθεί ξανά σε ποινική διαδικασία σε διαφορετικό κράτος μέλος για το ίδιο αδίκημα με βάση τα ίδια πραγματικά περιστατικά;

Μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα ουσιαστικά δόθηκε με την απόφαση του ΔΕΕ στην παρούσα υπόθεση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι περιορισμοί του άρθρου 54 προβλέπονται με νόμο, δεν παραβιάζουν τον πυρήνα του δικαιώματος και βοηθούν ώστε να επιτευχθούν στόχοι γενικότερου ενωσιακού συμφέροντος, ως εκ τούτου πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη και είναι, συνεπώς, συμβατοί με το άρθρο 50. Συνεπώς, και δεδομένων των περιορισμών του άρθρου 54 της σύμβασης εφαρμογής, δεν αποκλείεται η εκ νέου εκδίκαση ποινικής υπόθεσης σε κράτος μέλος με τα ίδια ακριβώς πραγματικά περιστατικά μετά οριστική καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους, αν η ποινή δεν έχει εκτιθεί ή δεν εκτίεται.

Παρά το γεγονός ότι σκοπός του Δικαστηρίου δεν είναι να εξετάσει την υπόθεση στην ουσία της, πολλών δε μάλλον να την επιλύσει στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, τα πραγματικά περιστατικά που τίθενται υπόψη του δεν μπορούν να δικαιολογήσουν επαρκώς τους περιορισμούς του άρθρου 54. Όπως αναφέρεται στη σκέψη 58, σκοπός των εν λόγω περιορισμών είναι να αποτραπεί το ενδεχόμενο ένα πρόσωπο που έχει καταδικαστεί αμετάκλητα από δικαστήρια ενός πρώτου κράτους μέλους να μην μπορεί πλέον να εκδιωχθεί για την ίδια πράξη σε ένα δεύτερο κράτος μέλος, παραμένοντας τελικά ατιμώρητο, επειδή το πρώτο κράτος μέλος δεν έλαβε μέτρα για την εκτέλεση της επιβληθείσας ποινής⁷. Στην προκειμένη περίπτωση, το ιταλικό δικαστήριο στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας τιμώρησε τον κατηγορούμενο επιβάλλοντας ποινή με αναστολή, αναστολή η οποία ανακλήθηκε αργότερα. Επομένως, ακόμη και αν γίνει αποδεκτό ότι η αναστολή δεν αποτελεί μέσο έκτισης ποινής, η ποινή εκτίεται κανονικά, καθόσον η Εισαγγελία του Μιλάνου ανακάλεσε την αναστολή εκτέλεσης.

Η προσέγγιση αυτή του ΔΕΕ ουσιαστικά επικυρώνει τη διαδικασία που ακολουθήθηκε από τις δικαστικές αρχές της Γερμανίας, προσκρούει δε στην αρχή της αναλογικότητας. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας ακολουθεί τρία στάδια ελέγχου: α) ο περιορισμός πρέπει να είναι κατάλληλος, δηλαδή να επιφέρει το

5. V. REDING, *On Substantive Criminal Law of the European Union* σε A. Klip (ed.), *Substantive Criminal Law of the European Union*, Maklu Publishers, 2011, σσ. 11-13.

6. Διατάξεις ουσιαστικού ποινικού δικαίου που τυποποιούν αδικήματα θεσμοθετούνται στην ενωσιακή έννομη τάξη, για παράδειγμα στους τομείς που προβλέπονται στο άρθρο 83, παρ. 1 ΣΛΕΕ.

7. Έτσι και η νομολογία του ΔΕΕ, βλ. απόφαση *Kretzinger*, C-288/05, EU:C:2007:441, σκ. 51.

επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, β) ακόμη και αν είναι κατάλληλος ο περιορισμός, δεν πρέπει να είναι επαχθέστερος από το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος μέτρο, αλλά ο λιγότερο επαχθής για τον θιγόμενο αποδέκτη του μέτρου και γ) ο περιορισμός δεν πρέπει να είναι δυσανάλογος σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο υφίσταται. Ένας περιορισμός, και όταν ακόμη είναι κατάλληλος ή αναγκαίος, δεν πρέπει να συνεπάγεται περισσότερα μειονεκτήματα για τα δικαιώματα του πολίτη, παρά πλεονεκτήματα για τα δημόσια συμφέροντα, στην προστασία των οποίων αποβλέπει⁸. Στην προκειμένη περίπτωση, ο περιορισμός του δικαιώματος που απορρέει από την αρχή *ne bis in idem*, που συνίσταται στην επανεκδίκαση της υπόθεσης ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων, δεν είναι ο λιγότερο επαχθής για τον θιγόμενο. Ως λιγότερο επαχθής λύση, που εκπληρώνει και τον σκοπό της Ένωσης για αποκλεισμό του ενδεχόμενου ατιμωρησίας σε διασυνοριακό επίπεδο, θα μπορούσε να προταθεί η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ γερμανικών και ιταλικών αρχών. Η αρχή αυτή, απορρέουσα από το άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, αναδεικνύει το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας εντός της Ένωσης και προάγει τον ουσιαστικό διάλογο μεταξύ των κρατών μελών. Ειδικότερα, στην υπό εξέταση περίπτωση, όπου οι ιταλικές αρχές έχουν ανακαλέσει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής, ο ήδη καταδικασθείς από τις αρχές της Ιταλίας θα εκπληρώσει την ποινή που του επιβλήθηκε, ώστε να αίρεται στην πράξη η οποιαδήποτε αμφιβολία περί ατιμωρησίας.

IV. Σύγκριση του άρθρου 4 παρ. 1, 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ με το άρθρο 54 της σύμβασης εφαρμογής

Η απόφαση του ΔΕΕ στη συγκεκριμένη υπόθεση αναδεικνύει ένα βαθύτερο ζήτημα, αυτό της προσέγγισης των επεξηγήσεων του άρθρου 50 του Χάρτη. Όπως αναφέρεται ανωτέρω, οι επεξηγήσεις, ως ερμηνευτικοί προσδιορισμοί του συγκεκριμένου άρθρου, είναι κυρίως το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και τα άρθρα 54-58 της σύμβασης εφαρμογής. Η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου είναι σαφώς πιο ευρεία σε σύγκριση με την αντίστοιχη του άρθρου 54, καθώς αφορά σε όλες τις περιπτώσεις αθώωσης ή καταδίκης κάποιου. Αντίθετα, η διάταξη του άρθρου 54 εμπεριέχει, σε περίπτωση καταδίκης, περιορισμούς επί της αρχής *ne bis in idem* που σχετίζονται με την έκτιση της ποινής. Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο ερμηνευτικός κανόνας που θα ακολουθηθεί οδηγεί αναπόφευκτα σε μια ευρύτερη ή λιγότερο ευρεία οριοθέτηση του δικαιώματος που απορρέει από την αρχή *ne bis in idem*.

Εδώ λοιπόν θα μπορούσε να προτιμηθεί μια διασταλτική ερμηνεία του δικαιώματος, όπως περιγράφεται στη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Με μια πρώτη ανάγνωση γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η διάταξη αναφέρεται στα δικαστήρια του ίδιου κράτους, καθώς αφορά στα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη της ΕΣΔΑ που είναι όλα κράτη και δεν επεκτείνεται *stricto sensu* σε διακρατική προστασία.

Ωστόσο, η επιλογή της συμπερίληψης του οικείου άρθρου της ΕΣΔΑ ως επεξήγηση και, άρα, ερμηνευτική κατεύθυνση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί τυχαία. Η σύνταξη του Χάρτη και η μετέπειτα θεσμική του αναγνώριση ως πρωτογενές ευρωπαϊκό δικαίο αποτέλεσαν βήματα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο επίπεδο της αναγνώρισης και προστασίας κοινών δικαιωμάτων και ελευθεριών μεταξύ των κρατών μελών⁹. Υπό το πρίσμα, λοιπόν, της βαθύτερης ευρωπαϊκής ενοποίησης και με μια τελολογική ερμηνεία, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι σκοπός της σχετικής επεξήγησης είναι η εφαρμογή της υπό εξέταση αρχής σε ενωσιακό επίπεδο, δηλαδή η μετατόπιση από τη διακρατική διάσταση στην ενωσιακή, ως αυτόνομη και διακριτή από τα κράτη μέλη.

Επιπλέον, η προτίμηση της διάταξης της ΕΣΔΑ ως ερμηνευτικού οδηγού για το άρθρο 50, αντί της αντίστοιχης της σύμβασης εφαρμογής, ενισχύει την αντίληψη περί ουσιαστικής προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ. Όπως έχει πολύ εύστοχα παρατηρηθεί¹⁰, η παραδοσιακή σύλληψη των ρυθμίσεων διακρατικών συμφωνιών που εμπεριέχουν την αρχή *ne bis in idem* δεν έχει ατομοκεντρικό χαρακτήρα, πρωταρχικός δηλαδή σκοπός δεν είναι η προστασία δικαιωμάτων των πολιτών όσο η προστασία των κυριαρχικών δικαιωμάτων των συμβαλλόμενων κρατών σε επίπεδο ποινικής δικαιοσύνης, των οποίων οι σχέσεις διέπονται σε αρκετές περιπτώσεις από κάποιον βαθμό δυσπιστίας. Υπ' αυτήν την έννοια η εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* τείνει να αποτελεί εσωτερική υπόθεση κάθε κράτους, με αποτέλεσμα, αντί να δημιουργεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, να ερμηνεύεται κατά το δοκούν. Η σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν δεν αποτελεί εξαίρεση· ο χαρακτήρας της σύμβασης αποβλέπει περισσότερο στην αποτύπωση της εθνικής κυριαρχίας των κρατών. Αναφορικά με την αρχή *ne bis in idem*, αυτό αποτυπώνεται στο άρθρο 55 παρ. 1 της σύμβασης που προβλέπει τη δυνατότητα μη δέσμευσης από το άρθρο 54, αλλά και από το ίδιο το άρθρο 54 το οποίο κατοχυρώνει την αρχή *ne bis in idem* μόνο σε περίπτωση καταδικαστικής απόφασης και όχι

8. Γ.Ν. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΙΣ, Η Αρχή της Αναλογικότητας: Ο Ανααιρετικός Έλεγχος της Εφαρμογής της από τον Άρειο Πάγο επί Χρηματικής Ικανοποίησως λόγω Ηθικής Βλάβης, Νομικά Χρονικά, τ.χ. 50, 2008.

9. Βλ. για το ζήτημα αντί πολλών Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σταθμός στη Θεσμική Ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδ. Παπαζήση, 2001.

10. Η. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, *ο.π.*, σσ. 2-4, όπου και περαιτέρω βιβλιογραφία.

αθωωτικής. Επομένως, η επιλογή μιας σύμβασης με βασικό σκοπό την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως η ΕΣΔΑ, ως ερμηνευτική βάση οδηγεί σε μια πιο ατομοκεντρική προσέγγιση και, ως εκ τούτου, είναι περισσότερο συμβατή με το πνεύμα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Η σημασία, εξάλλου, της ΕΣΔΑ στην ερμηνεία των διατάξεων του Χάρτη επιβεβαιώνεται και από τη διάταξη του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη. Εκεί ορίζεται ότι «στον βαθμό που ο παρών Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση». Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60, όπου παρατηρήθηκε μια μεταστροφή της νομολογίας του ΔΕΚ σε ζητήματα προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, η ΕΣΔΑ αποτέλεσε την κύρια πηγή έμπνευσης για την οριοθέτηση των δικαιωμάτων αυτών σε κοινοτικό τότε επίπεδο. Η εξέχουσα θέση που ιστορικά κατείχε η ΕΣΔΑ στην ενωσιακή έννομη τάξη επιβεβαιώνεται και με την προσχώρηση της Ένωσης κατ' εφαρμογήν του άρθρου 6 παρ. 2 ΣΕΕ.

V. Συμπερασματικό σχόλιο

Η σημασία της κατοχύρωσης της αρχής *ne bis in idem* ενισχύεται ακόμη περισσότερο στην περίπτωση της Ένωσης. Καθώς συμφωνήθηκε η ενισχυμένη συνεργασία των κρατών μελών στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης στο πλαίσιο της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, δημιουργήθηκε αναμφισβήτητη ανάγκη θεσμοθέτησης της αρχής *ne bis in idem* μεταξύ των κρατών μελών, προκειμένου να μη διώκεται κάποιος πολίτης σε κάποιο κράτος μέλος για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη δικασθεί σε άλλο κράτος μέλος. Έτσι, η τυποποίηση της αρχής αυτής φαντάζει λογικό επακόλουθο της ευρωπαϊκής ενοποίησης γενικά, αλλά και της προσέγγισης στον τομέα του ποινικού δικαίου ειδικότερα¹¹.

Γ' αυτόν ακριβώς τον λόγο η οικεία διάταξη της ΕΣΔΑ θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την ερμηνεία του άρθρου 50 του Χάρτη. Με διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου, η αρχή *ne bis in idem* δεν ισχύει μόνον εντός της δικαιοδοσίας του ίδιου κράτους, αλλά και μεταξύ των δικαιοδοσιών όλων των κρατών μελών. Αυτό, άλλωστε, επιτάσσει και η ίδια η αρχή η οποία προστατεύει τον πολίτη από τη βάσανο μιας νέας ποινικής διαδικασίας. Η ερμηνεία αυτή συντάσσεται και με το γενικότερο πνεύμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση όλων των πολιτών των κρατών μελών ως ευρωπαίων.

Το Δικαστήριο στην υπόθεση *Srasic* είχε μια μοναδική δυνατότητα να διαμορφώσει μια αντίληψη περί του δι-

καιώματος που απορρέει από την αρχή *ne bis in idem*. Αντ' αυτού φαίνεται περισσότερο να προσπαθεί να διατηρήσει ισορροπίες μεταξύ των κρατών μελών, προτάσσοντας τη σύμβαση εφαρμογής της συμφωνίας Σένγκεν, μιας συμφωνίας με περισσότερο κρατοκεντρικό χαρακτήρα, παρά να εμβαθύνει περισσότερο με μια προσέγγιση προς τη λογική της ΕΣΔΑ. Ίδανικά, η υπόθεση αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα δικαστικού ακτιβισμού τον οποίο έχει επιδείξει το Δικαστήριο στο παρελθόν αναφορικά με την ενωσιακή προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων.

► Ο δικαστικός έλεγχος της κράτησης αλλοδαπών

Η παράταση της κράτησης πρέπει να γίνεται με έγγραφη απόφαση που θα συνοδεύεται από πραγματική και νομική αιτιολόγηση, δυνάμενη να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου νομιμότητας από τη δικαστική εξουσία

απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας παρανόμως διαμένοντος στην ημεδαπή – παράταση διοικητικής κράτησης – δυνατότητα υπέρβασης της μέγιστης διάρκειας κράτησεως λόγω ελλείψεως εγγράφων ταυτότητας – κίνδυνος διαφυγής – ενδεχόμενη υποχρέωση του εμπλεκόμενου κράτους μέλους να χορηγήσει προσωρινό έγγραφο σχετικά με την προσωπική κατάσταση του ενδιαφερομένου

ΔΕΕ C-146/14 PPU, *Mahdi*, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: M. Ilešič, Εισηγητής: A. Ó Caoimh, EU:C:2014:1320 – Προδικαστικό ερώτημα

Με την απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014 το ΔΕΕ αποσαφήνισε κρίσιμα σημεία της Οδηγίας 2008/115/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Κατά πάγια νομολογία του και σύμφωνα με τις απαιτήσεις του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Δικαστήριο έκρινε ότι η παράταση της κράτησης πρέπει να γίνεται με έγγραφη απόφαση που θα συνοδεύεται από πραγματική και νομική αιτιολόγηση, η οποία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου νομιμότητας από τη δικαστική εξουσία. Καθώς μάλιστα το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας 2008/115 δεν διευκρινίζει τη φύση του εν λόγω ελέγχου, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η δικαστική αρχή πρέπει να έχει πλήρη δικαιοδοσία και να αποφασίζει επί της ουσίας, προχωρώντας στην αντικατάσταση της κράτησης με ένα λιγότερο επαχθές μέτρο ή στην απόλυση του υπηκόου τρίτης χώρας. Περαιτέρω, έκρινε ως αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης (άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/115) την κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας για τον λόγο και μόνον ότι δεν διαθέτει έγγραφα ταυτότητας. Ακολούθως, αποσαφήνισε ότι η άρνηση της χώρας κατα-

11. B. VAN BOCKEL, *The Ne Bis In Idem Principle in EU Law*, Kluwer Law International, 2010, σ. 3.

γωγής του ενδιαφερομένου να χορηγήσει το απαιτούμενο έγγραφο για το ταξίδι επιστροφής του δεν ισοδυναμεί με «έλλειψη συνεργασίας» του υπό κράτηση αλλοδαπού. Σε κάθε περίπτωση, το κράτος μέλος δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωσή του να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου να εκτελεσθεί η απόφαση περί απομάκρυνσης. Τέλος, σύμφωνα με το ΔΕΕ, σε περίπτωση που αφεθεί ελεύθερος ο υπό κράτηση αλλοδαπός, το εμπλεκόμενο κράτος μέλος φέρει υποχρέωση να χορηγήσει προσωρινό έγγραφο σχετικά με την προσωπική κατάσταση του ενδιαφερομένου, προκειμένου ο τελευταίος να μπορεί να αποδείξει την ειδική κατάστασή του σε περίπτωση διοικητικών ή άλλων ελέγχων.

Παρατηρήσεις

Χρήστος Α. Μπαξεβάνης*

1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Ο δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας της κράτησης, όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 9 παρ. 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 5 παρ. 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, 7 παρ. 6 της Αμερικανικής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και 14 παρ. 6 του Αραβικού Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση για την προστασία των κρατούμενων έναντι της αυθαίρετης κράτησης¹. Οι οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προβλέπουν τον δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας της κράτησης, περιοδικούς επανελέγχους, καθώς και δικαίωμα προσβολής της κράτησης: «*iii) Να οδηγούνται άμεσα ενώπιον δικαστικής ή άλλης ανεξάρτητης αρχής, προκειμένου να επανεξετάζεται η απόφαση κράτησης. Το ιδανικό θα ήταν η επανεξέταση αυτή να γίνεται αυτόματα και να λαμβάνει χώρα, σε πρώτο βαθμό, εντός 24 έως 48 ωρών από την αρχική απόφαση κράτησης του αιτούντος. Η αρχή επανεξέτασης θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη από την αρχή κράτησης και θα πρέπει να έχει την εξουσία να διατάξει την απελευθέρωση ή να τροποποιήσει οποιουδήποτε όρους για την απελευθέρωση. (iv) Μετά από την πρώτη επανεξέταση της κράτησης θα πρέπει να γίνονται τακτικές περιοδικές επανεξετάσεις ως προς την ανάγκη συνέχισης της κράτησης, από δικαστήριο ή ανεξάρ-*

τητο όργανο, όπου ο αιτών άσυλο και ο εκπρόσωπός του/της θα έχουν το δικαίωμα να παρίστανται. Η ορθή πρακτική αναφέρει ότι μετά από μία αρχική δικαστική επιβεβαίωση του δικαιώματος να τεθεί κάποιος σε κράτηση, θα πρέπει να προβλέπεται επανεξέταση κάθε επτά μέρες μέχρι την παρέλευση ενός μηνός και κατόπιν μία φορά τον μήνα μέχρι το πέρας του μέγιστου διαστήματος που προβλέπεται από τον νόμο. (v) Ανεξάρτητα από την επανεξέταση στο (iii) και (iv), θα πρέπει να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα αμφισβήτησης, από τον ίδιο ή μέσω εκπροσώπου, της νομιμότητας της κράτησης ενώπιον δικαστηρίου. Το βάρος της απόδειξης της νομιμότητας της κράτησης εναπόκειται στις αρμόδιες αρχές. Όπως τονίσθηκε στην Κατευθυντήρια Οδηγία 4, οι αρχές θα πρέπει να στοιχειοθετήσουν ότι υπάρχει νομική βάση για την κράτηση υπό αμφισβήτηση, ότι η κράτηση είναι αιτιολογημένη σύμφωνα με τις αρχές της αναγκαιότητας, του εύλογου της απόφασης και της αναλογικότητας, και ότι έχουν εξετασθεί και άλλα λιγότερο παρεμβατικά μέτρα για την επίτευξη των ίδιων στόχων στη συγκεκριμένη ατομική περίπτωση»². Ειδικότερα, προκειμένου ο δικαστικός έλεγχος της κράτησης να είναι αποτελεσματικός και σύμφωνος με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε μια σειρά προϋποθέσεων, οι οποίες είναι: 1) ο δικαστικός έλεγχος πρέπει να προβλέπεται ρητά από τον νόμο. Αυτό συνεπάγεται, αφενός, ότι πρέπει να ορίζεται με επάρκεια και σαφήνεια τότε είναι επιτρεπτή η κράτηση στο νόμο, αφετέρου, να εξασφαλίζεται ότι η δικαστική αμφισβήτηση της κράτησης είναι προσβάσιμη σε όλους τους κρατούμενους αλλοδαπούς³, 2) ο δικαστικός έλεγχος πρέπει να διενεργείται από ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαστική αρχή⁴, 3) η δικαστική αρχή που διενεργεί τον έλεγχο της κράτησης πρέπει να έχει επαρκές εύρος εξουσίας, ώστε να καθίσταται ο εν λόγω έλεγχος αποτελεσματικός⁵, 4) η νομική

2. Οδηγίες ΥΑ για την Κράτηση, Κατευθυντήρια Οδηγία 7.

3. Z.N.S. κατά Τουρκίας, (Προσφυγή No 21896/08), απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010, παρ. 60· S.D. κατά Ελλάδας (Προσφυγή No 53541/07), απόφαση της 11ης Ιουνίου 2007, παρ. 73.

4. Al-Nashif κατά Βουλγαρίας (Προσφυγή No 50963/99), απόφαση της 20ής Ιουνίου 2002, παρ. 92· De Wilde, Ooms και Versyp κατά Βελγίου, Ολομέλεια (Προσφυγές No 2832/66, 2835/66, 2899/66), απόφαση της 18ης Ιουνίου 1971, παρ. 73· Winterwerp κατά Ολλανδίας (Προσφυγή No 6301/73), απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1979· Vélez Loor κατά Παναμά, ΔΔΑΔ, Σειρά C αρ. 218, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2010, παρ. 124.

5. Bouamar κατά Βελγίου (Προσφυγή No 9106/80), απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 1988, Α. και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης (Προσφυγή No 3455/05), απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2009, παρ. 202· Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης (Προσφυγή No 22414/93), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 1996, παρ. 127-130, Α. κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ (Αναφορά No 560/1993), απόψεις της 30ής Απριλίου 1997. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην απόφαση C. κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ (Αναφορά No 900/1999), απόψεις της 13ης Νοεμβρίου

* Δ.Ν., Μ.Α., Δικηγόρος

1. Neira Alegria και άλλοι κατά Περού, ΔΔΑΔ, Σειρά C αρ. 20, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1995, παρ. 82· La Cantuta κατά Περού, ΔΔΑΔ, Σειρά C αρ. 162, απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2006, παρ. 111· Serrano Cruz Sisters κατά Ελ Σαλβαδόρ, ΔΔΑΔ, Σειρά C αρ. 120, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2005, παρ. 79.

διαδικασία αμφισβήτησης της κράτησης πρέπει να συνοδεύεται από μια σειρά διαδικαστικών εγγυήσεων, όπως είναι ο δικαστικός χαρακτήρας του ελέγχου⁶, η ισότητα των όπλων, η ενημέρωση και η παροχή νομικής βοήθειας στους κρατούμενους⁷, καθώς και η ολοκλήρωση της διαδικασίας μέσα σε εύλογο χρόνο⁸. Τέλος, σε περίπτωση που διαπιστωθεί από εθνικές ή διεθνείς δικαστικές ή άλλες αρμόδιες αρχές περίπτωση αυθαίρετης κράτησης, τότε ο ενδιαφερόμενος αλλοδαπός δικαιούται να αναζη-

τήσει επανόρθωση της ζημίας που έχει υποστεί για την παράνομη κράτηση⁹.

II. Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

Στις 9 Αυγούστου 2013, συνελήφθη στη Βουλγαρία ο Bashir Mohamed Ali Mahdi, Σουδανός υπήκοος χωρίς έγκυρα έγγραφα ταυτότητας. Ο B. Mahdi οδηγήθηκε σε κέντρο διοικητικής κρατήσεως μέχρις ότου ολοκληρωθούν τα διοικητικά αναγκαστικά μέτρα περί επαναπροώθησής του στα σύνορα που ελήφθησαν έναντι αυτού. Στις 12 Αυγούστου 2013, ο B. Mahdi υπέγραψε δήλωση περί εκούσιας επιστροφής του στο Σουδάν, την οποία, ωστόσο, λίγο αργότερα ανακάλεσε. Η πρεσβεία του Σουδάν επιβεβαίωσε με την ταυτότητα του B. Mahdi, αρνήθηκε όμως να του χορηγήσει ταξιδιωτικό έγγραφο λόγω του γεγονότος ότι ο B. Mahdi δεν επιθυμούσε πλέον να επιστρέψει στο Σουδάν. Μετά τη λήξη του αρχικού χρόνου κρατήσεως, οι βουλγαρικές αρχές ζήτησαν από διοικητικό δικαστήριο την παράταση της κρατήσεώς του, προβάλλοντας ιδίως τον κίνδυνο διαφυγής και την έλλειψη συνεργασίας του ενδιαφερομένου.

Στο πλαίσιο αυτό, το βουλγαρικό δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο πέντε προδικαστικά ερωτήματα με τα οποία ζητούσε να διευκρινιστεί: 1) αν η αρμόδια διοικητική αρχή πρέπει να εκδώσει έγγραφη πράξη νομικώς και πραγματικώς αιτιολογημένη, όταν επανεξετάζει την κατάσταση του ενδιαφερομένου μετά τον αρχικό χρόνο κρατήσεως, 2) αν ο έλεγχος νομιμότητας μιας τέτοιας πράξεως συνεπάγεται τη δυνατότητα της αρμόδιας δικαστικής αρχής να αποφαινεται επί της ουσίας της υποθέσεως, 3) αν η αρχική περίοδος κρατήσεως μπορεί να παρατείνεται, απλώς και μόνον επειδή ο υπήκοος τρίτης χώρας δεν διαθέτει έγγραφα ταυτότητας και, επομένως, υφίσταται κίνδυνος διαφυγής αυτού, 4) αν για την άρνηση της πρεσβείας του Σουδάν να χορηγήσει έγγραφο ταυτότητας στον B. Mahdi μπορεί να λογίζεται υπεύθυνος ο ίδιος και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν η συμπεριφορά του B. Mahdi μπορεί να χαρακτηριστεί ως έλλειψη συνεργασίας εκ μέρους του, πράγμα το οποίο δικαιολογεί την παράταση της κρατήσεώς του, και, τέλος, 5) αν, στην περίπτωση που εθνικό δικαστήριο έχει διατάξει να αφεθεί ελεύθερος αλλοδαπός με το σκεπτικό ότι δεν υφίσταται πλέον λογική προοπτική απομακρύνσεως, τότε το κράτος μέλος υποχρεούται να χορηγήσει αυτοτελή τίτλο διαμονής ή άλλη άδεια παρέχουσα δικαίωμα διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, ο οποίος δεν διαθέτει

2002, παρ. 8.3, διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 9.4 καθώς «ο δικαστικός έλεγχος που ήταν διαθέσιμος στον προσφεύγοντα περιοριζόταν σε αιμώδη τυπική αξιολόγηση του ερωτήματος σχετικά με το αν το πρόσωπο είναι «αλλοδαπός» χωρίς άδεια εισόδου. Το δικαστήριο δεν είχε τη διακριτική ευχέρεια [...] να ελέγξει την κράτηση του προσφεύγοντα κρίνοντας επί της ουσίας των λόγων που τη δικαιολογούσαν». Βλ. επίσης *Danyal Shafiq* κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ (Αναφορά Νο 1324/2004), απόψεις της 13ης Νοεμβρίου 2006, «ο δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας της κράτησης σύμφωνα με το Άρθρο 9 Παρ 4, ο οποίος πρέπει να συμπεριλαμβάνει το ενδεχόμενο να διαταχτεί απελευθέρωση, δεν περιορίζεται στην εξέταση της απλής τυπικής συμμόρφωσης με το εθνικό δίκαιο που διέπει την κράτηση» *Bakhtiyari* κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ (Αναφορά Νο 1069/2002), απόψεις της 6ης Νοεμβρίου 2003: «Σε ό,τι αφορά τον ισχυρισμό βάσει του Άρθρου 9 παρ. 4, [...] ο δικαστικός έλεγχος που ήταν διαθέσιμος στην κα. *Bakhtiyari* θα περιοριζόταν στην τυπική αξιολόγηση του αν είναι «αλλοδαπή» χωρίς άδεια εισόδου. Η Επιτροπή σημειώνει ότι το εθνικό δικαστήριο δεν είχε τη διακριτική ευχέρεια να ελέγξει τη νομιμότητα της κράτησής της με βάση ουσιαστικούς λόγους. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η αδυναμία της δικαστικής προσβολής της κράτησης, η οποία ήταν ή είχε καταστεί, αντίθετη προς το Άρθρο 9 παρ. 1, συνιστά παραβίαση του Άρθρου 9 παρ. 4». Βλ. επίσης *F.K.A.G.* κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ (Αναφορά Νο 2094/2011), απόψεις της 26ης Ιουλίου 2013, παρ. 9.6. Το ίδιο αποτέλεσμα βλ. στην υπόθεση *Rafael Ferrer-Mazorra* και άλλοι κατά Ηνωμένων Πολιτειών, ΔΕΑΔ, Υπόθεση 9.903 (Αναφορά Νο 51/01), απόφαση επί της ουσίας, 4 Απριλίου 2001, παρ. 235.

6. *Bouatari* κατά Βελγίου (Προσφυγή Νο 9106/80), απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 1988, παρ. 60, *Vélez Loor* κατά Παναμά, ΔΑΔΑ, Σειρά C αρ. 218, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2010, παρ. 107-109.
7. *Winterwerp* κατά Ολλανδίας (Προσφυγή Νο 6301/73), απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1979, παρ. 60: «είναι ουσιαστικό ο κρατούμενος να έχει πρόσβαση σε δικαστήριο και τη δυνατότητα να παραστεί αυτοπρόσωπα ή μέσω νομικού εκπροσώπου» *Lebedev* κατά Ρωσίας (Προσφυγή Νο 4493/04), απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2007, παρ. 84-89, *Suso Musa* κατά Μάλτας (Προσφυγή Νο 42337/12), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2013, παρ. 61.
8. *De Wilde, Ooms και Versyp* κατά Βελγίου, ό.π., παρ. 79· Α. και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π., παρ. 217: «λαμβάνοντας υπ' όψιν τις δραματικές συνέπειες που έχει η παρατεταμένη – η οποία κατά τη στιγμή εκείνη φαινόταν να παρατείνεται επ' αόριστον – στέρηση της ελευθερίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των προσφευγόντων, το Άρθρο 5 παρ. 4 πρέπει να συνεπάγεται τις ίδιες εγγυήσεις για δίκαιη δίκη που έχει το Άρθρο 6 παρ. 1 στην ποινική του πτυχή». *Z.N.S.* κατά Τουρκίας, ό.π. παρ. 61-62, *Shakurov* κατά Ρωσίας (Προσφυγή Νο 55822/10), απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, παρ. 187.

9. M. NOWAK, UN Covenant on Civil and Political Rights Commentary, 2η έκδ., N.P. Engel Publisher, 2005 (Nowak, ICCPR Commentary), σσ. 180-182, *Brogan και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Ολομέλεια (Προσφυγές Νο 1209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85), απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1988, παρ. 67.

έγγραφα ταυτότητας και στον οποίο δεν έχουν χορηγηθεί τέτοια έγγραφα από τη χώρα καταγωγής του.

III. Το σύστημα κράτησης που θεσπίζει η Οδηγία 2008/115

Στο σημείο αυτό, και προκειμένου να παρουσιαστούν καλύτερα στη συνέχεια τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου και η απάντηση επ' αυτών του ΔΕΕ, θα παρουσιαστεί εν συντομία το σύστημα της κρατήσεως, η επανεξέταση καθώς και ο δικαστικός έλεγχος αυτής που θεσπίζεται με το άρθρο 15 της Οδηγίας 2008/115. Κατά την αιτιολογική σκέψη 2, η Οδηγία 2008/115 επιδιώκει την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής απομάκρυνσης και επαναπατρισμού, με βάση κοινούς κανόνες, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να επαναπατρίζονται με ανθρώπινους όρους και με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους. Αποσκοπεί να διασφαλίσει την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των κρατών μελών σχετικά με την είσοδο, διαμονή και απομάκρυνση των αλλοδαπών¹⁰ και τα ατομικά δικαιώματα των ενδιαφερομένων. Όσον αφορά τα τελευταία, η Οδηγία 2008/115 έχει σκοπό να λάβει υπόψη τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία. Το ίδιο ισχύει και για τις «είκοσι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή», που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 4 Μαΐου 2005¹¹, στις οποίες αναφέρεται η Οδηγία 2008/115 με την αιτιολογική της σκέψη 3. Το άρθρο 15 της Οδηγίας αυτής υπήρξε, στο πλαίσιο της νομοθετικής διαδικασίας¹², ένα από τα άρθρα που έδωσαν λαβή για πολυάριθμες συζητήσεις μεταξύ των πολιτικών οργάνων της Ένωσης¹³.

10. Κατά πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, πρόκειται για καθιερωμένη αρχή του διεθνούς δικαίου (βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ, *Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 28ης Μαΐου 1985 (Προσφυγές No 9214/80, 9473/81 και 9474/81 § 67)· *Moustaquim* κατά Βελγίου, της 18ης Φεβρουαρίου 1991 (Προσφυγή No 12313/86 § 43), καθώς και *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, της 24ης Ιανουαρίου 2008 (Προσφυγές No 29787/03 και 29810/03 § 94).

11. Βλ. Επιτροπή Υπουργών, έγγραφο COM(2005) 40 τελικό. Βλ., επίσης, έκθεση της επιτροπής μεταναστεύσεων προσφύγων και πληθυσμού, που εκδόθηκε μετά την Οδηγία 2008/115, Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, «Η διοικητική κράτηση των αιτούντων άσυλο και των παρανόμως διαμενόντων στην Ευρώπη» η οποία εκδόθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2010, doc. 12105.

12. Εκείνη την περίοδο επρόκειτο για τη διαδικασία συναπόφασης του άρθρου 251 της Συνθήκης ΕΚ, που κατέστη εφαρμοστέα μετά την έκδοση της αποφάσεως 2004/927/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2004, η οποία αποσκοπούσε να καταστήσει εφαρμοστέα τη διαδικασία του άρθρου 251 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ορισμένους τομείς που καλύπτονται από τον τίτλο IV του τρίτου μέρους της Συνθήκης (ΕΕ 2004 L 396/45).

13. Ενδ. βλ., D. HÖRICH, Die Rückführungsrichtlinie: Entstehungs-

Η αρχή στην οποία στηρίζεται το άρθρο 15 της Οδηγίας 2008/115 είναι ότι μόνον η εφαρμογή των διαδικασιών επιστροφής και απομακρύνσεως δικαιολογεί τη στέρηση της ελευθερίας και ότι, εάν οι διαδικασίες αυτές δεν διεξάγονται με τη δέουσα επιμέλεια, η διοικητική κράτηση παύει να είναι δικαιολογημένη υπό το πρίσμα της διάταξης αυτής¹⁴. Από το άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/115 συνάγεται ότι η κράτηση δεν μπορεί παρά να είναι *ultima ratio*, ελλείψει ηπιότερων μέτρων, και ότι, σε κάθε περίπτωση, η κράτηση δεν μπορεί να επιβληθεί, παρά μόνον εάν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής ή αν ο υπήκοος τρίτης χώρας αποφεύγει ή παρακωλύει την προετοιμασία της επιστροφής ή της διαδικασίας απομάκρυνσης. Η κράτηση ενόψει απομάκρυνσης δεν έχει τιμωρητικό ούτε ποινικό χαρακτήρα¹⁵ και δεν αποτελεί ποινή φυλάκισης¹⁶. Το άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/115 απαιτεί συσταλτική ερμηνεία, καθώς η καταναγκαστική κράτηση αποτελεί, ως στέρηση της ελευθερίας, εξαίρεση από το θεμελιώδες δικαίωμα της προσωπικής ελευθερίας¹⁷. Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει να μην παρατείνεται για δυσανάλογα μεγάλο χρονικό διάστημα η κράτηση προσώπου εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απομακρύνσεως, ήτοι να μην υπερβαίνει το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού¹⁸. Η αρχή αυτή διέπει το άρθρο 15 παρ. 5 της Οδηγίας 2008/115 που προβλέπει, επίσης, ότι κάθε κράτος μέλος καθορίζει περιορισμένη περίοδο κρατήσεως, «η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξά-

geschichte, Regelungsgehalt und Hauptprobleme, Zeitschrift für Ausländerrecht und Ausländerpolitik, 2011, σσ. 281 και 285, καθώς και F. LUTZ, The negotiations on the return directive, WLP, 2010, σ. 67.

14. Βλ. όσον αφορά το άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο στ', της ΕΣΔΑ, απόφαση ΕΔΔΑ, *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], της 15ης Νοεμβρίου 1996 (Προσφυγή No 22414/93 § 74).

15. Βλ. τις προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Y. Bot στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις *Bero και Bouzalmate*, C-473/13 και C-514/13, EU:C:2014:2095, σημείο 91.

16. Βλ. γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα J. Mazák στην υπόθεση *El Dridi*, C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, σημείο 35, καθώς και γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Wathelet στην υπόθεση *G. και R.*, C-383/13 PPU, EU:C:2013:533, σημείο 54.

17. Βλ. γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα J. Mazák στην υπόθεση *Kadzoev*, C-357/09 PPU, EU:C:2009:741, σημείο 70. Όσον αφορά το άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο στ', της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί στο ίδιο πνεύμα [βλ., π.χ., απόφαση ΕΔΔΑ, *Quinn κατά Γαλλίας*, της 22ας Μαρτίου 1995 (Προσφυγή No 18580/91 § 42), και *Kaya κατά Ρουμανίας*, της 12ης Οκτωβρίου 2006 (Προσφυγή No 33970/05 § 16)].

18. Βλ., ειδικότερα *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 29ης Ιανουαρίου 2008 (Προσφυγή No 13229/03 § 74), καθώς και τις πιο πρόσφατες αποφάσεις *Herman και Serazadishvili κατά Ελλάδας*, της 24ης Απριλίου 2014 (Προσφυγές No 26418/11 και 45884/11 § 59).

μηνο»¹⁹. Εφόσον εξακολουθούν να πληρούνται οι αρχικές προϋποθέσεις κρατήσεως του άρθρου 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2008/115, ένα κράτος μέλος μπορεί να παρατείνει κατ' εξαίρεση τη μέγιστη περίοδο αρχικής κρατήσεως, εάν, παρ' όλες τις εύλογες προσπάθειές του, είναι πιθανόν η διαδικασία απομάκρυνσης να διαρκέσει περισσότερο και εάν συντρέχει κάποια από τις πρόσθετες προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 15 παρ. 6 της Οδηγίας αυτής, δηλαδή εάν ο υπήκοος της τρίτης χώρας αρνείται να συνεργαστεί ή εάν καθυστερεί η λήψη των αναγκαίων εγγράφων από την τρίτη χώρα. Αυτές οι πρόσθετες προϋποθέσεις απαριθμούνται εξαντλητικά. Το άρθρο 15 παρ. 6 της Οδηγίας 2008/115 πρέπει να τυγχάνει συστατικής ερμηνείας, όπως και το άρθρο 15 παρ. 1, αυτής. Ανά πάσα στιγμή, εάν δεν πληρούνται πλέον οι προϋποθέσεις κρατήσεως, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 4 της Οδηγίας 2008/115, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αφεθεί ελεύθερος.

Το άρθρο 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2008/115 προβλέπει δικαστικό έλεγχο για την κράτηση που έχει διαταχθεί από τις διοικητικές αρχές. Έτσι, τα κράτη μέλη υποχρεούνται είτε να προβλέπουν ταχύ δικαστικό έλεγχο νομιμότητας της κράτησης το συντομότερο δυνατόν από την έναρξη αυτής είτε να χορηγούν στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας το δικαίωμα να κινηθεί διαδικασία για τον ταχύ δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας της κράτησης που θα πρέπει να πραγματοποιηθεί το συντομότερο δυνατόν από την έναρξη της σχετικής διαδικασίας. Θεσπίζοντας την υποχρέωση αυτή, ο νομοθέτης της Ένωσης ήθελε να λάβει υπόψη και τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την κράτηση ενόψει απομακρύνσεως²⁰ καθώς και την κατευθυντήρια αρχή αρ. 9 περί αναγκαστικού επαναπατρισμού²¹. Κατά το άρθρο 15 παρ. 3, πρώτη περίοδος, της Οδηγίας 2008/115, σε κάθε περίπτωση, η απόφαση κράτησης επανεξετάζεται «ανά εύλογα χρονικά διαστήματα»

19. Στο σημείο αυτό, ο Γεν. Εισαγγελέας παρατηρεί ότι «ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προχώρησε περισσότερο απ' ό,τι το ΕΔΔΑ στη νομολογία του, αφού το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, δεν προβλέπει μέγιστη περίοδο κρατήσεως». Γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar, της 14ης Μαΐου 2014, υπόθεση *Mahdi*, C-146/14 PPU, υποσημ. 19.

20. Ειδικότερα ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 4, της ΕΣΔΑ από το ΕΔΔΑ, βλ. αποφάσεις *Altinok κατά Τουρκίας*, της 29ης Νοεμβρίου 2011 (Προσφυγή No 31610/08 § 45) και *Stanev κατά Βουλγαρίας* [GC] (Προσφυγή No 36760/06 § 171, ΕΔΔΑ 2012).

21. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, με τον τίτλο «Δικαστική προσφυγή κατά της κρατήσεως», όποιος συλλαμβάνεται και/ή κρατείται ενόψει της απομακρύνσεώς του από την εθνική επικράτεια έχει το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή, ώστε η νομιμότητα της κρατήσεώς του να εξεταστεί εντός σύντομης προθεσμίας από δικαστήριο. Μια τέτοια προσφυγή πρέπει να είναι ευκόλως προσβάσιμη και αποτελεσματική, στον δε ενδιαφερόμενο πρέπει να χορηγείται νομική αρωγή σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία.

είτε κατ' αίτηση του ενδιαφερομένου είτε αυτεπαγγέλτως. Τέλος, κατά το άρθρο 15 παρ. 3, δεύτερη περίοδος, της Οδηγίας, «σε περίπτωση παραταθείσας διάρκειας κράτησης», η επανεξέταση εποπτεύεται υποχρεωτικά από δικαστική αρχή.

IV. Η απόφαση του ΔΕΕ επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Με το πρώτο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί αν το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας 2008/115 επιβάλλει η επανεξέταση της κρατήσεως να γίνεται με έκδοση ρητής πράξεως, ήτοι εάν μια τέτοια επανεξέταση πρέπει να καταλήγει, με ρητή πράξη, είτε στην παράταση της κρατήσεως του ενδιαφερομένου είτε στην απόλυσή του. Με άλλα λόγια, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διαφωτιστεί επί των υποχρεώσεων της εθνικής διοικητικής αρχής που ασκεί τον περιοδικό έλεγχο της νομιμότητας της κρατήσεως. Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2008/115, η αρχική κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τους έξι μήνες, πρέπει να διατάσσεται από τις διοικητικές ή δικαστικές αρχές με έγγραφη πράξη αναφέρονσα τους πραγματικούς και νομικούς λόγους της αποφάσεως κρατήσεως²². Κατά το άρθρο 15 παρ. 6 της εν λόγω Οδηγίας, η αρχική κράτηση μπορεί να παρατείνεται, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μη υπερβαίνον τους δώδεκα επιπλέον μήνες, όταν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις ουσίας. Κάθε κράτηση που υπερβαίνει τους έξι μήνες πρέπει να λογίζεται, σύμφωνα με την παρ. 5 του εν λόγω άρθρου, ως παραταθείσα κράτηση για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 15 παρ. 3 της ίδιας Οδηγίας. Εξάλλου, το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας 2008/115 προβλέπει ότι η κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας πρέπει να επανεξετάζεται ανά εύλογα χρονικά διαστήματα είτε κατ' αίτηση του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας είτε αυτεπαγγέλτως. Σε περίπτωση παραταθείσας κρατήσεως, η επανεξέταση εποπτεύεται από δικαστική αρχή.

Από το σύνολο των διατάξεων αυτών απορρέει ότι η μόνη ρητώς προβλεπόμενη από το άρθρο 15 της Οδηγίας 2008/115 απαίτηση όσον αφορά την έκδοση έγγραφης πράξεως είναι αυτή που παρατίθεται στην παρ. 2 του άρθρου αυτού, ήτοι ότι η κράτηση πρέπει να διατάσσεται εγγράφως και να είναι πραγματικώς και νομικώς αιτιολογημένη. Η εν λόγω απαίτηση εκδόσεως έγγραφης αποφάσεως πρέπει να νοείται ως αναφερόμενη οπωσδήποτε σε κάθε είδους απόφαση επί της παρατάσεως της κρατήσεως, δεδομένου ότι, αφενός, η κράτηση και η παράταση αυτής είναι αναλόγου φύσεως, καθόσον αμφότερες έχουν ως αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας του ενδιαφερομένου υπηκόου τρίτης χώρας, προκειμένου να προετοιμαστεί η επιστροφή του ή/και να πραγματοποιηθεί η απομάκρυνσή του από τη χώρα, ενώ, αφετέρου,

22. Βλ., επ' αυτού, απόφαση *G. και R.*, ό.π., σκ. 29.

σε καθεμία από τις δύο αυτές περιπτώσεις, ο αλλοδαπός πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τους λόγους της απόφασης που λαμβάνεται έναντι του ιδίου.

Από τη νομολογία, εξάλλου, του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η τήρηση της υποχρέωσης γνωστοποίησης των λόγων αυτών είναι αναγκαία, προκειμένου να παρασχεθεί στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας η δυνατότητα να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες και να αποφασίσει, έχοντας πλήρη γνώση όλων των σχετικών στοιχείων, αν είναι πρόσφορο να προσφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο, αλλά και προκειμένου να παρασχεθεί πλήρως στο δικαστήριο αυτό η δυνατότητα ασκήσεως του ελέγχου νομιμότητας της επίμαχης απόφασης²³. Κάθε άλλη ερμηνεία του άρθρου 15 παρ. 2 και 6 της Οδηγίας 2008/115, σημειώνει το ΔΕΕ, θα είχε ως αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερέστερη για τον υπήκοο τρίτης χώρας η αμφισβήτηση του κύρους αποφάσεων περί παρατάσεως της κρατήσεως σε βάρος του έναντι της αμφισβήτησεως της αρχικής απόφασης κρατήσεως, πράγμα το οποίο θα έθιγε το θεμελιώδες δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής. Κατά συνέπεια, καταλήγει το Δικαστήριο της Ένωσης, ακόμα και αν υποθεθεί ότι οι βουλγαρικές αρχές έλαβαν απόφαση επί της κρατήσεως πριν απευθυνθούν στο διοικητικό δικαστήριο, ήταν απαραίτητη η έκδοση έγγραφης πράξεως νομικώς και πραγματικώς αιτιολογημένης²⁴. Αντιθέτως, σε περίπτωση που οι βουλγαρικές αρχές απλώς επανεξέτασαν την κατάσταση του B. Mahdi χωρίς να αποφανθούν επί του αιτήματος παρατάσεως (πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει), δεν ήταν υποχρεωμένες να εκδώσουν ρητή πράξη ελλείψει σχετικών διατάξεων στην Οδηγία²⁵.

23. Βλ., επ' αυτού, αποφάσεις *Unectef/Heylens*, 222/86, EU:C:1987:442, σκ. 15, καθώς και *Kadi και Al Barakaat International Foundation/Συμβούλιο και Επιτροπή*, C-402/05 P και C-415/05 P, EU:C:2008:461, σκ. 337.

24. Υπόθεση *Mahdi*, ό.π., σκ. 41-46.

25. Κατά πάγια νομολογία, ελλείψει κανόνων του δικαίου της Ένωσης σχετικά με τους διαδικαστικούς όρους της πράξεως επανεξέτασεως της κρατήσεως, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι αρμόδια, σύμφωνα με την αρχή της διαδικαστικής αυτονομίας, να ρυθμίζουν το ζήτημα αυτό, διασφαλίζοντας παράλληλα τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης περί της πράξεως αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση N., C-604/12, EU:C:2014:302, σκ. 41). Εξ αυτού προκύπτει ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία, τηρώντας τις αρχές αυτές, προβλέπει την υποχρέωση της αρχής που επανεξετάζει ανά εύλογα χρονικά διαστήματα την κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας, δυνάμει του άρθρου 15 παρ. 3, πρώτη περίοδος, της Οδηγίας 2008/115, να λαμβάνει, μετά από κάθε επανεξέταση, ρητή πράξη πραγματικώς και νομικώς αιτιολογημένη. Μια τέτοια υποχρέωση θα απορρέει μόνον από το εθνικό δίκαιο.

Με το δεύτερο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ζήτησε να αποσαφηνιστεί, εάν είναι αυτό που πρέπει να αποφαινεται επί της ουσίας, όταν ασκεί έλεγχο σε πράξη επανεξετάσεως ή όταν αποφασίζει να παρατείνει την κράτηση και σε ποια στοιχεία μπορεί να βασιστεί. Με άλλα λόγια, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί η φύση και η έκταση του υποχρεωτικού δικαστικού ελέγχου ενόψει παρατάσεως του μέτρου, όταν έχει λήξει το αρχικώς ορισθέν ανώτατο όριο κρατήσεως. Το Δικαστήριο της Ένωσης έκρινε ότι δικαστική αρχή αποφαινόμενη επί αιτήματος παρατάσεως αρχικής κρατήσεως πρέπει υποχρεωτικά να είναι σε θέση να αποφανθεί επί οποιουδήποτε πραγματικού και νομικού στοιχείου κρίσιμου προς εκτίμηση του δικαιολογημένου χαρακτήρα της παρατάσεως, πράγμα το οποίο απαιτεί εξέταση σε βάθος των πραγματικών στοιχείων κάθε συγκεκριμένης υποθέσεως. Η ως άνω αρχή πρέπει να μπορεί να υποκαταστήσει με τη δική της απόφαση εκείνη με την οποία διατάχθηκε η αρχική κράτηση και να διατάξει είτε την παράταση της κρατήσεως είτε άλλο μέτρο λιγότερο καταναγκαστικό είτε την απόλυση του αλλοδαπού, όταν τούτο δικαιολογείται. Η δικαστική αρχή πρέπει να συνεκτιμήσει κάθε κρίσιμο στοιχείο για μια τέτοια απόφαση²⁶. Επομένως, καταλήγει το ΔΕΕ, οι εξουσίες που διαθέτει η δικαστική αρχή στο πλαίσιο ενός τέτοιου ελέγχου δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να περιορίζονται μόνο στα στοιχεία που προσκομίστηκαν από τη διοικητική αρχή. Αποτέλεσμα δε κάθε άλλης ερμηνείας του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115, σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, θα ήταν να καθίστανται οι παρ. 4 και 6 του άρθρου αυτού άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας, ο δε δικαστικός έλεγχος τον οποίο επιβάλλει το άρθρο 15 παρ. 3, δεύτερη περίοδος, της Οδηγίας αυτής να καθίσταται άνευ αντικειμένου, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται έτσι η επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει η ως άνω Οδηγία²⁷.

Στο ίδιο πνεύμα, ο Γεν. Εισαγγελέας M. Szpunar σημειώνει ότι το εθνικό δικαστήριο, έχοντας πλήρη δικαιοδοσία επί της ουσίας υποχρεούται να μην εφαρμόσει ενδεχομένως τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που έχουν ως συνέπεια να το εμποδίζουν να ασκήσει μια τέτοια πλήρη δικαιοδοσία²⁸. Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζεται η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία κάθε εθνικός δικαστής έχει την υποχρέωση να εφαρμόζει στο ακέραιο το κοινοτικό δίκαιο και να προστατεύει τα δικαιώματα τα οποία αυτό απονέμει στους ιδιώτες, αφήνοντας ανεφάρμοστη κάθε ενδεχομένως αντίθετη διάταξη του εθνικού δικαίου²⁹.

26. Σκ. 58-62.

27. Σκ. 63.

28. Γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar, της 14ης Μαΐου 2014, υπόθεση *Mahdi*, ό.π., σημείο 75.

29. Βλ. σχετικώς τις αποφάσεις *Amministrazione delle finanze dello*

Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η αρχική περίοδος κρατήσεως μπορεί να παρατείνεται απλώς και μόνον επειδή ο υπήκοος τρίτης χώρας δεν διαθέτει έγγραφα ταυτότητας και, επομένως, υφίσταται κίνδυνος διαφυγής αυτού. Το Δικαστήριο της Ένωσης υπενθυμίζει ότι ο κίνδυνος διαφυγής αποτελεί στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της αρχικής κρατήσεως. Ωστόσο, όσον αφορά την παράταση της κρατήσεως, ο κίνδυνος διαφυγής δεν αποτελεί μια από τις δύο προϋποθέσεις που θέτει η Οδηγία για την παράταση. Επομένως, ο εν λόγω κίνδυνος αποτελεί κρίσιμο στοιχείο μόνον όσον αφορά την επανεξέταση των συνθηκών που οδήγησαν αρχικώς στην κράτηση³⁰. Εξάλλου, όπως έχει διαπιστώσει το Δικαστήριο, κάθε εκτίμηση όσον αφορά τον κίνδυνο διαφυγής πρέπει να στηρίζεται σε ατομική εξέταση της περιπτώσεως του ενδιαφερομένου³¹. Επιπλέον, κατά την αιτιολογική σκέψη 6 της Οδηγίας 2008/115, οι αποφάσεις δυνάμει της Οδηγίας αυτής πρέπει να λαμβάνονται κατά περίπτωση και να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια. Κατά συνέπεια, σημειώνει το ΔΕΕ, απαιτείται να γίνει εκτίμηση των πραγματικών περιστάσεων που συνδέονται με την κατάσταση του B. Mahdi, προκειμένου να εξεταστεί αν μπορεί να ληφθεί έναντι αυτού ένα λιγότερο καταναγκαστικό μέτρο. Συνεχίζει δε τονίζοντας ότι, μόνο σε περίπτωση που εξακολουθεί να υφίσταται κίνδυνος διαφυγής, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη η έλλειψη εγγράφων ταυτότητας. Επομένως, καταλήγει το Δικαστήριο, η έλλειψη τέτοιων εγγράφων, αυτή και μόνη, δεν μπορεί να δικαιολογήσει παράταση της κρατήσεως που προβλέπει το άρθρο 15 παρ. 6 της Οδηγίας 2008/115³².

Στο πλαίσιο αυτό, ο Γεν. Εισαγγελέας επισημαίνει ότι το άρθρο 3 παρ. 7 της Οδηγίας 2008/115 ορίζει τον «κίνδυνο διαφυγής» ως «την ύπαρξη λόγων, σε ατομική περίπτωση, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων οριζομένων από το δίκαιο, οι οποίοι οδηγούν στην εικασία ότι υπήκοος τρίτης χώρας υποκείμενος σε διαδικασίες επιστροφής μπορεί να διαφύγει»³³. Συνεχίζει δε, τονίζοντας ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 7 παρ. 4 της Οδηγίας 2008/115, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι κάθε κρίση ως προς το ζήτημα αυτό πρέπει να βασίζεται σε εξατομικευμένη εξέταση της περιπτώσεως του ενδιαφερομένου³⁴. Μια τέτοια εξατομικευμένη εξέταση της αναγκαιότητας της στερήσεως της ελευθερίας

ενός προσώπου για τη διασφάλιση της εκτελέσεως μιας απόφασης περί απομακρύνσεως, καταλήγει ο Εισαγγελέας, εντάσσεται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης προστασίας κατά της αυθαιρεσίας³⁵.

Με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητά να διευκρινισθεί αν για την άρνηση της πρεσβείας του Σουδάν να χορηγήσει έγγραφο ταυτότητας στον B. Mahdi μπορεί να λογίζεται υπεύθυνος ο ίδιος και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν η συμπεριφορά του B. Mahdi μπορεί να χαρακτηριστεί ως έλλειψη συνεργασίας εκ μέρους του, πράγμα το οποίο δικαιολογεί την παράταση της κρατήσεώς του. Το Δικαστήριο, από την πλευρά του, απάντησε ότι ο B. Mahdi δεν μπορεί να λογίζεται ως επιδείξας «έλλειψη συνεργασίας» υπό την έννοια της Οδηγίας, παρά μόνον αν από την εξέταση της συμπεριφοράς του προκύπτει ότι δεν συνεργάστηκε στη διαδικασία περί απομακρύνσεώς του από τη χώρα και αν ενδέχεται η διαδικασία αυτή να διαρκέσει περισσότερο από το προβλεπόμενο εξαιτίας της συμπεριφοράς του αυτής. Εναπόκειται, λοιπόν, καταλήγει το ΔΕΕ, στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει το ζήτημα αυτό³⁶. Στο πλαίσιο αυτό, ο Γενικός Εισαγγελέας σημειώνει ότι, ακόμη και στην περίπτωση που τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης όπως τα περιγράφει το αιτούν δικαστήριο αναφέρουν ότι ο B. Mahdi αρνείται να συνεργαστεί και/ή καθυστερεί η λήψη των αναγκαίων εγγράφων από το Σουδάν, οι βουλγαρικές αρχές οφείλουν να συνεχίσουν να καταβάλλουν «όλες τις εύλογες προσπάθειες», όπως απαιτεί το άρθρο 15 παρ. 6 της Οδηγίας 2008/115³⁷.

35. Βλ. απόφαση Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC] (Προσφυγή αρ. 3455/05 § 164, ΕΔΔΑ 2009-II), καθώς και τα σχόλια σχετικά με την κατευθυντήρια γραμμή αρ. 6 παρ. 1, του προπαρατεθέντος εγγράφου COM(2005) 40 τελικό.

36. Σκ. 81-84.

37. Γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar, της 14ης Μαΐου 2014, υπόθεση *Mahdi*, ό.π., σημείο 88. Η νομολογία του ΕΔΔΑ επιβεβαιώνει την ανωτέρω ερμηνεία. Συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ έχει διαπιστώσει παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία από πλευράς της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, σε υπόθεση όπου, επί 18 μήνες, οι βουλγαρικές αρχές περιορίστηκαν να απευθυνθούν εγγράφως τρεις φορές στην πρεσβεία της εμπλεκόμενης τρίτης χώρας, για να ζητήσουν την έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου για τον προσφεύγοντα. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα τρία αυτά έγγραφα δεν αρκούσαν, για να αποδείξουν ότι οι βουλγαρικές αρχές παρακολουθούσαν ενεργά την υπόθεση ή ότι προσπάθησαν να διαπραγματευθούν την ταχεία μεταφορά ή την επιστροφή του προσφεύγοντος σε τρίτη χώρα (βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση *Auad κατά Βουλγαρίας*, της 11ης Οκτωβρίου 2011 (Προσφυγή No 46390/10 § 132). Βλ. επίσης, ΕΔΔΑ, απόφαση *Raza κατά Βουλγαρίας*, της 11ης Φεβρουαρίου 2010 (Προσφυγή No 31465/08 § 73), στην οποία το ΕΔΔΑ διαπίστωσε επίσης παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία και έκρινε ως εξής: «It is true that the Bulgarian authorities could not compel the issuing of such document, but there is no indication that they pursued the matter vigorously or endeavoured entering into negotiations with

Stato/Simmentha, 106/77, EU:C:1978:49, σκ. 21 και *Solred*, C-347/96, EU:C:1998:87, σκ. 29.

30. Σκ. 66-69.

31. Βλ. απόφαση *Sagor*, C-430/11, EU:C:2012:777, σκ. 41.

32. Σκ. 73.

33. Γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar, της 14ης Μαΐου 2014, υπόθεση *Mahdi*, ό.π., σημεία 82 και 83.

34. Βλ. απόφαση *Sagor*, ό.π., σκ. 41 και διάταξη *Mbaye*, C-522/11, EU:C:2013:190, σκ. 31.

Με το τελευταίο του ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά, για την περίπτωση που ο υπήκοος τρίτης χώρας αφεθεί ελεύθερος και οι αρχές του κράτους αυτού εξακολουθούν να μην του χορηγούν έγγραφο ταυτότητας, εάν το κράτος μέλος υποχρεούται να του χορηγήσει προσωρινό έγγραφο σχετικό με το καθεστώς του. Όπως προκύπτει από τον σκοπό της Οδηγίας 2008/115, η τελευταία δεν έχει ως αντικείμενο να ρυθμίσει τις προϋποθέσεις διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόων τρίτων χωρών παρανόμως διαμενόντων στην ημεδαπή, έναντι των οποίων δεν μπορεί να εκτελεστεί απόφαση περί επιστροφής τους. Ειδικότερα, ο Κανονισμός (ΕΚ) 1030/2002 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών (ΕΕ 2002 L 157/1) εφαρμόζεται, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2, αυτού μόνον στις περιπτώσεις νόμιμης διαμονής. Εντούτοις, το άρθρο 6 παρ. 4 της Οδηγίας 2008/115 παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να χορηγούν αυτοτελή τίτλο διαμονής ή άλλη άδεια παρέχουσα το δικαίωμα διαμονής για λόγους φιλευσπλαχνίας ή για ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους σε υπήκοο τρίτης χώρας που παρανόμως διαμένει στο έδαφός τους. Ομοίως, η αιτιολογική σκέψη 12 της Οδηγίας αυτής προβλέπει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να χορηγούν στους παρανόμως διαμένοντες στη χώρα υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι δεν μπορούν ακόμη να απομακρυνθούν, έγγραφη επιβεβαίωση της καταστάσεώς τους. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι, αν και η Βουλγαρία δεν υποχρεούται να χορηγήσει στον B. Mahdi αυτοτελή τίτλο διαμονής ή να δεχθεί υπέρ αυτού δικαίωμα διαμονής, σε περίπτωση που ο τελευταίος αφεθεί ελεύθερος, πρέπει εντούτοις να του χορηγήσει έγγραφη επιβεβαίωση της καταστάσεώς του, σύμφωνα με όσα προβλέπει η Οδηγία³⁸, διαθέτοντας, ωστόσο, ευρεία διακριτική ευχέρεια, για να προσδιορίσει τη μορφή και τον τύπο της εν

λόγω έγγραφης επιβεβαίωσης. Ο Γενικός Εισαγγελέας, μάλιστα, αναφέρει ότι ένα τέτοιο έγγραφο θα επέτρεπε στον ενδιαφερόμενο να αποφύγει μια νέα σύλληψη από τις βουλγαρικές αρχές, στην περίπτωση που θα του ζητηθεί μεταγενέστερα να αποδείξει την ειδική κατάστασή του κατά τη διάρκεια διοικητικού ή άλλου ελέγχου³⁹.

V. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Το Δικαστήριο της Ένωσης αρχικά επιβεβαίωσε ότι, σε περίπτωση στην οποία ο αρχικός χρόνος κρατήσεως έχει λήξει, η αρμόδια αρχή πρέπει να αποφασίσει ως προς την παράταση της αρχικής κρατήσεως με έγγραφη απόφαση που θα συνοδεύεται από πραγματική και νομική αιτιολόγηση. Είναι μάλιστα ιδιαίτέρως σημαντικό ότι το ΔΕΕ αποσαφήνισε ότι η εν λόγω απαίτηση εκδόσεως έγγραφης αποφάσεως πρέπει να νοείται ως αναφερόμενη οπωσδήποτε σε κάθε είδους απόφαση επί της παρατάσεως της κρατήσεως, δεδομένου ότι η κράτηση και η παράταση αυτής είναι αναλόγου φύσεως, καθόσον αμφότερες έχουν ως αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, ενώ, αφετέρου, ο αλλοδαπός πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τους λόγους της αποφάσεως που λαμβάνεται έναντι του ίδιου. Με τον τρόπο αυτόν παρέχεται στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας η δυνατότητα να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες και να αποφασίσει, έχοντας πλήρη γνώση όλων των σχετικών στοιχείων, αν είναι πρόσφορο να προσφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο. Ταυτόχρονα, παρέχεται πλήρως στο δικαστήριο η δυνατότητα ασκήσεως του ελέγχου νομιμότητας της επίμαχης αποφάσεως

Καθώς το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας 2008/115 δεν διευκρινίζει τη φύση του ελέγχου που αφορά την παράταση της κρατήσεως, το ΔΕΕ με την εν λόγω απόφασή του παρέχει κατευθυντήριες οδηγίες στην αρμόδια (εθνική) δικαστική αρχή, διευκρινίζοντας ότι η τελευταία πρέπει να έχει πλήρη δικαιοδοσία και να αποφασίζει επί της ουσίας. Στο πλαίσιο αυτό, η δικαστική αρχή θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλα τα πραγματικά περιστατικά και τους συγκεκριμένους λόγους που προβλήθηκαν κατά την κύρια δίκη, καθώς και να εκδίδει την απόφασή της, εκτιμώντας τόσο τα πραγματικά περιστατικά και τις αποδείξεις που επικαλείται η διοικητική αρχή όσο και τις ενστάσεις και τους πραγματικούς ισχυρισμούς του υπηκόου τρίτης χώρας. Θα πρέπει, δε, να είναι σε θέση να αποφασίσει για την αντικατάσταση της κρατήσεως με ένα λιγότερο επαχθές μέτρο ή για την απόλυση του ενδιαφερομένου.

Ακολούθως, το Δικαστήριο της Ένωσης επιβεβαίωσε, κατά πάγια νομολογία του και σύμφωνα με τις απαιτήσεις του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ότι κάθε

the Pakistani authorities with a view to expediting its delivery» (δι-αθέσιμη μόνο στα αγγλικά). Τέλος, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας μετέφερε στο εσωτερικό της δίκαιο τη διάταξη περί μέγιστης διάρκειας κρατήσεως, στο άρθρο 44 παρ. 8, του νόμου περί αλλοδαπών, υπό την έννοια ότι «η διάρκεια της κρατήσεως μπορεί να παραταθεί σε δώδεκα μήνες». Στην περίπτωση που αυτό σημαίνει ότι έχει επιλέξει έτσι να περιορίσει τη συνολική περίοδο κρατήσεως σε δώδεκα μήνες και να μην εξαντλήσει το ανώτατο όριο που επιτρέπει το άρθρο 15 παρ. 5 και 6 της Οδηγίας 2008/115 (σημειώνεται, εντούτοις, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις παρατηρήσεις της δείχνει να δέχεται ότι ο B. Mahdi μπορεί να κρατηθεί για συνολική διάρκεια 18 μηνών), δεν μπορεί να εφαρμόσει τη διάταξη αυτή κατά τρόπο που να της επιτρέπει να επεκτείνει τη διάρκεια της κρατήσεως πέραν των δώδεκα μηνών στο σύνολό της. Ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλείται διάταξη Οδηγίας εις βάρος ιδιώτη (απόφαση *Εισαγγελική Αρχή/Ratti*, 148/78, EU:C:1979:110, σκ. 28).

38. Σκ. 87-88.

39. Γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα M. Szpunar, της 14ης Μαΐου 2014, υπόθεση, *Mahdi*, ό.π., σημείο 96.

κρίση ως προς το ζήτημα της αναγκαιότητας της στερήσεως της ελευθερίας ενός προσώπου για τη διασφάλιση της εκτελέσεως μιας απόφασης περί απομακρύνσεως πρέπει να βασίζεται σε εξατομικευμένη εξέταση της περιπτώσεως του ενδιαφερομένου. Στο πλαίσιο αυτό έκρινε ότι είναι αντίθετη προς το άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/115 η κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας για τον λόγο και μόνον ότι δεν διαθέτει έγγραφα ταυτότητας. Ομοίως έκρινε ότι δεν μπορεί να λογίζεται ως επιδείξας «έλλειψη συνεργασίας» αλλοδαπός υπό κράτηση, παρά μόνον αν από την εξέταση της συμπεριφοράς του προκύπτει ότι δεν συνεργάστηκε στη διαδικασία περί απομακρύνσεώς του από τη χώρα και αν ενδέχεται η διαδικασία αυτή να διαρκέσει περισσότερο από το προβλεπόμενο εξαιτίας της συμπεριφοράς του αυτής. Σε κάθε δε περίπτωση, ακόμα και αν τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκρις συνιστούν ενδείξεις περί ελλείψεως συνεργασίας του υπηκόου τρίτης χώρας και/ή περί καθυστερήσεως στη λήψη των αναγκαίων εγγράφων από την τρίτη χώρα, το κράτος μέλος οφείλει να εξακολουθεί ενεργά και κατά

τρόπο συνεχή και αδιάκοπο τις προσπάθειές του προς εκτέλεση της αποφάσεως περί απομακρύνσεως. Τέλος, εάν αφηθεί ελεύθερος ο υπήκοος τρίτης χώρας, το κράτος μέλος πρέπει να του χορηγήσει γραπτή βεβαίωση της καταστάσεώς του, ώστε να είναι σε θέση να αποδείξει την ειδική κατάστασή του, σε περίπτωση διοικητικών ή άλλων ελέγχων. Συμπερασματικά, το Δικαστήριο, καλούμενο να εξετάσει για τέταρτη φορά προδικαστικό ερώτημα⁴⁰ σύμφωνα με την επείγουσα διαδικασία σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ, προχώρησε στην αποσαφήνιση κρίσιμων πτυχών της «Οδηγίας περί επιστροφής», παρέχοντας κατευθυντήρες Οδηγίες αναφορικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.

40. Οι προηγούμενες υποθέσεις οδήγησαν στην έκδοση των αποφάσεων *Kadzoev*, C-357/09 PPU, ό.π., *El Dridi*, C-61/11 PPU, ό.π., καθώς και *G. και R.*, C-383/13 PPU, ό.π.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

A. Επισκόπηση Νομολογίας (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2014)

Επιμ.: Έρρικα Κ. Λόραμ

► Άρθρο 1 – Υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Υπόθεση *Jaloud* κατά Ολλανδίας (Προσφυγή No 47708/08), απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2014 – Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης

■ εδαφική αρμοδιότητα – δύναμη σταθεροποίησης – Ιράκ

Από τον Ιούλιο 2003 μέχρι τον Μάρτιο 2005 η Ολλανδία συμμετείχε με ένα τάγμα στη Δύναμη Σταθεροποίησης (SFIR) στο Ιράκ. Το Ολλανδικό τάγμα στάθμευε στο νοτιο-ανατολικό Ιράκ, ως τμήμα της Πολυεθνικής Μεραρχίας Νότου-Ανατολής (MND-SE), η οποία διοικούταν από έναν αξιωματικό των ενόπλων δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου. Η συμμετοχή των Ολλανδικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Πολυεθνική Μεραρχία Νότου-Ανατολής (MND-SE) ρυθμιζόταν από ένα Μνημόνιο Συμφωνίας που υπογράφηκε ανάμεσα στο Ηνωμένο Βασίλειο και το Βασίλειο της Ολλανδίας και όπου συμπεριλαμβάνονταν οι Κανόνες Εμπλοκής. Τα δύο αυτά έγγραφα ήταν απόρρητα.

Ο προσφεύγων είναι ο πατέρας ενός Ιρακινού, ο οποίος σκοτώθηκε τον Απρίλιο του 2004 από τραύματα σφαίρας που δέχθηκε, όταν το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε δέχθηκε πυροβολισμούς, καθώς προσπέρασε σημείο ελέγχου με μεγάλη ταχύτητα. Το σημείο ελέγχου φρουρούνταν από μέλη του σώματος των Ιρακινών Πολιτοφυλακών μαζί με μια περίπολο Ολλανδών στρατιωτών που προσήλθε σε βοήθεια μετά τα πυρά που δέχθηκαν από ένα άλλο διερχόμενο αυτοκίνητο, λίγα λεπτά πριν το περιστατικό που προκάλεσε το θάνατο του γιου του προσφεύγοντα. Ένας από τους Ολλανδούς στρατιώτες παραδέχθηκε ότι πυροβόλησε πολλές φορές το αυτοκίνητο που επέβαινε ο γιος του προσφεύγοντα, αλλά δήλωσε ότι βρισκόταν σε άμυνα, καθώς πίστευε ότι δεχόταν πυρά. Η έρευνα που διεξήγαγε η Βασιλική Στρατιωτική Αστυνομία (τμήμα του Ολλανδικού Στρατού) έκλεισε με το συμπέρασμα του στρατιωτικού εισαγγελέα ότι ο γιος του προσφεύγοντα πιθανότατα σκοτώθηκε από σφαίρα Ιρακινού και ότι ο Ολλανδός στρατιώτης έδρασε σε άμυνα. Το πόρισμα επικυρώθηκε από το Στρατιωτικό Εφετείο, το οποίο με τη σειρά του αποφάνθηκε ότι ο στρατιώτης αντέδρασε σε φιλικά πυρά, τα οποία από λάθος θεώρησε ότι προέρχονταν από το αυτοκίνητο. Υπ' αυτές τις συνθήκες κρίθηκε ότι έδρασε εντός των ορίων των εντολών του και, άρα, η απόφαση να μην διωχθεί ήταν ορθή.

Στην αίτησή του προς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι η έρευνα που διεξήχθη δεν ήταν

ανεξάρτητη ή αποτελεσματική, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης. Στις 9 Ιουλίου 2013, το δικάζον τμήμα του Δικαστηρίου αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση υπέβαλε αρχικά την ένσταση ότι τα καταγγελλόμενα δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Ολλανδίας αλλά είτε σ' αυτήν των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ηνωμένου Βασιλείου, ως δυνάμεις κατοχής σύμφωνα με την με αριθμό 1483 απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών είτε σ' αυτήν του Ηνωμένου Βασιλείου μόνον, ως κράτος που διοικεί το νοτιοανατολικό Ιράκ και δίνει εντολές στο Ολλανδικό τμήμα της Δύναμης Σταθεροποίησης.

Απορρίπτοντας την εν λόγω ένσταση, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι ένα κράτος δεν μπορούσε να διαφύγει των εκ της Συμβάσεως υποχρεώσεών του, επικαλούμενο απλά το γεγονός ότι εκτελούσε τις αποφάσεις και τις εντολές ενός ξένου κράτους. Η Ολλανδία δεν απώλεσε την δικαιοδοσία της αποκλειστικά και μόνον επειδή βρισκόταν υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο ενός Βρετανού διοικητή. Παρόλο που οι δυνάμεις των κρατών, πέραν των «ηγετικών κρατών», λάμβαναν εντολές καθημερινά από ξένους διοικητές, εντούτοις η διαμόρφωση της στρατηγικής – συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού διακριτών κανόνων χρήσης βίας εντός των ορίων των Κανόνων Εμπλοκής που συνάπτονταν επί του Μνημονίου Συνεργασίας – παρέμενε στην αποκλειστική δικαιοδοσία των κρατών που συμμετείχαν με δυνάμεις. Η Ολλανδία ανέλαβε, υπό την αποκλειστική της ευθύνη, την ασφάλεια της περιοχής όπου στάθμευαν τα στρατεύματά της, διατηρώντας πλήρως τη διοίκηση των ευρισκόμενων εκεί τμημάτων των δυνάμεών της. Δεν έπαιζε, επίσης, ρόλο το γεγονός ότι το σημείο ελέγχου όπου έλαβε χώρα το περιστατικό των πυροβολισμών φρουρούνταν από προσωπικό της Ιρακινής Πολιτοφυλακής το οποίο επιβλεπόταν και υποβαλλόταν στις εντολές των συμμαχικών δυνάμεων. Κατά συνέπεια, τα Ολλανδικά στρατεύματα δεν ήταν στη διάθεση κάποιας ξένης δύναμης ή υπό την αποκλειστική διοίκηση ή υπό τον έλεγχο κάποιου άλλου κράτους.

Το περιστατικό των θανάσιμων πυροβολισμών έλαβε χώρα στο σημείο ελέγχου που φρουρούνταν από προσωπικό που τελούσε υπό τις εντολές και την άμεση επίβλεψη ενός Ολλανδού αξιωματικού, σε εκτέλεση αποστολής της Δυνάμεως Σταθεροποίησης, σύμφωνα με την με αριθμό 1483 απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Επομένως, έλαβε χώρα εντός της «δικαιοδοσίας» της Ολλανδίας.

Απορρίπτεται ομόφωνα η ένσταση.

Το Δικαστήριο δεν δέχθηκε τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντα ότι η έρευνα δεν ήταν επαρκώς ανεξάρτητη. Δεν υπήρχε καμία ένδειξη ότι η ανεξαρτησία της Βασιλικής Στρατιωτικής Αστυνομίας που ανέλαβε την αρχική έρευνα επηρεάστηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε να θεωρείται αμφίβολη η ποιότητα των ερευνών της, επειδή μοιραζόταν το ίδιο κατάλυμα με το προσωπικό που φερόταν υπεύθυνο για τον θάνατο του γιου του προσφεύγοντα. Ούτε δημιουργούσε ζήτημα το γεγονός ότι ο στρατιωτικός εισαγγελέας βασίστηκε σε μεγάλο μέρος στις αναφορές της Βασιλικής Στρατιωτικής Αστυνομίας, καθώς οι εισαγγελείς αναπόφευκτα βασίζονται στην αστυνομία για πληροφορίες και στήριξη. Ως προς το ότι μέλος της σύνθεσης του Στρατιωτικού Εφετείου, που επικύρωσε την απόφαση να μην ασκηθεί δίωξη στον Ολλανδό στρατιώτη που πυροβόλησε το αυτοκίνητο, ήταν και ένας ενεργός αξιωματικός, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η έδρα απαρτιζόταν από δύο πολιτικούς δικαστές, μέλη του Εφετείου και έναν στρατιωτικό. Ο στρατιωτικός ήταν ανώτερος αξιωματικός ικανός να αναλάβει δικαστικό αξίωμα, δεν υπόκειταν στις στρατιωτικές αρχές, αλλά απολάμβανε την ίδια λειτουργική ανεξαρτησία και αμεροληψία με αυτήν των πολιτικών δικαστών. Επομένως, το Στρατιωτικό Δικαστήριο παρείχε επαρκείς εγγυήσεις ανεξαρτησίας για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 2.

Ωστόσο, εξετάζοντας την αποτελεσματικότητα της διενεργηθείσας έρευνας, το Δικαστήριο κατέληξε ότι υπήρξαν αρκετές παραλείψεις. Κυρίως το Στρατιωτικό Εφετείο περιορίστηκε στη διαπίστωση ότι ο στρατιώτης που πυροβόλησε βρισκόταν σε άμυνα αντιδρώντας λαθμεμένα σε φιλικά πυρά, χωρίς να εξετάσει ερωτήματα σχετικά με το εάν η εν προκειμένω χρήση βίας τήρησε την προϋπόθεση της αναλογικότητας, εάν ερρίφθησαν περισσότεροι πυροβολισμοί απ' ό,τι χρειαζόταν και εάν οι πυροβολισμοί σταμάτησαν μόλις η κατάσταση το επέτρεπε. Το Στρατιωτικό Εφετείο κατά την εξέταση της υπόθεσης δεν είχε στη διάθεσή του έγγραφα που ενδεχομένως περιείχαν πληροφορίες σχετικές με τα ανωτέρω ερωτήματα. Από τον φάκελο της υπόθεσης έλλειπαν εν προκειμένω έγγραφα, όπως επίσημες καταθέσεις των μελών του σώματος της Ιρακινής Πολιτοφυλακής που φρουρούσαν το σημείο ελέγχου τη στιγμή των πυροβολισμών καθώς και λίστα με τα ονόματα αυτών που έκαναν χρήση των όπλων τους.

Επίσης, ο στρατιώτης που πυροβόλησε δεν έδωσε αμέσως κατάθεση παρά μόνον έξι ώρες μετά το περιστατικό. Μια ακόμη παράλειψη αποτέλεσε το γεγονός ότι, αν και δεν υπήρχαν ενδείξεις εγκλήματος, ωστόσο δεν ελήφθησαν προφυλάξεις, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος ο στρατιώτης να συνωμοτήσει με άλλους μάρτυρες. Επίσης, η αυτοψία διενεργήθηκε χωρίς την παρουσία Ολλανδών εξειδικευμένων αξιωματούχων. Η αναφορά του

παθολόγου ήταν σύντομη, χωρίς λεπτομέρειες και χωρίς να συμπεριλαμβάνει φωτογραφίες. Τέλος, εξαιρετικά σημαντικό αποδεικτικό υλικό, όπως μεταλλικά θραύσματα που ταυτοποιήθηκαν ως θραύσματα σφαίρας και βρέθηκαν στο πτώμα, δεν αρχειοθετήθηκαν ή εξετάστηκαν σε κατάλληλες συνθήκες, με αποτέλεσμα να χαθούν κάτω από άγνωστες συνθήκες.

Συνοψίζοντας, η έρευνα γύρω από τις συνθήκες θανάτου υπολειπόταν των κριτηρίων που θέτει το άρθρο 2 για τους εξής λόγους: τα έγγραφα που περιείχαν κρίσιμες πληροφορίες δεν τέθηκαν στη διάθεση των δικαστικών αρχών και του προσφεύγοντα, δεν ελήφθησαν προληπτικά μέτρα ώστε ο στρατιώτης που πυροβόλησε προτού καταθέσει να μην έρθει σε επαφή και συνωμοτήσει με άλλους μάρτυρες, η αυτοψία δεν διενεργήθηκε κάτω από συνθήκες που αρμόζουν σε μια έρευνα των ενδεχόμενων ποινικών ευθυνών ενός κρατικού αξιωματούχου και δεν οδήγησε σε ένα πλήρες πόρισμα και κρίσιμο αποδεικτικό υλικό χάθηκε κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι παραλείψεις αυτές ήταν αναπόφευκτες ακόμη και κάτω από τις δύσκολες συνθήκες που ίσχυαν στο Ιράκ την εν λόγω περίοδο.

Παραβίαση άρθρου 1.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 25.00 ευρώ για ηθική βλάβη.

► Άρθρο 2 – Το δικαίωμα στη ζωή

Υπόθεση *Bljakaj* και λοιποί κατά Κροατίας (Προσφυγή No 74448/12), απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2014

αστυνομία – θετικές υποχρεώσεις – ψυχικά άρρωστος δράστης

Οι προσφεύγοντες είναι στενοί συγγενείς μιας δικηγόρου που δολοφονήθηκε το 2002 από τον Α.Ν., σύζυγο πελάτισσας. Ο δράστης ήταν ψυχικά διαταραγμένος με ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας, παράνομης κατοχής όπλων και αλκοολισμού. Την ημέρα της δολοφονίας η σύζυγος του δράστη ενημέρωσε την αστυνομία ότι την απείλησε να την σκοτώσει, ωστόσο η αστυνομία παρέμεινε αδρανής. Την επόμενη ημέρα ο δράστης δολοφόνησε τη δικηγόρο της συζύγου του και αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει. Παρόλο που λίγο πριν από τους θανάσιμους πυροβολισμούς ο δράστης βρισκόταν υπό τον έλεγχο της αστυνομίας, εμφανώς διαταραγμένος και επικίνδυνος, εντούτοις οι αστυνομικοί τον άφησαν ελεύθερο χωρίς παρακολούθηση και ενημέρωσαν μόνο καθυστερημένα τις αρχές ψυχικής υγείας. Μετά την δολοφονία ασκήθηκε πειθαρχική δίωξη στους αστυνομικούς υπηρεσίας της ημέρας εκείνης και της προγενέστερης αυτής. Κρίθηκαν ένοχοι για παραποίηση εγγράφων και, συγκεκριμένα, των αναφορών σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας που έλα-

βε η κυβέρνηση το πρωινό του περιστατικού και για αποσίωση της κατάθεσης που έλαβαν από τον δράστη και τη σύζυγό του την προηγούμενη ημέρα.

Σχετικά με τις συνθήκες θανάτου του θύματος, το Δικαστήριο σημείωσε ότι το κρίσιμο στοιχείο της εν λόγω υπόθεσης είναι η υποχρέωση του εναγόμενου κράτους να παρέχει στους πολίτες προστασία από ενδεχόμενες πράξεις βίας ενός ψυχικά διαταραγμένου ανθρώπου. Η απειλή κατά της ζωής ήταν υπαρκτή και άμεση και οι αρχές την γνώριζαν ή όφειλαν να την γνωρίζουν, καθώς, αφενός, ο δράστης εμφανίστηκε ψυχικά διαταραγμένος και επικίνδυνος, αφετέρου, οι αρχές έκριναν απαραίτητο τον περαιτέρω ιατρικό έλεγχο και, τέλος, ο δράστης την ημέρα του συμβάντος υπήρξε δύο φορές υπό αστυνομική επίβλεψη και έλεγχο. Σε τέτοιες περιστάσεις οι θετικές υποχρεώσεις του Κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, επιβάλλουν στις εθνικές αρχές να κάνουν ό,τι είναι ευλόγως εφικτό και αναμενόμενο, προκειμένου να αποφευχθεί τέτοιος κίνδυνος. Ωστόσο, κατά την εξέταση της υπόθεσης από τα εθνικά δικαστήρια εντοπίστηκαν αρκετές παραλείψεις και λάθη στον τρόπο που η αστυνομία χειρίστηκε την υπόθεση, ενώ υπήρχαν αρκετά άλλα μέτρα που θα μπορούσαν να είχαν ληφθεί από τις αρχές. Μολονότι το Δικαστήριο δεν μπορούσε να καταλήξει με βεβαιότητα ότι η υπόθεση θα είχε άλλη έκβαση, εάν οι αρχές ενεργούσαν διαφορετικά, εντούτοις το γεγονός ότι η λήψη διαφορετικών έλλογων μέτρων ενδεχομένως να οδηγούσε σε διαφορετική τροπή ή να μετρίαζε τη ζημιά επαρκούσε ώστε να εγείρει την ευθύνη του Κράτους κατά το άρθρο 2. Οι αστοχίες της αστυνομίας αποτέλεσαν όχι μόνο μια χαμένη ευκαιρία, αλλά, εάν εξέλειπαν τα γεγονότα, θα είχαν διαφορετική τροπή, καθώς ο δράστης θα υποβαλλόταν σε ιατρικό έλεγχο και θα γίνονταν οι απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση της εμφανώς διαταραγμένης ψυχικής του κατάστασης. Κατά συνέπεια, η αμέλεια της αστυνομίας ισοδυναμεί με παραβίαση της υποχρέωσης του εναγόμενου Κράτους να λαμβάνει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία της ανθρώπινης ζωής.

Παραβίαση άρθρου 2 (ομοφωνία).

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε από κοινού στους προσφεύγοντες το ποσό των 20.00 ευρώ για ηθική βλάβη.

► Άρθρο 5 – Το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

Υπόθεση Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Προσφυγή Νο 29750/09), απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2014, Τμήμα Ευρείας Σύμβασης

παράνομη σύλληψη ή κράτηση – 3η & 4η Σύμβαση της Γενεύης

Τον Μάρτιο του 2003, ένας συνασπισμός ενόπλων δυνάμεων υπό την καθοδήγηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εισέβαλε στο Ιράκ. Μετά την κατάληψη της περιοχής της Μπάσρα, όταν ο Βρετανικός στρατός άρχισε να συλλαμβάνει υψηλόβαθμα στελέχη του κυβερνώντος κόμματος Μπάαθ, ο προσφεύγων, υψηλό στέλεχος του κόμματος, κρύφτηκε αφήνοντας πίσω τον αδελφό του Ταρέκ να προστατεύει το πατρικό σπίτι. Το πρωινό της 23ης Απριλίου 2003, μια μονάδα του Βρετανικού στρατού εισέβαλε στο σπίτι, με την ελπίδα να συλλάβει τον προσφεύγοντα. Σύμφωνα με τα καταγραφόμενα στα Βρετανικά αρχεία, βρήκαν στο σπίτι τον Ταρέκ οπλισμένο με αυτόματο όπλο και τον συνέλαβαν με την υπόνοια ότι ήταν μαχητής ή πολίτης που αποτελούσε απειλή για την ασφάλεια. Οδηγήθηκε την ημέρα εκείνη στο στρατόπεδο Μπούκα, ένα κέντρο κράτησης που διοικούνταν από τις Η.Π.Α. Τμήματα του στρατοπέδου χρησιμοποιούνταν από τη Βρετανία για κράτηση και ανάκριση κρατουμένων. Αφού ανακρίθηκε τόσο από τις αρχές των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Βρετανίας ο Ταρέκ κρίθηκε ότι δεν διέθετε πληροφορίες κατασκοπευτικής αξίας και, σύμφωνα με τα αρχεία, αφέθηκε ελεύθερος στις 2 Μαΐου 2003 κοντά στο πατρικό του σπίτι. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2003 ανακαλύφθηκε το πτώμα του με εμφανή σημάδια ότι βασανίστηκε και εκτελέστηκε.

Το 2007, ο προσφεύγων κίνησε τις διαδικασίες ενώπιον των Αγγλικών διοικητικών δικαστηρίων, αλλά η αίτησή του απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι το στρατόπεδο Μπούκα ήταν μια Αμερικανική παρά Βρετανική στρατιωτική εγκατάσταση.

Στην αίτησή του ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι ο αδελφός του συνελήφθη και κρατήθηκε από Βρετανικές δυνάμεις στο Ιράκ και, στη συνέχεια, βρέθηκε νεκρός υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες. Κατήγγειλε ότι, σύμφωνα με τις παρ. 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 5 της Σύμβασης, η σύλληψη και η κράτηση ήταν αυθαίρετες, παράνομες και χωρίς να τηρηθούν οι διαδικαστικές εγγυήσεις. Επίσης, ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 2, 3 και 5, οι αρχές της Μεγάλης Βρετανίας απέτυχαν να διεξάγουν έρευνα για τις συνθήκες της κράτησης, για την κακομεταχείριση και για το θάνατο.

Δεν υπήρξαν αποδεικτικά στοιχεία που να υποδεικνύουν ότι ο Ταρέκ Χασάν υπέστη κακομεταχείριση κατά τη διάρκεια της κράτησής του, ώστε να δημιουργηθεί η κατά το άρθρο 3 υποχρέωση διεξαγωγής επίσημης έρευνας. Ούτε υπήρξε κάποια απόδειξη ότι οι Βρετανικές αρχές ευθύνονταν με οποιοδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, για τον θάνατό του, που επήλθε τέσσερις μήνες μετά από την απελευθέρωσή του από το στρατόπεδο Μπούκα και σε μια απόμακρη περιοχή της χώρας που δεν ελεγχόταν από τις Βρετανικές δυνάμεις. Δεδομένης της ελλείψεως αποδείξεων για την εμπλοκή Βρετανών αξιωματούχων στον θάνατό του ή οποιασδήποτε απόδειξης ότι επήλθε εντός

περιοχής που ελεγχόταν από τη Μεγάλη Βρετανία, δεν μπορούσε να στοιχειοθετηθεί υποχρέωση διεξαγωγής έρευνας κατά το άρθρο 2.

Το δικαστήριο έκρινε την αίτηση, υπό το πρίσμα των άρθρων 2 και 3, ως απαράδεκτη (προδήλως αβάσιμη).

Το Δικαστήριο εξέτασε την περίοδο μεταξύ της σύλληψης από τα Βρετανικά στρατεύματα και της κράτησης του Ταρέκ Χασάν στο στρατόπεδο Μπούκα και έκρινε ότι βρισκόταν υπό τη φυσική εξουσία και έλεγχο των Βρετανών στρατιωτών και, κατά συνέπεια, και υπό τη δικαιοδοσία της Μεγάλης Βρετανίας. Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της εναγόμενης κυβέρνησης, αφενός, ότι δεν θεμελιώνεται αρμοδιότητα κατά την περίοδο διεξαγωγής εχθροπραξιών στα πλαίσια μιας διεθνούς στρατιωτικής σύγκρουσης, όπου οι πράκτορες των Συμβαλλόμενων Κρατών δρουν σε εδάφη των οποίων δεν είναι η δύναμη κατοχής και, αφετέρου, ότι η συμπεριφορά ενός κράτους θα έπρεπε να πληροί τις απαιτήσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, ένα τέτοιο συμπέρασμα θα ήταν ενάντια στη νομολογία του και αυτής του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, που αποφάνθηκε (στη Γνωμοδότησή του της 9ης Ιουλίου 2004 περί των νομικών συνεπειών της κατασκευής του τείχους στα κατεχόμενα Παλαιστινιακά εδάφη) ότι το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζονται παράλληλα.

Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της εναγόμενης Κυβέρνησης ότι δεν θεμελιωνόταν δικαιοδοσία της κατά την περίοδο μετά την εισαγωγή του Ταρέκ στο στρατόπεδο Μπούκα, καθώς την εν λόγω περίοδο μεταφέρθηκε ο κρατούμενος από τον έλεγχο της Μεγάλης Βρετανίας σ' αυτόν των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο Ταρέκ Χασάν εισήχθη στο στρατόπεδο ως κρατούμενος της Μεγάλης Βρετανίας και μεταφέρθηκε σε συγκρότημα κτιρίων που ελεγχόταν πλήρως από τις Βρετανικές δυνάμεις. Σύμφωνα με το Μνημόνιο Συμφωνίας μεταξύ των κυβερνήσεων της Μεγάλης Βρετανίας, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αυστραλίας σχετικά με την παράδοση προς κράτηση των αιχμαλώτων, η Μεγάλη Βρετανία ήταν υπεύθυνη, αφενός, για τη διαβάθμιση των κρατούμενων των βρετανικών δυνάμεων κατά τα οριζόμενα της 3ης και της 4ης Σύμβασης της Γενεύης και, αφετέρου, για τον χρόνο απελευθέρωσής τους. Ενώ επιβεβαιώθηκε ότι ορισμένοι επιχειρησιακοί τομείς σχετικά με την κράτηση του Ταρέκ Χασάν στο στρατόπεδο Μπούκα ανήκαν στη δικαιοδοσία των Αμερικανικών δυνάμεων (όπως η συνοδεία του από και προς το συγκρότημα και η φύλαξη του οπουδήποτε αλλού εντός του στρατοπέδου), εντούτοις η Μεγάλη Βρετανία διατηρούσε την εξουσία και τον έλεγχο όλων των πτυχών της κράτησης που σχετίζονται με τις καταγγελίες του προσφεύγοντα υπό το πρίσμα του άρθρου 5.

Επομένως ο Ταρέκ Χασάν βρισκόταν υπό τη δικαιοδοσία της Βρετανίας από τη στιγμή της αιχμαλωτίσής του, στις

23 Απριλίου 2003, έως την απελευθέρωσή του κατά πιθανότητα στην περιοχή Ουμ Κασρ στις 2 Μαΐου 2003.

Το Δικαστήριο αποφάσισε ομόφωνα ότι θεμελιωνόταν η δικαιοδοσία της Μεγάλης Βρετανίας.

Υπάρχουν θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ του πλαισίου και των σκοπών των συλλήψεων εν καιρώ ειρήνης και της σύλληψης μαχητών κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης. Η κράτηση στο πλαίσιο των εξουσιών που ορίζουν οι διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης δεν ήταν σύμφωνη με κάποιον από τους επιτρεπόμενους λόγους στέρξης της ελευθερίας, όπως ορίζονται στα εδάφια (α) έως (στ) της παρ. 1 του άρθρου 5.

Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν υπέβαλε κάποιο επίσημο αίτημα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 15 της Σύμβασης (παρέκλιση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης), προκειμένου να μπορεί να παρεκκλίνει από τις υποχρεώσεις του κατά το άρθρο 5, εν σχέσει με τις επιχειρήσεις του στο Ιράκ. Αντιθέτως, η εναγόμενη Κυβέρνηση στα γραπτά υπομνήματά της ζήτησε από το Δικαστήριο να μην εφαρμόσει το Ηνωμένο Βασίλειο τις απορρέουσες εκ του άρθρου 5 υποχρεώσεις του ή διαφορετικά να ερμηνευτούν (οι υποχρεώσεις) υπό το πρίσμα των εξουσιών κράτησης που του παρέχονται δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Το σημείο εκκίνησης του δικαστηρίου κατά τη διάσκεψή του ήταν η σταθερή πρακτική που ακολουθεί ερμηνεύοντας την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπό το πρίσμα της Σύμβασης της Βιέννης περί του δικαίου των Συνθηκών του 1969. Ειδικότερα, υπό το πρίσμα του άρθρου 31 παρ. 3, το οποίο απαιτεί κατά την ερμηνεία μιας συνθήκης να λαμβάνεται υπόψη (α) κάθε μεταγενέστερη συμφωνία μεταξύ των μερών που αφορά στην ερμηνεία της συνθήκης ή την εφαρμογή των διατάξεών της, (β) κάθε μεταγενέστερη πρακτική που ακολουθείται από τα συμβαλλόμενα μέρη κατά την εφαρμογή της συνθήκης, η οποία συνιστά συμφωνία αυτών σχετικά με την ερμηνεία της και (γ) κάθε σχετικός κανόνας του Διεθνούς Δικαίου που εφαρμόζεται στις μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών σχέσεις.

Ως προς το εδάφιο (α) της παρ. 3 του άρθρου 31, δεν υπήρχε κάποια μεταγενέστερη συμφωνία μεταξύ των συμβαλλόμενων Κρατών σχετική με την ερμηνεία του άρθρου 5 σε περιπτώσεις διεθνούς ένοπλης σύρραξης. Ωστόσο, σχετικά με το εδάφιο (β) της παρ. 3 του άρθρου 31, το Δικαστήριο έχει προγενέστερα δηλώσει ότι μια σταθερή πρακτική που ακολουθήθηκε από τα Συμβαλλόμενα Κράτη μετά από την επικύρωση της Σύμβασης απ' αυτά, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποδεικνύει τη συμφωνία τους όχι μόνο για την ερμηνεία αλλά ακόμη και για την τροποποίηση του κειμένου της Σύμβασης. Πρακτική των Συμβαλλόμενων κρατών δεν αποτελούσε η παρέκλιση από τις εκ του άρθρου 5 απορρέουσες υποχρεώ-

σεις τους, έτσι ώστε να φυλακίζουν ανθρώπους κατά τη διάρκεια διεθνών ένοπλων συρράξεων, βάσει των διατάξεων της Τρίτης και Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης. Η εν λόγω πρακτική αντικατοπτρίζεται σ' αυτήν που ακολουθείται από τα κράτη εν σχέσει με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Σχετικά με το κριτήριο που θέτει το άρθρο 31 παρ. 3, εδάφιο (γ), το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η Σύμβαση θα πρέπει να ερμηνεύεται εν αρμονία με άλλους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, συμπεριλαμβανομένων και αυτών του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Το Δικαστήριο όφειλε να προσπαθήσει να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τη Σύμβαση με συνέπεια προς το πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου που έθεσε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι δεν είχε υποβληθεί επίσημο αίτημα παρέκκλισης κατά το άρθρο 15 της Σύμβασης έδινε τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να λάβει υπόψη του το εννοιολογικό πλαίσιο και τις διατάξεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας στην περίπτωση του προσφεύγοντα το άρθρο 5.

Παρόλα αυτά, ακόμη και σε περιπτώσεις διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, οι διασφαλίσεις που προσφέρει η Σύμβαση εξακολουθούν να ισχύουν, αν και ερμηνεύονται σε αντίθεση με το πλαίσιο των διατάξεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Εξαιτίας της συνύπαρξης των διασφαλίσεων που παρέχει το ανθρωπιστικό δίκαιο και η Σύμβαση, θα πρέπει στους λόγους που δικαιολογούν στέρηση ελευθερίας κατά τα εδάφια (α) μέχρι (στ) να συμπεριλαμβάνονται, όσο το δυνατόν, και κράτηση αιχμαλώτων και πολιτών που αποτελούν κίνδυνο για την ασφάλεια, σύμφωνα με την Τρίτη και Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης. Το Δικαστήριο είχε κατά νου ότι η φυλάκιση εν καιρώ ειρήνης δεν εμπίπτει στο πλάνο στέρησης της ελευθερίας που καθορίζει το άρθρο 5 της Σύμβασης χωρίς την άσκηση της εξουσίας παρέκκλισης που παρέχει το άρθρο 15. Μόνο σε περιπτώσεις διεθνών ενόπλων συρράξεων, όπου οι αιχμάλωτοι πολέμου και η κράτηση πολιτών που αποτελούν κίνδυνο για την ασφάλεια επιτρεπόταν από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, θα μπορούσε να ερμηνευτεί το άρθρο 5 με τρόπο που να επιτρέπει την άσκηση τέτοιων ευρειών εξουσιών.

Όσον αφορά τους λόγους που επιτρέπουν την κράτηση, όπως αυτοί ορίζονται στα εν λόγω εδάφια, προκειμένου να αποκλειστεί μια παραβίαση της παρ. 1 του άρθρου 5, θα πρέπει η στέρηση της ελευθερίας, που επιβάλλεται κατά την άσκηση των εξουσιών που παρέχει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, να κριθεί ως «νόμιμη». Όπερ σημαίνει ότι η φυλάκιση θα πρέπει να συμμορφώνεται με τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και, κυρίως, θα πρέπει να τηρεί τον θεμελιώδη σκοπό του άρθρου 5 παρ. 1, ήτοι την προστασία του ατόμου από την αυθαιρεσία.

Σχετικά με τις διαδικαστικές διασφαλίσεις, το Δικαστήριο θεώρησε ότι, στις περιπτώσεις που η φυλάκιση λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια μιας διεθνούς ένοπλης σύρραξης, θα έπρεπε οι παρ. 2 & 4 του άρθρου 5 να ερμηνευτούν κατά τρόπο που να λαμβάνεται υπόψη το εννοιολογικό πλαίσιο και οι εφαρμοστέοι κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Τα άρθρα 43 και 78 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης ορίζουν ότι η φυλάκιση θα πρέπει να επανεξετάζεται από αρμόδιο όργανο περιοδικά, εάν είναι δυνατόν κάθε έξι μήνες. Μολονότι δεν είναι εφικτό να αποφασίζεται από αρμόδιο όργανο, κατά τη γενική έννοια του άρθρου 5 παρ. 4, το νόμιμο της φυλάκισης κατά τη διάρκεια μιας διεθνούς ένοπλης σύρραξης, ωστόσο, προκειμένου υπ' αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο το Συμβαλλόμενο Κράτος να συμμορφωθεί με τις απορρέουσες από το άρθρο 5 παρ. 4 υποχρεώσεις του, θα πρέπει το «αρμόδιο όργανο» να επιδείξει αμεροληψία και να διασφαλίσει μια δίκαιη διαδικασία, έτσι ώστε να αποφευχθεί η αυθαιρεσία. Επιπλέον, η πρώτη επανεξέταση θα πρέπει να λαμβάνει χώρα σύντομα μετά από τη φυλάκιση του ατόμου, με επανελέγχους στη συνέχεια ανά τακτά διαστήματα, ώστε να εξασφαλίζεται ότι το άτομο που δεν εμπίπτει στις κατηγορίες που υπόκεινται σε φυλάκιση κατά το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο να απελευθερωθεί άμεσα. Το άρθρο 5 παρ. 3, ωστόσο, δεν είχε εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση, καθώς ο Ταρέκ Χασάν δεν κρατούνταν σε εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 1 (γ) του άρθρου 5.

Εξετάζοντας τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης του προσφεύγοντα, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου είχαν λόγο να θεωρούν ότι ο Ταρέκ Χασάν, ο οποίος εντοπίστηκε από τα Βρετανικά στρατεύματα ένοπλος και στη στέγη του σπιτιού του αδελφού του, όπου εκεί επανακτήθηκαν άλλα όπλα και έγγραφα που περιείχαν πληροφορίες στρατιωτικής κατασκοπευτικής αξίας, θα έπρεπε να φυλακιστεί ως αιχμάλωτος πολέμου ή για επιτακτικούς λόγους ασφαλείας, περιπτώσεις που παρείχαν θεμιτό λόγο για να αιχμαλωτιστεί και να φυλακιστεί σύμφωνα με την Τρίτη και Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης. Σχεδόν αμέσως μετά από την εισαγωγή του στο Στρατόπεδο Μπούκα, υποβλήθηκε σε δύο ανιχνευτικές ανακρίσεις από Αμερικάνους και Βρετανούς αξιωματούχους της στρατιωτικής αντικατασκοπίας, από τις οποίες προέκυψε ότι επρόκειτο για πολίτη που δεν αποτελούσε απειλή για την ασφάλεια. Τα αποδεικτικά στοιχεία έδειχναν ότι είχε αποφυλακιστεί από το στρατόπεδο αμέσως μετά.

Υπ' αυτό το πλαίσιο φαίνεται ότι η σύλληψη και κράτηση του Ταρέκ Χασάν δεν ήταν αυθαίρετη, αλλά σύναδε προς την εξουσία που παρείχε στο Ηνωμένο Βασίλειο η Τρίτη και Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης. Επιπλέον, το γεγονός ότι απελευθερώθηκε εντός λίγων ημερών από την αιχμαλωσία του στο στρατόπεδο, καθιστούσε μη απαραίτητη

την εξέταση από το Δικαστήριο του κατά πόσον η ανιχνευτική διαδικασία διασφάλιζε επαρκώς την αποφυγή αυθαίρετων φυλακίσεων. Τέλος, φαινόταν ότι από τις ερωτήσεις που υποβλήθηκε ο Ταρέκ Χασάν κατά τη διάρκεια των δύο ανακρίσεων του προέκυπταν οι λόγοι τις φυλάκισής του.

Μη παραβίαση άρθρου 5 παρ. 1.

Υπόθεση Gothlin κατά Σουηδίας (Προσφυγή No 8307/11), απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2014

Φυλάκιση – τήρηση του νόμου – απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων

Ο προσφεύγων φυλακίστηκε για 42 ημέρες, μετά από την άρνησή του να συμμορφωθεί με εντολή της Φορολογικής Αρχής που τον διέτασσε να αποκαλύψει πού βρισκόταν το ξυλουργείο ιδιοκτησίας του, το οποίο ήταν υποθηκευμένο για τα χρέη του προς την εφορία.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι, κατά το εδάφιο (β) της παρ. 1 του άρθρου 5 της Σύμβασης, η στέρηση της ελευθερίας επιτρέπεται, εάν επιβάλλεται για τη «διασφάλιση εκτελέσεως» υποχρέωσης που ορίζεται από τον νόμο. Συνάγεται λοιπόν ότι, τουλάχιστον, θα πρέπει να υφίσταται μια μη εκπληρωθείσα υποχρέωση του εμπλεκόμενου και η σύλληψη και η κράτηση να επιβάλλεται για τη διασφάλιση της εκπλήρωσής της (υποχρέωσης) και όχι με σκοπό τιμωρητικό. Από τη στιγμή που η εν λόγω υποχρέωση εκπληρωθεί, παύει να υπάρχει λόγος κράτησης, κατά το εδάφιο (β) της παρ. 1 του άρθρου 5.

Στην παρούσα υπόθεση, είναι εμφανές ότι ο προσφεύγων κρατήθηκε, με σκοπό να διασφαλιστεί η εκπλήρωση μιας νόμιμης υποχρέωσής του και, ειδικότερα, της πληροφόρησης της Φορολογικής Αρχής για την ακριβή τοποθεσία του ξυλουργείου του. Οι συνθήκες της υπόθεσης δεν αποκάλυπταν κάποιο τιμωρητικό χαρακτήρα. Ήταν, επίσης, εμφανές από τη σχετική διάταξη του Φορολογικού Κώδικα ότι μόλις ο προσφεύγων αποκάλυπτε την πληροφορία θα αποφυλακίζόταν άμεσα.

Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, τρία στοιχεία έπρεπε να εξεταστούν: η φύση της υποχρέωσης που προέκυπτε από τη σχετική νομοθεσία και το βασικό περιεχόμενο και ο σκοπός της, το άτομο που κρατήθηκε και οι συγκεκριμένες συνθήκες που οδήγησαν στην κράτησή του και η διάρκεια της κράτησης.

Σχετικά με τη φύση, το περιεχόμενο και τον σκοπό της υποχρέωσης, τα μέτρα που ελήφθησαν για την επιβολή των φορολογικών νόμων και τη διευκόλυνση της είσπραξης φόρων ήταν προς το γενικό συμφέρον και ιδιαίτερης σημασίας, κυρίως όταν ο οφειλέτης αρνείται να πληρώσει, ενώ διαθέτει σημαντικά περιουσιακά στοιχεία που καλύπτουν την πληρωμή των χρεών του. Σχετικά με την κατάσταση του προσφεύγοντα και τις συνθήκες κάτω

από τις οποίες κρατήθηκε, δεν ήταν ιδιαίτερως ευάλωτος ή κατά κάποιο άλλο τρόπο ακατάλληλος για κράτηση και γνώριζε τις πιθανές συνέπειες της μη ενημέρωσης των φορολογικών αρχών. Ως προς το τρίτο στοιχείο, αν και η διάρκεια της κράτησης (42 ημέρες) ήταν σχετικά μεγάλη, εντούτοις είχε σημασία ότι ο προσφεύγων θα μπορούσε να είχε αποφυλακιστεί νωρίτερα, αν όχι άμεσα, εάν παρείχε την εν λόγω πληροφορία. Επιπλέον, υπήρχαν επαρκείς εγγυήσεις για την τήρηση της διαδικασίας: το νόμιμο και εύλογο της διατήρησης της κράτησής του επανελεγχόταν κάθε εβδομάδα από το δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εμφανιζόταν αυτοπροσώπως ο προσφεύγων, έχοντας δικαίωμα εφέσεως. Κατά συνέπεια, η στέρηση της ελευθερίας ήταν ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Μη παραβίαση άρθρου 5 (ομοφωνία).

► Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Υπόθεση Jeunesse κατά Ολλανδίας (Προσφυγή No 12738/10), απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2014, Τμήμα Ευρείας Σύμβασης

Οικογενειακή ζωή – άδεια παραμονής – εξαιρετικοί λόγοι

Η προσφεύγουσα, υπήκοος Σουρινάμ, εισήλθε στην Ολλανδία το 1997 με τουριστική βίζα και συνέχισε να διαμένει εκεί και μετά τη λήξη ισχύος της βίζας της. Παντρεύτηκε έναν Ολλανδό και απέκτησαν 3 παιδιά. Αιτήθηκε άδειας παραμονής για διάφορους λόγους, αλλά οι αιτήσεις της απορρίπτονταν, επειδή δεν διέθετε προσωρινή άδεια παραμονής, εκδοθείσα από Ολλανδικό Προξενείο στην χώρα καταγωγής της. Το 2010 κρατήθηκε για τέσσερις μήνες εν αναμονή απέλασης. Αφέθηκε όμως ελεύθερη, καθώς ήταν έγκυος.

Το Δικαστήριο, κατά την καθιερωμένη νομολογία του, έχει κρίνει πως η δημιουργία οικογένειας σε χρόνο που τα εμπλεκόμενα πρόσωπα γνωρίζουν ότι η κατάσταση που βρίσκεται ο ένας απ' αυτούς ως μετανάστης είναι τέτοια, ώστε η διατήρηση αυτής της οικογένειας στη χώρα υποδοχής είναι εξ αρχής επισφαλής, και η τελευταία απομακρύνει το μέλος της οικογένειας που δεν είναι υπήκοος, η απομάκρυνση αυτή αποτελεί παραβίαση του άρθρου 8 μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Από τότε που έληξε η τουριστική βίζα της, η προσφεύγουσα βρισκόταν παράνομα στο εναγόμενο Κράτος. Έχοντας προσπαθήσει πολλές φορές και ανεπιτυχώς να νομιμοποιήσει την παραμονή της στην Ολλανδία, γνώριζε πολύ καλά την επικινδυνότητα της κατάστασης που βρισκόταν, πολύ πριν δημιουργήσει εκεί οικογένεια.

Ως προς την ύπαρξη εξαιρετικών περιστάσεων, όλα τα μέλη της οικογένειας της προσφεύγουσας ήταν Ολλανδοί υπήκοοι που δικαιούνταν να απολαμβάνουν την οικογε-

νειακή τους ζωή στην Ολλανδία. Επιπλέον, η κατάσταση της προσφεύγουσας δεν συγκρινόταν με εκείνη άλλων μεταναστών, καθώς είχε αποκτήσει κατά τη γέννησή της την Ολλανδική υπηκοότητα, την οποία όμως έχασε ακούσια το 1975, όταν το Σουρινάμ κήρυξε την ανεξαρτησία του. Η διεύθυνση κατοικίας της ήταν πάντα γνωστή στις αρχές, οι οποίες ανέχονταν την παρουσία της στη χώρα για 16 χρόνια. Σε ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα μπόρεσε και ανέπτυξε ισχυρούς οικογενειακούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Ολλανδία. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η προσφεύγουσα δεν διέθετε ποινικό μητρώο και ότι η μετεγκατάσταση στο Σουρινάμ θα ταλαιπωρούσε την οικογένειά της. Ακόμη, οι τοπικές αρχές δεν έδωσαν προσοχή στις επιπτώσεις που είχε στα παιδιά της προσφεύγουσας η απόφαση να μην της δοθεί άδεια παραμονής. Επίσης, απέτυχαν να λάβουν υπόψη και να εκτιμήσουν τα δεδομένα σχετικά με την πρακτικότητα, τη δυνατότητα και την αναλογικότητα της αρνήσεώς τους να παραμείνει στην Ολλανδία. Εξετάζοντας αυτούς τους παράγοντες σωρευτικά, το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι συνθήκες της υπόθεσης της προσφεύγουσας ήταν όντως εξαιρετικές. Επομένως, δεν βρέθηκε μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στα συμφέροντα της προσφεύγουσας και της οικογένειάς της να διατηρησει τη ζωή της στην Ολλανδία και στα δημόσια συμφέροντα της Κυβέρνησης να ελέγξει τη μετανάστευση.

Παραβίαση άρθρου 8.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίδασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 1.714 ευρώ για ηθική βλάβη, ενώ απέρριψε το αίτημα για επιδίκαση αποζημίωσης για θετική ζημία.

► Άρθρο 35 – Προϋποθέσεις παραδεκτού

Υπόθεση Ξυνός κατά Ελλάδα (Προσφυγή Νο 30226/09), απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2014

■ εσωτερικά ένδικα μέσα – διάρκεια δίκης

Ο προσφεύγων κατήγγειλε στο Δικαστήριο την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών αρχών. Η εναγόμενη Κυβέρνηση υπέβαλε ένσταση μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων, καθώς ο Ν. 4239/2014 που τέθηκε σε ισχύ στις 20 Φεβρουαρίου 2014 προέβλεπε δυνατότητα υποβολής αιτήσεως για καταβολή αποζημίωσης, σε περίπτωση αδικαιολόγητης καθυστέρησης ενώπιον αστικών ή ποινικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Το ένδικο μέσο του Ν. 4239/2014 προσέφερε την απαιτούμενη αποτελεσματικότητα, καθώς προέβλεπε επανόρθωση εκ των υστέρων για υπάρχουσα παραβίαση του δικαιώματος ακρόασης σε εύλογο χρόνο όσον αφορά τις σχετικές δικαστικές διαδικασίες.

Διαδικασίες σχετικά με την αίτηση επαναπροσδιορισμού της σύνταξης: η υπό κρίση περίοδος έληξε στις 18 Απρι-

λίου 2008 με την έκδοση της υπ' αρ. 966/2008 απόφασης του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δηλαδή πλέον των έξι μηνών πριν ο προσφεύγων καταθέσει την προσφυγή του την 15η Μαΐου 2009.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι η προσφυγή έχει κατατεθεί εκπρόθεσμα και, ως εκ τούτου, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

Σχετικά με την αγωγή αποζημίωσης: η διαδικασία που ξεκίνησε την 9η Νοεμβρίου, δηλαδή πριν από τη θέση σε ισχύ του Ν. 4239/2014 2009, με την κατάθεση της αγωγής αποζημίωσης του προσφεύγοντα ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου παραμένει ακόμη εκκρεμής. Βασική αρχή του Δικαστηρίου είναι ότι η αποτελεσματικότητα ενός ενδίκου μέσου κρίνεται κατά τον χρόνο άσκησής του. Ωστόσο, δεδομένης της φύσης του Ν. 4239/2014 και της χρονικής συγκυρίας κατά την οποία θεσπίστηκε, το Δικαστήριο δικαιολογείται να κάνει μια εξαίρεση από την εν λόγω γενική αρχή.

Κατά συνέπεια οι κληρονόμοι του προσφεύγοντα υποχρεούνται, κατά την παρ. 1 του άρθρου 35 της Σύμβασης, να κάνουν χρήση αυτού του ενδίκου μέσου μετά από την ολοκλήρωση των διαδικασιών ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Επιπλέον, δεν υφίστανται εξαιρετικοί λόγοι ικανοί να απαλλάξουν τους κληρονόμους από την υποχρέωση να εξαντλήσουν τη δεδομένη στιγμή το εσωτερικό αυτό ένδικο μέσο.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί εξαιτίας της μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ομοφώνως ότι παραβιάστηκε το άρθρο 6 παρ. 1 εξαιτίας της εκπρόθεσμης εκτέλεσης της υπ' αρ. 966/2008 αποφάσεως του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

► Άρθρο 4 του Τετάρτου Πρωτοκόλλου – Απαγόρευση συλλογικών απελάσεων αλλοδαπών

Υπόθεση Σαρίφη και λοιποί κατά Ιταλίας και Ελλάδα (Νο 16643/09), απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2014

■ αδιάκριτες συλλογικές απελάσεις αλλοδαπών

Οι τέσσερις προσφεύγοντες δήλωσαν ότι σε διαφορετικές ημερομηνίες κατά τα έτη 2007 και 2008 εισήλθαν, προερχόμενοι από το Αφγανιστάν, στην Ελληνική επικράτεια. Αφού επιβιβάστηκαν λαθραία σε πλοία με προορισμό την Ιταλία, έφτασαν μεταξύ Ιανουαρίου 2008 και Φεβρουαρίου 2009 στο λιμάνι της Αγκόνα, όπου η συνοριακή αστυνομία τους συνέλαβε και τους επέστρεψε άμεσα πίσω στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, η τακτική της άμεσης επαναπροώθησης ακολουθούνταν ήδη από τις Ιταλικές αρχές εδώ και αρκετούς μήνες. Ούτε

η Ιταλία ούτε η Ελλάδα τους επέτρεψαν να ζητήσουν άσυλο.

Όσον αφορά την Ελλάδα, οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν τις δυσκολίες που συνάντησαν κατά τη διαδικασία για υποβολή αιτήματος ασύλου.

Εις βάρος της Ιταλίας οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι δεν μπόρεσαν να έρθουν σε επαφή με δικηγόρους και διερμηνείς. Δεν ενημερώθηκαν για τα δικαιώματά τους. Επίσης, δεν τους δόθηκε κάποιο «επίσημο μεταφρασμένο έγγραφο» σχετικό με την επιστροφή τους. Ισχυρίστηκαν ότι η Ιταλική συνοριακή αστυνομία τους επέστρεψε άμεσα στα πλοία, από τα οποία είχαν μόλις αποβιβαστεί.

Συμμόρφωση της Ιταλίας προς το άρθρο 4 του Τετάρτου Πρωτοκόλλου: από τις αιτιάσεις της Κυβέρνησης προέκυψε ότι, προκειμένου η υπόθεση των προσφευγόντων να αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης και απόφασης από τη Μονάδα Δουβλίνο του Υπουργείου Εσωτερικών, θα έπρεπε, κατά τη διαδικασία αναγνώρισης, να εκφράσουν την επιθυμία τους να ζητήσουν άσυλο ή κάποια άλλη μορφή διεθνούς προστασίας. Κατά συνέπεια, χωρίς αυτές τις σημαντικές πληροφορίες σε γλώσσα που κατανοούν κατά τη διάρκεια της αναγνώρισης στο λιμάνι της Αγκόνας, οι μετανάστες που συλλαμβάνονται στερούνται οποιασδήποτε πιθανότητας να υποβάλλουν αίτημα ασύλου στην Ιταλία. Η συμμετοχή διερμηνέα και εκπροσώπων του Ιταλικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες κατά τη διαδικασία αναγνώρισης ήταν κρίσιμη. Ωστόσο, ακόμη και στη περίπτωση του μοναδικού εκ των προσφευγόντων, του οποίου το όνομα εμφανιζόταν στο μητρώο των Ιταλικών αρχών μετανάστευσης, δεν υπήρχε τίποτα στον φάκελο του που να μαρτυρά την παρουσία των ανωτέρω.

Σε κάθε περίπτωση, από τον φάκελο δεν προκύπτει καμία αίτηση επανεισδοχής που να είχε αποσταλεί στις Ελληνικές αρχές, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5 της διμερούς συμφωνίας του 1999 ανάμεσα στην Ιταλία και την Ελλάδα και του εκτελεστικού πρωτοκόλλου της. Η διαπίστωση αυτή φαίνεται να επιβεβαιώνει τους φόβους του Ειδικού Εισηγητή του Συμβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους οποίους η πρακτική επανεισδοχής προς την Ελλάδα που ακολουθείται στα Ιταλικά λιμάνια της Αδριατικής συχνά παραβιάζει το πεδίο εφαρμογής και τις διαδικασίες που προβλέπονται από τη διμερή συμφωνία του 1999. Εξίσου δεν μπορούσε να αγνοηθεί η ανησυχία που εξέφρασε ο Επίτροπος των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις, όπως τις περιγράφει, «αυτόματες εκδιώξεις» από την Ιταλία προς την Ελλάδα. Εν ολίγοις, επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η συνοριακή αστυνομία στα λιμάνια της Αδριατικής προέβαινε σε άμεσες επιστροφές, χωρίς καμία εγγύηση για τους εμπλεκόμενους.

Υπ' αυτές τις συνθήκες, τα μέτρα στα οποία υποβλήθηκαν οι προσφεύγοντες στο λιμάνι της Αγκόνας αποτελούσαν συλλογικές και αδιάκριτες απελάσεις.

Παραβίαση άρθρου 4 του Τετάρτου Πρωτοκόλλου (ομοφωνία).

Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ομοφώνως ότι η Ελλάδα παραβίασε το άρθρο 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης και η Ιταλία το άρθρο 3, το άρθρο 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, καθώς και το άρθρο 4 του Τετάρτου Πρωτοκόλλου.

Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι το αίτημα για επιδίκαση δίκαιης αποζημίωσης έναντι της Ιταλίας δεν υποβλήθηκε εμπροθέσμως, ενώ παρόμοιο αίτημα δεν υποβλήθηκε έναντι της Ελλάδας.

► Άρθρο 4 του Εβδομού Πρωτοκόλλου – Δικαίωμα του κάθε προσώπου να μην δικάζεται ή να μην τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο έγκλημα

Υπόθεση Lucky Den κατά Σουηδίας (Προσφυγή No 7356/10), απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2014

φορολογικό αδίκημα – ίδια πραγματικά περιστατικά – νέα δίωξη

Τον Ιούνιο του 2004, οι Σουηδικές φορολογικές αρχές κίνησαν διαδικασίες κατά της προσφεύγουσας σχετικά με τον φόρο εισοδήματός της και την επιστροφή του ΦΠΑ για το έτος 2002, ζητώντας της να πληρώσει συμπληρωματικό φόρο και προσαυξήσεις. Η προσφεύγουσα προσέβαλε την εντολή πληρωμής στα δικαστήρια. Της ασκήθηκε, επίσης, δίωξη για λογιστικές και φορολογικές παραβάσεις που σχετίζονταν με τις συγκεκριμένες επιστροφές φόρου. Καταδικάστηκε για τις λογιστικές παραβάσεις, αλλά αθώωθηκε, λόγω ελλείψεως του απαιτούμενου δόλου, για τις φορολογικές. Οι διαδικασίες συνεχίστηκαν για περαιτέρω εννέα μήνες μετά την οριστική αθώωση της προσφεύγουσας. Στην προσφυγή της ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η αιτούσα κατήγγειλε ότι δικάστηκε και διατάχθηκε να πληρώσει προσαυξήσεις εν σχέσει με τα ίδια περιστατικά, με αποτέλεσμα να δικάσσει και να τιμωρηθεί δύο φορές, κατά παράβαση του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου.

Σε τρεις πρόσφατες αποφάσεις, όπως και η *Shibendra* κατά Σουηδίας (Προσφυγή No 7362/10, απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2014), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι νέα ένδικα μέσα, που προβλέφθηκαν ως αποτέλεσμα πρόσφατων αποφάσεων του Σουηδικού Ανωτάτου Δικαστηρίου σχετικά με την ευθύνη στη δίωξη και στις φορολογικές προσαυξήσεις, ήταν πλέον αποτελεσματικά και έπρεπε υποχρεωτικά να εξαντληθεί η άσκησή τους σε κάθε περίπτωση όπου οι διαδικασίες που ξεκίνησαν αργότερα ολοκληρώθηκαν την ή μετά την 10η Φεβρουαρίου 2009. Καθώς η ποινική δίωξη κατά της προσφεύγουσας είχε ολοκληρωθεί πριν από την ανωτέρω ημερομηνία, δεν ήταν απαραίτητη η άσκηση του εν λόγω ένδικου μέσου.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι οι σχετικές με φορολογικές προσαυξήσεις διαδικασίες θεωρούνταν ποινικής φύσεως, τόσο για τους σκοπούς του άρθρου 6 της Σύμβασης όσο και γι' αυτούς του άρθρου 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου. Επομένως, τόσο οι φορολογικές όσο και οι ποινικές διαδικασίες που κινήθηκαν κατά της προσφεύγουσας εμπίπτουν στο πεδίο της τελευταίας διάταξης.

Το άρθρο 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου απαγορεύει την δίωξη ή καταδίκη για ένα «δεύτερο» αδίκημα, εφόσον προέκυψε από τα ίδια πραγματικά περιστατικά ή περιστατικά που ήταν επί της ουσίας ίδια. Τα στοιχεία του λογιστικού αδικήματος ήταν επαρκώς διαφορετικά από εκείνα στα οποία βασίστηκαν οι φορολογικές προσαυξήσεις, ώστε το Δικαστήριο να μπορεί να αποφασίσει ότι η καταδίκη της προσφεύγουσας για το εν λόγω αδίκημα δεν ισοδυναμούσε με διπλή τιμωρία. Όμως η θέση του Δικαστηρίου σχετικά με τη δίωξη για το φορολογικό αδίκημα ήταν διαφορετική: η δίωξη κατά της προσφεύγουσας και οι φορολογικές προσαυξήσεις βασίστηκαν ομοίως στην έλλειψη δήλωσης των επιχειρηματικών προσόδων και ΦΠΑ, ενώ οι φορολογικές και οι ποινικές διαδικασίες αφορούσαν την ίδια περίοδο και κυρίως το ίδιο ποσό διαφυγόντων φόρων. Επομένως, τα περιστατικά ήταν τουλάχιστον επί της ουσίας τα ίδια.

Η προϋπόθεση της ύπαρξης «αμετάκλητης» απόφασης ικανοποιούνταν, καθώς δεν είχε εφεσιβληθεί η απόφαση με την οποία αθωνόταν η προσφεύγουσα από τις φορολογικής φύσεως κατηγορίες και, ως εκ τούτου, ήταν νομικά δεσμευτική.

Ως προς το εάν οι διαδικασίες είχαν επαναληφθεί, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το άρθρο 4 του Εβδόμου Πρω-

τοκόλλου δεν περιοριζόταν μόνο στην εξασφάλιση του δικαιώματος να μην τιμωρηθεί κάποιος για το ίδιο αδίκημα, αλλά επεκτεινόταν εξίσου και στη διασφάλιση του δικαιώματος να μην δικαστεί για το ίδιο αδίκημα. Ωστόσο, η προστασία υφίσταται, μόνον όταν η απόφαση που αφορά στο ίδιο αδίκημα καταστεί αμετάκλητη: το άρθρο 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου δεν αποκλείει την παράλληλη διεξαγωγή διαδικασιών μέχρι και την έκδοση της αμετάκλητης, πλέον, απόφασης. Παραβίαση προκύπτει, όμως, εάν μια διαδικασία συνεχιστεί και μετά από την ημερομηνία που η παράλληλη διαδικασία ολοκληρωθεί με μια αμετάκλητη απόφαση. Η φορολογική δίκη στην περίπτωση της προσφεύγουσας δεν τερματίστηκε και οι προσαυξήσεις δεν διαγράφηκαν μετά την οριστική λήξη της ποινικής δίκης, αλλά αντιθέτως συνεχίστηκε για ακόμη εννιάμισι μήνες. Δεν υπήρχε ένας επαρκώς στενός σύνδεσμος, επί της ουσίας και χρονικά, ανάμεσα στις δύο διαδικασίες, ώστε να θεωρηθούν ως μέρος του ίδιου πλαισίου κυρώσεων (αντίθετη άποψη του Δικαστηρίου σε υποθέσεις όπως *R.T* κατά *Σουηδίας* και *Nilsson* κατά *Σουηδίας*, όπου αποφάνθηκε ότι αποφάσεις σχετικά με τη στέρηση του διπλώματος οδήγησης βασίζονται απευθείας σε αναμενόμενη ή οριστική καταδίκη για τροχαία παράβαση και, επομένως, δεν αποτελούν ξεχωριστή εξέταση του αδικήματος ή της επίδικης συμπεριφοράς.

Συνοψίζοντας, η προσφεύγουσα δικάστηκε για δεύτερη φορά για αδίκημα για το οποίο είχε ήδη αθωωθεί.

Παραβίαση άρθρου 4 Εβδόμου Πρωτοκόλλου.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 2.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Β. Σχολιασμένη Νομολογία ΕΔΔΑ

► Η εξω-εδαφική εφαρμογή της ΕΣΔΑ και η ερμηνεία της υπό το φως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου

Η σύμφωνη με το ανθρωπιστικό δίκαιο (τρίτη και τέταρτη σύμβαση Γενεύης) σύλληψη και κράτηση δεν συνιστά παραβίαση του άρθρου 5 ΕΣΔΑ

εξω-εδαφική εφαρμογή ΕΣΔΑ – ερμηνεία ΕΣΔΑ – σχέση ΕΣΔΑ με το ανθρωπιστικό δίκαιο – άρθρο 5 της ΕΣΔΑ – βάρος απόδειξης

ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 29750/09, Υπόθεση Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2014

Στην υπόθεση Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ο αιτών είναι ο αδελφός του θύματος, ενός 22χρονου ιρακινού, ο οποίος συνελήφθη στην περιοχή της Βασόρας από βρετανούς στρατιώτες, στο πλαίσιο των στρατιωτικών επιχειρήσεων που διεξήγαγε το Ηνωμένο Βασίλειο στο Ιράκ το 2003. Ο συλληφθείς μεταφέρθηκε μερικά χιλιόμετρα μακρύτερα στο στρατόπεδο Bucca (τη διοίκηση του οποίου είχαν από κοινού αμερικανικές και βρετανικές δυνάμεις), όπου κρατήθηκε και ανακρίθηκε από τους Βρετανούς. Από τους ισχυρισμούς του ενάγοντος και του εναγόμενου κράτους δεν προκύπτουν με σαφήνεια ο λόγος σύλληψης του θύματος (αν θεωρήθηκε εμπόλεμος ή κρίθηκε απειλή για την ασφάλεια, αν και άμαχος) ούτε και η ακριβής διάρκεια κράτησής του. Σύμφωνα με τα επίσημα έγγραφα που προσκόμισε το Ηνωμένο Βασίλειο, το θύμα αφέθηκε ελεύθερο περίπου μία εβδομάδα μετά τη σύλληψή του μαζί με τον μεγαλύτερο αριθμό των κρατούμενων του παραπάνω κέντρου κράτησης. Ωστόσο, ούτε και από την πλευρά του προσφεύγοντος κατατέθηκαν στοιχεία σχετικά με την τύχη του θύματος μετά την εικαζόμενη ημερομηνία απελευθέρωσής του. Έπειτα από περίπου τέσσερις μήνες, βρέθηκε και ταυτοποιήθηκε το σώμα του θύματος σε περιοχή που απείχε περίπου 700 χιλιόμετρα από το κέντρο κράτησης και η οποία δεν βρισκόταν ανάμεσα σε αυτές όπου οι βρετανικές αρχές αφήναν τους κρατούμενους που απελευθέρωναν. Σημειώνεται ότι στο σώμα του θύματος υπήρχαν σημάδια βασανισμού.

Ο προσφεύγων αιτήθηκε την καταδίκη του Ηνωμένου Βασιλείου για παραβίαση των άρθρων 2 και 3 της ΕΣΔΑ όσον αφορά στον θάνατο και στην κακομεταχείριση του αδελφού του. Επίσης, ο προσφεύγων επικαλέστηκε το άρθρο 5 ΕΣΔΑ σχετικά με την παραβίαση των όρων κράτησης και φυλάκισης.

Παρατηρήσεις

Ιωάννα Πέρβου*

Ι. Ζητήματα από την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων ενώπιον του ΕΔΔΑ: παρεκκλίσεις από την αρχή απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας»

Η αποδεικτική διαδικασία ενώπιον του ΕΔΔΑ έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μερών της ΕΣΔΑ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο υιοθετεί κατ' αναλογία τις αποδεικτικές αρχές που είναι κοινές στα δικονομικά συστήματα των κρατών μελών του. Έτσι, το σύνηθες όριο απόδειξης που εφαρμόζει είναι το κριτήριο «πέραν πάσης εύλογης ή λογικής αμφιβολίας» ('proof beyond reasonable doubt')· πρόκειται για έναν αποδεικτικό κανόνα που σχετίζεται ευθέως με το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου, όπως ισχύει στο ποινικό δίκαιο. Το κριτήριο «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας» καθιερώνει ένα αυστηρό αποδεικτικό πλαίσιο ενώπιον του ΕΔΔΑ. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο δέχεται ως αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά αυτά για τα οποία δεν χωρεί αμφιβολία. Στην πρακτική του ΕΔΔΑ, η αρχή πληρούται, όταν δεν υφίστανται διαφοροποιήσεις στο σκέλος των πραγματικών περιστατικών μεταξύ του προσφεύγοντος και του εναγόμενου κράτους.

Ωστόσο, η παραπάνω αρχή δεν προσιδιάζει πάντα σε διαφορές που γεννώνται μεταξύ ενός ιδιώτη και του κράτους, ιδιαίτερα μάλιστα όταν η διαφορά προκύπτει από τη φερόμενη παραβίαση των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε εκείνες τις υποθέσεις όπου το εναγόμενο κράτος έχει στην κατοχή του όλα τα αποδεικτικά στοιχεία γύρω από την υπό εξέταση διαφορά, δηλαδή στις διαφορές όπου τα αποδεικτικά στοιχεία είναι δημόσια έγγραφα στα οποία το κράτος έχει εξ ορισμού άμεση πρόσβαση και έλεγχο. Τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν εκείνες οι διαφορές που τα αποδεικτικά στοιχεία βρίσκονται μόνο στη διάθεση του κράτους, πρόκειται δηλαδή για έγγραφα που χαρακτηρίζονται ως απόρρητα ή μυστικά. Το ΕΔΔΑ έχει έρθει αντιμέτωπο με πλήθος τέτοιων περιπτώσεων, όπου οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος προσκρούουν στην αποδεικτική σκόπελο δημοσίων εγγράφων, η πρόσβαση στα οποία κρίνεται ότι αντιβαίνει στο δημόσιο συμφέρον του εμπλεκόμενου κράτους, καθώς αποτελούν κρατικό μυστικό (state secret). Μάλιστα, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που προσφεύγοντες ανέμεναν τον αποχαρακτηρισμό απόρρητων δημοσίων εγγράφων, προκειμένου να κινήσουν τις διαδικασίες

* LLM, ΠΜΣ, MBA, Δικηγόρος

ενώπιον του ΕΔΔΑ¹. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θέσπισε παρεκκλίσεις από το αποδεικτικό κριτήριο «πέραν πάσης αμφιβολίας», ώστε να αποφύγει τον κίνδυνο μεγάλος αριθμός αιτήσεων ενώπιόν του να απορριφθούν ως απαράδεκτες. Έτσι, έχει αποδεχθεί ότι η αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων στη βάση της αρχής «πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας» δεν συνιστά μονόδρομο, αφού το Δικαστήριο δεν εκδικάζει διαφορές που αφορούν στην ποινική ή αστική ευθύνη, αλλά απορρέουν από την ευθύνη που φέρουν τα κράτη μέλη εξαιτίας παραβίασης των διατάξεων της ΕΣΔΑ. Δυνάμει αυτής της παραδοχής, το ΕΔΔΑ είτε μειώνει το απαραίτητο αποδεικτικό όριο και αρκείται στην ύπαρξη επαρκών, σαφών ή ισχυρών ενδείξεων² είτε αντιστρέφει το βάρος απόδειξης, οπότε το εναγόμενο κράτος καλείται να αποδείξει ότι οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος δεν ευσταθούν³, ή και τα δύο παράλληλα. Συνήθως, οι περιπτώσεις που εισάγεται τέτοια αποδεικτική παρέκκλιση αφορούν σε περιπτώσεις παραβίασης των άρθρων 2 και 3 ΕΣΔΑ, όπου οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι έχουν υποστεί βασανισμό ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, ή προσφεύγουν στο όνομα συγγενών τους επικαλούμενοι παραβίαση του δικαιώματος τους στη ζωή. Σε κάθε περίπτωση, συνιστά κρίσιμο στοιχείο, εάν η φερόμενη παραβίαση της ΕΣΔΑ έλαβε χώρα σε στιγμή κατά την οποία ο προσφεύγων βρισκόταν κάτω από την εξουσία οργάνων του κράτους, σε καθεστώς σύλληψης ή κράτησης.

Συναφώς, το ΕΔΔΑ δέχεται ότι η αρχή *affirmanti, non neganti incumbit probatio* (το βάρος απόδειξης φέρει όποιος εισάγει τον ισχυρισμό) δεν είναι δυνατό να εφαρμοσθεί, ειδάλλως οι προσφεύγοντες θα έρχονταν αντιμέτωποι με μια *probatio diabolica*⁴, όπου θα καλούνταν να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία στα οποία δεν έχουν πρόσβαση, με μόνη λύση να αντιτάξουν τον λόγο τους σε εκείνον του εμπλεκόμενου κράτους. Βέβαια, στην εξαιρετική περίπτωση που το κράτος φέρει το βάρος απόδειξης, δεν έχει όμως στην κατοχή του στοιχεία σχετιζόμενα με την επίδικη διαφορά, τότε το ΕΔΔΑ στρέφεται στη δέουσα επιμέλεια που επιδεικνύει το κράτος στην κατάρτιση, αρχειοθέτηση και φύλαξη των σχετικών εγγράφων, καθώς

και στον βαθμό που συνεργάζεται και προσκομίζει όσα ζητούνται από το Δικαστήριο⁵.

II. Η εξω-εδαφική εφαρμογή της ΕΣΔΑ: το *ratione personae* κριτήριο για την εφαρμογή της ΕΣΔΑ *ratione loci*

Η εξω-εδαφική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απασχολεί την ευρωπαϊκή έννομη τάξη και το διεθνές δίκαιο εν γένει. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν οι συμβατικές υποχρεώσεις των κρατών για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα δεσμεύουν, όταν οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων λαμβάνουν χώρα εκτός της επικράτειάς τους. Πρόκειται για ένα μείζον ερώτημα όσον αφορά στη διεθνή προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου: σε περίπτωση που δοθεί αρνητική απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, τότε κάθε κράτος δύναται να παρακάμψει τις διεθνείς του υποχρεώσεις, τελώντας παράνομες πράξεις εκτός της επικράτειάς του⁶. Συνεπώς, με τον όρο “εξω-εδαφική εφαρμογή” νοείται η εφαρμογή ενός συμβατικού πλαισίου σε μέρος που κείται *ratione loci* εκτός του πεδίου εφαρμογής του. Όσον αφορά στην ΕΣΔΑ, η εξω-εδαφική εφαρμογή της συνεπάγεται τη χωρική διεύρυνση της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ εκτός των συνόρων των συμβαλλόμενων κρατών.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει ασχοληθεί διεξοδικά με το παραπάνω ερώτημα με αφορμή τη συμμετοχή συμβαλλόμενων κρατών σε στρατιωτικές επιχειρήσεις σε χώρες εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του, «οι πράξεις των οργάνων του Κράτους επισύρουν την ευθύνη του είτε λαμβάνουν χώρα επί του εδάφους του είτε εκτός αυτού». Αυτή η θέση διατυπώθηκε με σαφήνεια στην απόφαση *Loizidou* κατά Τουρκίας και, σύμφωνα με τη θεωρία, αποτελεί *locus classicus*⁷. Με άλλα λόγια, εφόσον θεμελιώνεται δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ *ratione*

1. Υπόθεση *Janowiec* και άλλοι κατά Ρωσίας (Προσφυγές No 55508/07, 29520/09), απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2013, παρ. 18-19, 73.

2. Υπόθεση *El-Masri* κατά Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Προσφυγή No 39630/09), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2009, παρ. 151.

3. Υπόθεση *Aksoy* κατά Τουρκίας (Προσφυγή No 21987/93), απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1996, παρ. 27.

4. T. SCOVAZZI / G. CITRONI, *The Struggle Against Enforced Disappearance and the 2007 United Nations Convention*, Martinus Nijhoff Publishers & VSP, 2007, σ. 190.

5. D. SHELTON, *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, 2013, σσ. 580-582.

6. Τέτοιες πρακτικές εφαρμόζονται συνήθως στο πλαίσιο καταπολέμησης της τρομοκρατίας, όπου τα κράτη, προκειμένου να επιβάλουν σκληρές ανακριτικές μεθόδους, μεταφέρουν τους συλληφθέντες σε τρίτα κράτη. Πρόκειται για το δόγμα “not in my backyard”, δηλαδή εφόσον θα διαμειφθούν αξιόποινες πράξεις από τα όργανα του κράτους, αυτό δεν πρέπει να λάβει χώρα εντός της επικράτειάς του. Αυτό το δόγμα έχει οδηγήσει στην πρακτική των «έκτακτων παραδόσεων» (*extraordinary renditions*), όπου οι ύποπτοι για εγκλήματα τρομοκρατίας μεταφέρονται παράνομα από όργανα του κράτους, στην εξουσία των οποίων βρίσκονται, σε τρίτες χώρες, όπου ανακρίνονται και κρατούνται χωρίς την έκδοση εντάλματος σύλληψης, με απώτερο σκοπό να δημιουργηθεί ένα δικαιοδοτικό κενό και να διαφύγει το κράτος τον κίνδυνο χρήσης ένδικων βοηθημάτων από τα θύματα και συνακόλουθης καταδίκης τους.

7. Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, *Η Ανθρώπινη Διάσταση του Διεθνούς Δικαίου, Αλληλεπιδράσεις Γενικού Διεθνούς Δικαίου και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σσ. 46-47.

personae, παρέλκει να εξετασθεί και η δικαιοδοσία του *ratione loci*. Ωστόσο, το ΕΔΔΑ παρέκκλινε από αυτό τον σαφή κανόνα, όταν κλήθηκε να εξετάσει υποθέσεις που αφορούσαν σε παραβιάσεις από όργανα συμβαλλόμενων κρατών κατά τη διάρκεια στρατιωτικών επιχειρήσεων υπό τον συντονισμό του ΝΑΤΟ κατά της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στην υπόθεση *Bankovic* κ.ά. κατά Βελγίου κ.ά., το ΕΔΔΑ προέκρινε το εδαφικό στοιχείο ως κριτήριο για την άσκηση εξουσίας από ένα κράτος (και, άρα, για την τυχόν ευθύνη του από αξιόποινες πράξεις) και αποφάνθηκε ότι, σε κάθε άλλη περίπτωση, είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ότι το εναγόμενο κράτος ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο (*effective control*)⁸.

Με αυτή την απόφαση, το ΕΔΔΑ ευθυγραμμίστηκε τόσο με το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης (ΔΔΔ) όσο και με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία, τα οποία προέβησαν ομοίως τα κριτήρια του αποτελεσματικού και συνολικού ελέγχου αντίστοιχα (*effective and overall control test*). Βέβαια, η βασική διαφορά μεταξύ των παραπάνω δικαιοδοτικών οργάνων έγκειται στο γεγονός ότι το ΕΔΔΑ εξετάζει αξιώσεις ανθρώπινων δικαιωμάτων και, άρα, ο αποτελεσματικός ή μη έλεγχος μιας περιοχής είναι αδιάφορος, σε αντίθεση με τα άλλα δύο διεθνή δικαστήρια, όπου το ενδιαφέρον επικεντρώνεται είτε σε ευθύνη του κράτους από διεθνώς αξιόποινες πράξεις (όπου ο έλεγχος μια περιοχής πρέπει να συντρέχει απαραίτητα) είτε στη θεμελίωση ατομικής ποινικής ευθύνης για εγκλήματα πολέμου (όπου, επίσης, ο έλεγχος αφορά στην εξουσία ανώτατων οργάνων του κράτους σε συγκεκριμένο τόπο και, άρα, στην ευθύνη τους για τα όσα διαπράχθηκαν με εντολή τους). Αντίθετα, όσον αφορά στα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η προσέγγιση που οφείλουν εξ ορισμού να έχουν σε τέτοια ζητήματα είναι ανθρωποκεντρική ή θυματοκεντρική, δεδομένου του σκοπού και της έννομης προστασίας που προσφέρουν μέσω των ατομικών προσφυγών. Συνακόλουθα, η απόφαση *Bankovic* ήταν οριακή, προξενώντας έτσι την κριτική της θεωρίας⁹. Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για μεμονωμένη απόκλιση του Δικαστηρίου από τις πάγιες θέσεις του, καθόσον στη συνέχεια εγκατέλειψε αυτό το σκεπτικό. Πλέον, σταθερή θέση του ΕΔΔΑ, που επιβεβαιώνεται διαρκώς στις σχετικές αποφάσεις του, είναι ότι πράξεις των οργάνων συμβαλλόμενου κράτους στοιχειοθετούν αρμοδιότητα του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 1 ΕΣΔΑ και εξω-εδαφική εφαρμογή αυτής¹⁰.

8. M. HAPPOLD, *Bankovic v Belgium and the Territorial Scope of the European Convention on Human Rights*, *Human Rights Law Review*, 2003, σ. 77.

9. Μ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΙΔΗΣ, *Η Πολεμική Κατοχή στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, 2011, σσ. 74-76, Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, *ό.π.*, σ. 51.

10. Υπόθεση *Al-Skeini* και άλλοι κατά *Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή No 55721/07), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, υπόθεση *Al-Jedda* κατά *Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή No 27021/08),

Δηλαδή, τα όργανα του κράτους «φέρουν μαζί» τους την ΕΣΔΑ, ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίο βρίσκονται.

III. Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και δίκαιο προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου: το μέτρο του επικτού της παράλληλης εφαρμογής

Αποτελεί θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου ότι το δίκαιο προστασίας ανθρώπινων δικαιωμάτων εφαρμόζεται και σε περιόδους ένοπλων συρράξεων, διεθνών ή μη. Δηλαδή, ακόμη και σε περιόδους διατάραξης της ειρήνης, το πλαίσιο προστασίας δικαιωμάτων παραμένει ανέπαφο όσον αφορά στην εφαρμογή του και, συνεπώς, στις διεθνείς δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη. Άλλωστε, κοινός παρονομαστής και των δύο είναι ο σεβασμός προς τον άνθρωπο, ο οποίος υφίσταται τόσο σε περίοδο ομαλότητας όσο και σε περιόδους διατάραξής της. Η αρχή του ανθρωπισμού διατρέχει το δίκαιο, ακόμα και όταν αυτό καλείται να ρυθμίσει περιόδους ανατροπής της ηθικής του δικαίου (π.χ. δίκαιο ένοπλων συρράξεων). Βέβαια, η αρχή της παράλληλης εφαρμογής δεν είναι απόλυτη, καθώς εισάγονται εξαιρέσεις, αλλά και επειδή κάμπτεται στην πράξη. Τα ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά είναι δύο: πρώτον, εάν και κατά πόσον είναι δυνατόν ένα κράτος να επικαλεστεί ρήτρα παρέκκλισης (*derogation clause*), ώστε οι ενέργειές του σε καιρό ένοπλης σύγκρουσης να εξαιρούνται προσωρινά από την εφαρμογή των προστατευτικών διατάξεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, και, δεύτερον, σε ποιο μέτρο είναι επικτή η σύμφωνη ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου των δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου.

Αναφορικά με το πρώτο ζήτημα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα (εφεξής, ΔΣΑΠΔ) προβλέπει στο άρθρο 4 παρ. 1 ότι «σε περίπτωση εξαιρετικού δημόσιου κινδύνου, ο οποίος απειλεί την ύπαρξη του έθνους και αναγνωρίζεται από επίσημη πολιτειακή πράξη, τα Συμβαλλόμενα Κράτη [...] μπορούν να λάβουν, στον βαθμό που οι περιστάσεις το απαιτούν, μέτρα που παρεκκλίνουν των υποχρεώσεων που προβλέπονται [...] υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά δεν θα είναι ασυμβίβαστα προς τις άλλες υποχρεώσεις που τους επιβάλλει το διεθνές δίκαιο»¹¹. Στο ίδιο μήκος κύματος, σύμφωνα με το άρθρο 15 ΕΣΔΑ, «εν περιπτώσει πολέμου ή ετέρου δημοσίου κινδύνου απειλούντος την ζωή του έθνους», τα συμβαλλόμενα κράτη δύνανται να θεσπίσουν παρεκκλίσεις

απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, M. SZYDLO, *Extra-territorial Application of the European Convention on Human Rights after Al-Skein and Al-Jedda*, *International Criminal Law Review*, 2012, σ. 271, M. MILANOVIC, *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties: Law, Principles and Policy*, Oxford University Press, 2011.

11. Βλ. αναλυτικά HUMAN RIGHTS COMMITTEE (HRC), *General Comment 29, States of Emergency (article 4)*, 2001.

από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις¹². Σημειώνεται ότι, κατά τη συνθήκη πρακτική τους, τα συμβαλλόμενα κράτη αποφεύγουν την επίκληση του άρθρου 15, για να δικαιολογήσουν την αποδυνάμωση της προστασίας δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο, καθώς οι αναφορές σε εξαιρετικές περιστάσεις κρίνονται επισφαλείς για τις διεθνείς αξιώσεις ενός κράτους¹³. Αντίθετα, στο εσωτερικό τους οι αναφορές στο δίκαιο της ανάγκης είναι συχνές και επιστρατεύονται ως νομιμοποιητική βάση για το ψαλίδισμα θεμελιωδών δικαιωμάτων¹⁴.

Η σχέση ανάμεσα στο δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το ανθρωπιστικό δίκαιο αποτελεί διαρκές ζήτημα ενασχόλησης στον χώρο του διεθνούς δικαίου. Η λεπτή ισορροπία μεταξύ του κοινού ανθρωπιστικού ιδεώδους και του αποκλίνοντος χαρακτήρα των δύο δικαίων αποτελούν επιστημονικό πόλο έλξης¹⁵. Καταρχήν, ξεκινώντας από τη γενική παραδοχή ότι το ανθρωπιστικό δίκαιο καλύπτει περιόδους διατάραξης της ειρήνης, χαρακτηρίζεται ως *lex specialis* σε σχέση με το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η αντιμετώπισή του ως ειδικού δικαίου συνεπάγεται την εφαρμογή της αρχής *lex specialis derogat lex generalis*, που αυτομάτως θέτει φραγμό στην παράλληλη εφαρμογή του με το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρά το γεγονός ότι ο ειδικός χαρακτήρας του ανθρωπιστικού δικαίου δεν αμφισβητείται, τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα προστασίας των δικαιωμάτων αποφεύγουν συστηματικά αναφορές στον *lex specialis* χαρακτήρα του ανθρωπιστικού δικαίου και προτιμούν την εναρμονισμένη ερμηνεία των δύο δικαίων. Άλλωστε, όπως υπογραμμίζει ο Χατζηκωνσταντίνου, «η σταδιακή προσέγγιση των δύο

κλάδων φάνηκε αναπόφευκτη στο σημείο που το περιεχόμενο αλλά και το πεδίο εφαρμογή των δύο κλάδων επικαλύπτετο. Σήμερα, η αλληλοεπικάλυψη και η δυναμική αλληλεπίδραση των δύο κλάδων δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί, τουλάχιστον όσον αφορά στα κοινώς παραδεκτά ως अपαράβατα δικαιώματα. Εφόσον υπάρχει αυτή η αλληλοεπικάλυψη, οι όποιες διαφορές των δύο κλάδων δεν είναι σε θέση να αναιρέσουν τα οφέλη που προκύπτουν, κυρίως σχετικά με το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών εφαρμογής»¹⁶.

Ωστόσο, παραμένει ως ερώτημα, ο βαθμός στον οποίο είναι δυνατή η εναρμονισμένη ερμηνεία του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, εφόσον πρόκειται για τομείς του διεθνούς δικαίου που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Το πεδίο τριβής μεταξύ τους είναι οι διατάξεις για τη στέρηση της ελευθερίας και οι εγγυήσεις προστασίας που παρέχονται στο άτομο. Εξ ορισμού, στο ανθρωπιστικό δίκαιο η στέρηση της ελευθερίας υπάγεται στη διχοτόμο μεταξύ αιχμαλώτων πολέμου και αμάχων, κάτι που δεν υφίσταται στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδικότερα, όσον αφορά στους αιχμαλώτους πολέμου και το νομικό πλαίσιο μεταχείρισης αυτών, καταγράφονται ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις. Από τη μία πλευρά, επισημαίνεται ότι το προστατευτικό πλαίσιο που θέτει η Τρίτη Σύμβαση της Γενεύης για τους αιχμαλώτους πολέμου είναι πλήρες και δεν υπολείπεται των προτύπων που εισάγουν οι διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βέβαια, αυτή η τοποθέτηση, αφενός, προϋποθέτει την τήρηση στο έπακρο της Σύμβασης της Γενεύης, κάτι ιδιαίτερα δύσκολο με δεδομένες τις σημαντικές μεταβολές στον τρόπο διεξαγωγής των στρατιωτικών επιχειρήσεων από τη συνομολόγηση της Σύμβασης μέχρι και σήμερα¹⁷, και, αφετέρου, αφορά σε συμβάσεις δικαιωμάτων που δεν έχουν υποστεί συστηματική ή εκτεταμένη νομολογιακή επεξεργασία, γεγονός που στερεί από τις επιμέρους διατάξεις τους την απαιτούμενη σαφήνεια¹⁸. Στον αντίποδα, η ερμηνεία συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που θεσπίζουν ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις για όσους στερούνται την ελευθερία τους, δεν είναι πάντοτε εφικτή υπό το φως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Πρόκειται για μια σχεδόν αυταπόδεικτη αλήθεια, εάν αναλογιστεί κανείς ότι πρωταρχικός σκοπός του ανθρωπιστικού δικαίου είναι η μείωση των δυνάμεων

12. Παρόμοια διάταξη περιλαμβάνεται και στη Διαμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΑΣΔΑ), το άρθρο 27 της οποίας προβλέπει αναστολή των εγγυήσεων προστασίας δικαιωμάτων σε περίοδο ανωμαλίας (*suspension of guarantees*). Ο όρος αναστολή αποδίδει και το πεπερασμένο χρονικό διάστημα για το οποίο είναι δυνατή η επίκληση ρήτρας παρέκκλισης. Δηλαδή, η αναφορά σε εξαιρετικές περιστάσεις πρέπει να συνιστά την εξαίρεση στην ομαλότητα και όχι το αντίθετο. Βλ. αναλυτικά Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ, Το Άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Θεωρητική και Νομολογιακή Προσέγγιση: Με Συγκριτική Αναφορά στο Άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και στο Άρθρο 27 της Αμερικανικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1987.

13. M. MILANOVIC, A Few Thoughts on Hassan v. United Kingdom, 22.10.2014, σε: <http://www.ejiltalk.org/a-few-thoughts-on-hassan-v-united-kingdom/>.

14. J.J. PAUST, Political Oppression in the Name of National Security: Authority, Participation, and the Necessity within Democratic Limits Test, *Yale Journal of World Public Order*, 1982, σ. 178, Β. ΣΑΡΑΝΤΗ, Καταστάσεις Ανάγκης και Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι Ρήτρες Παρέκκλισης και ο Έλεγχος της Εφαρμογής τους: Μεταξύ Εφικτού και Χίμαιρας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2011.

15. Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, ό.π., σ. 101.

16. Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε Καιρό Πολέμου (Η Σχέση Μεταξύ Διεθνούς και Ανθρωπιστικού Δικαίου και Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) σε 50 Χρόνια της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εκδ. Σάκκουλα, 1999, σσ. 175 (196-197).

17. Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1999, σσ. 80-84.

18. Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, ό.π., σ. 106, Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Προσεγγίσεις ..., ό.π., σσ. 105-108.

του αντιπάλου, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την εξόντωση του. Με άλλα λόγια, η δικαιολογητική βάση για τη στέρηση της ελευθερίας των αιχμαλώτων πολέμου είναι η συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες, ενώ οι προστατευτικές διατάξεις αποσκοπούν στην πρόληψη και απαγόρευση της εξόντωσης τους. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι δυνατή πάντοτε η εναρμονισμένη ερμηνεία του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με το ανθρωπιστικό δίκαιο, καθώς κατά το πρώτο η στέρηση της ελευθερίας προϋποθέτει νόμιμη σύλληψη ή κράτηση λόγω παράνομης συμπεριφοράς του ατόμου· προφανώς, πρόκειται για προϋποθέσεις που δεν είναι δυνατό να πληρούνται στην περίπτωση των αιχμαλώτων πολέμου.

IV. Υπόθεση *Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου: τα εκκρεμή ζητήματα*

Η απόφαση *Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου* είναι η πρώτη από μια σειρά υποθέσεων που επαναφέρουν στο ΕΔΔΑ ζητήματα από τη διεξαγωγή διεθνών στρατιωτικών επιχειρήσεων με τη συμμετοχή ευρωπαϊκών κρατών σε τρίτες χώρες¹⁹. Η απόφαση δεν κομίζει νέα δεδομένα, και κινείται στα όρια της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου. Αρχικά, αν και το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι η ΕΣΔΑ εφαρμόζεται εξω-εδαφικά, στη συνέχεια διαπίστωσε ότι υπήρχε αντικειμενική αδυναμία σύνδεσης του θανάτου του θύματος με τις πράξεις των οργάνων του Ηνωμένου Βασιλείου. Εφόσον, λοιπόν, οι ισχυρισμοί για παραβίαση των άρθρων 2 και 3 ΕΣΔΑ απορρίφθηκαν, υπήρχαν ελάχιστα περιθώρια, προκειμένου να γίνουν δεκτοί ως βάσιμοι οι ισχυρισμοί υπό το άρθρο 5. Πιο συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ δέχθηκε, σε αποδεικτικό επίπεδο, ότι το θύμα βρισκόταν στην πλήρη εξουσία των οργάνων του εναγόμενου κράτους, και έτσι εναπόκειτο στο τελευταίο να αποδείξει ότι δεν ευθυνόταν για τον θάνατό του, ότι δεν είχε υποστεί βασανισμό ή κακομεταχείριση και ότι η στέρηση της ελευθερίας του δεν ήταν αντίθετη με τις προβλέψεις της ΕΣΔΑ. Παρά, λοιπόν, την αντιστροφή του βάρους απόδειξης, δεν ήταν δυνατή η εύρεση στοιχείων ή δεδομένων σχετικά με το χρονικό διάστημα μεταξύ της ημερομηνίας που υποστηρίζεται ότι το θύμα αφέθηκε ελεύθερο και αυτής που βρέθηκε το πτώμα του. Στην προκειμένη περίπτωση, το ΕΔΔΑ εκτίμησε τη δέουσα επιμέλεια που επέδειξε το εναγόμενο κράτος στη σύνταξη αρχείων σχετικά με την είσοδο και την έξοδο του θύματος από τη μονάδα κράτησης στο Ιράκ, αλλά και στην προσκόμιση των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων ενώπιον του Δικαστηρίου. Επιπλέον, κρίσιμα στοιχεία για το ΕΔΔΑ ήταν, αφενός, ότι κανένας άλλος κρατούμενος από όσους

αποφυλακίστηκαν μαζί με το θύμα δεν βρέθηκε νεκρός και, αφετέρου, ότι δεν υπήρξε κάποια μαρτυρία για το διάστημα μεταξύ της απελευθέρωσης και της ταυτοποίησης θανάτου. Με άλλα λόγια, ο θάνατος του θύματος δεν ήταν δυνατό να αποδοθεί σε κρατική πρακτική και δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία, ώστε να θεωρηθεί μεμονωμένο περιστατικό άσκησης κρατικής βίας.

Σε αυτό το σημείο, φαίνεται το νομικό κενό που υπάρχει στις Συμβάσεις της Γενεύης, οι οποίες προβλέπουν το δικαίωμα του αιχμαλώτου πολέμου να επικοινωνήσει με τους πλησιέστερους συγγενείς του. Όμως, δεν υφίσταται υποχρέωση της κρατούσας δύναμης να ενημερώσει το περιβάλλον του αιχμαλώτου ή τις αρμόδιες αρχές της χώρας του για την κράτησή του. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το θύμα δεν συναίνεσε για την ενημέρωση των συγγενών του και έτσι οι σχετικές πληροφορίες περιήλθαν στην Κεντρική Υπηρεσία Εντοπισμού της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, η οποία όμως δεν τις διαβίβασε στους συγγενείς του θύματος²⁰. Δικαιολογημένα, λοιπόν, το περιβάλλον του θύματος δεν τον αναζήτησε αμέσως, θεωρώντας ότι συνεχιζόταν η κράτησή του και έτσι η τύχη του αγνοούνταν (*unaccounted for*) μέχρι να βρεθεί νεκρός.

Σε επίπεδο ουσίας, το κρίσιμο ερώτημα το οποίο κλήθηκε να απαντήσει το ΕΔΔΑ ήταν εάν το Ηνωμένο Βασίλειο παραβίασε το άρθρο 5 ΕΣΔΑ κατά την κράτηση του θύματος. Η απόφαση θεωρήθηκε ως εξαιρετική αφορμή, ώστε το Δικαστήριο να εξελίξει τη νομολογία του για τη σχέση του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Το ΕΔΔΑ απέρριψε για μια ακόμη φορά τη λογική μιας σχέσης *lex specialis* μεταξύ των δύο (ανάγοντάς το σχεδόν σε ταμπου) και προέκρινε την ερμηνεία της ΕΣΔΑ υπό το φως του διεθνούς δικαίου, και ιδιαίτερα του ανθρωπιστικού δικαίου²¹. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σχετικοί ισχυρισμοί που πρόβαλε το Ηνωμένο Βασίλειο. Το εναγόμενο κράτος απέρριψε οποιαδήποτε λογική επίκλησης ρητρών παρέκκλισης και έδωσε έμφαση στις πραγματικές συνθήκες που ισχύουν κατά την ενεργό φάση μια διεθνούς ένοπλης σύρραξης, οι οποίες δεν αφήνουν άλλη επιλογή παρά να θεωρηθεί το ανθρωπιστικό δίκαιο ως *lex specialis*²². Το ΕΔΔΑ δεν έλαβε υπόψη την ορθότητα των παραπάνω ισχυρισμών και επιχείρησε τη συνδυαστική ανάγνωση του άρθρου 5 παρ. 2-4 ΕΣΔΑ

19. Υπόθεση *Jaloud κατά Ολλανδίας* (Προσφυγή No 47708/08), απόφαση της 20ης Νοεμβρίου 2014. Βλ. αναλυτικά και C. DE KOKER, *Extra-territorial Jurisdiction & Flexible Human Rights Obligations*, 08.12.2014, σε: <http://strasbourgobservers.com/2014/12/08/extra-territorial-jurisdiction-flexible-human-rights-obligations-the-case-of-jaloud-v-the-netherlands/>.

20. Υπόθεση *Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή No 29750/09), απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2014, παρ. 20.

21. FR. BERNARD, *Deprivation of Liberty in Armed Conflicts: the Strasbourg Court's Attempt at Reconciling Human Rights Law and International Humanitarian Law in Hassan v. UK*, 20.10.2014, σε: <http://strasbourgobservers.com/2014/10/02/deprivation-of-liberty-in-armed-conflicts-the-strasbourg-courts-attempt-at-reconciling-human-rights-law-and-international-humanitarian-law-in-hassan-v-uk/>.

22. Υπόθεση *Hassan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π., παρ. 86.

με τις προβλέψεις των Συνθηκών της Γενεύης. Έτσι, έκρινε ότι, εφόσον οι διαδικασίες κράτησης στο Ιράκ προέβλεπαν την περιοδική εξέταση των κρατητηρίων, τότε πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται από το άρθρο 5²³, στις οποίες μεταξύ άλλων προβλέπεται και το *habeas corpus*²⁴.

Ακόμη, το ΕΔΔΑ δεν υπεισήλθε καθόλου στον χαρακτηρισμό που αποδόθηκε στο θύμα κατά την είσοδό του στο κέντρο κράτησης. Ειδικότερα, είτε λόγω λάθους σχετικά με την ταυτότητά του είτε λόγω συνήθους πρακτικής, το θύμα χαρακτηρίστηκε ως «εχθρός αιχμάλωτος πολέμου» (*enemy prisoner of war, EPoW*) και με το πέρας της ανάκρισης αποκατακτήθηκε, ακριβώς επειδή το θύμα δεν αξιολογήθηκε ως σημαντική πηγή πληροφοριών από τις κατέχουσες δυνάμεις. Με αυτό τον τρόπο καθίστανται δυσδιάκριτα τα όρια εφαρμογής μεταξύ της Τρίτης και της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης.

V. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Η υπόθεση Hassan δεν πρόσφερε κάτι καινούριο στη γενική προβληματική για τη σχέση μεταξύ του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου.

Ακριβώς επειδή το ΕΔΔΑ προτίμησε να εξαντλήσει τα περιθώρια εναρμονισμένης ερμηνείας της ΕΣΔΑ με το ανθρωπιστικό δίκαιο, προχώρησε σε μια πιο ελαστική ερμηνεία του άρθρου 5 ΕΣΔΑ. Η ερμηνεία του Δικαστηρίου κατ' ουσίαν επιτρέπει τις «εξω-εδαφικές παρεκκλίσεις»²⁵ από τις αυστηρές διαδικαστικές εγγυήσεις που θέτει το άρθρο 5. Επιπλέον, καθίσταται σαφές ότι το ΕΔΔΑ επιχειρεί να οικοδομήσει μέσα από τη νομολογία του μια «συμβιωτική» σχέση και όχι μια σχέση γενικού-ειδικού μεταξύ δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανθρωπιστικού δικαίου. Επομένως, εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο κινήθηκε εντός των προβλέψεων του ανθρωπιστικού δικαίου, δεν υφίσταται παραβίαση της αντίστοιχης διάταξης ΕΣΔΑ. Βέβαια, κατ' αυτό τον τρόπο δεν αποφεύγει την ερμηνευτική σχετικοποίηση του άρθρου 5, επιβάλλοντας ένα ερμηνευτικό μοτίβο που στηρίζεται περισσότερο στα περιεχόμενα στοιχεία (*contextual analysis*). Όπως φαίνεται, πρωταρχικό μέλημα του ΕΔΔΑ είναι να καταστήσει την ΕΣΔΑ ένα ζωντανό κείμενο, δυνάμενο να ερμηνευθεί υπό το φως των περιστάσεων, ενισχύοντας έτσι την αποτελεσματικότητά του νομικού χώρου που καταλαμβάνει και ίσως τη στεγανότητά του απέναντι σε ειδικότερα κανονιστικά πλαίσια, όπως το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

23. Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σσ. 137-145.

24. L. HILL-CAUTHORN, The Grand Chamber Judgment in Hassan v. UK, 16.09.2014, σε: <http://www.ejiltalk.org/the-grand-chamber-judgment-in-hassan-v-uk/>.

25. M. MILANOVIC, Hassan v. United Kingdom, IHL, and IHRL, and Other News in (Extra-) Territoriality and Shared Responsibility, 18.12.2013, σε: <http://www.ejiltalk.org/hassan-v-united-kingdom-ihl-and-ihrl-and-other-news-in-extra-territoriality-and-shared-responsibility/>.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

III. ΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

► Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών (ν. 2533/1997)

Ε.Π.Ε.Υ. Συστήματα αποζημίωσης επενδυτών και προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων

προϋποθέσεις παροχής αποζημίωσης – προϋποθέσεις άρνησης παροχής αποζημίωσης σε επενδυτή, ιδίως επί ειδικής εκκαθαρίσεως Ε.Π.Ε.Υ. λόγω ανάκλησης της άδειας σύστασής της – απαιτήσεις από επενδύσεις σε ριψοκίνδυνα παράγωγα χρηματοπιστωτικά μέσα [τίτλους προθεσμιακών χρηματοπιστωτικών συμβάσεων (futures) και δικαιώματα προαίρεσης (options)] – περιοριστικοί λόγοι απαλλαγής του Συνεγγυητικού από την υποχρέωση για καταβολή αποζημίωσης – έλλειψη έννομης επιρροής τυχόν θετικού ή μη καταλοίπου στο λογαριασμό του εντολέα επενδυτή κατά τον χρόνο ανάκλησης της άδειας Ε.Π.Ε.Υ.

Άρειος Πάγος (Α1 Πολιτικού Τμήματος), απόφαση αριθμ. 981/2014, 07.05.2014

Παρατηρήσεις

Επαμεινώνδας Καλαγιάκος*

Ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, εκδόθηκε η σχετική με τα συστήματα αποζημίωσης των επενδυτών και την προληπτική εποπτεία των επιχειρήσεων επενδύσεων Οδηγία 97/9/ΕΚ της 3ης Μαρτίου 1997, σκοπός της οποίας υπήρξε η προστασία των επενδυτών και η διατήρηση της εμπιστοσύνης τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με τη δημιουργία συστημάτων αποζημίωσης, τα οποία πρέπει να καλύπτουν τους σχετιζόμενους με τις επενδυτικές πράξεις ενός επενδυτή τίτλους ή το κεφάλαιο που κρατεί μία επιχείρηση επενδύσεων και δεν μπορεί να επιστρέψει, σε περίπτωση αδυναμίας της να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της προς τους πελάτες επενδυτές. Η Οδηγία αυτή μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 2533/1997 «Χρηματιστηριακή αγορά παραγώγων και άλλες διατάξεις», με τον οποίο το υφιστάμενο τότε Κοινό Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Ασφάλειας των Χρηματιστηριακών Συναλλαγών μετονομάστηκε σε Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών και αναδιαρθρώθηκε, για να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες προστασίας του επενδυτικού κοινού σύμφωνα με τις προβλέψεις της κοινοτικής νομοθεσίας. Το Συνεγγυητικό αυτό Κεφάλαιο αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με χαρακτήρα εξασφαλιστικό και υποχρεωτικό

σ' αυτό συμμετοχή κάθε εταιρίας παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (Ε.Π.Ε.Υ.), που αποτελεί και προϋπόθεση της εκάστοτε παροχής καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών (άρθρα 61 παρ. 2 και 64).

Σκοπός, ειδικότερα, του εν λόγω Συνεγγυητικού Κεφαλαίου, κατά το άρθρο 63 του πιο πάνω νόμου, είναι η καταβολή αποζημιώσεων σε εντολείς και σε αντισυμβαλλόμενα μέλη, σε περίπτωση διαπιστωμένης οριστικής ή μη αναστρέψιμης αδυναμίας Ε.Π.Ε.Υ. να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την παροχή των καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών και η υποστήριξη, με τον τρόπο αυτόν, της σταθερότητας και αξιοπιστίας της αγοράς επενδυτικών υπηρεσιών.

Αναγκαία προϋπόθεση παροχής αποζημίωσης από το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο, κατά το άρθρο 65 του ίδιου ως άνω νόμου, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 του ν. 2651/1998, είναι διαζευκτικά: α) η παροχή γνωστοποίησης στο Συνεγγυητικό από την ΑΕ ΑΠΟΘ ότι μέλος δεν έχει εκπληρώσει εμπρόθεσμα υποχρεώσεις παράδοσης κινητών αξιών ή μετρητών για την εκκαθάριση χρηματιστηριακής συναλλαγής, β) η υποβολή αίτησης αποζημίωσης στο Συνεγγυητικό από εντολέα, γ) η υποβολή δήλωσης από Ε.Π.Ε.Υ. προς το Συνεγγυητικό αδυναμίας εκπλήρωσης υποχρεώσεων της προς εντολείς, δ) η έκδοση οριστικής πτωχευτικής απόφασης κατά Ε.Π.Ε.Υ. και ε) η ανάκληση της άδειας σύστασης Ε.Π.Ε.Υ. και η θέση της σε ειδική εκκαθάριση. Στην τελευταία αυτή περίπτωση της θέσης της Ε.Π.Ε.Υ. σε ειδική εκκαθάριση, το Συνεγγυητικό καταβάλλει αποζημιώσεις σε επενδυτές για χρηματικές απαιτήσεις τους που απορρέουν από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες, με βάση παραστατικά και άλλα στοιχεία που βρίσκονται στη διάθεση της Ε.Π.Ε.Υ. ή του Κεντρικού Αποθετηρίου Τίτλων ή διαβιβάζονται σε αυτό από τον Επόπτη και τα οποία ο επόπτης εκκαθάρισης υποχρεούται να διαβιβάσει στο Συνεγγυητικό (άρθρο 65 παρ. 7). Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 66 του ίδιου νόμου, η αποζημίωση του εντολέα για το σύνολο των απαιτήσεων του κατά Ε.Π.Ε.Υ. που απορρέουν από πράξεις ή παραλείψεις της δεν μπορεί να είναι ανώτερη από το μικρότερο των εξής ποσών: α) της συνολικής απαίτησης του εντολέα, όπως θα προσδιοριστεί με απόφαση του Συνεγγυητικού ή β) του ποσού των 30.000 ευρώ, όπως το ποσό αυτό ορίστηκε με την ΥΑ (ΥΠΕΘΟ) Α 14082/Β. 809/2000.

Εξάλλου, κατά την παρ. 7 του τελευταίου αυτού άρθρου, σε περίπτωση που το Συνεγγυητικό κρίνει ότι έχει προκληθεί ζημία σε εντολέα ή αντισυμβαλλόμενο μέλος που δημιουργεί το δικαίωμα αποζημίωσης κατά τις διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, δικαιούται να αρνηθεί την καταβολή της προβλεπόμενης αποζημίωσης, εφόσον κρίνει ότι συντρέχει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες

* Δικηγόρος

προϋποθέσεις: (α) μέρος της αίτησης του εντολέα ή του αντισυμβαλλόμενου μέλους ελέγχεται ως ψευδές, (β) ο εντολέας ή το αντισυμβαλλόμενο μέλος έχει κάνει χρήση απατηλών μέσων, προκειμένου να λάβει αποζημίωση από το Συνεγγυητικό, (γ) ο εντολέας δρα ως παρένθετο πρόσωπο ως προς την καλυπτόμενη υπηρεσία από την οποία απορρέει η απαίτησή του και δεν προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία ότι ο τελικός δικαιούχος είναι πρόσωπο που δικαιούται αποζημίωσης ως εντολέας ή το ύψος τυχόν αποζημιώσεων τις οποίες έχει λάβει ο τελικός δικαιούχος για την ίδια αιτία, (δ) η ζημία του εντολέα ή του αντισυμβαλλόμενου μέλους απορρέει σε ουσιώδες μέρος από δόλο ή βαρεία αμέλειά του, ή (ε) η αίτηση έχει υποβληθεί εκπρόθεσμα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 9 του παρόντος άρθρου.

Από τον συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων του ν. 2533/1997, που αποτυπώνουν διατάξεις της προαναφερόμενης Οδηγίας 97/9/EK και ερμηνεύονται υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της Οδηγίας αυτής για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με αυτήν αποτελέσματος, προκύπτει ότι η εκ μέρους του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου καταβολή αποζημιώσεων σε εντολές επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και αντισυμβαλλόμενα μέλη προϋποθέτει τη διαπίστωση οριστικής ή μη αναστρέψιμης αδυναμίας Ε.Π.Ε.Υ. προς εκπλήρωση των υποχρεώσεών της που απορρέουν από την παροχή των καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών. Τέτοια αδυναμία συντρέχει και όταν ανακαλείται η άδεια σύστασης Ε.Π.Ε.Υ. και τίθεται αυτή σε ειδική εκκαθάριση. Το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο δικαιούται να αρνηθεί να αποζημιώσει τους επενδυτές για απαιτήσεις τους, μόνον όταν αποδειχθεί ότι συντρέχει κάποια από τις διαζευκτικά διατυπωμένες αρνητικές προϋποθέσεις που αναφέρονται ρητά και περιοριστικά στο πιο πάνω άρθρο 66 παρ. 7. Καμιά άλλη εξαιρετική περίπτωση δεν τίθεται στον νόμο που να δικαιολογεί απαλλαγή του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου ή άρνηση αυτού προς καταβολή της πιο πάνω προβλεπόμενης ελάχιστης αποζημίωσης στον επενδυτή, του οποίου το χαρτοφυλάκιο επενδύσεων σε καλυπτόμενες από τον νόμο επενδυτικές υπηρεσίες εταιρίας παροχής επενδυτικών υπηρεσιών απωλέσθηκε, λόγω αδυναμίας (οριστικής ή μη αναστρέψιμης) της τελευταίας προς εκπλήρωση των απορρευουσών από τη σχετική σύμβαση υποχρεώσεών της. Ειδικότερα, δεν συνδέεται με καμιά διάταξη του νόμου αυτού η υποχρέωση του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου για αποζημίωση του επενδυτή με την ύπαρξη ή μη θετικού καταλοίπου στον λογαριασμό του εντολέα επενδυτή κατά τον χρόνο ανάκλησης της άδειας σύστασης της Ε.Π.Ε.Υ. και της θέσης της σε ειδική εκκαθάριση. Άλλωστε, μια τέτοια σύνδεση της εν λόγω υποχρέωσης του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου με την ύπαρξη κάποιου καταλοίπου στον λογαριασμό του επενδυτή θα αντιστρατευόταν τον ίδιο τον σκοπό του νόμου για την παροχή μιας ελάχιστης προστασίας, κατεξοχήν στους

μικροεπενδυτές, λόγω απώλειας των συμβατικώς εμπιστευμένων επενδύσεών τους σε νομίμως αδειοδοτηθείσα και λειτουργούσα εταιρία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, η οποία έχει περιέλθει σε αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεών της.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 27.06.2006 αγωγή των ήδη αναιρεσιβλήτων που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις 3329/2008 (οριστική) του ιδίου δικαστηρίου και 85/2012 του Εφετείου Αθηνών. Την αναιρέση της τελευταίας απόφασης ζητεί το αναιρεσεϊόν Συνεγγυητικό Κεφάλαιο με την από 24.10.2012 αίτησή του.

Το Εφετείο, το οποίο έκρινε ομοίως και δέχθηκε ότι οι ενάγοντες και ήδη αναιρεσιβλήτοι, οι οποίοι ανέθεσαν στην εταιρία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών WORLDWIDE INVESTMENT ΑΕΠΕΥ – η οποία, μετά την ανάκληση της άδειας λειτουργίας της στις 21.01.2003 με την απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, τέθηκε σε ειδική εκκαθάριση – τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου τους για καλυπτόμενες από τον πιο πάνω νόμο επενδύσεις σε χρηματοπιστωτικά μέσα, έχουν την προβλεπόμενη από τον προαναφερόμενο νόμο αξίωση αποζημίωσης από το εναγόμενο και ήδη αναιρεσεϊόν Συνεγγυητικό Κεφάλαιο, λόγω απώλειας του χαρτοφυλακίου τους, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη υπολοίπου στον λογαριασμό τους κατά τον χρόνο ανάκλησης της άδειας, ορθά ερμήνευσε και εφάρμοσε τις πιο πάνω διατάξεις του ν. 2533/1997, όσα δε αντίθετα υποστηρίζει το αναιρεσεϊόν με τον πρώτο λόγο αναίρεσης είναι αβάσιμα.

Περαιτέρω, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο δέχθηκε, κατά την ανέλεγκτη επί της ουσίας κρίση του μεταξύ άλλων, και τα εξής: «Οι ενάγοντες συνήψαν με την εταιρία WORLDWIDE, INVESTMENT ΑΕΠΕΥ τις ακόλουθες συμβάσεις παροχής υπηρεσιών διαχείρισης χαρτοφυλακίου, που είναι μεταξύ τους πανομοιότυπες ως προς τη διατύπωση και τις ρήτρες τους: Ο πρώτος ενάγων Ι. Α. την από 25.04.2000 σύμβαση παροχής υπηρεσιών διαχείρισης χαρτοφυλακίου με τα παραρτήματά της I και II με αντικείμενο τη διαχείριση συνόλου μετρητών και χρηματοπιστωτικών μέσων ... Αποδείχθηκε στη συνέχεια η διενέργεια επενδύσεων σε τίτλους προθεσμιακών χρηματοπιστωτικών συμβάσεων (futures) και δικαιώματα προαίρεσης (options) στο όνομα των πέντε πρώτων από τους ενάγοντες με τους κατωτέρω κωδικούς αριθμούς, μέσω των εταιριών ... Επομένως, εφόσον τα ως άνω κεφάλαια κατατέθηκαν σε σχέση με επενδυτική υπηρεσία και μάλιστα επενδύθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, η ως άνω ΕΠΕΥ, στα πλαίσια της εντολής τους, παρείχε στους παραπάνω ενάγοντες επενδυτική υπηρεσία διαχείρισης επενδυτικών χαρτοφυλακίων πελατών, η οποία συνιστά καλυπτόμενη επενδυτική υπηρεσία.. Περαιτέρω από τα ίδια ως άνω αποδεικτικά μέσα αποδείχθηκε ότι με τη 2/261/21.01.2003 απόφαση του ΔΣ της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ανακλήθηκε η άδεια

λειτουργίας της εταιρίας WORLDWIDE INVESTMENT ΑΕΠΕΥ, και τέθηκε αυτή σε ειδική εκκαθάριση ... Ο εκκαθαριστής προέβη σε επαλήθευση των απαιτήσεων των πρώτων πέντε εναγόντων, η οποία περατώθηκε με την υποβολή εκ μέρους του στην προβλεπόμενη από τη διάταξη του άρθρου 68 του ν. 2533/1997 Επιτροπή Αποζημιώσεων της από 23.10.2003 αναφοράς-γνωστοποίησης. Με βάση τις ως άνω εγγραφές οι πιο πάνω απαιτήσεις των πέντε πρώτων εναγόντων που απορρέουν από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες, λόγω της οικονομικής αδυναμίας της εταιρίας να ικανοποιήσει τις αναγγελθείσες απαιτήσεις τους και εφόσον αυτές, κατά τα ως άνω ποσά που επαληθεύτηκαν, υπερβαίνουν το ποσό των 30.000 ευρώ, που είναι το ανώτατο όριο αποζημίωσης που εντολέας δικαιούται να λάβει από το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι το τελευταίο οφείλει να καταβάλει το πιο πάνω ποσό σε κάθε ένα από τους πέντε πρώτους εναγόντες ...».

Με τις παραδοχές του αυτές το Εφετείο διέλαβε σαφείς και επαρκείς αιτιολογίες στην αναιρεσιβαλλόμενη αναφορικά με τη θεμελιούμενη στις προαναφερόμενες διατάξεις του ν. 2533/1997 αξίωση των αναιρεσιβλήτων, όσα δε αντίθετα υποστηρίζει το αναιρεσίον με τον δεύτερο λόγο αναιρέσης του, από το άρθρο 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ, για έλλειψη νόμιμης βάσης της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης λόγω ανεπαρκών και αντιφατικών αιτιολογιών, ως προς τα ζητήματα: 1) της ύπαρξης ή μη θετικού καταλοίπου υπέρ των εναγόντων από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες κατά τον χρόνο ανάκλησης της άδειας λειτουργίας της προαναφερόμενης ΑΕΠΕΥ, 2) του αντικειμένου των πραγματοποιηθεισών συναλλαγών κατά τη διάρκεια διαχείρισης των χαρτοφυλακίων των αναιρεσιβλήτων και 3) της αξίας των χρηματοπιστωτικών μέσων κατά τη 17.01.2003, κρίνονται αβάσιμα. Ύστερα από αυτά που προεκτέθηκαν, το δικαστήριο δεν δέχθηκε τους ισχυρισμούς του αναιρεσίοντος για αναιρέση της υπ' αριθμ. 85/2012 απόφασης του Εφετείου Αθηνών, με αποτέλεσμα να απορρίψει την αίτησή του.

Με την παρούσα απόφαση ο ΑΠ απέρριψε την αίτηση του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου, ερμηνεύοντας ορθώς τις πιο πάνω διατάξεις του ν. 2533/1997, καθώς έκρινε ότι το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο δικαιούται να αρνηθεί να αποζημιώσει τους επενδυτές για απαιτήσεις τους, μόνον όταν αποδειχθεί ότι συντρέχει κάποια από τις διαζευκτικά διατυπωμένες αρνητικές προϋποθέσεις που αναφέρονται ρητά και περιοριστικά στο άρθρο 66 παρ. 7 και ότι καμιά άλλη εξαιρετική περίπτωση δεν τίθεται στον νόμο που να δικαιολογεί απαλλαγή του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου ή άρνηση αυτού προς καταβολή της προβλεπόμενης ελάχιστης αποζημίωσης στον επενδυτή. Η υποχρέωση του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου δεν συνδέεται με την ύπαρξη ή μη θετικού καταλοίπου στον λογαριασμό του εντολέα επενδυτή κατά τον χρόνο ανάκλησης της άδειας σύστασης της Ε.Π.Ε.Υ. και της θέσης της σε ειδική εκκαθάριση.

Ο ΑΠ ερμήνευσε τις ανωτέρω διατάξεις υπό το πρίσμα των αντίστοιχων κοινοτικών διατάξεων και του σκοπού της σχετικής Οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενος έτσι προς το άρθρο 249 εδ. γ' ΣυνθΕΚ. Οι διατάξεις του δικαίου της Κεφαλαιαγοράς θα πρέπει να ερμηνεύονται με κριτήριο την προστασία των επενδυτών που αποτελεί τον στόχο που διαπνέει τις νομοθετικές ρυθμίσεις στον τομέα της Κεφαλαιαγοράς.

► Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών (ν. 2533/1997)

Ε.Π.Ε.Υ. Συστήματα αποζημίωσης επενδυτών και προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων

προϋποθέσεις παροχής αποζημίωσης σε επενδυτές, ιδίως επί ειδικής εκκαθάρισης Ε.Π.Ε.Υ. λόγω ανάκλησης της άδειας σύστασής της – απόδειξη των απαιτήσεων των πελατών της ΑΕΠΕΥ – υποχρέωση του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου για καταβολή αποζημιώσεων σε επενδυτές για χρηματικές απαιτήσεις τους που απορρέουν από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες – η ύπαρξη απαίτησης του επενδυτή κατά της Ε.Π.Ε.Υ. αποδεικνύεται όχι μόνον από τις εγγραφές στα βιβλία και στοιχεία που τηρεί η Ε.Π.Ε.Υ., αλλά μπορεί να βασιστεί και σε άλλα έγγραφα στοιχεία προερχόμενα από την Ε.Π.Ε.Υ., όπως π.χ. οι έγγραφες συμβάσεις διαχείρισης χαρτοφυλακίου και ενημερωτικά δελτία επενδύσεων χαρτοφυλακίου

Άρειος Πάγος (Α1 Πολιτικού Τμήματος), απόφαση αριθμ. 982/2014, 07.05.2014

Παρατηρήσεις

Επαμεινώνδας Καλαγιάκος*

Ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, εκδόθηκε η σχετική με τα συστήματα αποζημίωσης των επενδυτών και την προληπτική εποπτεία των επιχειρήσεων επενδύσεων Οδηγία 97/9/ΕΚ της 3ης Μαρτίου 1997, σκοπός της οποίας υπήρξε η προστασία των επενδυτών και η διατήρηση της εμπιστοσύνης τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με τη δημιουργία συστημάτων αποζημίωσης, τα οποία να καλύπτουν τους σχετιζόμενους με τις επενδυτικές πράξεις ενός επενδυτή τίτλους ή το κεφάλαιο που κρατεί μία επιχείρηση επενδύσεων και δεν μπορεί να επιστρέψει, σε περίπτωση αδυναμίας της να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της προς τους πελάτες επενδυτές. Η Οδηγία αυτή μεταφέρθηκε

* Δικηγόρος

στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 2533/1997 «Χρηματιστηριακή αγορά παραγώγων και άλλες διατάξεις», με τον οποίο το υφιστάμενο τότε Κοινό Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Ασφάλειας των Χρηματιστηριακών Συναλλαγών μετονομάστηκε σε Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών και αναδιαρθρώθηκε, για να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες προστασίας του επενδυτικού κοινού, σύμφωνα με τις προβλέψεις της κοινοτικής νομοθεσίας. Σκοπός, ειδικότερα, του εν λόγω Συνεγγυητικού Κεφαλαίου, κατά το άρθρο 63 του πιο πάνω νόμου, είναι η καταβολή αποζημιώσεων σε εντολές και σε αντισυμβαλλόμενα μέλη, σε περίπτωση διαπιστωμένης οριστικής ή μη αναστρέψιμης αδυναμίας Ε.Π.Ε.Υ. να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την παροχή των καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών και η υποστήριξη, με τον τρόπο αυτόν, της σταθερότητας και αξιοπιστίας της αγοράς επενδυτικών υπηρεσιών. Αναγκαία προϋπόθεση παροχής αποζημίωσης από το Συνεγγυητικό, κατά το άρθρο 65 του ίδιου ως άνω νόμου, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 του ν. 2651/1998, είναι διαζευκτικά: α) η παροχή γνωστοποίησης στο Συνεγγυητικό από την ΑΕ ΑΠΟΘ ότι μέλος δεν έχει εκπληρώσει εμπρόθεσμα υποχρεώσεις παράδοσης κινητών αξιών ή μετρητών για την εκκαθάριση χρηματιστηριακής συναλλαγής, β) η υποβολή αίτησης αποζημίωσης στο Συνεγγυητικό από εντολέα, γ) η υποβολή δήλωσης από ΕΠΕΥ προς το Συνεγγυητικό αδυναμίας εκπλήρωσης υποχρεώσεων της προς εντολές, δ) η έκδοση οριστικής πτωχευτικής απόφασης κατά ΕΠΕΥ και ε) η ανάκληση της σύστασης ΕΠΕΥ και η θέση της σε ειδική εκκαθάριση.

Εξάλλου, με τη διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 65 του πιο πάνω ν. 2533/1997 ορίζεται ότι, σε περίπτωση θέσης Α.Χ.Ε. ή άλλης Ε.Π.Ε.Υ. στην ειδική εκκαθάριση του άρθρου 4α του ν. 1809/1988, όπως ισχύει, το Συνεγγυητικό καταβάλλει αποζημιώσεις σε επενδυτές για χρηματικές απαιτήσεις τους που απορρέουν από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες με βάση όλα τα παραστατικά και άλλα στοιχεία που βρίσκονται στη διάθεση της Α.Χ.Ε. ή άλλης Ε.Π.Ε.Υ. ή του Κεντρικού Αποθετηρίου Τίτλων ή διαβιβάζονται σε αυτό από τον Επόπτη, και τα οποία ο Επόπτης εκκαθάρισης υποχρεούται να διαβιβάσει στο Συνεγγυητικό. Περαιτέρω, με τη διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 66 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι, σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη απαίτησης κατά Ε.Π.Ε.Υ., ως προς την οποία εξετάζεται η αποζημίωση από το Συνεγγυητικό, θα αποδεικνύεται από τα στοιχεία τα οποία εκδίδει η Ε.Π.Ε.Υ. σύμφωνα με τις κείμενες χρηματιστηριακές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, ενώ αποκλείεται οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο, συμπεριλαμβανομένου και του όρκου. Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών συνεπάγεται ότι ο νομοθέτης θέλησε, όταν ανακαλείται η άδεια σύστασης ΕΠΕΥ και τίθεται αυτή σε ειδική εκκαθάριση, οπότε γεννιέται υποχρέωση του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου για καταβολή αποζημιώσεων σε επενδυτές

για χρηματικές απαιτήσεις τους που απορρέουν από καλυπτόμενες επενδυτικές υπηρεσίες, να αποδεικνύεται από τα στοιχεία της ΕΠΕΥ η ύπαρξη της απαίτησης του επενδυτή κατά της τελευταίας για λόγους ασφαλέστερης διακρίβωσης των υφιστάμενων και δεικτικών μερικής αποκατάστασης απαιτήσεων των επενδυτών και για την αποφυγή καταστρατηγήσεων. Η απόδειξη αυτή δεν αντλείται μόνον από τις εγγραφές στα βιβλία και στοιχεία που τηρεί η ΑΕΠΕΥ, σύμφωνα με την εκδοθείσα κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 27 και 28 του ν. 1806/1988 απόφαση του διοικητικού συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, αλλά μπορεί να βασιστεί και σε άλλα έγγραφα στοιχεία προερχόμενα από την ΑΕΠΕΥ, όπως είναι οι έγγραφες συμβάσεις διαχείρισης χαρτοφυλακίου που αυτή συνάπτει με τους πελάτες της επενδυτές και τα ενημερωτικά δελτία που εκδίδει και αποστέλλει περιοδικά στους τελευταίους. Ο περιορισμός μόνο στις προαναφερόμενες εγγραφές στα βιβλία της ΑΕΠΕΥ για την απόδειξη της ύπαρξης των απαιτήσεων των επενδυτών, που αξιώνουν από το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο την καταβολή της προβλεπόμενης περιορισμένης αποζημίωσης για τη ζημία που αυτοί υπέστησαν εξαιτίας της οριστικής ή μη αναστρέψιμης αδυναμίας της ΑΕΠΕΥ προς εκπλήρωση των υποχρεώσεών της, μπορεί να οδηγήσει στον αποκλεισμό ορισμένων επενδυτών, που συγκεντρώνουν όλες τις ουσιαστικές προϋποθέσεις του νόμου, από το δικαίωμα της πιο πάνω αποζημίωσης, για λόγους μη εξαρτώμενους από τους ίδιους, αλλά εντασσόμενους στη σφαίρα δράσης της ΑΕΠΕΥ, η οποία παρέλειψε να ενεργήσει τις αναγκαίες εγγραφές στα βιβλία της για ορισμένους επενδυτές της, των οποίων η ύπαρξη των απαιτήσεων εναντίον της προκύπτει από άλλα αξιόπιστα στοιχεία της ΑΕΠΕΥ.

Με την αποκρουόμενη αυτή εκδοχή επιρρίπτονται στον επενδυτή οι συνέπειες από τις εσωτερικές πλημμέλειες της ΑΕΠΕΥ κατά την τήρηση και ενημέρωση των βιβλίων της, τις οποίες εκείνος δεν γνώριζε ούτε ήταν σε θέση να αποτρέψει. Άλλωστε, μια τέτοια εκδοχή αντιστρατεύεται τον σκοπό της πιο πάνω Οδηγίας, αφού αφήνει εκτός του προστατευτικού πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας αυτής απαιτήσεις επενδυτών που απορρέουν από την παροχή εκ μέρους της ΑΕΠΕΥ καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών. Η πιο πάνω ρύθμιση του ν. 2533/1997, η οποία δεν προβλέπεται στην Οδηγία, αλλά αποτελεί επιλογή του Έλληνα νομοθέτη, είναι ανεκτή στον βαθμό που δεν αντιστρατεύεται τον σκοπό της Οδηγίας αυτής και δεν αναιρεί ούτε μειώνει την αποτελεσματικότητά της, και συνακόλουθα, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα και τον σκοπό της εν λόγω Οδηγίας, πρέπει να νοηθεί ως εμπειρέχουσα στο εύρος της, εκτός από τα τηρούμενα κατά τις προβλέψεις των σχετικών ειδικών διατάξεων βιβλία και στοιχεία, και άλλα έγγραφα στοιχεία προερχόμενα από την ΕΠΕΥ.

Στην προκειμένη περίπτωση, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, αφού έγινε τυπικά και ουσιαστικά δεκτή η έφεση του εναγομένου και ήδη αναιρεσιβλήτου Συνεγγυητικού Κεφαλαίου ως προς τους αναιρεσιβλήτους και εξαφανίστηκε κατά την έκταση αυτή η πρωτόδικη απόφαση, απορρίφθηκε, ως ουσιαστικά αβάσιμη, η αγωγή των τελευταίων. Οι αναιρεσιβλήτοι, ιστορώντας ότι ανέθεσαν στην εταιρία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών WORLDWIND INVESTMENT ΑΕΠΕΥ – που, μετά την ανάκληση της άδειας λειτουργίας της στις 21.01.2003 με απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, τέθηκε σε ειδική εκκαθάριση – τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου τους για καλυπτόμενες από τον νόμο 2533/1997 επενδύσεις σε χρηματοπιστωτικά μέσα, αξιώσεων, ενόψει απώλειας του χαρτοφυλακίου τους, την προβλεπόμενη από τον νόμο αυτόν αξίωση αποζημίωσης από το εναγόμενο και ήδη αναιρεσιβλήτο Συνεγγυητικό Κεφάλαιο, με την αιτιολογία ότι οι απαιτήσεις των εναγόντων αυτών έπρεπε να αποδεικνύονται από τις εγγραφές που γίνονται στα βιβλία και στοιχεία της ΑΕΠΕΥ και δεν αρκούν προς τούτο οι εγγραφές ενημερώσεις της ΑΕΠΕΥ, ως προς τη διάρθρωση του χαρτοφυλακίου τους. Ήδη οι αναιρεσιόντες, με τον πρώτο λόγο αναίρεσης, προβάλλουν την αιτίαση ότι το Εφετείο, με το να αξιώσει για την επιδίκαση της προβλεπόμενης από το ν. 2533/1997 περιορισμένης αποζημίωσης σε βάρος του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου την απόδειξη των απαιτήσεών τους μόνον από τις εγγραφές στα βιβλία και στοιχεία της τεθείσας σε ειδική εκκαθάριση ΑΕΠΕΥ, εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τις διατάξεις των άρθρων 65 παρ. 7 και 66 του ν. 2533/1997 και, έτσι, υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ.

Ο λόγος αυτός αναίρεσης, ενόψει του ότι το Εφετείο δέχθηκε ότι η απαίτηση του επενδυτή πρέπει να αποδεικνύεται από τις εγγραφές που γίνονται στα βιβλία και τα στοιχεία της ΑΕΠΕΥ και ότι για τις απαιτήσεις των εναγόντων δεν είχε γίνει καμία εγγραφή στα βιβλία και δεν βρέθηκε κανένα στοιχείο γι' αυτές στην εταιρία WORLDWIND INVESTMENT ΑΕΠΕΥ και ότι οι προσκομιζόμενες από τους ενάγοντες έγγραφες ενημερώσεις από την εν λόγω εταιρία σχετικά με τη διάρθρωση του χαρτοφυλακίου τους

δεν μπορούν να αξιολογηθούν ως στοιχεία της εταιρίας, είναι, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στην προηγούμενη νομική σκέψη, βάσιμος. Ύστερα από αυτά που προεκτέθηκαν, το δικαστήριο δέχθηκε τους ισχυρισμούς των αναιρεσιόντων να αναιρεθεί η υπ' αριθμ. 85/2012 απόφαση του Εφετείου Αθηνών και να παραπεμφθεί η υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση στο Δικαστήριο που την εξέδωσε, εφόσον είναι δυνατή η σύνθεσή του από άλλους δικαστές (άρθ. 580 παρ. 3 ΚΠολΔ).

Με την παρούσα απόφαση ο ΑΠ δέχθηκε τους ισχυρισμούς των αναιρεσιόντων να αναιρεθεί η υπ' αριθμ. 85/2012 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, με την οποία το Εφετείο εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τις διατάξεις των άρθρων 65 παρ. 7 και 66 του ν. 2533/1997, αφού αξίωσε για την επιδίκαση της προβλεπόμενης περιορισμένης αποζημίωσης σε βάρος του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου την απόδειξη των απαιτήσεών τους μόνον από τις εγγραφές στα βιβλία και στοιχεία της τεθείσας σε ειδική εκκαθάριση ΑΕΠΕΥ. Ο περιορισμός των αποδείξεων μόνον στις προαναφερόμενες εγγραφές στα βιβλία της ΑΕΠΕΥ για την απόδειξη της ύπαρξης των απαιτήσεων των επενδυτών οδηγεί στον αποκλεισμό ορισμένων επενδυτών, που συγκεντρώνουν όλες τις ουσιαστικές προϋποθέσεις του νόμου, από το δικαίωμα της πιο πάνω αποζημίωσης, για λόγους μη εξαρτώμενους από τους ίδιους, αλλά εντασσόμενους στη σφαίρα δράσης της ΑΕΠΕΥ, η οποία παρέλειψε να ενεργήσει τις αναγκαίες εγγραφές στα βιβλία της για ορισμένους επενδυτές της, των οποίων η ύπαρξη των απαιτήσεων εναντίον της προκύπτει από άλλα αξιόπιστα στοιχεία της ΑΕΠΕΥ. Με τον τρόπο αυτόν επιρρίπτονται όμως στον επενδυτή οι συνέπειες από τις εσωτερικές πλημμέλειες της ΑΕΠΕΥ κατά την τήρηση και ενημέρωση των βιβλίων της, τις οποίες εκείνος δεν γνώριζε ούτε ήταν σε θέση να αποτρέψει. Μία τέτοια ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων αντιστρατεύεται σαφέστατα τον σκοπό της σχετικής Οδηγίας, αφού αφήνει εκτός του προστατευτικού πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας αυτής απαιτήσεις επενδυτών που απορρέουν από την παροχή εκ μέρους της ΑΕΠΕΥ καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών.

► Ετήσια συνάντηση δικτύου ευρωπαϊκής πληροφόρησης στην Ελλάδα

Στις 16 και 17 Φεβρουαρίου 2015 διοργανώθηκε από την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα η ετήσια συνάντηση του δικτύου της Ευρωπαϊκής πληροφόρησης (Europe DIRECT, Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης). Από το ΚΔΕΟΔ συμμετείχε η κ. Λ. Γκουπιδένη, Βιβλιοθηκονόμος.

Η πρώτη ημέρα ξεκίνησε με ενημερωτική επίσκεψη στις εγκαταστάσεις του Κέντρου Πληροφόρησης Europe Direct του Δήμου Αθηναίων, όπου και πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση των δράσεων των δικτύων από τον κ. Α. Παπακώστα, Προϊστάμενο Μονάδας C3 της Γενικής Διεύθυνσης Επικοινωνίας. Στη συνέχεια, ο κ. Π. Αλεβαντής από το Γραφείο Αθηνών της Γ.Δ. Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσίασε τις Δράσεις για την Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών.

Ακολούθησε η μετάβαση στην Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. για την επίσημη έναρξη της συνάντησης. Ο κ. Π. Καρβούνης, Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας, καλωσόρισε τους συμμετέχοντες και ενημέρωσε για την τρέχουσα κοινωνικο-οικονομική και πολιτική κατάσταση στη χώρα. Στη συνέχεια, ο κ. Α. Περούλακης, Προϊστάμενος Τμήματος Επικοινωνίας/ Εταιρικών Σχέσεων & Ευρωπαϊκών Δικτύων, ενημέρωσε για τις Προτεραιότητες της Νέας Επιτροπής J.C. Juncker-Investment Europe. Η πρώτη ημέρα ολοκληρώθηκε με την ομιλία της κ. Ε. Μπακοπούλου του ΥΠΕΞ, Υ.Δ.Α.Σ., για το Ευρωπαϊκό Έτος Ανάπτυξης.

Τη δεύτερη ημέρα ο κ. Λ. Αντωνακόπουλος, Επικεφαλής του Γραφείου Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα αναφέρθηκε στο νέο Κοινοβούλιο, την πολιτική επικοινωνία και τις δράσεις του γραφείου για το 2015. Οι επόμενες ομιλίες της κ. Α. Ευσταθίου, Εκπροσώπου Τύπου/Digital Leader της Αντιπροσωπείας και του κ. Π. Άγγου, Community Manager της Αντιπροσωπείας και του Γραφείου Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου, είχε ως θέμα τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Facebook, Instagram & Twitter. Στη συνέχεια, η κ. Μ. Μπουτσικάκη, του Τμήματος Επικοινωνίας/ Εταιρικών Σχέσεων & Ευρωπαϊκών Δικτύων: Πληροφόρηση και Τεκμηρίωση της Αντιπροσωπείας, ενημέρωσε για θέματα διαχείρισης αιτημάτων από πολίτες και φορείς. Η επόμενη ομιλία της κ. Δ. Γεωργανά του Τμήματος Επικοινωνίας/ Εταιρικών Σχέσεων & Ευρωπαϊκών Δικτύων της Αντιπροσωπείας είχε ως θέμα τις παραγγελίες έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού από τις εκδόσεις της ΕΕ. Ακολούθησε η ενημέρωση από τον κ. Α. Καρβούνη και την κ. Α. Φαρούπου των Εθνικών Σημείων Επαφής του Ευρωπαϊκού προγράμματος «Ευρώπη για τους Πολίτες 2014-2020» του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, για το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Η απογευματινή θεματική ήταν αφιερωμένη στο ΕΣΠΑ. Ο κ. Γ. Φίρμπας, Προϊστάμενος της Ειδικής Υπηρεσίας Σχεδιασμού & Αξιολόγησης Εθνικής Αρχής Συντονισμού ΕΣΠΑ του Υπουργείου Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας & Τουρισμού, παρουσίασε τη Στρατηγική και τις Προτεραιότητες του ΕΣΠΑ 2014-2020. Οι κκ. Ε. Παναγιωτακόπουλου και Χ. Τσέλιου, Στελέχη της Ειδικής Υπηρεσίας Σχεδιασμού & Αξιολόγησης Εθνικής Αρχής Συντονισμού ΕΣΠΑ, επικεντρώθηκαν στην Επικοινωνία στο νέο ΕΣΠΑ 2014-2020 και στην παρουσίαση των ανοιχτών δράσεων του.

Η τελευταία ομιλία ήταν αυτή του κ. C.M.R. De la Gordejuela, Επικεφαλής της Υπηρεσίας Τύπου της Αντιπροσωπείας ο οποίος παρουσίασε το τελευταίο Ευρωπαϊκό ρόμπερο.

Η Συνάντηση ολοκληρώθηκε με τα συμπεράσματα της κ. Χ. Καραϊτίδη, Υπεύθυνης Επικοινωνίας της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα.

Λαμπρινή Γκουπιδένη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

I. Βιβλιοπαρουσιάσεις

CHRISTINA DELIYANNI-DIMITRAKOU / CHRISTINA M. AKRIVOPOULOU – Fundamental Rights and Private Relations in Greek and European Law, Sakkoulas, Athens - Thessaloniki, 2015, 275 σελ.

Το βιβλίο στοχεύει πρωτίστως στην εξοικείωση με την οριζόντια εφαρμογή των ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό το φως του ελληνικού ιδιωτικού δικαίου. Επίσης, εξετάζεται η οριζόντια εφαρμογή των ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, το βιβλίο προσπαθεί να αναλύσει την πρόσφατη τάση όσον αφορά το οριζόντιο αποτέλεσμα των θεμελιωδών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την εφαρμογή τους στον τομέα του ιδιωτικού δικαίου, με τη βοήθεια της νομολογίας των διεθνών δικαστηρίων και την εφαρμογή στο ιδιωτικό δίκαιο.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, που αναλύει τις προϋποθέσεις του οριζόντιου αποτελέσματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων, περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται το πλαίσιο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως έχει αναπτυχθεί στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς και η επιρροή που ασκεί το διεθνές και κοινοτικό δίκαιο σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων αυτών στην ελληνική έννομη τάξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η γερμανική θεωρία του οριζόντιου αποτελέσματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις ιδιωτικές σχέσεις (τριτενέργεια), καθώς και ο τρόπος με τον οποίο έγινε δεκτή από διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Περιγράφεται η άμεση και έμμεση τριτενέργεια και η αποτύπωσή τους στη γερμανική νομολογία και σε ευρωπαϊκές χώρες που έχουν σύστημα συγκεντρωτικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, όπως η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία. Εξετάζεται, επίσης, η οριζόντια εφαρμογή των δικαιωμάτων υπό το φως της νομολογίας των διεθνών δικαστηρίων καθώς και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Κατά την εξέταση αυτή διαπιστώνεται ότι το ΔΕΕ εφαρμόζει άμεσα τις θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες στις ιδιωτικές σχέσεις, ενώ παρουσιάζεται απρόθυμο να εφαρμόσει τα θεμελιώδη δικαιώματα στις σχέσεις αυτές. Το μόνο θεμελιώδες δικαίωμα που εφαρμόζει το ΔΕΕ άμεσα είναι το δικαίωμα της απαγόρευσης διακρίσεων. Οι συγγραφείς τονίζουν το γεγονός ότι σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει και η αλληλεπίδραση μεταξύ των εθνικών δικαστών, των δικαστών των δύο διεθνών δικαστηρίων και των διεθνών οιοονεί δικαιοδοτικών οργάνων, αρμοδίων για την ερμηνεία και την παρακολούθηση της εφαρμογής των διεθνών και υπερεθνικών κανόνων που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα αυτά.

Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τη συμβολή των ελληνικών δικαστηρίων στο θεσμοθετημένο και άτυπο δικαστικό

διάλογο υπό το πρίσμα των προδικαστικών ερωτημάτων. Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η επίδραση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο δίκαιο των συμβάσεων και, ειδικότερα, η χρήση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως εργαλείο για την επιβολή περιορισμών στην ελευθερία των συμβάσεων και η λειτουργία τους ως μέσο για την προστασία του ασθενέστερου μέρους της σύμβασης.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται ο αντίκτυπος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον τομέα του δικαίου των αδικπραξιών. Επισημαίνεται η ξένη επιρροή που ασκείται στο ελληνικό δίκαιο των αδικπραξιών, επιτρέποντας στα θεμελιώδη δικαιώματα να επηρεάσουν τη λειτουργία του. Εν συνεχεία, αναλύεται η επιρροή του οριζόντιου αποτελέσματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στους τομείς των ακινήτων και του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον, εξετάζεται η έντονη διεθνοποίηση και ο εξευρωπαϊσμός των πνευματικών δικαιωμάτων και της επιρροής που ασκούν στην ελληνική νομολογία. Τέλος, αναλύεται η επίδραση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο οικογενειακό δίκαιο. Αρχικά επισημαίνεται ο σπουδαίος ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις μεταρρυθμίσεις του ελληνικού οικογενειακού δικαίου που έχουν κατοχυρώσει τον πολιτικό γάμο, η εισαγωγή της αρχής της ισότητας μεταξύ των συζύγων και της ισότητας μεταξύ των παιδιών που γεννήθηκαν εντός και εκτός γάμου καθώς και μέσω της ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται, ιδίως, στη νομοθετική αναγνώριση των συμφώνων συμβίωσης που έχει οδηγήσει τη χώρα μας σε καταδίκη από το ΕΔΔΑ για το γεγονός ότι αγνόησε παρόμοια σύμφωνα συμβίωσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου.

Αικατερίνη Νικολαΐδου

MARCUS GALDIA – Legal Discourses, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2014, 449 σελ.

Το βιβλίο προσεγγίζει το δίκαιο από νομική-γλωσσική άποψη. Στόχος είναι να αποσαφηνίσει τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες η έννοια του δικαίου αναδύεται στον νομικό λόγο. Προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατανόηση του δικαίου, γίνεται ανάλυση νομικών και μη λόγων. Με αυτόν τον στόχο κατά νου, ο συγγραφέας επικεντρώνεται στις επιστημολογικές συνέπειες του νομικού λόγου. Άλλες σχετικές γλωσσικές νομικές λειτουργίες, όπως η νομική ερμηνεία ή η νομική μετάφραση, εξετάζονται από την άποψη των θεωρητικών προϋποθέσεών τους και των πρακτικών τους συνεπειών. Η ανάλυσή τους δείχνει, επίσης, τις δυνατότητες και τα όρια του δικαίου ως κοινωνικού αλλά και γλωσσικού φαινομένου. Τέλος, το βιβλίο

δείχνει πώς η ικανότητα συλλογιστικής προσέγγισης, ως το διακριτικό γνώρισμα του δικαίου, θεσπίζει τη σύνδεση μεταξύ της επιστήμης του δικαίου και άλλων κοινωνικών επιστημών.

Ως προς τη δομή του, το βιβλίο αποτελείται από εννέα κεφάλαια, όπου αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά του νομικού λόγου. Η πολυπλοκότητα της νομικής γλώσσας σχετίζεται στενά με τη διαφορετικότητα του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αυτή εξελίσσεται.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια σύνθεση διαφορετικών γλωσσικών πράξεων που απαρτίζουν τη νομική γλώσσα. Στη σύνθεση των γλωσσικών λειτουργιών σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν η ανάλυση των θεωρητικών εννοιών και τα πλαίσια αναφοράς. Το επόμενο μέρος επικεντρώνεται στη νομική οντολογία και επιστημολογία και καλύπτει τη συλλογιστική προσέγγιση του δικαίου ως προς τα κύρια νομικά-γλωσσικά χαρακτηριστικά του. Στο κεφάλαιο αυτό η περιγραφή του νομικού λόγου προσεγγίζεται στο επίπεδο των ιδιαιτεροτήτων του. Ωστόσο, η ορθολογική επιχειρηματολογία που διεισδύει στις νομικές πράξεις λόγου αλλά και σε όλες τις γλωσσικές λειτουργίες, οι οποίες προσδιορίζονται στη σημειωτική προσέγγιση, ορίζει εκ νέου τη σύνδεση με τη θεωρητική πλατφόρμα της νομικής-γλωσσικής ανάλυσης. Αμέσως

μετά την περιγραφή των σημειωτικών χαρακτηριστικών του νομικού λόγου, ακολουθεί ένα μέρος για τον ορθολογισμό και την επιχειρηματολογία. Στο μέρος αυτό παρουσιάζεται η νομική γλώσσα στην αφηρημένη μορφή της, που φανερώνει τη νομική-γλωσσική κανονικότητα, η οποία δεν θα πρέπει να παραμείνει χωρίς συνέπειες για τη νομική επιστήμη. Το επόμενο μέρος είναι αφιερωμένο στους υφιστάμενους τρόπους της δημιουργίας δικαίου όσον αφορά την αφηγηματικότητά του. Η νομική αφηγηματικότητα που είναι υλικό στοιχείο της νομικής συλλογιστικής αναλύεται σε προχωρημένο στάδιο στο βιβλίο, καθώς η συλλογιστική φαίνεται να έχει πρωταρχική σημασία από εννοιολογική άποψη. Το τμήμα αυτό δείχνει την πολυπλοκότητα των αφηγηματικών δομών του νομικού λόγου.

Ακολούθως, η νομική επιχειρηματολογία παρέχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίζεται το δίκαιο μέσα στο πλαίσιο της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Το κεφάλαιο αυτό δείχνει ότι η νομική γλωσσολογία δεν είναι μόνο μια θεωρία του δικαίου, αλλά και ένας μηχανισμός εφαρμογής του, σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Αικατερίνη Νικολαΐδου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

II. Το δίκαιο ΕΕ στα ελληνόγλωσσα νομικά περιοδικά: Δ΄ Τρίμηνο 2014 – Α΄ Τρίμηνο 2015

Επιμ.: Σοφία Σώμη

Τα περιοδικά που αποδελτιώθηκαν είναι:

Αρμενόπουλος (Αρμ)

Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας (ΔΦΝ)

Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (ΔΕΕ)

Δίκαιο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης & Επικοινωνίας (ΔιΜΕΕ)

Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ)

Διοικητική Δίκη (ΔιΔικ)

Ελληνική Δικαιοσύνη (ΕλλΔνη)

Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (ΕΕΕυρΔ)

Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (ΕΕμπΔ)

Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (ΕΔΔΔΔ)

Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΔΚΑ)

Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου (ΕΕργΔ)

Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (ΕπισκΕΔ)

Εφαρμογές Αστικού Δικαίου (ΕφΑΔ)

Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου (ΕφημΔΔ)

Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (ΘΠΔΔ)

Νομικό Βήμα (ΝοΒ)

Περιβάλλον και Δίκαιο (ΠερΔικ)

Ποινικά Χρονικά (ΠοινΧρ)

Ποινική Δικαιοσύνη (ΠοινΔικ)

Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (ΧρΙΔ)

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΑΡΓΥΡΟΣ Α., Σχόλιο στην απόφαση του ΣτΕ Ολ 2399/2014. Η ίδρυση Μουσουλμανικού Τεμένους, ΝοΒ 10/2014, σ. 2370

ΑΥΔΙΚΟΣ Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΠρΑγρινίου 354/2014. Εύλογη διάρκεια δίκης, ΘΠΔΔ 2/2015, σ. 164

ΒΡΕΤΤΟΥ Χ., Σημείωμα στην απόφαση του ΠΠρΑθ 4018/2014. Οξεία κριτική με αφορμή την ανάληψη δημοσίου αξιώματος, υπό το πρίσμα του κριτηρίου της καλής πίστης, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 541

ΓΑΒΑΛΑΣ Ν., Το Ε.Δ.Δ.Α. αποδομεί το καθεστώς της «αναιτιώδους» εργοδοτικής καταγγελίας: η απόφαση Ι.Β. κατά Ελλάδος επί απολύσεως οροθετικού εργαζομένου, ΕΕργΔ 3/2015, σ. 281

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Χ., Ουσιαστική ισότητα και ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 633

ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΥ Α.-Χ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 12.05.2014 στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας. Επιδίκαση δίκαιης ικανοποίησης σε διακρατική προσφυγή, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 552

ΚΑΡΕΛΟΣ Λ., Η αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην εσωτερική έννομη τάξη, ΝοΒ 2/2015, σ. 201

ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΟΥ Μ., Η ψυχική ασθένεια ως παθολογία της ελευθερίας υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 457

ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ Α., Οι θρησκευτικοί γάμοι μουσουλμάνων της Θράκης που τελούνται από νόμιμους και μη νόμιμους Ιμάμηδες, η δικαστική αρμοδιότητα του Μουφτή και η εφαρμογή της σαρία, ΕφΑΔ 10-11/2014, σ. 802

ΜΥΛΩΝΑ Ε., Η εύλογη διάρκεια της δίκης κατά το άρθρο 6 ΕΣΔΑ. Η νομολογία του ΕΔΔΑ. Η συμμόρφωση του Έλληνα νομοθέτη. Η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, ΕΔΚΑ 4/2014, σ. 834

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΣτΕ Ολ 2399/2014. Χρηματοδότηση δαπανών για την ίδρυση Μουσουλμανικού Τεμένους, ΘΠΔΔ 12/2014, σ. 1068

ΠΑΡΑΡΑΣ Π., Η πλήρης απαξίωση της γυναίκας στις Χώρες του Ισλάμ, ΔτΑ 62/2014, σ. 975

ΠΑΥΛΙΔΟΥ Ε., Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 20.05.2014 στην υπόθεση Häkkä κατά Φινλανδίας. «Το Κουτί της Πανδώρας»: Ne bis in idem, εκκρεμοδικία και ανεξαρτησία μεταξύ διοικητικής και ποινικής διαδικασίας, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 582

ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ Χ., Η (αντι)συνταγματικότητα και η (α)συμβατότητα με την ΕΣΔΑ της «ιδιώνυμης» αστικής ευθύνης των Μ.Μ.Ε. για αδικοπραξία και παράνομη προσβολή της προσωπικότητας de lege lata και de lege ferenda, ΝοΒ 9/2014, σ. 2062

ΦΑΤΟΥΡΟΥ Χ., Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 06.10.2005 στην υπόθεση Hirst κατά Ηνωμένου Βασιλείου. Εκλογικό δικαίωμα κρατουμένων, ΔτΑ 62/2014, σ. 945

ΧΕΙΡΔΑΡΗΣ Β., Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 04.04.2013 στην υπόθεση Reznik κατά Ρωσίας. Η ελευθερία έκφρασης των δικηγόρων, ο ρόλος τους και η άσκηση κριτικής στη δικαστική εξουσία, ΝοΒ 10/2014, σ. 2398

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ Α., 1914-2014: Η εκατονταετηρίδα του ν. 146/1914 ως αφορμή για νομοθετική μεταρρύθμιση: σκέψεις ενόψει της προοπτικής αναθεώρησης της Οδηγίας 2006/114, ΧρΙΔ 9/2014, σ. 712

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Β., Η τιμολόγηση, αποζημίωση και εμπορία φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση υπό το φως των κανόνων της ενιαίας αγοράς, ΕφημΔΔ 6/2014, σ. 783

ΛΙΓΩΜΕΝΟΥ Α., Πτυχές της νομολογίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου σε θέματα ελεύθερου ανταγωνισμού επί δημοσίων συμβάσεων, ΘΠΔΔ 3/2015, σ. 193

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Το σχέδιο Οδηγίας για την προστασία της επιχειρήσεως από την αθέμιτη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων: σημείο τομής μεταξύ δικαίου αθέμιτου ανταγωνισμού, διανοητικής ιδιοκτησίας, δικαίου των συμβάσεων και εργατικού δικαίου, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 1

ΜΑΣΤΡΟΜΑΝΩΛΗΣ Ε., Η πρόσφατη απόφαση υπ' αριθ. 588/2014 της Επιτροπής Ανταγωνισμού περί πρότασης και υποβολής δεσμεύσεων: μια πρώτη αποτίμηση, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 827

ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ Β., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΠΠρΑθ 5/2015. Ανάκληση ασφαλιστικού μέτρου από το δικαστήριο της κύριας δίκης (697 ΚΠολΔ) κατά το διάστημα από την άσκηση της αγωγής μέχρι την συζήτησή της, ΝοΒ 2/2015, σ. 261

ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

ΓΑΒΑΛΑΣ Ν., Το Ε.Δ.Δ.Α. αποδομεί το καθεστώς της «αναιτιώδους» εργοδοτικής καταγγελίας: η απόφαση Ι.Β. κατά Ελλάδος επί απολύσεως οροθετικού εργαζομένου, ΕΕργΔ 3/2015, σ. 281

ΑΣΥΛΟ

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-148/13 έως C-150/13, Α, EU:C:2014:2406. Ελάχιστες απαιτήσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, Αρμ 1/2015, σ. 142

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΑΥΔΙΚΟΣ Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΣτΕ 3783/2014. Εποπτεία επί ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ΘΠΔΔ 12/2014, σ. 1040

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ Ζ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΑΠ 419/2014. Διεθνής δικαιοδοσία σε ευθεία αγωγή του ζημιωθέντος από τροχαίο ατύχημα που συνέβη στην αλλοδαπή κατά του αλλοδαπού ασφαλιστή, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 905

ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Β., Η Συνθήκη για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε εκτυπωμένα έργα ατόμων με προβλήματα όρασης και λοιπές αναπηρίες που σχετίζονται με την έντυπη μορφή και ο ν. 2121/1993, ΧρΙΔ 10/2014, σ. 762

ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ Π., Η προσβασιμότητα: ένα νέο δικαίωμα στο διεθνές νομικό πλαίσιο προστασίας των Ατόμων με Αναπηρία, ΔτΑ 62/2014, σ. 781

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-356/12, Glatzel, ΕΥ:C:2014:350. Άδεια οδήγησης – Σωματική και διανοητική ικανότητα οδήγησης μηχανοκίνητου οχήματος – Οπτική οξύτητα, Αρμ 12/2014, σ. 2159

ΓΕΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Δ. / ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ Ε., Οι εξελίξεις στην ΕΕ: επικαιρότητα ΕΕ, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 481

ΤΖΕΜΟΣ Β., Ευρωπαϊκή Ένωση και Δικαιοπολιτική, ΘΠΔΔ 2/2015, σ. 97

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ – ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ – ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

ΓΕΡΟΝΤΑΣ Α., Η διαιτητική επίλυση των διαφορών από τις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων: μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 423

ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ Χ., Η εξουσία του εθνικού νομοθέτη σε σχέση με το ενωσιακό δίκαιο να θεσπίζει κριτήρια ελέγχου της καταλληλότητας των υποψηφίων αναδόχων δημοσίων συμβάσεων, ως προς την τέλεση σοβαρού επαγγελματικού παραπτώματος: Υπόθεση C-465/11, ΔΕΚ 13.12.2012, Forposta SA, ΘΠΔΔ 3/2015, σ. 211

ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ Χ., Η συνδρομή συγγνωστής πλάνης της αναθέτουσας αρχής ως κριτήριο ελέγχου των δημοσίων συμβάσεων, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 647

ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ Σ., Το δικαίωμα προσφυγής κατά των αποφάσεων της αναθεωρητικής αρχής προσφορών της Κυπριακής Δημοκρατίας, ΕφημΔΔ 6/2014, σ. 776

ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ Σ., Φως στο νέο καθεστώς σύναψης και εκτέλεσης συμβάσεων παραχώρησης υπηρεσιών κατά την Οδηγία 2014/23/ΕΕ, ΕφημΔΔ 6/2014, σ. 792

ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ Π., Η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις στις δημόσιες συμβάσεις: με αφορμή τις ΣτΕ 451/2013, 1943/2013, ΘΠΔΔ 3/2015, σ. 200

ΛΙΓΩΜΕΝΟΥ Α., Πτυχές της νομολογίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου σε θέματα ελεύθερου ανταγωνισμού επί δημοσίων συμβάσεων, ΘΠΔΔ 3/2015, σ. 193

ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ Ε., Η υποχρέωση συμμόρφωσης σε απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαπιστώνει τη σύναψη δημόσιας σύμβασης κατά παράβαση των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου (γνωμ.), ΘΠΔΔ 12/2014, σ. 997

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ Κ., Οι εξελίξεις στην ΕΕ: e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 493

ΤΑΣΣΗΣ Σ., Σημείωμα στη απόφαση του ΔΕΕ C-314/12, UPC Telekabel Wien, ΕΥ:C:2014:192. Ουδετερότητα διαδικτύου, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 601

ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Χ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-314/12, UPC Telekabel Wien, ΕΥ:C:2014:192. Φορείς παροχής πρόσβασης στο διαδίκτυο και προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 529

ΔΙΑΙΤΗΣΙΑ

ΓΕΡΟΝΤΑΣ Α., Η διαιτητική επίλυση των διαφορών από τις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων: μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 423

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ Κ., Ο νομικός μανδύας του Διεθνούς Δικαστηρίου ως δικαιοδοτικού οργάνου της Συνθήκης για το Δίκαιο της Θάλασσας και το ζήτημα της εκτελεστότητας των αποφάσεών του, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 433

ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ Κ., Ο νομικός μανδύας του Διεθνούς Δικαστηρίου ως δικαιοδοτικού οργάνου της Συνθήκης για το Δίκαιο της Θάλασσας και το ζήτημα της εκτελεστότητας των αποφάσεών του, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 433

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ Ι., Τα συλλογικά δικαιώματα εργασίας και η νομολογία του Δ.Ε.Ε., ΕΕργΔ 2/2015, σ. 153

ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ Κ., Παρατηρήσεις στη διάταξη του ΔΕΕ C-78/14 P-R, Επιτροπή/ΑΝΚΟ, ΕΥ:C:2014:239. Αναστολή αίτησης ανάρσεως ενώπιον του ΔΕΕ, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 524

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ Β., Η επίκαιρη παροχή δικαστικής προστασίας στη διοικητική δικαιοσύνη: μια συνεχής αναζήτηση, ΘΠΔΔ 1/2015, σ. 1

ΝΤΙΣΛΙΔΟΥ Δ., Οι σιωπηλές θετικές πράξεις, ΘΠΔΔ 2/2015, σ. 102

ΚΑΗΛ W., Σύγχρονες εξελίξεις στο γερμανικό Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, Διδικ 6/2014, σ. 1454

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΛΕΛΕΚΗ Α.-Ν., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-491/13, Ben Alaya, ΕΥ:C:2014:2187. Όροι υποδοχής υπηκόων τρίτων χωρών στην ΕΕ για σπουδές, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 534

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Β., Η τιμολόγηση, αποζημίωση και εμπορία φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση υπό το φως των κανόνων της ενιαίας αγοράς, ΕφημΔΔ 6/2014, σ. 783

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

ΛΕΝΤΖΗΣ Δ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-270/13, Χαραλαμπίδης, ΕΥ:C:2014:2185. Η έννοια της «δημόσιας διοίκησης» κατά το άρθρο 45 παρ. 4 ΣΛΕΕ, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 519

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-270/13, Χαραλαμπίδης, ΕΥ:C:2014:2185. Άρθρο 45, παρ. 1 και 4, ΣΛΕΕ, Αρμ 11/2014, σ. 1955

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΟΥ Μ., Η συμβατότητα του άρθρου 26 του Κώδικα Φορολογίας Κληρονομιών με την κοινοτική ελευθερία κινήσεως κεφαλαίων: με αφορμή αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής στην Ελλάδα για την τροποποίηση της διάταξης, ΔΕΕ 1/2015, σ. 21

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

ΛΕΛΕΚΗ Α.-Ν., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-491/13, Ben Alaya, ΕΥ:C:2014:2187. Όροι υποδοχής υπηκόων τρίτων χωρών στην ΕΕ για σπουδές, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 534

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-333/13, Dano, ΕΥ:C:2014:2358. Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων – Ιθαγένεια της Ένωσης – Ίση μεταχείριση, Αρμ 1/2015, σ. 164

ΤΣΟΤΣΟΡΟΥ Θ. / ΣΚΛΗΚΑΣ Ν., Η ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης και ο αγώνας κατά του υποτιθέμενου «κοινωνικού τουρισμού». Αποκλεισμός των οικονομικά μη ενεργών πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από μη ανταποδοτικού τύπου κοινωνικές παροχές του ΚανΕΚ 883/2004, Απόφαση ΔΕΕ της 11.11.2014, Υπόθεση C-333/13, Dano, ΕΔΚΑ 4/2014, σ. 843

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑΣ Γ., Τηλεοπτικά τυχερά παίγνια: η κερκόπορτα της ελληνικής νομοθεσίας παιγνίων; ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 566

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ. / ΣΟΥΦΛΕΡΟΣ Η., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΠΠρΑθ 3734/2014. Σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας και σύμβαση αποκλειστικής διανομής μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, ΧρΙΔ 1/2015, σ. 60

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ – ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Το σχέδιο Οδηγίας για την προστασία της επιχειρήσεως από την αθέμιτη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων: σημείο τομής μεταξύ δικαίου αθέμιτου ανταγωνισμού, διανοητικής ιδιοκτησίας, δικαίου των συμβάσεων και εργατικού δικαίου, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 1

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΚΟΣΜΙΔΗΣ Τ., Οι συμβάσεις παραχώρησης δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων (κατά τον ν. 2289/1995): μια πρώτη προσέγγιση, ΕπισκΕΔ 2/2014, σ. 257

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΓΑΒΑΛΑΣ Ν., Το Ε.Δ.Δ.Α. αποδομεί το καθεστώς της «αναιτιώδους» εργοδοτικής καταγγελίας: η απόφαση Ι.Β. κατά Ελλάδος επί απολύσεως οροθετικού εργαζομένου, ΕΕργΔ 3/2015, σ. 281

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Το σχέδιο Οδηγίας για την προστασία της επιχειρήσεως από την αθέμιτη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων: σημείο τομής μεταξύ δικαίου αθέμιτου ανταγωνισμού, διανοητικής ιδιοκτησίας, δικαίου των συμβάσεων και εργατικού δικαίου, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 1

ΜΠΟΥΜΠΟΥΧΕΡΟΠΟΥΛΟΣ Π., Σχόλιο στην απόφαση του ΕιρΑχαρνών 482/2013. Mobbing – Ηθική παρενόχλη-

ση, μονομερής βλαπτική μεταβολή και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, ΕΕργΔ 2/2015, σ. 169

ΣΕΒΑΣΤΙΔΗΣ Χ., Δικαίωμα στην απεργία: από τη διεθνή αναγνώριση στη συντονισμένη προσπάθεια στραγγαλισμού, ΕΕργΔ 2/2015, σ. 163

ΕΤΑΙΡΙΕΣ

ΑΝΔΡΙΑΝΕΣΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΠΠρΑθ 4388/2014. Cash-settled equity swap και υποχρέωση υποβολής δημόσιας πρότασης: η αστικού δικαίου συνέχεια, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 954

ΑΥΓΗΤΙΔΗΣ Δ., Αξίωση αποζημίωσης λόγω παράλειψης υποβολής δημόσιας πρότασης, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 1051

ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ Μ., Σημείωμα στην απόφαση του ΠΠρΑθ 4388/2014. Equity swaps και δημόσιες προτάσεις, ΔΕΕ 12/2014, σ. 1165

ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ Γ., Καινοτομίες στο δίκαιο της ΙΚΕ, ή: η ΙΚΕ ως όχημα της συμβατικής ελευθερίας στις κεφαλαιουχικές εταιρίες, ΕπισκεΔ 2/2014, σ. 239

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

(Βλ. λήμμα Ανθρώπινα Δικαιώματα)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΣΕΒΑΣΤΙΔΗΣ Χ., Δικαίωμα στην απεργία: από τη διεθνή αναγνώριση στη συντονισμένη προσπάθεια στραγγαλισμού, ΕΕργΔ 2/2015, σ. 163

ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΤΖΕΜΟΣ Β., Αναθεώρηση του Συντάγματος και αναθεώρηση της Συνθήκης της Λισαβόνας, ΝοΒ 10/2014, σ. 2402

ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

ΛΟΪΖΟΥ Σ. / ΨΑΡΡΑ Μ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΜΠρΘεσ 6765/2013. Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο – Εφαρμογή της Σύμβασης της Βιέννης (CISG), ΕφΑΔ 10-11/2014, σ. 853

ΣΩΜΑΡΑΚΗΣ Γ., Μεθοδολογικά ζητήματα από την εφαρμογή της μεθόδου της αναγνώρισης νομικών καταστάσεων στο πεδίο του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ΧρΙΔ 1/2015, σ. 70

ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-333/13, Dano, EU:C:2014:2358. Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων – Ιθαγένεια της Ένωσης – Ίση μεταχείριση, Αρμ 1/2015, σ. 164

ΙΣΟΤΗΤΑ – ΊΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Χ., Ουσιαστική ισότητα και ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 633

ΚΑΝΕΛΛΟΣ Λ., Προστασία καταναλωτών σε υπηρεσίες ηλεκτρονικών τυχερών παιχνιδιών και στοιχημάτων, ΝοΒ 1/2015, σ. 170

ΜΠΟΥΜΠΟΥΧΕΡΟΠΟΥΛΟΣ Π., Σχόλιο στην απόφαση του ΕιρΑχαρνών 482/2013. Mobbing – Ηθική παρενόχληση, μονομερής βλαπτική μεταβολή και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, ΕΕργΔ 2/2015, σ. 169

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-363/12, Ζ., EU:C:2014:159. Ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων, Αρμ 11/2014, σ. 1981

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-356/12, Glatzel, EU:C:2014:350. Άδεια οδήγησης – Σωματική και διανοητική ικανότητα οδήγησης μηχανοκίνητου οχήματος – Οπτική οξύτητα, Αρμ 12/2014, σ. 2159

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-333/13, Dano, EU:C:2014:2358. Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων – Ιθαγένεια της Ένωσης – Ίση μεταχείριση, Αρμ 1/2015, σ. 164

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-416/13, Vital Pérez, EU:C:2014:2371. Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία, Αρμ 1/2015, σ. 150

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

ΔΕΛΛΙΟΣ Γ., Ζητήματα αναφορικά με τη δυνατότητα γενικευμένης «αναγνώρισης του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας των καταναλωτών» από καταχρηστικούς ΓΟΣ μέσω συλλογικής αγωγής, ΕφΑΔ 1/2015, σ. 8

ΕΥΘΥΜΙΟΥ Α., 1914-2014: Η εκατονταετηρίδα του ν. 146/1914 ως αφορμή για νομοθετική μεταρρύθμιση: σκέψεις ενόψει της προοπτικής αναθεώρησης της Οδηγίας 2006/114, ΧρΙΔ 9/2014, σ. 712

ΛΕΝΤΖΗΣ Δ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-452/13, Germanwings, EU:C:2014:2141. Η έννοια της ώρας άφιξης στον κανονισμό για τα δικαιώματα επιβατών αεροπορικών μεταφορών, Αρμ 12/2014, σ. 2147

ΧΑΣΑΠΗΣ Χ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΑΠ 2037/2014. Επιτόκια πιστωτικών καρτών – Προστασία καταναλωτών, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 131

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

ΚΟΥΦΑΚΗ Ι., Σχόλιο στην απόφαση του ΔΕΕ C-268/13, Petru, EU:C:2014:2271. Η δυνατότητα νοσοκομειακής περίθαλψης στην Ευρωπαϊκή Ένωση σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71, ΝοΒ 9/2014, σ. 2223

ΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ Κ., Ο περιορισμός των συντάξεων στην πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ, Απόφ. ΕΔΔΑ 2510.2011, Υπόθ. Valkon και Απόφ. ΕΔΔΑ 24.04.2014, Υπόθ. Marija Božić, ΕΔΚΑ 4/2014, σ. 831

ΤΣΕΤΟΥΡΑ Α., Η προστασία του ασφαλισμένου από την αναδρομική μεταβολή του κοινωνικοασφαλιστικού καθεστώτος επί τω δυσμενέστερω: συγκριτική παρουσίαση της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ελληνικών και αλλοδαπών δικαστηρίων, ΕΔΚΑ 4/2014, σ. 737

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Γ., Η επέμβαση του νομοθέτη στους οικονομικούς όρους των συλλογικών συμβάσεων εργασίας: προϋποθέσεις και όρια: με αφορμή την Ολ. ΣτΕ 2307/2014, ΕΕργΔ 1/2015, σ. 57

ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ Ι., Τα συλλογικά δικαιώματα εργασίας και η νομολογία του Δ.Ε.Ε., ΕΕργΔ 2/2015, σ. 153

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-333/13, Dano, EU:C:2014:2358. Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων – Ιθαγένεια της Ένωσης – Ίση μεταχείριση, Αρμ 1/2015, σ. 164

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-416/13, Vital Pérez, EU:C:2014:2371. Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία, Αρμ 1/2015, σ. 150

ΤΣΟΤΣΟΡΟΥ Θ. / ΣΚΛΗΚΑΣ Ν., Η ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης και ο αγώνας κατά του υποτιθέμενου «κοινωνικού τουρισμού». Αποκλεισμός των οικονομικά μη ενεργών πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από μη ανταποδοτικού τύπου κοινωνικές παροχές του ΚανΕΚ 883/2004, Απόφαση ΔΕΕ της 11.11.2014, Υπόθεση C-333/13, Dano, ΕΔΚΑ 4/2014, σ. 843

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Παρατηρήσεις στη διάταξη του ΔΕΕ C-242/13, Commerz Nederland, EU:C:2014:2326. Κρατικές ενισχύσεις – Άρθρο 107 παρ. 1 ΣΛΕΕ, ΔΕΕ 1/2015, σ. 69

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ Χ., Η (αντι)συνταγματικότητα και η (α)συμβατότητα με την ΕΣΔΑ της «ιδιώνυμης» αστικής ευθύνης των Μ.Μ.Ε. για αδικοπραξία και παράνομη προσβολή της προσωπικότητας de lege lata και de lege ferenda, ΝοΒ 9/2014, σ. 2062

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ Σ., Η ειδικότερη φύση των αδειών που χορηγούνται στις έκτακτες ναυλωμένες πτήσεις σε σύγκριση με αυτές που απαιτούνται για τις τακτικές-δρομο-

λογημένες πτήσεις, τόσο εντός όσο και εκτός του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αρμ 1/2015, σ. 176

ΛΕΝΤΖΗΣ Δ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-452/13, Germanwings, EU:C:2014:2141. Η έννοια της ώρας άφιξης στον Κανονισμό για τα δικαιώματα επιβατών αεροπορικών μεταφορών, Αρμ 12/2014, σ. 2147

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-356/12, Glatzel, EU:C:2014:350. Άδεια οδήγησης – Σωματική και διανοητική ικανότητα οδήγησης μηχανοκίνητου οχήματος – Οπτική οξύτητα, Αρμ 12/2014, σ. 2159

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Σ., Συλλογική αυτονομία και διαιτησία: μια κριτική ματιά στην απόφαση Ολ.ΣτΕ 2307/2014, ΕΕργΔ 1/2015, σ. 41

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Γ., Η επέμβαση του νομοθέτη στους οικονομικούς όρους των συλλογικών συμβάσεων εργασίας: προϋποθέσεις και όρια: με αφορμή την Ολ.ΣτΕ 2307/2014, ΕΕργΔ 1/2015, σ. 57

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-270/12, Ηνωμένο Βασίλειο/Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, EU:C:2014:18. Κανονισμός (ΕΕ) 236/2012 – Ανοικτές πωλήσεις και ορισμένες πτυχές των συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης, Αρμ 11/2014, σ. 1970

ΤΡΑΥΛΟΣ-ΤΖΑΝΕΤΑΤΟΣ Δ., «Κατάσταση ανάγκης», δημόσιο συμφέρον και έλεγχος συνταγματικότητας: με αφορμή την 2307/2014 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΕΕργΔ 1/2015, σ. 5

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΚΑΠΟΤΑΣ Π., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΣτΕ 3562/2014. Επανεξέταση χωροθέτησης Ολοκληρωμένης Εγκατάστασης Διαχείρισης Αποβλήτων, ΘΠΔΔ 12/2014, σ. 1056

ΚΟΥΦΑΚΗ Ι., Η ευθύνη των φορέων εκμετάλλευσης για αποζημίωση λόγω προσβολής του περιβάλλοντος στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο εθνικό δίκαιο, ΝοΒ 9/2014, σ. 2240

ΜΠΑΛΙΑΣ Γ., Η Δέουσα Εκτίμηση Επιπτώσεων Έργων και Σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000, ΠερΔικ 4/2014, σ. 577

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Β., Η Συνθήκη για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε εκτυπωμένα έργα ατόμων με προβλήματα όρασης και λοιπές αναπηρίες που σχετίζονται με την έντυπη μορφή και ο ν. 2121/1993, ΧρΙΔ 10/2014, σ. 762

ΒΟΣΣΟΣ Κ., Σημείωμα στην απόφαση του ΔΕΕ C-435/12, ACI Adam κ.λπ., EU:C:2014:254. Αναπαραγωγή προστατευόμενου περιεχομένου από παράνομες (μη αδειοδοτημένες) πηγές, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 580

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΠΠρΘεσ 12394/2014. Από κοινού δημιουργία πρωτότυπου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και δικαίωμα εμπορικής εκμετάλλευσής του από έναν εκ των συνδημιουργών, ΧρΙΔ 1/2015, σ. 49

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Δ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΕφΑθ 4505/2014. Φωτοτυπική αναπαραγωγή ολόκληρου βιβλίου από φωτοτυπικά κέντρα, ΧρΙΔ 10/2014, σ. 759

ΛΕΦΑΚΗΣ Λ., Υπόθεση Myriad Genetics: υπέρ μιας οριστικής απαγόρευσης χορήγησης ευρεσιτεχνιών σε γονίδια και αλληλουχίες γονιδίων; ΔΕΕ 2/2015, σ. 106

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Το σχέδιο Οδηγίας για την προστασία της επιχειρήσεως από την αθέμιτη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων: σημείο τομής μεταξύ δικαίου αθέμιτου ανταγωνισμού, διανοητικής ιδιοκτησίας, δικαίου των συμβάσεων και εργατικού δικαίου, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 1

ΜΑΥΡΟΣΚΟΤΗ Ζ., Η νέα Οδηγία 2014/26/ΕΕ για τη συλλογική διαχείριση και τις πολυεδαφικές άδειες, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 507

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Α., Η έννοια του «κοινού» ως πεδίο αναφοράς των δικαιωμάτων της δημόσιας εκτέλεσης, της ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης και της παρουσίας/ψηφιακής διάθεσης του έργου, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 489

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ Σ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-201/13, Deckmyn και Vrijheidsfonds, EU:C:2014:2132. Η παρωδία ως μορφή εξαίρεσης στο αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού, ΧρΙΔ 10/2014, σ. 755

ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Χ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-314/12, UPC Telekabel Wien, EU:C:2014:192. Φορείς παροχής πρόσβασης στο διαδίκτυο και προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 529

ΧΙΟΣ Θ., Γαστρονομική καινοτομία: η προστασία των συνταγών μαγειρικής από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, ΝοΒ 2/2015, σ. 398

ΙΟΥΓΛΕΥΧ Ρ., Ανοιχτή πρόσβαση και πνευματική ιδιοκτησία: ισορροπίες, συγκρούσεις και αντιφάσεις, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 518

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΚΑΪΑΦΑ-ΓΚΜΠΑΝΤΙ Μ., Η σύσταση μιας Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας και τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων: προτάσεις με αφορμή το σχέδιο της Επιτροπής και την εναλλακτική πρόταση του Συμβουλίου, ΠοινΧρ 1/2015, σ. 3

ΚΑΡΔΙΜΗΣ Θ., Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία και αφορμή την απόφαση Natsvlshvili, ΠοινΔικ 1/2015, σ. 74

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Λ., Έφεση εισαγγελία εφετών εναντίον (κατά πλειοψηφία) αθωωτικής αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου προϋποθέσεις παραδεκτού της – Ν 1608/1950-ένταξη των επιβαρυντικών του περιστάσεων στην έκταση του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της εφέσεως του εισαγγελέα (γνυμ.), ΠοινΔικ 12/2014, σ. 1080

ΧΕΙΡΔΑΡΗΣ Β., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΑΠ Ολ 4/2014. Η παύση της ποινικής δίωξης ισοδυναμεί με αθώωση στα πλαίσια του τεκμηρίου αθωότητας, ΝοΒ 2/2015, σ. 302

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-365/12 Ρ, Επιτροπή/EnBW, EU:C:2014:112. Άρνηση παροχής προσβάσεως σε έγγραφα, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 225

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΚΗΠΟΥΡΙΔΟΥ Κ., Οι διατάξεις του Ν. 4272/2014 που αφορούν τις μεταμοσχεύσεις ανθρώπινων οργάνων, Αρμ 12/2014, σ. 2172

ΜΗΛΑΠΙΔΟΥ Μ., Ο Ν. 4272/2014 και οι τροποποιήσεις που επιφέρει στο Ν 3305/2005 για την Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή, ΠοινΔικ 11/2014, σ. 978

ΡΟΖΗΣ Θ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΣτΕ Ολ 3803/2014. Γενόσημα φάρμακα, ΘΠΔΔ 2/2015, σ. 134

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Β. / ΛΑΛΑΣ Δ. / ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Θ., Η συναίνεση από πλευράς ενήλικα δότη στην post mortem μεταμόσχευση από το Ν 2737/1999 μέχρι και το Ν. 4075/2012, ΠοινΔικ 11/2014, σ. 975

ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΠΑΪΖΗΣ Α., Η κοινοτική διάχυση των εξουσιών του συνδίκου, ΔΕΕ 2/2015, σ. 114

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ - ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΚΟΥΣΟΥΝΗ-ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ Α., Η υβριδική τηλεόραση και το ρυθμιστικό της πλαίσιο, ΔιΜΕΕ 4/2014, σ. 500

ΣΗΜΑ

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-409/12, Backaldrin Österreich The Kornspitz

Company, EU:C:2014:130. Σήματα – Οδηγία 2008/95/ΕΚ, ΧρΙΔ 9/2014, σ. 701

ΜΑΡΙΝΟΣ Μ.-Θ., Η «ένσταση αχρησίας» στο δίκαιο των σημάτων: συμβολή στην συστηματική ερμηνεία των άρθρων 143 και 162 παρ. 5 Ν 4072/2012 περί σημάτων, ΔΕΕ 2/2015, σ. 97

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Β., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΠρΑθ 1766/2013. Ομοιότητα σημάτων, ΔιΔικ 6/2014, σ. 1581

ΣΟΦΟΥ Θ., Σημείωση στην απόφαση του ΑΠ 1731/2014. Απόλυτη και σχετική προστασία προγενέστερου σήματος, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 182

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ Χ., Σημείωμα στην απόφαση της ΔΕΣ 113/2014. Η διακριτική ικανότητα στο δίκαιο του σήματος, ΔΕΕ 12/2014, σ. 1156

ΣΧΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΟΥΦΑΚΗ Ι., Η ευθύνη των φορέων εκμετάλλευσης για αποζημίωση λόγω προσβολής του περιβάλλοντος στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο εθνικό δίκαιο, ΝοΒ 9/2014, σ. 2240

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΑΝΔΡΙΑΝΕΣΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΠΠρΑθ 4388/2014. Cash-settled equity swap και υποχρέωση υποβολής δημόσιας πρότασης: η αστικού δικαίου συνέχεια, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 954

ΜΙΚΡΟΥΛΕΑ Α., Σημείωμα στην απόφαση του ΜΠρΜυτιλ 212/2014. Επενδυτικές υπηρεσίες – Παροχή συμβουλών στον τομέα των επενδύσεων, ΔΕΕ 11/2014, σ. 1076

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-270/12, Ηνωμένο Βασίλειο/Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, EU:C:2014:18. Κανονισμός (ΕΕ) 236/2012 – Ανοικτές πωλήσεις και ορισμένες πτυχές των συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης, Αρμ 11/2014, σ. 1970

ΧΑΣΑΠΗΣ Χ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΑΠ 2037/2014. Επιτόκια πιστωτικών καρτών – Προστασία καταναλωτών, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 131

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ Ι., Η έννοια των τεχνητών μεθοδεύσεων (artificial arrangements), ως μεθόδων φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα της απολύτως πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας, ΔΦΝ 1549/2014, σ. 1584

ΚΑΝΑΚΗΣ Γ., Ο ΦΠΑ επί των εκπώσεων τζιρού, ΔΦΝ 1553/2015, σ. 3

ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ Κ., Η αναδρομική εφαρμογή των μεταγενέστερων ευμενέστερων διατάξεων του Ν.2523/1997, που

επιβάλλουν προσθέτους φόρους, υπό το φως της γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου περί αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης ποινής: σχολιασμός της υπ' αριθ. 5263/2014 Απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, ΔΦΝ 1554/2015, σ. 83

ΠΑΥΛΙΔΟΥ Ε., Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 20.05.2014 στην υπόθεση Häkkä κατά Φινλανδίας. «Το Κουτί της Πανδώρας»: Ne bis in idem, εκκρεμοδικία και ανεξαρτησία μεταξύ διοικητικής και ποινικής διαδικασίας, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 582

ΠΟΥΛΑΚΟΣ Χ., Επιθετικός Φορολογικός Σχεδιασμός (άρθ. 38 ΚΦΔ) και ακατάλληλη φορολογική νομοθέτηση: γλωσσικές υπερβολές σε ενωσιακό επίπεδο και η ανούσια κήρυξη πολέμου κατά της φοροαποφυγής, ΕφημΔΔ 5/2014, σ. 690

ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΟΥ Μ., Η συμβατότητα του άρθρου 26 του Κώδικα Φορολογίας Κληρονομιών με την κοινοτική ελευθερία κινήσεως κεφαλαίων: με αφορμή αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής στην Ελλάδα για την τροποποίηση της διάταξης, ΔΕΕ 1/2015, σ. 21

ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗΣ Κ., Η άσκηση φορολογικής πολιτικής σε περίοδο οικονομικής κρίσης και το κράτος Δικαίου, ΔιΔικ 6/2014, σ. 1441

ΦΟΥΦΟΠΟΥΛΟΣ Γ., Οι σκοποί του φόρου, ως βάσεις νομιμοποίησης και ερμηνείας του, ΔΦΝ 1556/2015, σ. 243

ΧΑΡΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΟΥΛΟΥ Α., Μέτρα λιτότητας και Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ: η δικαστική προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε εποχές κρίσης, ΔΤΑ 62/2014, σ. 843

ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Μ., Προληπτική πιστωτική στήριξη μετά το «Μνημόνιο»: μηχανισμοί, όροι και επιτήρηση στο πλαίσιο του ΕΜΣ και του ΔΝΤ, ΕφημΔΔ 6/2014, σ. 705

ΜΗΤΣΟΥ Α.-Ο., Σκέψεις με αφορμή τις αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (1116 και 1117/2014) αναφορικά με τη νομιμότητα της διαδικασίας «Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα» ("PSI") στην απομείωση του ελληνικού δημοσίου χρέους, ΔΕΕ 11/2014, σ. 1026

ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΑΝΘΙΜΟΣ Α., Αντιρρήσεις και συνέχιση διαδικασίας κατά τα άρθρα 16-17 Καν. 1896/2006 [Ευρωπαϊκή Διαταγή Πληρωμής]: πρώτα νομολογιακά πορίσματα, Αρμ 11/2014, σ. 2001

ΑΡΓΑΛΙΑΣ Π., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-438/12, Weber, EU:C:2014:212. Διαφορές σχετικές με

εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων, ΕΕΕυρΔ 4/2014, σ. 522

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ Ζ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΑΠ 419/2014. Διεθνής δικαιοδοσία σε ευθεία αγωγή του ζημιωθέντος από τροχαίο ατύχημα που συνέβη στην αλλοδαπή κατά του αλλοδαπού ασφαλιστή, ΕΕμπΔ 4/2014, σ. 905

ΚΑΪΑΦΑ-ΓΚΜΠΑΝΤΙ Μ., Η σύσταση μιας Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας και τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων: προτάσεις με αφορμή το σχέδιο της Επιτροπής και την εναλλακτική πρόταση του Συμβουλίου, ΠοινΧρ 1/2015, σ. 3

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ Φ., Λήψη διασυνοριακών προσωρινών ασφαλιστικών μέτρων, ΔΦΝ 1552/2014, σ. 1823

ΛΟΪΖΟΥ Σ. / ΨΑΡΡΑ Μ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΜΠρΘεσ 6765/2013. Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο – Εφαρμογή της Σύμβασης της Βιέννης (CISG), ΕφΑΔ 10-11/2014, σ. 853

ΠΑΪΖΗΣ Α., Η κοινοτική διάχυση των εξουσιών του συνδίκου, ΔΕΕ 2/2015, σ. 114

ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ Α., Ενημερωτικό σημείωμα στην απόφαση του ΕφΑθ 223/2012. Τρόπος επίδοσης στην αλλοδαπή, ΕλλΔνη 6/2014, σ. 1708

ΣΙΩΠΗ Δ., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΕ C-157/13, Nickel & Goeldner Spedition, EU:C:2014:2145. Οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής των Κανονισμών 44/2001 και 1346/2000 ως προς τη διεθνή δικαιοδοσία επί αγωγής συνδίκου πτωχής εταιρίας κατά αλλοδαπής εταιρίας με αίτημα την καταβολή χρηματικής οφειλής, ΕΕμπΔ 1/2015, σ. 161

ΤΑΚΗΣ Α., Παρατηρήσεις στη γνωμοδότηση του ΔΕΕ 1/13, Avis rendu en vertu de l'article 218, paragraphe 11, TFUE, EU:C:2014:2303. Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, Αρμ 12/2014, σ. 2143

ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΚΑΠΟΤΑΣ Π., Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΣτΕ 3562/2014. Επανεξέταση χωροθέτησης Ολοκληρωμένης Εγκατάστασης Διαχείρισης Αποβλήτων, ΘΠΔΔ 12/2014, σ. 1056